

หนังตะลุงกับการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน : กรณีหนังตะลุง

คณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จ. นครศรีธรรมราช

THE SHADOW PLAY AND THE SPREAD OF THE DHAMMA TO THE
PEOPLE : A CASE STUDY OF SHADOW PLAY BY SURACHET
BANTERNGSILP GROUP NAKORNSRITHAMMARAT PROVINCE

พระมหาอนุรักษ์ อภิรฤโข (เจียทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาธรรมนิเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

หนังสือเกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน : กรณีหนังสือ
คณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ จ. นครศรีธรรมราช

พระมหาอนุรักษ์ อภิรฤโภ (เจ้าทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาธรรมนิเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE SHADOW PLAY AND THE SPREAD OF THE DHAMMA
TO THE PEOPLE : A CASE STUDY OF THE SHADOW PLAY
BY SURACHET BANTERNGSILPA DRAMA TROUPE
NAKORNSRITHAMMARAT PROVINCE**

Phramahã Anurak Aphirakkho (Joeitong)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Dhamma Communication)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ธรรมนิเทศ

.....
(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(พระครูปลัดमारุต วรมงคลโต)

..... กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี)

..... กรรมการ
(ร.ศ. ดร. สมาน งานสนธิ)

..... กรรมการ
(รศ. บำรุง สุขพรรณ)

..... กรรมการ
(รศ. กิติมา สุรสนธิ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี	ประธานกรรมการ
	รศ. บำรุง สุขพรรณ	กรรมการ
	รศ. กิติมา สุรสนธิ	กรรมการ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ : หนังสือลูกกับการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน : กรณี
หนังสือลูก คณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จ. นครศรีธรรมราช

ผู้วิจัย : พระมหาอนุรักษ อภิรักษ์ (เจียทอง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมนิเทศ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี (ป.ธ. ๘ , พธ. บ, พธ.ม,
- : รศ. บำรุง สุขพรรณ วบ., ศส.ม, (ธรรมศาสตร์)
- : รศ. กิติมา สุรสนธิ ศศ.บ, นศ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

หนังสือลูกเป็นสื่อศิลปะพื้นบ้านที่แสดงกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีคณะหนังสือลูกมากที่สุด จังหวัดหนึ่งของภาคใต้ แต่หลักฐานไม่ปรากฏชัดว่า เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใด แต่มีการสันนิษฐานว่า น่าจะเข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ โดยได้รับอิทธิพลมาจากหนังสือลูกอินเดีย หนังสือลูกชาว และหนังสือลูกมลายู และได้ผสมผสานกับรูปแบบการแต่งหนังสือลูกของไทย ต่อมาได้พัฒนารูปแบบการแต่งหนังสือลูกแบบไทยขึ้นมาตามลำดับ และในส่วนหลักศีลธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังสือลูกนั้น พบว่า มีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ที่พบบ่อยครั้งได้แก่ ๑. กรรม ๒. ศีล ๕ ๓. อปายมุข ๔. ความกตัญญูกตเวที ๕. ทิศา ๖. ฆราวาสธรรม ๗. พรหมวิหารธรรม เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาหนังสือลูกคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ซึ่งเป็นหนังสือลูก ที่มีชื่อเสียงคณะหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนังสือลูกคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ รวมถึงการนำเนื้อหาของธรรมเหล่านั้นไปถ่ายทอดแก่ประชาชน

จากการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ นักวิชาการ นายหนังสือลูก และประชาชน พบว่า เนื้อหาของหนังสือลูกได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และหลักธรรมที่นายหนังสือลูกนำเสนอขึ้นมาก็มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในภาคใต้เป็นอย่างดี คนดูสามารถนำไปประพฤติใช้ได้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้หนังสือลูกมีส่วนในการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับประชาชนในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้นว่า ด้านศีลธรรม การเมืองการปกครอง การ

สาธารณสุข ด้านสังคม ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่า หนึ่งตะลุงก็คือ ศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนเคลื่อนที่ ทั้งนี้เพราะประชาชน ยังสามารถรับรู้ข่าวสารอื่น ๆ โดยผ่านทาง หนึ่งตะลุง

หนึ่งตะลุงเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง และเชื่อว่าหากมีการพัฒนา และปรับปรุงให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้วสังคม หนึ่งตะลุงจะยังคงทำหน้าที่ในการรับ ใช้สังคมไทยตลอดไป

Thesis Title : The shadow play and the spread of the dhamma to the people
: A Case Study of the Shadow Play by Surachet Banterngsilpa
Drama Troupe, Nakornsridhammarat Province.

Researcher : Phramaha Anurak Apirakkho (Joeitong)

Degree : Master of Arts (Dhamma Communication)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Boonlert Dhammadassi Pali VIII., B.A., M.A.

: Assoc.Prof. Bamroong Sookphan B.A., M.A.

: Assoc.Prof. Kittima Surasondhi B.A., M.A.

Date of Graduation : March 25, 2008

Abstract

A shadow play is a local art medium shown very popularly in Nakornsridhammarat Province where there are most shadow play Troupes in the South of Thailand. Anyhow there was not the clear evidence to show in what period such the shadow play took place. However, there is a supposition that such play appeared in the said area in the 13th-17th centuries. It might be influenced by the Indian shadow play, the Jawa shadow play and the Malaysian shadow play. They were mixed with the Thai shadow play. Later, there was the development of the shadow play in the Thai pattern and there appeared the doctrinal principles in the context of the shadow play. It is found that there were so many styles of the shadow play. What could be found very often was in connection with Karma, 5 precepts, 4 causes of ruin, gratitude, the state of being the one who is grateful and pays back the done favour, the six directions, the virtues for the household life, the four devine states of mind etc.

In this research, the researcher chooses the shadow play of Surachet Banterngsilpa Drama Troupe, a famous shadow play in Nakornsridhammarat Province. The purpose of the research is to study the principles of morality appearing in the context of the shadow play shown by Surachet Banterngsilpa and to pass on the principles of morality appearing in the shadow play to the people.

From the observation and the conversation with the academics, the master of the shadow play and the people in general, it is found that the contents found in the shadow play are mostly influenced by Buddhism and the principles of morality proposed by the master of the shadow play are in good compliance with the people's ways of life in the South. The watchers can very well apply the principles of morality appearing in the shadow play to their daily lives. Moreover, the shadow play plays the roles in developing the process of learning and knowing to all the people in various ways such as the morality, the politics, the administration, the health, the society, the tradition, the culture etc.

Thus it can be said that the shadow play is the movable centre of the study outside schools, because through it, the people can know various kind of information through the shadow play.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีตามเจตนารมณ์ ด้วยความช่วยเหลือเมตตา
นุเคราะห์ จากผู้มีพระคุณและผู้ปรารถนาหลายท่านด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมปริยัติเวที
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ พระราชปริยัติโมลี เจ้าอาวาสวัดพระงามพระอารามหลวง ที่ได้เมตตา
ในเรื่องของทุนการศึกษา และทำการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.พระมหาต่วน สิริธมฺโม ถึงแม้ท่านจะมรณภาพไป
แล้ว ในขณะที่เรียนท่านได้ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์เป็นอย่างมาก พระครูโสภณสีลวัตร พระ
ครูประภัทรธรรมาทร ที่กรุณาให้ผู้วิจัยได้ยืมใช้หนังสือพระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาไทยและภาษา
บาลี ตลอดช่วงเวลาที่ทำการวิจัย

ขออนุโมทนาขอบคุณ รศ. กิตติมา สุรสนธิ ผู้ที่ให้คำชี้แนะเป็นอย่างมากตลอดการวิจัย
รศ. บำรุง สุขพรรณ รวมทั้งอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทุก ๆ ท่าน ตลอดเวลาที่ได้
ทำการศึกษาที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดการศึกษา
และขอใจเพื่อน ๆ ธรรมนิเทศรุ่น ๑๖ ทุก ๆ ท่านที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดี เช่น พระมหาธีรศักดิ์
ธิดิกิตติ ป.ธ. ๕ พระมหาสมเกียรติ ปญฺญาสิริ เป็นต้น

ขอขอบพระคุณ โยมพ่อสนั่น เจี้ยทอง และ โยมแม่ มนตรี นวลขาว ผู้ที่มีพระคุณ
ยากที่จะหาสิ่งเปรียบปานได้ และขอขอบใจ พี่บุญนา เจี้ยทอง คุณปิยมาศ พลเมือง คุณจุฬารัตน์
คุณเสาวรส คุณพรทิพย์ เทพรักษา และ คุณอนันต์ ศักดิ์บุญญารัตน์ ที่ได้ช่วยเหลือตลอดเวลา
ในการเก็บข้อมูลภาคสนามในการทำวิจัยครั้งนี้

บุญกุศลและคุณประโยชน์อันใด ที่จะพึงเกิดจากการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ
นำหลักศีลธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ขอน้อมถวายบุญกุศลนั้น เป็นพุทธบูชา ทั้งขอบูชาคุณ
บุพการี พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทสรรพวิชาและผู้มีพระคุณทุกคนทุกท่าน

พระมหาอนุรักษ อภิรักโข (เจี้ยทอง)

๒๕ มีนาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ คำจำกัดความในการวิจัย	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	๑๐
๒.๑ แนวคิดในการวิจัย	๑๐
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	๑๐
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน	๑๒
๒.๑.๒.๑ บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน	๑๓
๒.๑.๒.๒ กระบวนการผลิตสื่อพื้นบ้าน	๑๕
๒.๑.๒.๓ โดยประชาชนในชุมชน	๒๑
๒.๑.๒.๔ เพื่อชุมชน	๒๔
๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหนังตะลุง	๓๐
ความเป็นมาของหนังตะลุงในประเทศไทย	๓๔
ประเภทของตัวหนังตะลุง	๓๖

บทบาทหน้าที่ของหนังสือต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	๓๓
๒.๒ ทฤษฎีการสื่อสาร	๔๓
๒.๒.๑ การสื่อสารตามแนวพุทธ	๔๓
คุณสมบัติของผู้ส่งสาร	๔๓
องค์ประกอบของผู้รับสาร	๔๕
องค์ประกอบของสาร	๔๕
หลักธรรมที่ปรากฏในหนังสือ	๔๖
๑) กรรม	๔๘
๒) ศีล ๕	๔๙
๓) อباยมุข	๕๒
๔) พรหมวิหารธรรม	๕๖
๕) ทิศ ๖	๕๓
๖) สังคหวัตถุ	๖๔
๗) มงคล ๓๘	๖๕
๘) โลกธรรม	๖๘
๙) ขรवासธรรม	๖๙
๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม	๗๐
เกี่ยวกับสังคม	๗๓
เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม	๗๔
๒.๒.๓ ทฤษฎีการโน้มน้าวใจ	๗๕
วัตถุประสงค์ของการโน้มน้าวใจ	๗๖
ผลของการโน้มน้าวใจ	๗๖
องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ	๗๖
ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารต่อการโน้มน้าวใจ	๗๗
๒.๖ งานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๘

บทที่ ๓ สื่อหนังสือกับการเผยแผ่ศีลธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช	๘๒
๓.๑ สภาพสังคมของจังหวัดนครศรีธรรมราช	๘๒
๓.๒ รูปแบบการเผยแผ่หลักศีลธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช	๘๖
๓.๒.๑ การเทศน์	๘๖

๓.๒.๒ การบรรยาย	๘๓
๓.๒.๓ การปาฐกถา	๘๓
๓.๓ การเผยแพร่โดยสื่อพื้นบ้าน	๘๘
๓.๓.๑ สื่อหนังสือ	๘๘
๓.๓.๒ สื่อเพลงบอก	๘๒
๓.๓.๓ สื่อมโนราห์	๘๕

บทที่ ๔ การผลิตสื่อหนังสือเพื่อการเผยแพร่กิจกรรมของหนังสือคณะสุรเชษฐ์ บัณฑิตศิลป์	๘๘
๔.๑ กระบวนการผลิต	๘๘
๔.๑.๑ การเตรียมเรื่อง	๘๘
๔.๑.๒ การเขียนบท	๑๐๐
๑) บทนิยาย	๑๐๐
๒) บทสนทนา	๑๐๑
๔.๑.๓ การกำหนดการแสดงและสถานที่แสดง	๑๐๓
๔.๒ ผลของการเผยแพร่	๑๐๔
๔.๒.๑ ผลจากการสังเกตการณ์	๑๐๔
๑) องค์ประกอบในการแสดงหนังสือ	๑๐๕
๒) โรงหนังและอุปกรณ์ต่าง ๆ	๑๐๕
๓) เครื่องดนตรี	๑๐๖
๔) รูปหนัง	๑๐๗
๕) ขนบนิยมในการแสดงหนังสือ	๑๐๗
๖) โอกาสที่เล่นหรือแสดงหนังสือ	๑๑๔
๗) ความเชื่อเกี่ยวกับหนังสือ	๑๑๔
๔.๒.๒ ผลจากการสัมภาษณ์	๑๑๖
๑) ผลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ	๑๑๗
๒) ผลจากการสัมภาษณ์นายหนังสือ	๑๒๐
๓) ผลจากการสัมภาษณ์ประชาชน	๑๒๔
๔.๓ กิจกรรมที่ปรากฏในสื่อหนังสือของหนังสือสุรเชษฐ์ บัณฑิตศิลป์	๑๒๗
๔.๓.๑ กรรม	๑๒๗

๔.๓.๒ คีต ๕	๑๓๑
๔.๓.๓ อปายมูข	๑๓๕
๔.๓.๔ ทิศ ๖	๑๓๘
๔.๓.๕ พรหมวิหารธรรม	๑๔๐
๔.๓.๖ มงคล ๓๘	๑๔๓
๔.๓.๗ โลกธรรม	๑๕๐
๔.๓.๘ ขรวาสธรรม	๑๕๑
๔.๓.๙ สังกัณท์	๑๕๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะ	๑๕๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๖๓
๕.๓ ข้อจำกัดในการวิจัย	๑๖๘
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๖๘
บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก ก ประวัตินายหนังตะลุง สุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์	๑๗๓
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์นักวิชาการ / นายหนังตะลุง / ประชาชน	๑๘๐
ภาคผนวก ค ศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับหนังตะลุง, บทร้องปรายหน้าบท,บทตั้งเมือง บทพากย์พระฤาษี, บทพากย์พระอิศวร	๑๘๔
ภาคผนวก ง ประวัติรูปหนังตะลุงที่เด่น ๆ	๑๙๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้สืบค้นจากข้อมูลทศวิทยภูมิได้อ้างอิงไว้ เพื่อความสะดวกต่อการค้นหาหลักฐานในชั้นปฐมภูมิ จึงถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลี (อักษรไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ เป็นหลักฐานอ้างอิง ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (บาลีไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค (บาลีไทย)
ข.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (บาลีไทย)
อญ.ท.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทูกนิบาต (บาลีไทย)
อญ.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (บาลีไทย)
อญ.ปัญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (บาลีไทย)
อญ.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (บาลีไทย)

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

ส่วนหมายเลขย่อที่ใช้ทั้งพระไตรปิฎก ผู้วิจัยจะใช้ระบบ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๔๗ หน้า ๒๐๒ และที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๔๗ หน้า ๒๐๒ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนาได้เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกเมื่อการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยพระโสณะและพระอุตตระเถระและคณะ ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ^๑ พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในดินแดนสุวรรณภูมิโดยลำดับ โดยได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากองค์พระมหากษัตริย์มาทุกยุคทุกสมัย ดังจะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะทรงให้การทะนุบำรุงคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และประชาชนเองก็ยอมรับเอาคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จนกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างแนบแน่น จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยหรือกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมไทยมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาวัฒนธรรมที่สำคัญของคนไทย คือการเอาศาสนาเป็นหลักคำสอนในการดำเนินชีวิต สำหรับชาวพุทธ จะทำบุญใส่บาตรพระภิกษุสามเณรในเวลาเช้าหรือนำอาหารไปถวายพระในวันพระ วันนักขัตฤกษ์ทั้งวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณี^๒

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของประชาชนมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างแยกกันไม่ได้ ถึงแม้ว่าเวลาจะผ่านมาถึง ๒๐๐๐ กว่าปีแล้วก็ไม่ได้ทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยกลายเป็นของโบราณหรือล้าสมัยแต่ประการใด ทั้งกลับ ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทยมากขึ้น^๓ หลักธรรมคำสอนในทาง

^๑ เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑) หน้า ๑๘๔.

^๒ กนก จันทร์ขจร, คู่มือวัฒนธรรมวิถีชีวิตไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิศิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๓๕.

^๓ สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

พระพุทธศาสนาก็เข้าไปมีส่วนในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน ทั้งในรูปของการดำรงชีวิตและวิถีประเพณีวัฒนธรรม อีกประการหนึ่งวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในท้องถิ่นวิถีชีวิตของประชาชนรับเอาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นวิถีชีวิตในทุก ๆ ด้าน และได้แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเพลงร้องเรือ เพลงบอก หนังตะลุง มโนราห์ เป็นต้น^๔

หนังตะลุงไม่เพียงแต่เป็นเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้เท่านั้นหากแต่หนังตะลุงยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้บอกเล่าวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ทั้งในแง่ของการดำรงชีวิต สังคม ประเพณีวัฒนธรรม และที่สำคัญหนังตะลุงยังได้ทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ในการเผยแพร่ข่าวสารของภาครัฐได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การใช้สื่อหนังตะลุงให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญใหม่แก่ประชาชน รวมทั้งเป็นสื่อในการรณรงค์การเลือกตั้งทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ รวมถึงการให้ข้อมูลต่าง ๆ ของทางราชการที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และนอกจากนี้หนังตะลุงยังได้ถูกกล่าวขานว่า เป็นศิลปพื้นบ้านที่ยืนหยัดให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมมาเป็นเวลาช้านานมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย บางครั้งได้รับความนิยมแต่บางครั้งก็ได้รับความนิยมน้อย^๕ หนังตะลุงไม่เพียงเป็นเพียงมหรสพเพื่อความเพลิดเพลินเท่านั้น หากแต่ยังแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาและคตินิยมที่ลึกลับบอกเล่าความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ค่านิยม ความเชื่อและประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่นที่สืบต่อกันมาเนิ่นนาน และถือว่าเป็นศิลปะชั้นยอดทีเดียว เพราะการแสดงต้องใช้ความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาอย่างยอดเยี่ยมของนายหนังทั้งในการเชิดตัวหนัง พร้อมกับการบอกชื่อเรื่องที่แสดง ผู้เรื่อง แก่เรื่อง เสนอแก่ผู้ชม แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องที่นำมาแสดงนั้นได้รับการบันทึกเป็นสื่อพื้นบ้าน เพราะเนื้อหาของหนังตะลุงแต่ละเรื่องเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ ทั้งด้านความบันเทิง และภูมิปัญญา คตินิยมที่นายหนังบรรจุไว้ โดยเฉพาะเนื้อหาของหนังส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก^๖ หนังตะลุงนอกจากให้ความบันเทิงเป็นหลักแล้ว เนื้อหาของหนังตะลุงได้สอดแทรกหลักศีลธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สื่อหนัง

^๔บัญชา พงษ์พานิชและปาริชาติ เรื่องพิเศษ,เมืองคอน....จากแต่ก่อนถึงวันหน้า สารคดีชุด นครศรีธรรมราช, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๓๗), หน้า ๔๐.

^๕วิเชียร ณ นครและคณะ, รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๑), หน้า ๓๐๒.

^๖วิมล คำศรี, วรรณกรรมมุขปาฐะเมืองนครศรีธรรมราช, (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

ตะลุงยังได้มีส่วนในการพัฒนาสังคมในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เช่นในด้านการศึกษา ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านสังคมและการเมืองทั้งนี้เพราะนายหนังมีกระบวนการในการถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ที่ต้องการโดยผ่านสื่อคือเรื่องราวของหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีหนังตะลุงมากที่สุด ส่วนที่เหลือก็จะกระจายอยู่ในหลายจังหวัดทางภาคใต้ หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันก็ยังได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป แม้ในปัจจุบันดูเหมือนว่าประชาชนจะคลายความสนใจไปจากหนังตะลุงไปบ้างเพราะอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสื่อหนังตะลุงในฐานะที่เป็นสื่อพื้นบ้านของภาคใต้ในการเผยแพร่วัฒนธรรมแก่ประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทำการศึกษาหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ (สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง) ซึ่งเป็นหนังตะลุงที่ทำการแสดงมาเป็นระยะเวลากว่า ๒๖ ปี ซึ่งเป็นคณะที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนอย่างกว้างขวางและเป็นคณะที่ได้ทำการถ่ายทอดเนื้อหาหลักคุณธรรมและความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชนโดยผ่านทางตัวหนังตะลุงที่ตนเองได้ถ่ายทอดออกไป และเนื้อหาที่ได้ถ่ายทอดออกไปนั้นเป็นสื่อในการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี คณะหนังได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับภาคและจังหวัด รวมทั้งรางวัลเชิดชูเกียรติจากหน่วยงานต่าง ๆ และเป็นคณะที่ได้รับการคัดเลือกจากภาคใต้ให้เป็นหนึ่งในการแสดงสื่อพื้นบ้านสู่ภาคเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ ณ พุทธมณฑล จ. นครปฐม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่ศึกษากระบวนการต่าง ๆ ของหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ในฐานะที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้แก่สังคม และอันจะเป็นแบบอย่างในการถ่ายทอดหลักคุณธรรมและความรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาโดยผ่านสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อประชาชนจะได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาศึกษาโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ของหนังตะลุง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในสื่อหนังตะลุง
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิตสื่อหนังตะลุงที่เกี่ยวกับการเผยแพร่วัฒนธรรมของหนังตะลุงคณะ สุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์

^๑ อองอาจ รุ่งจันทร์ฉาย, บันทึกจากแผ่นดิน, (กรุงเทพมหานคร : สักดิ์เสรีการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๕.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักศีลธรรมในสื่อพื้นบ้าน
- ๑.๓.๒ มีเนื้อหาธรรมะใดบ้างที่ปรากฏอยู่ในสื่อหนังตะลุง
- ๑.๓.๓ สื่อหนังตะลุงมีกระบวนการในการผลิตที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาหนังตะลุงคณะ สุรเชษฐ์ บ้านเท็งศิลป์เท่านั้น

๑.๔.๒ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการเก็บข้อมูลภาคสนามกับคณะหนังตะลุงสุรเชษฐ์ บ้านเท็งศิลป์ จำนวน ๓ ครั้ง

๑.๔.๓ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อเรื่องของหนังตะลุงคณะ สุรเชษฐ์ บ้านเท็งศิลป์ที่ใช้ในการแสดงไว้ ๖ เรื่องคือ

- ๑) สัจธรรมคำจูนโลก
- ๒) คำสั่งสอนน้ำใจแม่
- ๓) กงกรรมกงเกวียน
- ๔) ชิดาวณิพก
- ๕) ดอกฟ้าละอองดิน
- ๖) คนเหนือดวง

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หนังตะลุงหนังตะลุง หมายถึง มหรสพอย่างหนึ่ง ใช้หนังสลักเป็นรูปเล็ก เชิดในจอ คีบด้วยไม้ตบอันเดียว เชิดภายในโรงให้แสงไฟส่องผ่านตัวหนังสร้างเงาให้ปรากฏบนจอผ้าขาว หน้าโรง ใช้ปี กลอง และฆ้องคู่บรรเลงประกอบ ผู้เชิดเป็นคนพากย์^๔

หลักธรรม หมายถึง หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่สั่งสอนให้ประพฤติดีประพฤติชอบ ในที่นี้หมายถึงหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเท็งศิลป์

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า๑๒๔๔.

การเผยแพร่ หมายถึง การทำให้ขยายออก การทำให้เป็นที่แพร่หลาย ในที่นี้หมายถึง กระบวนการผลิต ขั้นตอน และวิธีการในการดำเนินการเพื่อสร้างสารและกำหนดรูปแบบในการ ถ่ายทอดเนื้อหาของสื่อหนังสือตะลุง

ประชาชน หมายถึง คนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตภาคใต้ ที่เคยดูหนังตะลุงคณะ สุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยซึ่งได้แก่ เอกสารที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช หอสมุดประชาชนจังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นต้น โดยแยกเป็นประเภทดังนี้

(๑) ข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ พระไตรปิฎก

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับหนังตะลุง งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑.๖.๒ การเก็บข้อมูลภาคสนามจะใช้เกณฑ์ในการเก็บข้อมูลดังนี้

(๑) การสังเกตการณ์ (Observation) คือการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในขณะที่มี การแสดงหนังตะลุง ของคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ จำนวน ๓ ครั้งคือ ครั้งแรกในวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๘ ครั้งที่ ๒ ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งทำการสังเกตการณ์ในเขต จ. นครศรีธรรมราช

(๒) การสัมภาษณ์(Interview)โดยจะทำการสัมภาษณ์นายหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์และบุคคลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มนักวิชาการ คือผู้ที่ศึกษาค้นคว้าและทำงานวิจัยเกี่ยวกับหนังตะลุงโดยเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญ คือผู้ที่คลุกคลีกับวงการหนังตะลุง รวมทั้งหมดจำนวน ๑๐ ท่าน ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. รศ. อุดม หนูทอง รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๒.รศ. วิมล คำศรี คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช จ. นครศรีธรรมราช

๓. ผศ. ดร.ไมตรี จันทรา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

จ. นครศรีธรรมราช

๔. ผศ. ประหยัด เกษม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

จ. นครศรีธรรมราช

๕. รศ.ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จ. นครศรีธรรมราช

๖. ศิลปจารย์ ดร. บุญธรรม เทิดเกียรติชาติ วิทยาลัยชุมชน จ. นครศรีธรรมราช

๗. คุณชัยณรงค์ กาพย์เกิด ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ จ. นครศรีธรรมราช

๘. อ. สงวน กลิ่นหอม ข้าราชการบำนาญ จ. นครศรีธรรมราช

๙. นายหนังสือชาติ ทรัพย์สิน บ้านหนังสือชาติ ทรัพย์สิน จ. นครศรีธรรมราช

ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ ประจำปี ๒๕๔๕

๑๐. อ. สมพงษ์ ศรีนิล นักวิชาการอิสระ

(ข) กลุ่มผู้ผลิตหนังสือซึ่งหมายถึงนายหนังสือ จำนวน ๑๐ ท่าน ซึ่งมีรายชื่อ
ดังต่อไปนี้

๑. นายหนังสือชาติ ทรัพย์สิน อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช

๒. นายหนังสือวันชัย ชูแก้ว อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช

๓. นายหนังสือถวิล คำจันทร์ อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช

๔. จ.ส.ต. วรพจน์ (นายหนังสือวรพจน์) บุญพา อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช

๕. นายหนังสือประทีป จงไกรจักร อ. เขียวใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช

๖. นายหนังสืออำภา (หนังสือประภาน้อย เลียงเสนห์) อ.ทุ่งสง จ. นครศรีธรรมราช

๗. นายหนังสือพัฒน์ สุขอนันต์ อ. ทุ่งสง จ. นครศรีธรรมราช

๘. นายหนังสือประไพ ปานสีสอ อ. เขียวใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช

๙. นายหนังสือวันชัย ชูแก้ว อ. เขียวใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช

(ค) กลุ่มประชาชน คือกลุ่มคนดูหนังสือที่ผ่านมามากกว่า ๕ ครั้ง จำนวน ๑๐
ท่าน ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. นางสาวทรงเดชพรหม อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช

๒. นางสาวสนา แร่ทอง อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช

๓. นายสุภพงศ์ เดชพรหม อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช

๔. นายสมทรง สุขคำ อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช

๕. นางจิราพันธ์ รักดี อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช

๖. นายถนอม สุขอนันต์ อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช
๗. นายอนันต์ รัตนพันธ์ อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช
๘. น.ส ประภาพร รัตนคช อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช
๙. นางจิตร รัตนบุรี อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช
๑๐. นายเอียง รัตนบุรี อ. ท่งสง จ. นครศรีธรรมราช

๑.๖.๓ กรอบในการวิเคราะห์

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของการวิจัยไว้ดังนี้

- (๑) วิเคราะห์หนังสือในฐานเป็นสื่อพื้นบ้านที่ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรม
- (๒) วิเคราะห์เนื้อหาหนังสือตรงกับหลักธรรมว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
- (๓) ในการนำหนังสือมาใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด
- (๔) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
 - เทปบันทึกเสียง
 - แบบสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

เครื่องมือในการใช้สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มนายหนังสือ และประชาชนนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดแบบสอบถามไว้ในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นในการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญมีดังต่อไปนี้

๑. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังสือมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมมากน้อยเพียงใดและในด้านใดบ้าง
๒. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังสือตรงกับหลักธรรมสามารถนำมาพัฒนาร่วมกันได้หรือไม่เพราะเหตุใด
๓. ท่านคิดว่าเนื้อหาธรรมะที่ควรนำมาเผยแพร่ผ่านหนังสือควรเป็นรูปแบบใด โดยวิธีการใด เพราะอะไร
๔. ท่านคิดว่าในฐานะผู้ส่งสารนายหนังสือควรมีบทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมมากน้อยเพียงใด
๕. ท่านคิดว่าหลักธรรมที่นายหนังสือได้นำเสนอมีส่วนช่วยให้สังคมเกิดสันติสุขมากน้อยเพียงใด

๖. ท่านคิดว่าหลักธรรมที่นายหนังตะลุงนำเสนอมีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันมากน้อยเพียงใด
๗. ท่านคิดว่าหลักธรรมใดบ้างที่นายหนังตะลุงควรเน้นเป็นพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน
๘. ท่านคิดว่าเนื้อหาดังกล่าวนั้นเหมาะสมกับผู้ใดกลุ่มไหนมากที่สุด เพราะอะไร และในกรณีที่ไม่สื่อสารกับกลุ่มเยาวชนควรใช้วิธีการใด
๙. ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

ประเด็นในการสัมภาษณ์นายหนังตะลุงมีดังต่อไปนี้

๑. ท่านคิดว่านายหนังตะลุงมีส่วนในการพัฒนาสังคมโดยการใช้สื่อหนังตะลุงมากน้อยเพียงใด
๒. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังตะลุงได้รับแนวคิดมาจากพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด
๓. ศิลปินหนังตะลุงมีบทบาทในการเผยแผ่ศีลธรรมอย่างไร
๔. ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปถ่ายทอดผ่านหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด
๕. ท่านคิดว่ามีคณะหนังตะลุงมากน้อยเพียงใดที่ได้ทำการถ่ายทอดในลักษณะนี้
๖. เป้าหมายในการนำเสนอเนื้อหาด้านธรรมะคืออะไร และมีอะไรเป็นเหตุจูงใจในการนำเสนอ
๗. วิธีการถ่ายทอดโดยแทรกหลักธรรมผ่านเนื้อหาหนังตะลุงมีความยากง่ายอย่างไรเมื่อเทียบกับการแสดงเพื่อความบันเทิง
๘. ท่านคิดว่าการสอดแทรกเนื้อหาธรรมของหนังตะลุง มีผลกระทบต่อลักษณะเฉพาะของหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด
๙. ท่านคิดว่าการสอดแทรกหลักธรรมลงในเนื้อหาของหนังตะลุงประชาชนจะยังคงให้ความนิยมน้อยหรือไม่ เพราะเหตุใด
๑๐. ในกรณีที่ไม่มีคนนำเสนอเนื้อหาในลักษณะนี้ ท่านคิดว่าควรทำอย่างไร และถ้ามีอยู่แล้วจะรักษาให้คงอยู่ได้อย่างไร และมีแนวทางแก้ไขในอนาคตอย่างไร
๑๑. หลักธรรมใดบ้างที่ท่านนำมาถ่ายทอดในบทหนังตะลุงบ่อยครั้ง เพราะเหตุใด
๑๒. ท่านคิดว่ามีหลักธรรมใดบ้างที่จำเป็นต้องนำมาเผยแผ่ในสังคมปัจจุบัน
๑๓. ท่านคิดว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง และอยากให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

ประเด็นการสัมภาษณ์ประชาชนดังต่อไปนี้

๑. ท่านคิดว่าเนื้อหาหนังสือช่วย让您พัฒนาในด้านใดบ้าง
๒. ท่านได้รับความรู้อะไรบ้างในการดูหนังสือ
๓. ท่านคิดว่าหนังสือมีความเหมาะสมในการเผยแพร่หรือไม่ เพราะเหตุอะไร
๔. ท่านคิดว่าเนื้อหาธรรมของหนังสือมีความเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงอะไรบ้าง
๕. มีหลักธรรมใดบ้างที่ท่านได้รับรู้จากการดูหนังสือ
๖. ท่านได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยแค่ไหน
๗. ท่านได้ถ่ายทอดเนื้อหาธรรมที่ได้ฟังมาแก่ผู้อื่นหรือไม่ เพราะเหตุใด
๘. ถ้าหนังสือมีการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมท่านจะดูต่อหรือไม่ เพราะอะไร และจะบอกผู้อื่นให้ดูด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด
๙. ท่านคิดว่าหนังสือควรสอดแทรกหลักธรรมใดบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๓.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านที่มีส่วนในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา
- ๑.๓.๒ ทำให้ทราบถึงหลักธรรมที่มีปรากฏอยู่ในสื่อหนังสือ
- ๑.๓.๓ ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการผลิตสื่อหนังสือ ของหนังสือคณะ
สุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์
- ๑.๓.๔ ได้ทราบประโยชน์ของหนังสือที่จะนำผลมาประยุกต์ใช้กับสื่อพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ ในการเผยแพร่หลักธรรม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหนังตะลุง

๒.๒ ทฤษฎีการสื่อสาร

๒.๒.๑ การสื่อสารตามแนวพุทธะ

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม

๒.๒.๓ ทฤษฎีการโน้มน้าวใจ

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

การสื่อสาร คือ ระบบกลไกทางสังคมที่เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลเหนือมนุษย์ ตั้งแต่ครั้งอดีตกาลและส่งผลมาสู่สังคมปัจจุบัน นอกเหนือจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมแล้ว มนุษย์เริ่มเล็งเห็นถึงคุณประโยชน์ของการสื่อสาร โดยหันมาให้ความสนใจ และเตรียมความพร้อมทุก ๆ ด้าน เพื่อนำไปสู่ระบบสังคมข่าวสารต่อไป ด้วยเหตุนี้การสื่อสารจึงเกี่ยวพันกับมนุษย์ที่รวมอยู่เป็นสังคม โดยอาศัยทฤษฎีของการสื่อสารเข้าไปอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม อันเป็นผลกระทบที่เกิดจากบทบาท และภารกิจของการสื่อสาร หน่วยงานต่าง ๆ จึงเล็งเห็นบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร และได้เริ่มศึกษาวิเคราะห์บทบาทดังกล่าวอย่างจริงจัง ดังตัวอย่างเห็นได้จาก ในปี ค.ศ ๑๙๘๐ คณะกรรมการแม็คไบรค์ ได้ทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้ ๘ ประการ คือ

๑. การให้ข่าวสาร (Information) หมายถึง การเก็บ การรวบรวม การประมวลผลและการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เพื่อจะยังผลให้เกิดความเข้าใจและมีปฏิกริยาอย่างถูกต้อง ตามภาวะบุคคล สภาพแวดล้อม และนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง

๒. การสังคมประกิต หรือสังคมกรรม (Socialization) ได้แก่การได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะสมาชิกของสังคม ช่วยให้เกิดสำนึกในการอยู่ร่วมสังคมกับบุคคลอื่น ซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

๓. การกระตุ้นเร้า (Motivation) หมายถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ไปสู่เป้าหมายระยะสั้น และระยะยาวของสังคม และกระตุ้นให้เกิดความพยายามและการตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ยินยอมพร้อมใจกันกำหนดได้แล้ว

๔. การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion) คือการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความตกลงยินยอม ที่มีผลต่อส่วนรวม รวมทั้งการแสวงหาหลักฐานมากระตุ้น ให้สาธารณชนเข้าใจ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของส่วนรวม ไม่ว่าในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือ ระดับนานาชาติ

๕. การให้การศึกษา (Education) คือการสื่อสารที่เข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชาความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา อุปนิสัย ทักษะและสมรรถภาพของบุคคล ตลอดจนทุกช่วงเวลาของชีวิต

๖. การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Pomotion) หมายถึงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และการพัฒนาวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมสติปัญญา และจินตนาการของปัจเจกชน รวมทั้งการกระตุ้นความต้องการ และความคิดเห็นสร้างสรรค์ในสุนทรียภาพ

๗. การให้ความบันเทิง (Entertainment) คือการถ่ายทอดแพร่กระจายผลงานทางด้านการละครฟ้อนรำ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น และศิลปะต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องหมาย สัญลักษณ์ เสียง ภาพ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง และการพักผ่อนหย่อนใจ

๘. การบูรณาการ (Inegration) คือการให้บุคคล กลุ่ม และประชาชนได้รับรู้ข่าวสารที่มีความหลากหลาย จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจซึ่งกันและกันในแง่ของการดำรงชีวิต ทักษะและความใฝ่ฝันของผู้อื่นในสังคมด้วย^๑

กล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นกลไกทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุดังกล่าวก่อให้เกิดแนวทางการศึกษาวิชาการทางด้านการสื่อสารอย่างจริงจังดังปรากฏหลัก ฐาน และเชื่อแน่วว่าวิชาการทางด้านการสื่อสาร คงจะเริ่มมีมานานพร้อม ๆ กับชาติพันธุ์มนุษย์ แต่เท่าที่

^๑ จินตนา หนูนะ, “บทบาทและการเชื่อมสลายของรองเงืงตันหยง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๑, หน้า ๒๑.

มีปรากฏหลักฐานให้เห็นการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง ตั้งแต่ครั้งยุคกรีกรุ่งเรือง หลังจากนั้นสองพันปี มหาวิทยาลัยในประเทศเยอรมันได้ยอมรับและพัฒนาความรู้ทางการสื่อสารเข้าไปในระดับอุดมศึกษาในขณะเดียวกันประเทศอังกฤษวิชาการสื่อสารเป็นการศึกษาในระดับประกาศนียบัตร จวบจนกระทั่งกลางศตวรรษที่ ๑๘ มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ได้เปิดสอนและจัดระบบการศึกษาทางด้านนี้อย่างจริงจัง จนเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ และก้าวเข้าสู่ระบบการศึกษาเทคโนโลยีแห่งการสื่อสารยุคใหม่ และขยายกว้างจนกลายเป็นการสื่อสารมวลชนในที่สุด

หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา ความเจริญของสื่อมวลชนทุกแขนงได้แพร่หลายไปทั่วทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อมวลชน ยิ่งการพัฒนาเทคนิคด้านการผลิตที่ทันสมัยมากขึ้นเท่าใด ยิ่งทำให้การสื่อสารต่าง ๆ ที่มาจากสื่อมวลชนน่าเชื่อถือ และเกิดการคล้อยตามมากยิ่งขึ้น เท่านั้น ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะให้ถูกหรือโทษกับผู้รับสารได้เสมอ จนกล่าวได้ว่า วิชาการสื่อสารจึงมักศึกษาถึงผลกระทบที่มีอยู่ต่อผู้ชมและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่นวัฒนธรรมและค่านิยมต่าง ๆ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี (Traditional Media) คือสื่อแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทยซึ่งสามารถใช้สื่อความหมายระหว่างชาวบ้าน สื่อประเพณีเป็นสื่อที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีความยืดหยุ่นในการนำไปถ่ายทอดข่าวสารมาก เพราะลักษณะธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความต้องการที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนเนื่องจากเป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นชีวิตจิตใจและการดำเนินชีวิต ตลอดจนค่านิยมของชาชนบท จึงมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการใช้เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้เกิดความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลง สื่อประเพณีเป็นสื่อที่เหมาะสมกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งตลอดจนสอดคล้องกับค่านิยมและความเข้าใจของผู้รับบางกลุ่มโดยเฉพาะ ดังนั้นสื่อประเพณีจึงมีบทบาทต่อการถ่ายทอดข่าวสารในสังคมกลุ่มที่อยู่ห่างไกลและมีวัฒนธรรมเฉพาะ สื่อประเพณีโดยทั่วไปสามารถให้ความยืดหยุ่นได้สูงและประหยัดค่าใช้จ่ายมาก^๒

สื่อพื้นบ้านในประเทศไทยมีบทบาทมานานนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และยังมีรูปแบบที่หลากหลายกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นของตนเอง หรืออาจหยิบยืมมาใช้ในท้องถิ่นของตน เนื่องจากเห็นว่ามิมีประโยชน์ต่อชุมชนและบุคคล ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ๆ

^๒ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สื่อเพื่อการพัฒนาหน่วยที่ ๑, (นนทบุรี : โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๒๘), หน้า.

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสื่อพื้นบ้านเหล่านั้นได้แสดงถึงบทบาทและความสำคัญในลักษณะต่างๆ กันไป ดังปรากฏในแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านว่า ประเทศไทยมีวัฒนธรรมย่อยที่หลากหลายในแต่ละท้องถิ่น มีทั้งสอดคล้องกันและแตกต่างกันบ้างในบางพื้นที่ หรือแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงก็มี โดยที่วัฒนธรรมย่อยเหล่านั้นมักมี “สื่อพื้นบ้าน” รวมอยู่ด้วย และถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการสื่อสารแต่ละถิ่นนั้น ๆ ที่ได้สืบทอดมาแต่โบราณโดยรวมอยู่ในรูปของคำพูด ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่แสดงออกถึงประสบการณ์และข้อมูลต่าง ๆ เช่น สื่อพื้นบ้านในรูปของสื่อประเพณี สื่อพิธีกรรม สื่อการละเล่น สื่อเพลง เป็นต้น สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้ใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารในท้องถิ่นของสังคมไทยมาช้านานก่อนที่จะมีสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ เกิดขึ้น โดยมีแหล่งที่ชาวบ้านจะสามารถมาร่วมกันได้อย่างเต็มที่ตามแต่โอกาสและสถานที่ที่จัดให้มีสื่อพื้นบ้านเหล่านั้นขึ้น เช่น วัด ตลาด งานเทศกาล งานบุญต่าง ๆ เป็นต้น^๓

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้ให้ความหมายของสื่อพื้นบ้านไว้ว่า เป็นรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่ม หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพาสติดต่อ มาจนเกิดความเคยชินเป็นประเพณี และครอบคลุมถึงภาษา ท่าทาง การแต่งกาย เครื่องใช้ เป็นต้น ที่ประชาชนในสังคมหนึ่งกำหนดความหมายที่แน่นอนเอาไว้ให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน ดังนั้น สื่อพื้นบ้านจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สื่อประเพณี” สื่อพื้นบ้านจึงครอบคลุมต่าง ๆ เช่น เพลง ระบาย ละคร การละเล่น และกีฬา ที่เปิดโอกาสให้มีการสนทนาวิสาสะ ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร^๔

บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวถึงบทบาทของสื่อพื้นบ้านว่า สื่อพื้นบ้านมีบทบาทดังนี้

๑. ให้ความบันเทิง ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่หลักและเป็นหน้าที่พื้นฐานของสื่อพื้นบ้าน ไม่ว่าจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อการอย่างอื่นอย่างไรก็ตามหน้าที่นี้จะคอยติดตามสื่อพื้นบ้านไปอยู่เสมอ ลักษณะความบันเทิงของสื่อพื้นบ้านมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ การสร้างอารมณ์ขัน ตลอดจนความบันเทิงประเทืองอารมณ์ผสมกับบำรุงปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

^๓ กาญจนา แก้วเทพและคณะ, อังใน สนิม นาค วิมุกตานนท์ “การใช้สื่อหนังสือเพื่อการพัฒนาหน่วยงานของภาครัฐในภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์พัฒนการ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540. หน้า ๒๔.

^๔ สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องสื่อประเพณี : ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๓๐), หน้า ๔๐ .

๒. การแจ้งข่าวสารหรือรายงานสภาพสภาวะแวดล้อม เช่น การเล่นหนังตะลุง แม้จะเล่นเรื่องที่เคยเล่นตามแบบฉบับ แต่สื่อประเพณีเหล่านี้จะมีที่ว่างสำหรับสอดแทรกเหตุการณ์ปัจจุบันลงไปได้เช่นเดียวกับเพลงลูกทุ่ง เช่น หนังตะลุงจะสอดแทรกเรื่องสงครามระหว่างอเมริกากับอิรักไปในเรื่องจนได้

๓. การให้การศึกษา เป็นหน้าที่หลักพื้นฐานอีกประการหนึ่งของสื่อประเพณี มิติของการศึกษานั้นมีอยู่หลากหลาย เช่น

- การศึกษาให้ความรู้เรื่องศาสนา เป็นโลกทัศน์หลักของชุมชนชาวบ้านนั้น มิติศาสนานั้นเป็นแกนหลักของชุมชนในการหล่อหลอมสมาชิก ดังนั้นสื่อพื้นบ้านทุกชนิดจะต้องเอาการเอางานในการอบรมสั่งสอนเรื่องศาสนา ด้วยการแนะนำหลักการต่าง ๆ ให้รู้จักและเข้าใจ

- การอบรมจริยธรรมเป็นการเฉพาะ อันเป็นการประยุกต์หลักศาสนามาใช้กับการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นไปในทางที่ปรารถนา เช่น หลักความกตัญญู หลักอิทธิธรรม การให้อภัยขอลอโทษ เป็นต้น

- การชี้แนวปฏิบัติ อันเป็นการศึกษาที่เป็นนามธรรมที่สุด เพราะลงไปสู่ภาคปฏิบัติของแต่ละบุคคล เช่น การประพฤติของสตรี การประกอบสัมมาอาชีพ การฝึกตนเอง

๔. การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ไปจนกระทั่งวิพากษ์วิจารณ์สังคม เป็นองค์ประกอบที่มีสีสันของสื่อประเพณี หรือสื่อพื้นบ้าน ซึ่งสื่อมวลชนมักจะแสดงบทบาทไม่ได้หรือแสดงได้อย่างจำกัดเนื่องจากสื่อมวลชนต้องทำงานอยู่ภายใต้กรอบและอยู่ภายใต้เงื่อนไขกดดันอื่น ๆ องค์ประกอบนี้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดประชาชนจึงชื่นชอบสื่อพื้นบ้านหลายประการ เช่น หนังตะลุงที่มีบทวิพากษ์วิจารณ์การเมืองหรือรัฐบาลเป็นแม่เหล็กดึงดูดความสนใจจากประชาชน

๕. การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างด้าน เพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ตัวอย่างเช่น งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เป็นต้น^๕

ศรีปาน รัตติกาลชลากร ได้กล่าวสรุปถึงบทบาทของสื่อพื้นบ้านซึ่งมีการศึกษาดังแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มี ๘ ประการคือ

๑. บทบาทในการผดุงรักษาวัฒนธรรม และการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

^๕ กาญจนา แก้วเทพ, สื่อมวลชนกับสื่อประเพณี : “ถูกรักหรือถูแค้น”, โลกของสื่อลำดับที่ ๒ วัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อการสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : เคนี่พรีนแอนด์แอด ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๑.

๒. บทบาทในการเสริมความมั่นคงทางจิตใจ และรักษาความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และชุมชน

๓. บทบาทในการพัฒนาต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม โดยการให้ข่าวที่โน้มน้าวใจผ่านสื่อพื้นบ้าน

๔. บทบาทในการผ่อนคลายความเครียด ความกดดันทางเศรษฐกิจ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่อาจมีข้อห้ามเช่น เรื่องการแสดงออกทางเพศ ความก้าวร้าว เป็นต้น

๕. บทบาทในการสร้างความสามัคคีในกลุ่ม เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและชาติ

๖. บทบาทในการให้ความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน

๗. บทบาทในการให้การอบรม สั่งสอนคุณธรรม ค่านิยม ความประพฤติแก่บุคคลในสังคม

๘. บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว นำมาซึ่งความแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และรายได้เข้าประเทศ และท้องถิ่น^๖

กระบวนการผลิตสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้านอีกนัยหนึ่งก็คือสื่อของชุมชน ดังนั้นสื่อประเภทนี้เน้นที่จะต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ และคุณลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารชุมชนได้แก่

๑. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) คือทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทกันอยู่ตลอดเวลา

๒. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of communication) ในขณะที่กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลายมาจากทุกทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง แบบล่างสู่บน และแบบแนวนอน ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบทในขณะเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะส่งสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการ

^๖ศรีปาน รัตติกาลชลากร, “บทบาทของสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง” ,วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิเทศศาสตรพัฒนาการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๕, หน้า ๑๓.

แลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างชาวบ้านด้วยกัน (ในวงการพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบัน เริ่มต้นเคยกับแนวทางการปฏิบัติที่เรียกว่า การสร้างเครือข่ายชุมชนและการศึกษาดูงานจากกลุ่มชาวบ้านด้วยกันเอง)

๓. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารชุมชน เช่น

๓.๑ การกำหนดเป้าหมายโดยใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ การสื่อสารเพื่อชุมชนจะมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ดังนี้

- ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
- ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร
- ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับกว้าง

๓.๒ การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร ในแง่มุมนี้อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น ๓ เป้าหมายย่อยคือ

- เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ ได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง
- เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน อันอาจหมายรวมถึงแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชนไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ สักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล ในหน่วยงานที่เล็กกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้าย ๆ เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

๔. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนการพัฒนาใหม่แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการรัฐเป็นหลัก

๕. หน้าที่การสื่อสารชุมชนประกอบด้วย

- หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function)
- หน้าที่ทางสังคม (Social Function)
- หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) ที่มีลักษณะการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

- คุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมีคือ
- สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน
 - สื่อของชุมชนเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา
 - สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participates) ในหลาย ๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง เป็นต้น
 - สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชนมิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้นต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
 - สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของทุกคน

คุณลักษณะสำคัญที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยของการสื่อสารทั้ง ๔ ลักษณะ S-M-C-R ว่าควรมีลักษณะดังนี้

๑. ความยาก - ง่ายของสื่อ
๒. ประเภทของเนื้อหาของสื่อ
๓. กลุ่มเป้าหมาย
๔. วิธีการนำเสนอ
๕. ความเกี่ยวข้องของเนื้อหา
๖. บทบาทของสื่อ
๗. ความน่าสนใจ
๘. ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ

เงื่อนไขและอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อชุมชน

ในการดำเนินการในภาคปฏิบัติให้ผลอย่างจริงจังนั้น เงื่อนไขที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุเป้าหมายนั้นมีดังนี้

๑. การสนับสนุนจากการเมือง เมื่อประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของพวกเขาออกมาต่อสาธารณะแล้ว จำเป็นต้องมีหลักประกันว่า ข้อเสนอแนะข้อวิจารณ์และข้อสนใจของพวกเขาจะได้รับฟังอย่างจริงจังจากผู้มีอำนาจ มิฉะนั้นประชาชนก็จะไม่เห็นความจำเป็นของการสื่อสารของตน นอกจากนี้ เมื่อมีการเปิดเวทีให้แสดงทัศนะกันแล้ว อาจจะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีหลักประกันว่า ผู้ที่นำข้อมูลมาเปิดเผยจะต้องมีความปลอดภัย

๒. แนวคิดที่ถูกต้องของการพัฒนา แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่นั้นจะเกิดควบคู่กับแนวคิดการพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่เท่านั้น ฉะนั้น หากในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือชาวบ้านเอง ยังคงทัศนะการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นความเจริญมั่งคั่งเติบโตทางเศรษฐกิจการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก็จะเป็นไปได้

๓. ต้องมีการยืดหยุ่น ในการดำเนินงาน โครงการจำเป็นต้องมีการยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง

๔. ต้องมีการสนับสนุนจากท้องถิ่น

๕. การฝึกอบรมเทคนิคและทักษะในงานพัฒนานั้นต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

๖. ต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

๗. การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม แม้ว่าประสิทธิภาพในเชิงเทคนิคจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสื่อสารโดยทั่วไป แต่สำหรับเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชนแล้ว เราไม่อาจให้ความสำคัญแก่ปัจจัยดังกล่าวเพียงประการเดียว เนื่องจากยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสำคัญใกล้เคียงกัน เช่น โอกาสในการเข้าถึงสื่อ ความรวดเร็ว และความยืดหยุ่น และประสิทธิภาพของการสื่อสารก็มิได้อยู่ที่ตัวสื่อเท่านั้นหากแต่อยู่ที่คุณภาพที่สื่อสามารถกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านได้

๘. ความต่อเนื่อง แม้ว่านักสื่อสารนอกจากหน่วยงานพัฒนาจะออกจากหมู่บ้านไปแล้ว ระบบการสื่อสารของชุมชนจะต้องเปิดใช้ได้อยู่เสมอเมื่อชุมชนมีความต้องการ^๓

เกณฑ์ในการเลือกช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่ผู้ส่งสารสามารถใช้ตัดสินใจในการเลือกมีดังนี้

๑. มีสื่ออะไรให้ใช้ได้บ้าง

๒. มีงบประมาณมากน้อยเพียงไร

๓. ความนิยมของผู้ส่งสาร

๔. สื่อใดเข้าถึงประชาชนมากที่สุดโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

๕. สื่อใดมีอิทธิพลมากที่สุด

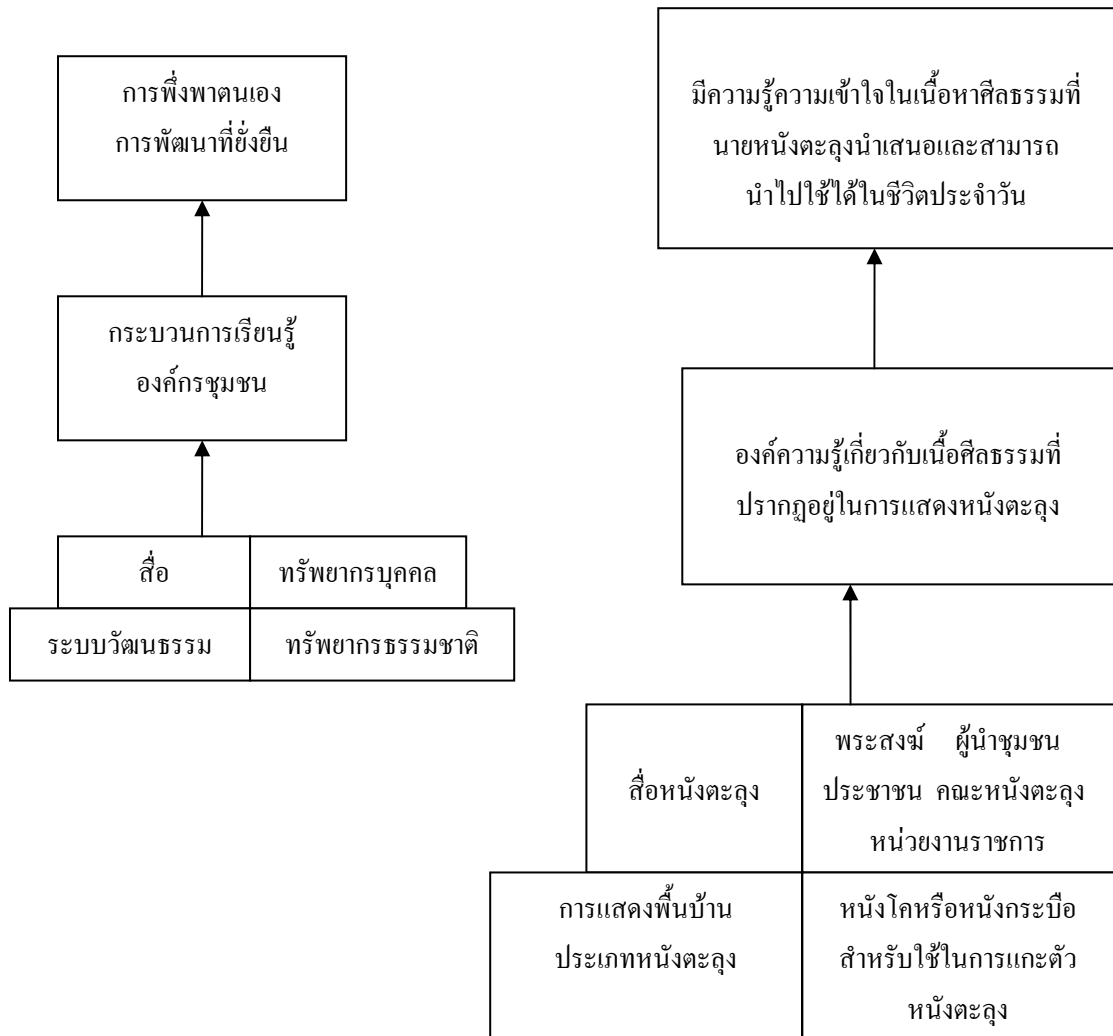
๖. สื่อใดมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารมากที่สุด

^๓ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, สื่อเพื่อชุมชนการประมวลองค์ความรู้ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓) หน้า ๔๓-๖๓.

๗. สื่อใดเหมาะสมกับเนื้อหามากที่สุด

ในฐานะที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สังคมที่มีการสื่อสารที่ดีย่อมมีเครือข่ายการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายได้กว้างขวาง ทำให้ประชาชนสื่อสารกันได้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งภายในและภายนอกตัวหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารได้ทันต่อสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ การเมือง การสาธารณสุข การศึกษา และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ อันนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทำให้ชุมชนโดยรวมพัฒนาได้รวดเร็วขึ้น เช่น ในแง่ของเกษตรกร การได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับภาวะการผลผลิต ราคาสินค้าที่ยุติธรรม รู้แหล่งซื้อขายการผลิตรายได้และลดปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางได้ แม้ว่าเราจะพิจารณาการสื่อสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการพัฒนา แต่เราก็ไม่อาจที่จะมองการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยใด ๆ ได้ เพราะความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่นยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่เราต้องนำมาพิจารณาแบบองค์รวม

ดังภาพ แผนภูมิที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆในชุมชน:ปัจจัยสำคัญของการพัฒนา

ที่มา : การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

โดย : กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบกับแนวความคิดเดิมของเกศินี จุฑาวิจิตร

จากรูปแสดงให้เห็นว่า การที่จะพัฒนาประชาชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม ดังนี้

๑. ระบบวัฒนธรรม ในเรื่องระบบวัฒนธรรมนี้ อาจจะมองได้ทั้งในแง่นามธรรมและรูปธรรม ในแง่นามธรรมได้แก่ ความคิด ความเชื่อ คติชาวบ้าน ส่วนที่เป็นรูปธรรมได้แก่ การแสดงประจำท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน กิจกรรมหรือพิธีกรรมในวันศาสนา ประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดมาช้านาน การงานอาชีพ ฯลฯ โดยภาพรวมของวัฒนธรรมแล้ว อาจกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับปัจจัยห้าประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และเรื่องของจิตใจ

๒. ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น ได้แก่ พระ ครู แพทย์ ผู้นำความคิด ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชนหรือท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาตามความคาดหวัง

๓. ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งธรรมชาติ พืชเศรษฐกิจ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล เป็นต้น ตลอดจนหน่วยงานของรัฐ ธุรกิจเอกชนและสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น ทรัพยากรเหล่านี้ นับได้ว่าเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา และชุมทรัพย์ทางเศรษฐกิจให้แก่ท้องถิ่นได้

๔. เครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง ระบบการสื่อสารภายในชุมชนหรือในท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใด จากสื่อมวลชน หรือจากการพูดคุยกัน ในแต่ละวันชาวบ้านจับกลุ่มคุยกันในเวลาใดและสถานที่ใด ใครคือผู้นำแนวความคิด ใครคือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ สื่ออะไรบ้างที่มีอยู่แล้วในชุมชน เป็นต้น^๔

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเห็นได้ว่า การใช้หนังสือเป็นการสื่อสารในเชิงการพัฒนาโดยเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องศีลธรรม ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาสังคมหรือท้องถิ่นได้ โดยใช้กระบวนการที่สำคัญนั่นคือ การสร้างกระบวนการในการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือประชาชน

โดยประชาชนในชุมชน

สื่อพื้นบ้านมีคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นสื่อประจำของแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น แต่ละชาติพันธุ์ หรือ อาจกล่าวได้ว่า เป็น ‘มรดกร่วมกันของท้องถิ่น’ นั้น ๆ ดังนั้น การจะนำเอามาใช้ การจะเอามาพัฒนา ปรับเปลี่ยน ประยุกต์อย่างไรมันจะต้องเป็นไปตามหลักการ ‘สิทธิของเจ้าของวัฒนธรรม’ อดุลย์ ดวงจิตวิรัตน์ (2547) กล่าวว่า ‘เจ้าของวัฒนธรรมจะเป็นผู้ที่รู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเองดีกว่าคนนอกวัฒนธรรมพวกเขาเพียงแต่ขาดโอกาสและกระบวนการบางอย่างเท่านั้น’^๕ สำหรับการสร้างพลังของชุมชนในการที่จะร่วมกันแก้ปัญหของชุมชน โดย

^๔ เกศินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒) หน้า ๖๖-๗๒.

^๕ กาญจนา แก้วเทพและคณะ, สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาภาพรวมจากงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดชิโน ดีไซน์ ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

ใช้สื่อพื้นบ้านเป็นเครื่องมือ (การพัฒนาเพื่อชุมชน โดยชุมชนและของชุมชน) ซึ่งฉัตรทิพย์ นาถสุภา(2541:251) ชี้ชัดว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาเองหากนักพัฒนาต้องการทำความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับชาวบ้านก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน^{๑๑} นอกจากเรามองสื่อพื้นบ้านในฐานะส่วนหนึ่งของเครือข่ายการสื่อสารในชุมชนแล้ว เมื่อเรามองสื่อพื้นบ้านลึกลงไปจะพบว่า ศิลปะพื้นบ้านเป็นหัวใจในการสื่อสารนี้ศิลปินมีความสามารถในการสร้างอิทธิพลหรือจูงใจคนดูได้มากนอกเหนือไปจากเป็นผู้มีศิลปะการแสดงสูงแล้ว ศิลปินบางคนยังเป็นผู้นำทางความคิด ศิลปินเหล่านั้นจะมีส่วนสำคัญในการช่วยคิด ช่วยวางแผน สนับสนุนและผลิตรายการต่าง ๆ ที่ตนถนัดให้สอดคล้องกับวัตถุ ประสงค์ได้เป็นอย่างดี

ศิลปินท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการสื่อสารในท้องถิ่น เขาเติบโตมาในท้องถิ่น และเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ศิลปินเหล่านั้นจึงเข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสามารถใช้ภาษาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและลึกซึ้ง ศิลปินผู้สามารถมักได้รับการยกย่อง นับถือจากชาวบ้านในท้องถิ่นเสมอ ศิลปินที่ดีจึงเป็นนักสื่อสารที่ดีด้วย ในบรรดาศิลปินเหล่านี้ ตัวตลกนับเป็นบุคคลสำคัญมากในการเผยแพร่ข่าวสาร เพราะเป็นบุคคลบนเวทีที่มีโอกาสแสดงนอกเรื่อง โดยนำข่าวสารไปแทรกและพูดคุยกับคนดูได้ตลอดเวลาและตัวตลกเป็นพวกของคนดูเพราะทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ละครและเหตุการณ์ในท้องเรื่องและเหตุการณ์ในสังคมของคนดู คนดูจึงถูกใจจะพูดจะบอกอะไรคนดูก็เชื่อฟัง^{๑๒}

การพิจารณาว่าศิลปินพื้นบ้านน่าจะมีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นนั้น เกิดมาจากการเห็นว่า ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชนบทนั้นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ ประชาชนไม่ได้รับข่าวสารที่จำเป็นอย่างเพียงพอ จึงไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองและปรับเปลี่ยนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ทั้งนี้เนื่องมาจากยังมีช่องทางในการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนที่อยู่ในชนบทอันกว้างใหญ่ไพศาลไม่เพียงพอ รวมทั้งยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอด้วย ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน จึงพยายามหาช่องทางการสื่อสารเพื่อที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว และได้พบว่าบทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะสื่อมวลชนท้องถิ่นน่าจะเป็นทางออกหนึ่งทั้งนี้เนื่องจากตามปกติศิลปิน

^{๑๑} อุดล ดวงดีทวีลักษณ์ และคณะ, แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาบทบาทของสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^{๑๒} ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา : มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม, หน้า ๔๘-๔๙ .

พื้นบ้านได้ทำหน้าที่นักสื่อสารเพื่อการพัฒนาอยู่ในตัวแล้ว เพราะสารที่ศิลปินพื้นบ้านสื่อไปยังผู้ชม นั้น มิได้มีแต่ความบันเทิงอย่างเดียวแต่มีสาระที่เป็นประโยชน์ด้านอื่น ๆ ผสมอยู่ด้วย นอกจากนี้ การที่ศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน และสารที่ส่งนั้นส่งออกไปโดยผ่านรูปแบบของความบันเทิงที่ชาวบ้านชื่นชอบช่องทางการสื่อสารถึงชาวบ้านโดยผ่านศิลปินพื้นบ้านจึงน่าจะเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพ

ศาสตราจารย์สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุงในภาคใต้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า นอกจากหนังตะลุงจะเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่จัดได้ว่า เป็นสื่อมวลชนท้องถิ่นที่สำคัญอย่างหนึ่งในภาคใต้แล้ว หนังตะลุงยังมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในท้องถิ่นได้ หากรัฐบาลจะนำหนังตะลุงมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มากกว่านี้ ก็ย่อมกระทำได้ง่ายและได้ผลแน่นอนเพราะหนังตะลุงใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนผู้ชมถือว่าทักษะต่าง ๆ ที่หนังตะลุงแสดงออกมานั้นเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ จึงเกิดความศรัทธาเชื่อถือ หากรัฐบาลจะนำหนังตะลุงมาใช้ให้มีบทบาทเพื่อการศึกษา โดยการให้ความรู้ ความคิดที่เอื้ออำนวยแก่การพัฒนาประเทศแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่รัฐบาล เช่น ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในการปกครองแบบประชาธิปไตย การอบรมให้ผู้ชมมีคุณธรรม มีความตื่นตัวและมีการแสดงออกที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นต้น

บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะผู้สื่อสารนั้น มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น สมควรที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท จะนำมาพัฒนาให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ประเด็นที่สมควรจะพิจารณาต่อไปก็คือ การที่เราจะให้ศิลปินพื้นบ้านมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าเดิมนั้น เราจะจัดวางให้ศิลปินพื้นบ้านอยู่ในตำแหน่งใดของกระบวนการพัฒนา ในประเด็นนี้ น่าจะมีคำตอบอยู่ 2 แนวทาง คือ แนวทางแรกให้ศิลปินพื้นบ้านเป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาทางราชการหรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นผู้วางแผนให้ศิลปินพื้นบ้านมีหน้าที่ปฏิบัติตาม แนวทางที่สองให้ศิลปินพื้นบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนด้วย ลักษณะเช่นนี้ศิลปินพื้นบ้านจะร่วมเป็นเจ้าของโครงการ มีส่วนร่วมตลอดในกระบวนการพัฒนา

การสื่อสารของศิลปินพื้นบ้านนั้นไม่เพียงทำหน้าที่สื่อสารด้านความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังสอดแทรกการทำหน้าที่ด้านรายงานข่าว ด้านแสดงความคิดหรือชักจูง และด้านให้การศึกษาด้วย ถึงแม้หน้าที่ด้านความบันเทิงจะเป็นด้านหลักแต่ก็ถือว่าเป็นข้อดีเพราะเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างลึกซึ้งและแนบเนียนการดำเนินให้ศิลปินพื้นบ้านเข้าร่วมเผยแพร่ข่าว สารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้นอาจใช้แนวทางที่ศิลปินเป็นเครื่องมือเพื่อนำสารบางอย่างของทางราชการ

ไปสู่จุดหมายปลายทางคือประชาชน ผู้ชม หรืออาจจะใช้แนวทางที่ให้ศิลปินพื้นบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินโครงการ^{๑๒}

เพื่อชุมชน

สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อตัวจริงเสียงจริงของชุมชน ในการเพียรพยายามหาสื่อชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชนนั้น เมื่อสำรวจตรวจดู ‘คุณลักษณะ’ ของความเป็นสื่อชุมชนตามหลักการทฤษฎีแล้ว เช่น เป็นสื่อขนาดเล็ก ใช้งานได้ง่าย มีอยู่ในท้องถิ่น ชาวบ้านมีความคุ้นเคยและผูกพันมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรม เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ฯลฯ คุณลักษณะเหล่านี้ล้วนมีอยู่อย่างครบถ้วนในสื่อพื้นบ้าน ดังเช่น ผลการวิจัยเรื่องศักยภาพของหมอลำ เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อตัวจริงเสียงจริงของชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งได้งอกรากออกมาเกาะเกี่ยวกับส่วนเลี้ยวต่าง ๆ ของชีวิตชุมชนไว้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นระบบความเชื่อ ภาษา วิถีบุรุษ ความบันเทิง ดังนั้นหากสื่อพื้นบ้านล้มหายตายจากไป ก็เหมือนกับการพรากประวัติศาสตร์และตัวตนส่วนอื่น ๆ ของชุมชนไปด้วยส่วนหนึ่ง ทำให้ชุมชนเกิดอาการพิกลพิการได้^{๑๓} ในพ.ศ. 2527 จุมพล รอดคำดี และคณะ ได้ ทำการสำรวจสื่อพื้นบ้านในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สื่อพื้นบ้านนั้นเป็นสื่อที่มีอยู่คู่กับสังคมชนบทมานานแล้วโดยได้พัฒนาตนเองมาจนมีเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการและใกล้ชิดกับประชาชน มีรูปแบบที่ประชาชนคุ้นเคย จนตกผลึกเป็นรสนิยมของประชาชน รวมทั้งหน้าที่ต่าง ๆ ต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ ให้ความบันเทิง อบรมสั่งสอน วิพากษ์วิจารณ์ ฯลฯ^{๑๔}

บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านระดับชุมชน

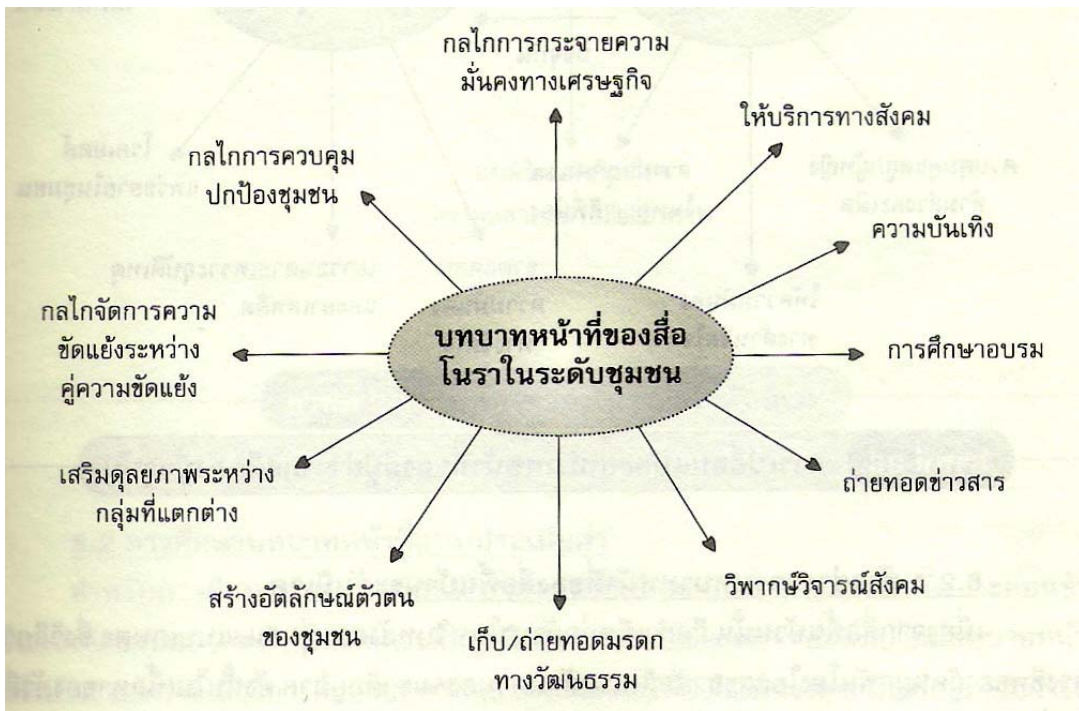
จากการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านโนรา เขียวชัยและคณะได้พบว่า สื่อพื้นบ้านนี้ได้ทำหน้าที่ต่อชุมชนทุกอย่างเท่าที่สื่อมวลชนกระทำได้ เช่น ทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม สร้างความรู้สึกเป็นปึกแผ่น ฯลฯ และนอกจากนั้น สื่อพื้นบ้านประเภทนี้ก็ยังทำหน้าที่ “มากกว่าการเป็นสื่อ” กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นกลไกต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมของชุมชน เช่น

^{๑๒} เลิศชาย ศิริชัย, ศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หน้า ๒๕-๒๘ .

^{๑๓} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ , สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาภาพรวมจากงานวิจัย , หน้า ๘.

^{๑๔} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้, หน้า ๓๔๔.

กลไกทางเศรษฐกิจ การปกครอง กลไกการบริการสังคม และกลไกประสานความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนต่างเพศต่างรุ่น ต่างวัย ต่างศาสนาและความเชื่อ
 ดังภาพประกอบ

ในระดับชุมชน ในฐานะสื่อของชุมชน โนราทำหน้าที่

๑.ให้ความบันเทิง ในงานระดับชุมชนโนราเป็นมหรสพสำคัญตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นความบันเทิงที่ขาดไม่ได้ งานใหญ่งานใดขาดโนราถือว่างานกร่อยไม่ครบเครื่อง ความบันเทิงของโนรามาจากการร่ายรำ คนตรีที่สนุกสนาน ได้รสชาติ บทร้องที่ได้ความคลาย ตลอดจนการแสดงคั่นช่วงบางวาระเวลาที่เป็นสองแง่สองง่ามทำให้เกิดความครึกครื้น ตัวตลกในโนราที่เรียกว่า “ตัวพรวน” เล่นผ่านอาภักปรีชา ภาษา และความคิด

๒.ให้การศึกษา ความรู้เรื่องสมุนไพร เรื่องการทำกับข้าว จะบอกเล่าผ่านปากโนรา เนื่องจากโนราเดินทางมาก ได้ไปอยู่ไปกินในบ้านต่างที่ต่างถิ่น จึงไปเห็นการอยู่การกินแบบต่าง ๆ โนราจะนำมาบอกเล่า

๓.เป็นที่เก็บมรดกทางวัฒนธรรม คือ ภาษา เพราะ “ภาษา” เป็นตัวเก็บรักษาความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติของบรรพชน เอาไว้ และเมื่อคนรุ่นหลังมาใช้ภาษา เขาก็ต้องเข้าสู่ชุมชนของบรรพบุรุษในเรื่องความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติแบบบรรพชน ช่วงเวลานั้น คนรุ่นหลังก็จะ

กลายเป็นส่วนหนึ่งของบรรพชน มีสายใยยาวออกไป ในโนราเมืองคัประกอบที่เป็นภาษา อยู่มาก เช่น การร้องทำบท

๔. **ให้การสื่อสาร** การแสดงโนราแต่ละครั้ง บทร้องเล่าเรื่อง พุคคยเป็นส่วนสำคัญที่ผู้ชมจะติดตาม โนราให้ข้อมูลข่าวสารผ่านการตีความและย่อยข่าว เพราะชีวิตได้ตระเวนไปแสดงตามที่แตกต่างกัน จึงทำหน้าที่เสมือนผู้สื่อข่าว ผู้ให้ข่าว และผู้รับฝากข่าวไปในตัว

๕. **วิพากษ์สังคม** คล้าย ๆ ผู้กลั่นกรองเรื่องราวมาเล่าให้แก่มุขมชน พร้อมกันนั้นด้วยจุดยืนทางจริยธรรมที่ชัดเจน คนที่ถูกล้อก็จะนำไปสู่การปรับตัว ส่วนคนที่ไม่เกี่ยวข้อง เมื่อดูแล้วก็ได้เรียนรู้ที่จะไม่ทำแบบนั้น

๖. **ถ่ายทอดวัฒนธรรม** ทั้งโรงครู และโนราบันเทิงเป็นสื่อที่ถ่ายทอดระบบความคิดโลกทัศน์ ทัศนคติ ที่เป็นรากเหง้าเดิมสู่คนรุ่นใหม่ทุกครั้งคราวที่มีการละเล่น ผ่านกลไกความบันเทิงที่แฝงใส่สาระไว้ภายในโดยธรรมชาติของสื่อบันเทิง ที่จะต้องจัดสมดุลตนเองระหว่างสาระกับความบันเทิงตลอดเวลา

๗. **สร้างอัตลักษณ์แก่มุขมชน** เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างทำให้รู้ว่า “ตัวเป็นใคร” แตกต่างจาก “คนอื่น” อย่างไร

๘. **ให้คำอธิบายเรื่องโลกจักรวาลที่เราอยู่** โนราจะเล่าเรื่องการสร้างโลกเล่าเรื่องความเป็นเหตุผลของการดำรงอยู่ (ontology)

๙. **วางกรอบจริยธรรมแก่มุขมชน** การเป็นโนราต้องรักษาตัวให้เป็นคนดีของสังคม ทำตนเป็นแบบอย่างก่อน แล้วจึงจะไปสอนสั่งคนอื่นให้อยู่ในกรอบเกณฑ์อันดี

๑๐. **เสริมดุลยภาพระหว่างหญิงชาย** ในขณะที่ผู้ประกอบพิธีกรรมนายโรงเป็นชาย แต่เจ้างานหรือเจ้าบ้านเป็นเครือญาติทางฝ่ายหญิง เพราะสังคมท้องถิ่นภาคใต้แต่งเขยเข้าบ้าน ตั้งถิ่นฐานบ้านฝ่ายหญิง (matrilocal) งานโรงครูจะเป็นงานที่เชิญญาติพี่น้องสองฝ่ายและทุก ๆ ฝ่ายให้มาพบปะกันถือว่าเป็นเครือญาติเดียวกัน ขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปไม่ได้

๑๑. **ลดความขัดแย้งผานความแตกต่าง** การเล่นโนรานั้นได้รวมเอาเกือบทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รายล้อมเข้าไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโนราเสมอ สังคมท้องถิ่นที่มีการนับถือผีมาก่อน เมื่อรับศาสนาหลักเข้ามา เมื่อรับเข้ามาแล้วก็นำมาผสมกลมกลืนกับระบบความเชื่อเก่าเรื่องผี โนรามีระบบการคัดสรรนายโรงคือไปกับการบวชในพุทธศาสนา เช่น โนราดิบ โนราปราชิก โนราคู่สวด เป็นต้น พิธีครอบเทริดให้โนรามีพระสงฆ์ร่วมทำพิธีด้วยเสมอกับโนราและพ่อแม่ของโนรา ทำราโนราหลายทำก็อ้างอิงถึงพุทธศาสนาเช่น “ทำพระพุทเจ้าห้ามมาร” นิทานเรื่องนกนางนาคที่มีพระพุทเจ้าในเรื่อง เป็นต้น เรียกได้ว่าโนราเป็นนาฏกรรมที่ได้เชื่อมพุทธ พราหมณ์ ผี เข้าด้วยกันอย่างลงตัว ข้อที่น่าสังเกตคือมุขมชนท้องถิ่นที่เล่นโนราไม่มีความขัดแย้งทางศาสนาระหว่างพุทธกับ

อิสลาม สังคมท้องถิ่นมีชุมชนพุทธและมุสลิมอยู่ด้วยกันเป็นจำนวนมากโดยไม่ขัดแย้งเพราะมีความคิดเรื่องการนับถือญาติพ่อแม่ตายายเชื่อมร้อยอยู่ อิสลามแต่เดิมในดินแดนแถบนี้เป็นอิสลามผสมผีเหมือนพุทธผสมผีในชุมชนท้องถิ่น การละเล่นไม่ใช่เรื่องต้องห้าม ฝ่ายแขกมีการเล่นเข้าทรงเรียกว่า “นายมนต์” หรือ “โตะคริม” ฝ่ายไทยมี “ตายาย”

๑๒.กระจายความมั่งคั่ง งานโรงครูเป็นงานเลี้ยงที่เผื่อแผ่เพื่อนบ้าน งานโรงครูเป็นการกระจายความมั่งคั่งของตระกูลหนึ่งในคราวที่ฐานะดีทำมาค้าขึ้นแบ่งปันไปสู่เพื่อนบ้านและคนอื่น ๆ พร้อมการผูกมิตรลดทอนความแตกต่างและศักดิ์กันปัญหาอันเกิดจากความแตกต่างทางฐานะ

๑๓.ลดความแตกต่างระหว่างชนชั้น การกระจายความมั่งคั่งนำไปสู่การลดความแตกต่างทางฐานะ

๑๔.บริการสังคม เมื่อมีงานโรงครูระดับชุมชน จะมีการหอบลูกมาให้โนราเหยียบเล่น การมาขอรับแก่นในโรงโนรา เนื่องจากคนบนบานไว้

๑๕.ปกครองตนเอง พิธีโนราเน้นเรื่อง การจัดเครื่องเซ่นไหว้ให้ถูกต้อง ปฏิบัติด้วยความไม่ถูกต้องคือความไม่พอใจของตายายในร่างทรงและการที่พิธีที่ไม่ “ขาดเหมรย” หรือไม่สัมฤทธิ์ผล การเน้นย้ำในเรื่องความถูกต้องปลูกสร้างบุคลิกภาพแบบเจ้าหลักการและหัวหมอ การปกครองตนเองของคนในวัฒนธรรมโนราผ่านระบบความเชื่อเรื่องตายาย ที่ถ่ายโอนมาเป็นระบบอาวุโสในโลกความจริงที่จับต้องได้ จนถึงระบบสัจจะการยึดมั่นในการพูดคำไหนคำนั้น คนได้จะพูดตกลงคำเดียวไม่เปลี่ยนคำ การเปลี่ยนหรือผิดคำพูดเป็นความผิดพลาดที่น่าละอายยิ่ง

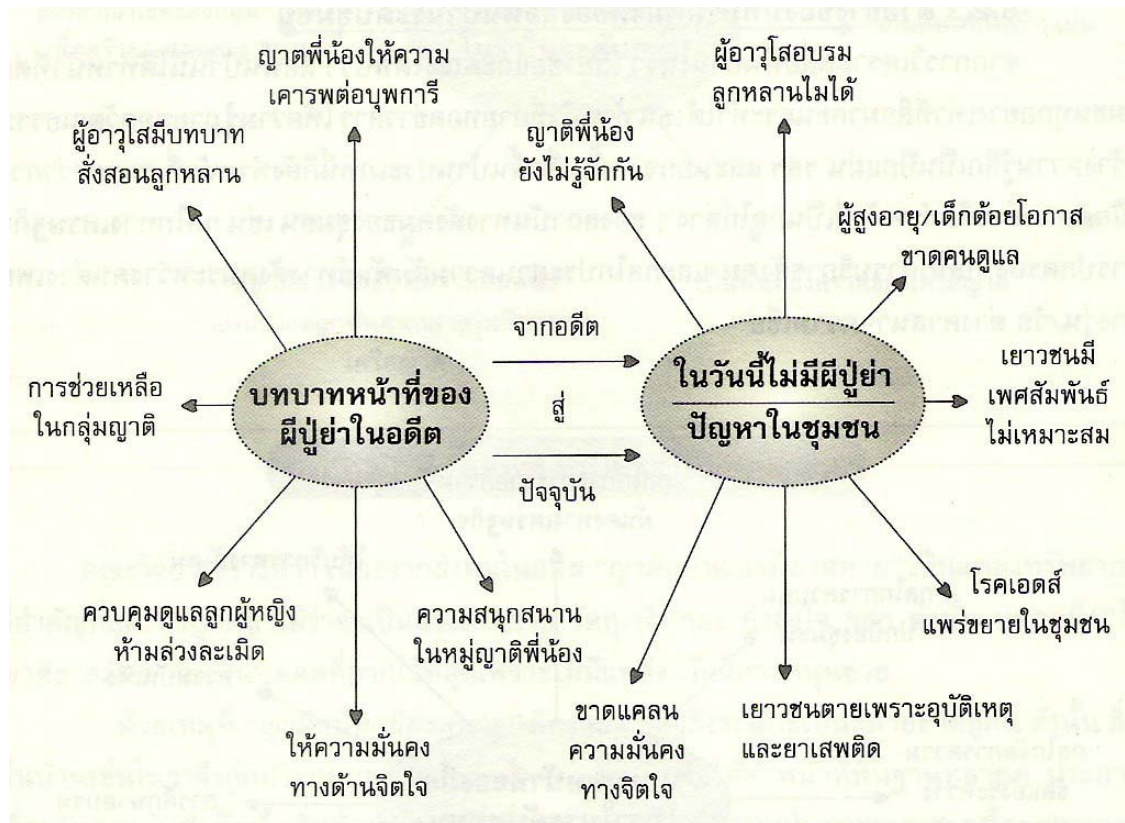
๑๖.ระบบการปกครองในโลกสัญลักษณ์ ของการประกอบพิธีกรรม คือการสาธิตโครงสร้างลำดับชั้นและวิธีการกลไกการใช้อำนาจ เป็นการบอกเล่าว่าตำแหน่งแห่งที่ของใครอยู่ที่ไหน ใครมีอำนาจมากกว่าใคร จะมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งอย่างไร การสาธิตในโลกสัญลักษณ์ดังกล่าว เพื่อสืบทอดระบบโครงสร้างอำนาจในทุกระดับของชุมชน ตั้งแต่ระดับครอบครัว พ่อแม่ เครือญาติ ไปจนถึงระบบการปกครองท้องถิ่น^๕

จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่มีต่อชุมชนนั้นได้แสดงให้เห็นว่า สื่อพื้นบ้านได้ทำหน้าที่มากกว่า “การเป็นสื่อ” หากทว่ายังมีบทบาทเป็น “กลไก (สถาบันอย่างหนึ่ง)” ในชุมชน ดังนั้นความคิดที่ว่า ปัจจุบันนี้ ถึงแม้จะไม่มีสื่อโนรา หมอลำ คำวซอให้ฟังเล่นแล้ว ก็ไม่น่าจะมีปัญหา เพราะสื่อสมัยใหม่ชนิดอื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ มือถือ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ เข้ามาทำหน้าที่แทนแล้ว แต่ประเด็นคำถามก็คือ สื่อสมัยใหม่นั้นทำหน้าที่ได้เพียงเป็น “สื่อ” เท่านั้น หากแต่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็น “กลไก/สถาบันอย่างหนึ่ง” ของชุมชนได้นี้จึงหมายความว่า การสูญสลาย

^๕ กาญจนา แก้วเทพและคณะ, สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาภาพรวมจากงานวิจัย, หน้า ๔๔-๔๕.

ของสื่อพื้นบ้านนั้น มิได้สร้างความสูญเสียให้แก่ตัวสื่อพื้นบ้านเท่านั้น หากแต่ได้ส่งผลสะท้อนไปสู่การสร้างปัญหาชุมชนด้วย ประจักษ์พยานที่ชัดเจนก็คือบทสรุปจากงานวิจัยของออคุล์และคณะ ที่พบว่า “เกิดอะไรขึ้นในชุมชนเมื่อวันนี้ไม่มีผีป่วน”^{๑๖}

ดั่งภาพ

บทบาทหน้าที่ของผีป่วน : ทัศนะของชุมชน

ชาวบ้านในพื้นที่เชื่อว่า “ผีป่วน” เป็นวิญญาณของผีบรรพบุรุษจะยังสถิตอยู่ เพื่อคอยปกป้องลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นที่พึ่งทางใจ ในอดีตคนนับถือผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่มากในเมื่อป่วนตายเสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานจึงสร้างหิ้งผี/ห่อผีหรือตุบผี ไว้เป็นตัวแทน เมื่อตนประสบปัญหา ก็ไปกราบไหว้บอกกล่าวให้ช่วยเหลือ เป็นกฎหมายสำหรับป้องกันไม่ให้เด็กผู้หญิงถูกล่วงละเมิด นอกจากนี้ยังเป็นการรวมญาติให้ได้มาพบปะพูดคุย ชักถามสารทุกข์สุกดิบต่อกัน สนุกสนานและเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สรุปเป้าหมายในอดีตของประเพณีการเลี้ยงผีป่วนในพื้นที่ตำบลอ่าวแก้ว เพื่อ

๑. ให้นิยามหน้าที่ของผีป่วน การดูแลลูกหลาน การดูแลผีป่วน ป่วน ตาย

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน , อ้างแล้ว หน้า ๕๕-๖๐.

- ๒.ให้ผู้อาวุโสมีบทบาทในการสั่งสอนลูกหลาน
- ๓.ควบคุม/ดูแลศักดิ์ศรีลูกผู้หญิง ห้ามล่วงละเมิด
- ๔.การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของกลุ่มเครือญาติ
- ๕.ด้านจิตใจ
- ๖.สนุกสนานรื่นเริงในหมู่ญาติพี่น้อง

นอกจากนี้งานวิจัยพบว่าในอดีตประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่าเน้นที่บทบาทต่อสังคมส่วนรวมซึ่งหมายถึงสังคมในกลุ่มญาติพี่น้องแต่ก็มีบทบาทหน้าที่ในระดับปัจเจกชนที่อยู่ในกลุ่มผีปู่ย่าเดียวกันด้วย จากการพูดคุยกับปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการเรียงลำดับความสำคัญของหน้าที่ผีปู่ย่าในอดีตแม่เที่ยงคำบอกว่าถ้าจะให้เรียงลำดับความสำคัญว่าหน้าที่ไหนสำคัญมาก หน้าที่ไหนสำคัญน้อย นั้นไม่สามารถที่จะแยกลำดับได้อย่างชัดเจน เนื่องจากทุกหน้าที่จะสำคัญเท่า ๆ กันจนยากที่จะแยกแยะได้ แต่จะให้น้ำหนักไปในเรื่อง “การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การดูแลลูกผู้หญิง” เพราะในอดีตผู้หญิงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาส่วนผู้ชายได้รับการศึกษาที่วัดและผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ที่สืบทอดดูแลผีปู่ย่าต่อไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดูแลคุ้มครองลูกผู้หญิง แต่ในปัจจุบันความสำคัญของหน้าที่ผีปู่ย่าคือ เป็นที่พึ่งทางใจ ส่วนหน้าที่อื่น ๆ ลดบทบาทลง ส่วนการดูแลลูกผู้หญิงหายไป ไม่ได้ทำหน้าที่นี้^{๑๓}

บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสาร

ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harlod D. Lasswell) ได้เสนอว่าการสื่อสารในสังคมนั้นมีหน้าที่หลักอยู่ 3 ประการ คือ

- ๑.สังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อม และชี้ให้เห็นภัยอันตรายและเหตุการณ์ที่อาจมีผลกระทบต่อสังคม
- ๒.ประสานส่วนต่าง ๆ ในสังคมให้รับกับสภาพแวดล้อม
- ๓.ถ่ายทอดมรดกของสังคม และมีผู้เสนอว่าสมควรจะเพิ่มเติมหน้าที่ด้านให้ความบันเทิงด้วย ดังนั้น โดยสรุปแล้วการสื่อสารจึงมีบทบาทหรือหน้าที่ 4 ประการ คือ หน้าที่ด้านที่เป็นข่าวสารหรือรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หน้าที่ด้านให้ความคิดหรือชักจูง หน้าที่สาระความรู้หรือการศึกษา และหน้าที่ให้ความบันเทิง^{๑๔}

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓-๑๕๔.

^{๑๔} เลิศชาย ศิริชัย, ศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน บทบาทของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม หน้า ๘- ๙ .

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหนังตะลุง

หนังตะลุงมีประวัติความเป็นมาอย่างไรถือเป็นข้อยุติไม่ได้ สันนิษฐานกันถึงประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงหรือที่เรียกกันว่า “ การละเล่นแบบแสดงเงา ” คือการละเล่นที่ใช้หุ่นซึ่งทำมาจากหนังหรือกระดาษแข็งมีไม้เสียบหรือสายใยต่อเข้ากับส่วนของร่างกายที่ต้องการให้เคลื่อนไหวได้ ผู้เชิด เชิดจากด้านหลังของจอ หนังหรือละครเงา (Shadow Plays) เป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติ เมื่อครั้งพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้ชัยชนะแก่อียิปต์ ก็ใช้หนังเป็นเครื่องเฉลิมฉลองความสำเร็จและประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ ในอินเดียสมัยพุทธกาล พวกพราหมณ์ใช้หนังที่อินเดียเรียกว่า “ ฉายานาฏกะ ” เล่นบูชาเทพเจ้า และสวดวิีรบุรุษตามเค้าเรื่องมหากาพย์มามายณะ ในจีนสมัยจักรพรรดิยวนต์ พวกนักพรตลัทธิเต๋า ได้เล่นหนังสวดคุณงามความดีของสมณผู้หนึ่งของจักรพรรดิพระองค์นี้ในวาระที่นางวายชนม์ จะเห็นได้ว่าชาติเก่าแก่ เช่น จีน อียิปต์ กรีก โรมัน และอินเดีย มีการเล่นชนิดนี้มานาน จากการศึกษาเรื่องนี้พบว่า การเล่นชนิดนี้แพร่หลายมากเช่นกันในเอเชียอาคเนย์ และเป็นการเล่นที่มีส่วนของวัฒนธรรมอินเดียปะปนอยู่เป็นส่วนมาก

ในส่วนความหมายของหนังตะลุงนั้น ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ กล่าวว่าหนังตะลุงเป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่ใช้เงา (Shadow Plays) วิธีแสดงคือเอาหนังโค กระบือ หรือหนังแพะมาสลักเป็นรูปตัวละครต่าง ๆ แล้วเชิดหนังนั้นให้เงาไปติดที่ด้านหลัง โดยใช้ตะเกียงส่องไปจากด้านหลังตัวหนังนั้น การเล่นชนิดนี้มีอยู่ในหลายประเทศด้วยกันและมีมานานเป็นพันปีแล้ว^{๑๙}

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นมาของหนังตะลุงนั้นมีความเห็นแตกต่างกันสองกลุ่ม คือกลุ่มแรกเชื่อว่าการแสดงหนังที่เรียกว่า “หนังตะลุง” นั้น ต้องมีกำเนิดที่ใดที่หนึ่งมาก่อนแล้วจึงแพร่หลายไปที่อื่น ๆ และแต่ละแห่งก็พัฒนาการแสดงไปตามวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้เพราะการแสดงหนังตะลุงเหมือนจะได้แสดงกันได้ไม่ยาก เพียงแสดงการเล่นหนังตะลุงให้ดูเพียงครั้งเดียว ผู้ชมก็สามารถจดจำรูปแบบและเลียนแบบการแสดงได้ แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางอย่าง เช่น รูปหนัง เครื่องดนตรี หรืออื่น ๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับประเพณีและวัฒนธรรมของตนแล้วก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกันต่อมาเรื่อย ๆ ส่วนกลุ่มหลังให้ความเห็นว่า การแสดงหนังตะลุงนั้น เริ่มแรกน่าจะมาจากประเทศอินเดียอย่างแน่นอน โดยอาศัยเรื่องมหากาพย์ของอินเดียแล้วจึงแพร่หลายไปยังประเทศอื่นๆ ในเอเชีย^{๒๐} ในประเทศอินเดียมีการแสดง

^{๑๙} อุทิศ นาคสวัสดิ์, ดนตรีหนังตะลุง, (วารสารวัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๑๑), หน้า ๒.

^{๒๐} สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, หนังตะลุง, (กรุงเทพมหานคร : มงคลการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๒), หน้า ๒.

หนังตะลุงในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ โดยมีการแสดงกันอย่างแพร่หลายทั่วประเทศในเรื่องจากมหากาพย์ของอินเดีย คือ เรื่องรามายณะ และมหากาณะ ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า เริ่มแรกของการแสดงหนังตะลุงก็มุ่งไปสู่แนวการแสดงเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองอย่างชัดเจนอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นในระยะหลังต่อมาแนวทางการแสดงของหนังตะลุงคณะต่าง ๆ จึงหนีไม่พ้นการเสนอเนื้อหาสาระทางการเมืองไปสู่ประชาชน นอกจากนี้ยังมีการแสดงชนิดนี้ในประเทศจีนและประเทศแถบตะวันออกกลาง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากของอินเดียอยู่บ้าง^{๒๑}

สำหรับประวัติของการแสดงหนังตะลุงในประเทศแถบเอเชียอาคเนย์ พบว่าหนังตะลุงที่นิยมแสดงกันในประเทศแถบนี้ แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบคือ แบบแรกเป็นหนังใหญ่ของไทยและหนังสเบก (Nang Sbak) ของเขมรซึ่งมีรูปหนังขนาดใหญ่ ส่วนแขนของรูปหนังจะติดอยู่กับขา เคลื่อนไหวไม่ได้ ส่วนอีกแบบหนึ่ง รูปหนังที่ใช้แสดงจะมีขนาดเล็กกว่า ที่แขนมีรอยต่อเป็นข้อทำให้เคลื่อนไหวได้ แบบหลังนี้นิยมกันอย่างกว้างขวางกว่าแบบแรก มีการแสดงในชวา บาห์ลี สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย ลาว เขมร เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถิ่นที่มีการแสดงมากที่สุดคือภาคใต้ของประเทศไทย^{๒๒} ในประเทศอินโดนีเซียสมัยที่ต้องการขับไล่อิทธิพลของชาวดัตช์ออกไปจากประเทศในปีพุทธ ศักราช ๒๔๕๐ รัฐบาลอินโดนีเซียได้สร้างมติมหาชนขึ้น โดยผ่านทางารแสดงหนังตะลุงซึ่งชาวอินโดนีเซียเรียกการแสดงชนิดนี้ว่า เวยัง ซาลัท (Wayang Saluh) และเมื่อใช้การแสดงหนังตะลุงครั้งนี้ได้ผล รัฐบาลก็ใช้การแสดงหนังตะลุงเพื่อเผยแพร่ข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นชนบทจนกระทั่งทุกวันนี้^{๒๓}

ถ้าพิจารณาถึงความสัมพันธ์กัน ระหว่างหนังตะลุงของประเทศไทยกับประเทศอื่นแล้วก็จะเห็นว่ามิลักษณะต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน อาจจะมีส่วนที่แตกต่างกันบ้างในรายละเอียดบางประการเกี่ยวกับเรื่องนี้ รศ. อุดม หนูทอง ได้ให้ความเห็นว่า เมื่อศึกษาจากประวัติและสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับหนังตะลุงก็พบว่า หนังตะลุงแบบอินเดีย ชวา บาห์ลี มาเลเซีย และภาคใต้ของประเทศไทย มีความสัมพันธ์กันหลายประการ เช่น ด้านธรรมเนียมการแสดง รูปแบบดนตรี ตลอดจนความเชื่อบางประการก็มีรายละเอียดต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมประเพณีและศาสนา รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการแสดงของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังตะลุงในภาคใต้

^{๒๑} Scott, อังใน ปาริชาติ ยุทธพานิชกุล. “การรับข่าวสารทางสาธรรณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงของประชาชนในเขต อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช”. หน้า ๓๒ .

^{๒๒} Sweeny, , อังใน ปาริชาติ ยุทธพานิชกุล, หน้า ๓๒.

^{๒๓} Brandon , , อังใน ปาริชาติ ยุทธพานิชกุล, หน้า ๓๒.

ของประเทศไทยกับหนังตะลุงของชาวมุสลิมมีความสัมพันธ์กันหลายประการ และต่างก็มีวัฒนธรรมของอินเดียผสมผสานอยู่อย่างชัดเจน

ในประเด็นนี้จำต้องกล่าวถึงรายละเอียดบางประการของหนังตะลุงในชาและหนังตะลุงในภาคใต้ของประเทศไทย กล่าวคือ นายหนังตะลุงหรือคนเชิดหนังตะลุงของชาวนั้นเรียกว่า “ดาหลัง” (Dalang) ซึ่งมาจากคำสันสกฤตว่า “ดาตาง” อันเป็นพระนามของพระอิศวรหรือพระศิวะ ผู้เป็นตัวแทนของเทพเจ้าแห่งความบันเทิงและศิลปะของอินเดีย เทพเจ้าองค์นี้ หนังตะลุงทุกคณะของไทยจะนำมาใช้เป็นตัวละครที่มีความสำคัญยิ่งทุกครั้ง คือแกะสลักเป็นรูปพระอิศวรทรงโคอุสุภราช นายหนังจะใช้รูปนี้แสดงหลังจากการเชิดรูปฤาษี ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกย่องสดุดีเทพเจ้าแห่งความบันเทิง ตามตำนานของอินเดียเล่าว่า เมื่อใดพระอิศวรทรงเรึงระบำ พระนันทิซึ่งโดยธรรมชาติเป็นเทพที่มีร่างเป็นบุรุษหวัโคประดับอาภรณ์อย่างเทพ ก็จะนั่งตีตะโพนให้จังหวะต่อเมื่อพระอิศวรเสด็จ พระนันทิจึงกลายร่างเป็นโคพาหนะทรง (คำว่า “นันทิ” นอกจากจะหมายถึง เสวกผู้เป็นใหญ่ในพระอิศวรแล้วยังหมายถึง ผู้กล่าวอามุขบทละคร ผู้บิกรโรง หรือผู้กล่าวอาศิรวาท) ซึ่งความหมายอย่างหลังนี้ตรงกับบทบาทของพระอิศวร ในหนังตะลุงในภาคใต้ของไทย

รูปหนังตะลุงของชา นอกจากจะมีตัวละครตามชื่อในเรื่องมหากาพย์เรื่องรามายณะแล้ว ยังมีตัวละครตัวหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนของมนุษยชาติ หรือตัว “Semes” เป็นตัวตลกที่มีลักษณะหลายประการตรงกับรูปตลกของหนังตะลุงในภาคใต้ของไทย เช่น มีแขนยาวเลยเข่าลงมา พูดจาไม่กล่อมเกล้า มีความเมตตา กรุณา เป็นตัวที่อยู่ข้างฝ่ายธรรมะเสมอ

การแสดงประเภทหนังเป็นวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ หลายชาติในโลกยากที่จะบอกได้ว่าชาติใดคิดขึ้นก่อน ทางซีกโลกตะวันออกนับย้อนหลังออกไปเป็นพัน ๆ ปี มีการแสดงหนังกันแล้ว ในอินเดียโบราณเรียกว่า “ฉยานาฏกะ” (ฉยา หมายถึง เงา) เข้าใจกันว่า ต่อมาชาวจีนได้รับการถ่ายทอดแบบแผนชนิดนี้มาจากอินเดีย เรียกว่า “วายัง” ซึ่งหมายความว่า รูป หุ่น เงา ต่อมา มีการแสดงหลายอย่างเกิดขึ้น จึงเรียกกำหนดกันต่าง ๆ กันเช่น วายังกูด (กูด แปลว่า หนัง) วายังวอง วองแปลว่า คน) เป็นต้น ส่วนไทยเรานั้นอาจรับวิธีการแสดงหนังตะลุงมาจากชาวจีนโดยผ่านทางมลายูก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากมลายูซึ่งตั้งอยู่ระหว่างชวากับไทย มีทั้งการแสดงหนังอย่างชวา เรียกว่า วายังชวา หรือ วายังวายอ และการแสดงหนังอย่างของไทย เรียกว่า วายังเลียม (เลียม คือ สยาม)

ขนาดของตัวหนังชวากับหนังตะลุงของไทยไม่แตกต่างกันมากนัก แต่รูปร่างของตัวหนังต่างกันอยู่หลายประการ เป็นต้นว่า หนังชวาเคลื่อนไหวแขนได้ทั้งสองข้าง หนังตะลุงไทยเคลื่อนไหวได้เพียงข้างเดียว ด้วยเหตุผลทางศาสนาหนังชวามีรูปร่างห่างไกลจากคนจริง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ จมูกและช่วงคอจะยาวผิดปกติ ช่วงไหล่ยื่นยาวออกไปมากช่วงแขนยาวผิดปกติ

ส่วนหนึ่งตะลุงของไทยนั้นส่วนสำคัญของรูปร่างใกล้เคียงกับคนจริงมากกว่า ยกเว้นดังตลกซึ่งมีรูปร่างผิวดำคล้ายกับหนังชวา ข้อสังเกตประการหลังนี้เองชวนให้สันนิษฐานว่า หนังชวาเป็นต้นแบบของหนังตะลุงของไทย

ข้อสันนิษฐานอีกอย่างหนึ่งคือ ไทยได้รับแบบแผนการแสดงหนังมาจากชวาโดยตรงแต่รับโดยผ่านเขมรมาอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมีหลักฐานว่า เขมรได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปจากชวาหลายประการ และการแสดงหนังในเขมรก็มีมานานแล้ว แต่ก็ยังมีบางท่านมีความเชื่อว่าหนังตะลุงมาจากชวา ผ่านขึ้นมาทางมาเลเซีย ปีกหลักที่ยะโฮร์ มีตาน้อย ตาหนักทอง นายกองช้างไปได้จากที่นั่นมาจากที่นั่นแล้วเอามาฝึกหัดคนไทยให้รู้จักเล่น คำว่าหนังตะลุง มาจากคำว่า หลักตะลุง หรือหลักหลุง ซึ่งหมายถึง หลักลำช้าง ผู้ที่มีความเชื่อตามแนวนี้รวมทั้งบรรดานายหนังตะลุงด้วย และปรากฏในบทไหว้ครูหนังตะลุงหลายแห่งเช่น

ไหว้ครูหนังครั้งแรก โน้นคนโบราณ	บุรพจารย์ของหนังครั้งแรก
ตะลุงหมายถึงหลักปักลำช้าง	โบราณอ้างเรียกว่าตะลุงหลุง
ที่ช้างปักหลักตั้งหนังตะลุง	แรกคราวกรุงศรีวิชัยเมืองนคร
.....	
คำไหว้ครูผู้เฒ่าเข้าพิธี	ผ้าขาวสี่มุมดั่งจึงจอบ้าง
ใช้ไม้ไผ่สี่ลำทำเป็นจอ	จึงสี่มุมห่อหม้อเรียกจอหนัง
ข้างในห้อยตะเกียงเหวี่ยงระว่าง	แล้วใช้หนังโคทำจำลองคน

คนกลุ่มนี้เชื่อว่า คำว่าตะลุง มาจากพวกหมอรักษากองช้าง ซึ่งเรียกกันสมัยนั้นว่าพวกตะลุงหรือชาวบ้านเรียกว่า “หลุง” สำหรับแนวการแสดงของหนังตะลุงชวาก็คล้ายคลึงกับหนังตะลุงในภาคใต้ของไทย คือนอกจากจะแสดงเรื่องรามายณะและมหากาพย์แล้ว ยังแสดงนิทานปรัมปราที่เกี่ยวกับการอธิบายประเภทจินตนิยายทั่ว ๆ ไป ส่วนเรื่องที่หนังตะลุงในภาคใต้ของไทยใช้การแสดงกันอยู่ เรื่องของหนังตะลุงสรุปได้ว่ามีอยู่ ๓ ประเภท คือ เทพนิยาย จินตนิยาย และนวนิยาย และในทุกประเภทของเรื่องที่นักแสดง หนังตะลุงก็จะสอดแทรกความรู้ ความคิด และทัศนคติในด้านต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนผู้ชม ^{๒๔}

^{๒๔} อุดม หนูทอง, วิวัฒนาการรูปหนังตะลุง, (สงขลา : สถาบันทักษิณคดี รายงานผลการวิจัยภูมิหลังและทัศนคติบางประการของหนังตะลุง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พศ. ๒๕๒๓), หน้า ๑-๔.

ความเป็นมาของหนังตะลุงในประเทศไทย

สำหรับหนังตะลุงในประเทศไทยนั้น ยังไม่สามารถหาข้อยุติเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาได้อย่างแน่ชัด ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ พบว่ายังมีผู้สันนิษฐานขัดแย้งกันอยู่มาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในตำนานละครอิเหนาว่า หนังตะลุงเป็นของใหม่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยชาวบ้านควนพริ้ว จังหวัดพัทลุง คิดเอาอย่างหนังของชวามาเล่นเป็นเรื่องไทยขึ้นก่อนแล้วแพร่หลายไปยังที่อื่น และในสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้เองที่หนังตะลุงจากภาคใต้ได้แสดงถวายหน้าพระที่นั่งเป็นครั้งแรก เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๕ และตั้งแต่นั้นเป็น

ต้นมาจึงเป็นที่รู้จักกันในนามของหนังพัทลุงหรือเรียกสั้น ๆ ว่าหนังตะลุง^{๒๕} ธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวไว้ในหนังสือโจนว่า มหรสพขึ้นหน้าขึ้นตาของชาวไทยในสมัยโบราณอีกอย่างหนึ่งคือหนัง ซึ่งเรียกกันในภายหลังว่าหนังใหญ่ เพราะมีหนังตะลุงเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งจึงเดิมคำให้แตกต่างออกไป

กัญญ์ จิตต์ธรรม กล่าวว่าหนังควนได้เปลี่ยนชื่อเรียกกันมาเป็นหนังตะลุงเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ สมัยนั้นหนังทางเมืองพัทลุงได้เข้าไปแสดงในกรุงเทพ เรียกหนังควนว่า “หนังตะลุง” อันเกิดจากการกร่อนเสียง และการกลายเสียงของคำ พัทลุง - หลง - ตะลุง^{๒๖} ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกับที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงบันทึกไว้ว่า หนังตะลุงเป็นการแสดงอย่างใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ดังปรากฏในหลักฐานจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๑๒ เมษายน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ความว่า “ในตอนคำมิมหรสพต่าง ๆ มาเล่นถวาย คือ เพลง ๑ โรง หนังตะลุง ๑ โรง มโนราห์ ๑ โรง^{๒๗}

นอกจากนี้ยังมีบางท่านสันนิษฐานแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงว่า หนังตะลุงเป็นการละเล่นของชาวมลายูที่มีมาก่อนคริสตศวรรษที่ ๑๑ แล้วแพร่หลายมายังมลายูและภาคใต้ของไทยโดยที่ชาวมลายู หรือมาเลเซียในปัจจุบันเรียกว่า “ว้ายกูเลต” และในสมัยโบราณมักเรียกหัวเมือง หรืออาณาจักร

^{๒๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานละครอิเหนา, (พระนคร: กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๕๖), หน้า ๕๕.

^{๒๖} กัญญ์ จิตต์ธรรม, เทียวสงขลา, (สงขลา: มงคลการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๒๗} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานละครอิเหนา, หน้า ๕๕.

ภาคได้ว่า “เมืองตะลุง” และเรียกชาวได้ว่า “ชาวตะลุง” ดังปรากฏในบทละครนอกเรื่องอิเหนา ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า

“ช่องรทาทุนจันจิ๋วเล็ก
 ละครแขกเล็กเล็กใส่หัวสูง
 ราตรีมีแต่ล้วนชาวตะลุง
 ชัดก้นนุงตามถนนแห่งกรวดลาว”

หนังตะลุงจะมีความเป็นมาที่แน่ชัดอย่างไรนั้น เป็นเรื่องซึ่งผู้ที่สนใจจำต้องศึกษาค้นคว้ากันอีกต่อไป แต่ในที่นี้ต้องการที่จะศึกษาเฉพาะสภาพปัจจุบันในอันที่จะหาแนวทางเพื่อให้หนังตะลุงมีบทบาทในการเผยแผ่ข่าวสาร ความรู้ ต่าง ๆ โดยเหตุผลที่หนังตะลุงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังที่ประพนธ์ เรื่องณรงค์ กล่าวไว้ว่า ข้าราชการไปให้การอบรมชาวบ้านถึง ๑๐ ครั้ง ก็ยังได้ผลไม่เท่าหนังตะลุงแสดงให้ดูเพียงครั้งเดียวซึ่งก็ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลและความศรัทธาเชื่อถือที่นายหนังตะลุงมีต่อประชาชนในภาคได้^{๒๘}

ปริตดา (เฉลิมเผ่า) กอนันตกุล กล่าวไว้ในความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุงว่า มีชื่อเขียนของ Muller ซึ่งเดินทางมายังประเทศไทยปลายศตวรรษที่ ๑๕ ได้กล่าวถึงการแสดงหนังที่นครศรีธรรมราชว่า เป็นการแสดงที่แพร่หลายมากและในขณะเดียวกันได้ซื้อตัวหนังตะลุงจำนวนหนึ่งซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานวิทยากรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่าที่พิพิธภัณฑสถานเมืองไลเดน ประเทศเนเธอร์แลนด์ ก็มีหนังตะลุงมาจากประเทศไทยอีกชุดหนึ่งซึ่งซื้อไปจากประเทศไทยเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๒๓^{๒๙}

ชวน เพชรแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชได้เก็บรักษารูปหนังตะลุงรุ่นเก่าไว้ชุดหนึ่ง น่าเสียดายที่ไม่สามารถสืบค้นประวัติโดยละเอียดได้แต่สันนิษฐานว่า รูปหนังตะลุงชุดนี้มีอายุราว ๑๕๐ - ๒๐๐ ปี ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานีได้เก็บรักษารูปหนังตะลุงไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งมีอายุราว ๑๑๐ - ๑๓๐ ปี^{๓๐}

^{๒๘} ประพนธ์ เรื่องณรงค์, ตำนานการละเล่นภาษาชาวไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , พ.ศ. ๒๕๑๕), หน้า ๕๑.

^{๒๙} ปริตดา (เฉลิมเผ่า) กอนันตกุล, ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๒๕), หน้า ๘.

^{๓๐}ชวน เพชรแก้ว, วรรณกรรมหนังตะลุง, หน้า ๑๑-๑๓.

นอกจากหลักฐานที่กล่าวมาแล้ว ยังมีหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในหนังสืออีกจำนวนหนึ่งคือ ในเรื่องเจ้าแฉกรับพระมหาจักรพรรดิ วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหนังสือชุดที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี มีข้อความกล่าวไว้ ๒ ตอนคือ

“ จัดให้หัวล้าน อีกทั้งนมนาน เข้ามาบดคล
 อีกทั้งพวกโขนหนัง พวกเทศเล่นกล มวยปล้ำทำมन्द
 ลักเลงชาตรี”

และ

“ ครั้นเสร็จการขวัญ ให้เล่นเจ็ดวัน โขนหนัง ณ นคร
 ลอดบ่วงใต้หนัง กำบังชอกซอน ร้องเพลงร่ำร่อน
 ทำกระบี่ตีมวย

ในเรื่องสุทธินิกรรม วรรณกรรมท้องถิ่นซึ่งพบต้นฉบับที่นครศรีธรรมราช แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับอายุของหนังสือ มีข้อความกล่าวไว้ว่า

“ให้มีทั้งโขนละคอน ทวายมอญรำในการ
 หุ่นหนังช่างชำนาญ อีกทั้งหัวล้านมวยคู่กัน”

นอกจากในหนังสือชุดที่กล่าวแล้วในหนังสือสุบินคำกลอน ซึ่งเชื่อกันว่าน่าจะแต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ ๒ ก็มีกล่าวไว้เช่นเดียวกันคือ

“ สมเด็จพระ ให้เล่นละคร โขนหนังมโนราห์
 จีวรหุ่นมอญทะแย กระแซ่ต่างภาษา ทราบรำเงี้ยว
 งอนงามตามการ”

ในส่วนของการว่า “หนัง” ที่กล่าวถึงในวรรณกรรมที่บันทึกลงในหนังสือชุดดังกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นการยากที่จะนำมาสืบค้นเรื่องหนังตะลุง ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือดังกล่าวไม่ได้บอกอายุการแต่งไว้ แต่อย่างไรก็ตาม “หนัง” ที่กล่าวถึงนั้นคงจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกจากหนังตะลุง เพราะชาวภาคใต้ส่วนใหญ่เรียกหนังตะลุงว่า “หนัง”

ประเภทของตัวหนัง

ตัวหนังตะลุงแบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. รูปหัวหนัง คือพวกหนังชั้นสูง ได้แก่ พระฤาษี พระอิศวร พระราชา พระมเหสี เป็นต้น

๒. รูปเชิด คือรูปหนังทั่วไป เช่น รูปตัวพระ รูปตัวนาง ยักษ์ หนุมาน เป็นต้น

๓. รูปภาค คือรูปตัวละครทั้งหลาย ซึ่งมีคำนำหน้าชื่อว่า “อ้าย” ทุกตัว ได้แก่ อ้ายยอดทอง อ้ายหนู้ย อ้ายสีแก้ว อ้ายเท่ง อ้ายพูน อ้ายเหมียน เป็นต้น รวมทั้งรูปหนังที่เป็นผี สัตว์ ด้นไม้ ปราสาทราชวัง ด้วย

ในปัจจุบันนี้มีการสร้างตัวหนังให้มีลักษณะทันสมัยขึ้น เช่นให้ตัวหนังผู้หญิง กระโปรงสั้น หรือโป้เปลือย ตัวตลกสวมชุดสากล บางคณะอาจมีรถยนต์ เรือ รถไฟ เครื่องบิน รถถัง ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานของผู้ชมเป็นสำคัญ^{๓๑}

บทบาทหน้าที่และอิทธิพลของสื่อหนังตะลุงต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่นิยมแพร่หลายในภาคใต้ กล่าวได้ว่าเป็นมหรสพที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวใต้อย่างที่เรียกว่าเป็นชีวิตจิตใจควบคู่กับมโนราห์ เพราะไม่ว่าจัดงานประเภทใด ทั้งประเพณีงานมงคล งานอวมงคลหรืองานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รัฐพิธีต่าง ๆ ถ้าหากขาดหนังตะลุงแล้ว งานนั้นจะกร่อยเต็มที หนังตะลุงหลายคณะมีชื่อเสียงโด่งดังแพร่หลาย เป็นที่รู้จักกล่าวขวัญกันทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดทั่วไปทั้งภาคใต้ก็ได้ จังหวัดที่มีหนังตะลุงขึ้นชื่อลือชามาก เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และตรัง ฯลฯ เพราะปรากฏว่าหนังชั้นครูมักปรากฏอยู่ในท้องถิ่นของจังหวัดดังกล่าวนี้เสมอ ชาวบ้านคิดใจหนังตะลุงเมื่อมีงานที่หนักก็อุ้มลูกจูงหลานไปชมกัน แม้หนทางจะไกลกันดารเพียงใดก็ไม่ว่า ขอให้ได้ชมหนังตะลุงเขาก็พอใจ จนถึงกับกล่าวได้ว่า “เจ้าหน้าที่บ้านเมืองประชุมราษฎร ๑๐ ครั้ง ก็ไม่เท่ากับหนังตะลุงแสดงเพียงครั้งเดียว”

เรื่องนี้อาจเป็นเพราะหลายสาเหตุหลายปัจจัย แต่ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือความสามารถของนายหนังที่สามารถเข้าถึงจิตใจของชาวบ้านโน้มน้าวชักจูง และเปลี่ยนแปลงทัศนคติตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ แก่ผู้ชมได้ทุกเพศทุกวัยทุกชนชั้น ปรากฏว่ามีการหาทุนสร้างสาธารณประโยชน์หลายอย่างเช่น โรงเรียน วัด สร้างสะพาน และศาลาพักผ่อนของหลายท้องที่ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยหนังตะลุงเป็นสื่อ เจ้างานสามารถเก็บเงินเก็บทองและสิ่งของต่าง ๆ เช่น ข้าวเลี้ยง ขางแผ่น เป็นต้น เหล่านี้ต่างได้อาศัยหนังตะลุงเป็นสื่อในการชักจูงชาวบ้านแทบทั้งสิ้น นับเป็นบทบาทหนึ่งในหลาย ๆ ด้านของหนังตะลุงที่มีต่อชุมชนภาคใต้

^{๓๑} อุดม คุณศรีวัชร, หนังตะลุง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ ๒๕๓๕). หน้า ๖.

เมื่อหนังสือเป็นศิลปะที่เป็นชีวิตจิตใจหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “เอกลักษณ์” ของชาวภาคใต้ที่ได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจากชุมชนหนึ่งไปยังชุมชนหนึ่ง สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้อย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้สังเกตได้จากเรื่องหนังสือที่แสดง เดิมนิยมเอาเรื่องราวในวรรณคดี เช่น รามเกียรติ์มาแสดง ต่อมาได้พัฒนาเป็นเรื่อง จักร ๆ วงศ์ ๆ กล่าวถึงเจ้าเมืองต่าง ๆ จนในที่สุดคนดูเบื่อหน่ายเพราะเป็นการสมมติ จึงได้พัฒนามาเป็นใช้ชีวิตจริงอิงนิยายบ้าง ในยุคหลังปรากฏว่าชาวบ้านติดใจกันมาก บางคณะสามารถนำเรื่องการบ้านการเมืองมาสอดแทรกในเรื่องชวนคิดชวนอ่านได้มากยิ่งขึ้น และถูกอกถูกใจชาวบ้านมากเพราะเป็นเรื่องจริงที่ปรากฏในสังคมสมัยนั้น ๆ เพื่อเป็นการเสนอแนวคิดที่บ่งชี้ถึงบทบาทของหนังสือที่มีต่อชุมชนภาคใต้ พอสรุปได้ดังนี้^{๓๒}

เพื่อการศึกษา

หนังสือเป็นเหมือนโรงเรียนเคลื่อนที่ของชุมชนอย่างหนึ่ง ได้ให้การศึกษาจากระบบมาช้านานนับศตวรรษแล้วปกติคนหนึ่งจะมีพรสวรรค์ด้านความจำ ความเฉลียวฉลาดและปฏิภาณอยู่แล้ว เพราะสามารถพากย์เสียงรูปพระ รูปนาง รูปยักษ์ ผู้ดี ผู้ร้าย คนแก่ เสียงเด็ก ได้ถูกต้องอย่างไม่ผิดเพี้ยน โดยเฉพาะรูปปากหรือตัวตลกแต่ละตัวมีเอกลักษณ์เฉพาะตน จะพากย์ผิดทั้งเสียงและทำนองลีลาตลกแต่ละตัวไม่ได้เป็นอันขาด นายหนังจะต้องจำประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติวิบุรุษวีรสตรี นักปราชญ์ราชกวี่ รวมถึงองค์พระมหากษัตริย์ให้ได้ด้วย ความรู้ทางด้านการใช้ภาษาแต่ละตัวละคร เช่นพวงคำราชาศัพท์ สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านได้เรียนรู้จากหนังสือได้เป็นอย่างดี ขอยกตัวอย่างบทไหว้ดังนี้

ฯลฯ

ไหว้ผู้เฒ่ากล่าวกลอนสุนทรภู่ ท่านเป็นครูยอดกวีที่มหัศจรรย์

อีกศรีปราชญ์ขอนบอภินันท์ นายอนันต์ยกชูขึ้นบูชา

ฯลฯ

จะเห็นว่านายหนังต้องเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ชาติไทยดีพอสมควร จึงสามารถขับกลอนได้คล่องแคล่วสนุกสนานน่าฟัง เพราะเรื่องเช่นนี้หากไม่รู้จริงเกิดผิดพลาดก็จะสร้างความอับอายขายหน้าแก่ผู้ชมได้ ผู้เขียนจำกลอนหนังสือได้บทหนึ่ง เสียหายที่จำชื่อหนังสือไม่ได้ พากย์บทเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ว่า

“....ขอไหว้ท้าวสุรนารีสตรีไทย ยกทัพใหญ่ตีพม่าจนล่าถอย”

^{๓๒} จรัส บัวขวัญ, หนังสือเชิดชูเกียรตินายอ้อม จันทรบุบ, หน้า ๑๑๓.

๑๑๑

กลอนที่ยกมานี้ถ้ายกเอาสัมผัสนับว่าดีมาก แต่ถ้าเอาเนื้อหาสาระไม่ได้เลย ผิดเพี้ยนความเป็นจริง เพราะท้าวสุรนารีไม่เคยรบกับพม่าเลย^{๓๓} และหนังสือถึงว่าผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่มีการศึกษาเท่านั้น ที่จะสามารถประกอบกิจการใหญ่โตให้สำเร็จได้ บ้านเมืองใดถ้าคนในชาติได้รับการศึกษากันเมืองนั้นก็จะมีเจริญก้าวหน้า และหนังสือจะย้ำเสมอว่าความรู้เป็นบ่อเกิดแห่งหน้าที่การงานและทรัพย์ ดังบทกลอนที่ว่า

กล่าวสุภาษิตคติคติมีเหตุผล	แต่ผู้ชนที่กำลังยังศึกษา
ถ้าใครไม่เพียรเรียนผลคงปรังวิชา	ถึงมีตาก็มีแปล่าไม่มีแวว
บ้านเมืองไหนคำด้อยด้วยศาสตร์ศิลป์	ถูกดูหมิ่นว่าขี้ริ้วเป็นทิวแถว
ถ้าชนโง่ชาติต้องมจมทุกแนว	คงไม่แคล้วบังเกิดภัยบรรลัยลาญ
ถ้าเมืองไหนไพศาลการศึกษา	ย่อมหรรหราชันมาเป็นรากฐาน
ราษฎรจรัสรัฐเจริญขึ้นเกินการณ	คลบันดาลให้สุกใสวงศ์ไพบุลย์
คนที่เรียนวิชาหุตจะสว่าง	ความรู้จะกว้างสมองจะแจ่มดังแสงสุรย์
เหมือนต้นกล้ายามาพอกออกเพิ่มพูน	เหลือจะกลคิดค้นผลกำไร
ชนที่ไม่เรียนจะไม่รู้มือเหมือนอยู่ในถ้ำ	ปิดจุกมิดแม้นไม่เห็นไหน
คนศึกษาตาจะสว่างกระจ่างใจ	ดูแสงไฟพิชิตมืดให้จืดจาง
คนมีความรู้จะช่วยชูให้สูงกิจ	ช่วยงานผลิตเกิดผลพ้นกีดขวาง
เรียนแล้วรู้รู้แล้วเห็นเป็นแนวทาง	รู้จักสร้างสรรค์ศาสตร์ไม่ขาดแคลน
คนไม่เรียนจะทำงานการน้อยใหญ่	ย่อมเสื่อมถอยเพราะไม่ถึงซึ่งแบบแผน
กิจที่ทำทุกตอนต้องคลอนแคลน	ตกยากแค่นเพราะไม่รู้โทษคุณเบา
งานดีเงินจะดีเพราะเรามีความรู้	ศึกษาดูควักขันเรียนให้ทันเขา
งานเป็นแหล่งเกิดทรัพย์ให้กับเรา	ถ้าไม่ทรัพย์อับเฉาเราคงจน ๑

และอีกบทกลอนที่ว่า

ศึกษาความรู้ดีช่วยชีช่อง	เงินทั้งผองทรัพย์ใหญ่น้อยจะลอยมาหา
รู้สิ่งอื่นไม่สู้รู้วิชา	สวสาง่าเอี่ยมสำอามไม่สร้างโทรม
ถึงรูปชั่วตัวดำไม่นำพิษ	ถ้าเรียนวิทย์คงรอบรู้ได้ชูโถม
ดูตัวอย่างนางวาลีหญิงไม่น่าโลม	ยังน้ำวโน้มพระอภัยไปเคลียคลอ

^{๓๓} พิตยา บุญยรัตน์, หนังสือ เชิดชูเกียรตินายอิม จันทรบุบ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๒๗). หน้า ๑๑๖.

คนมีความรู้คงมีผู้มามุ่งหมาย

เหมือนคนไข้ต้องการยาต้องหาหมอ

ยุวชนเด็ยนี้อย่ารีรอ

ถ้าเรียนพอจะเป็นสุขกันทุกคน^{๓๔}

เนื่องจากนายหนังตะลุง เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องของศาสตร์ต่าง ๆ เกือบทุกแขนง เช่น ศิลปะ วรรณคดี ลัทธิศาสนา กฎหมาย อักษรศาสตร์ รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปแทรกหรือขับบทหนังตะลุง จะทำให้ผู้ชมได้รับความรู้โดยไม่รู้ตัว ถ้าจะเปรียบเทียบกับการศึกษาในปัจจุบัน ก็คือการศึกษานอกโรงเรียนนั่นเอง^{๓๕} นอกจากนี้การให้การศึกษาแก่บุตรธิดาเป็นค่านิยมที่ค่อนข้างสูงของคนภาคใต้ทั่วไป เพราะถือว่าการศึกษาล่าเรียนจะได้รับราชการเป็นเจ้าคนนายคน คำพูดเหล่านี้มักได้ฟังจากคนเฒ่าคนแก่พูดอยู่เสมอ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลส่วนหนึ่งของหนังตะลุงที่แสดงทำนองว่า เจ้าฟ้าเจ้าชายต้องเดินทางพร้อมด้วยเสนา (ตัวตลก) จำนวน ๒ คนไปศึกษา ณ สำนักอาจารย์ที่สาปโมกข์ส่วนใหญ่คือสำนักฤาษีซึ่งสมมติเป็นวัดทำนองมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้เอง เพราะฤาษีท่านสอนทุกอย่างนับตั้งแต่การรบทัพจับศึก ลาถาอาคม รวมถึงการเหาะเหินเดินอากาศ ต่างเพียงว่าไม่มีวิชาเอกวิชาโทเหมือนในปัจจุบันเท่านั้น การเรียนการสอนต้องมีการฝ่าฟันอุปสรรค และการเรียนการสอนเน้นการเรียนการสอนแบบตัวต่อตัว ผู้เรียนจึงมีความรู้จริง^{๓๖}

เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร

สื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุง ซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านที่เก่าแก่และได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนท้องถิ่นภาคใต้สืบมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในภาคใต้เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสัญลักษณ์เด่นของวัฒนธรรมไทยภาคใต้อย่างหนึ่ง หนังตะลุงเป็นการละเล่นที่ให้ความบันเทิงแก่คนไทยมาแต่โบราณและนิยมเล่นกันมากในจังหวัดทางภาคใต้จนเรียกได้ว่า เป็นมรดกของปักษ์ใต้ที่มีอิทธิพลผูกพันกับชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีของผืนคนชาวบ้านชาวเมืองอยู่มาก นอกจากหนังตะลุงจะให้ความบันเทิงแล้ว บทพากย์บทเจรจาของหนังตะลุงยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมและทัศนคติของชาวบ้านที่แฝงอยู่ในเรื่อง อีกทั้ง

^{๓๔}ชวน เพชรแก้ว ,วรรณกรรมหนังตะลุง,(หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๓๕}ปรีชาดิ ยุทธพานิชกุล, “การรับข่าวสารทางสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงของประชาชนในเขต อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช”. หน้า ๕๕.

^{๓๖}พิทยา บุญยรัตน์, หนังตะลุง เชิดชูเกียรตินายอิม จันทร์ขุบ, หน้า๑๑๘-๑๑๙.

หนังตะลุงบังเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทยอย่างหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีอายุยืนยาวมาหลายสิบปีแล้ว และแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมียุทธพลต่อจิตใจของชาวใต้อยู่มาก

หนังตะลุงจัดได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีอิทธิพลที่สุดในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง กระบี่ พังงา สงขลา และสตูล ส่วนในจังหวัดอื่น ๆ นั้นหนังตะลุงจะมีอิทธิพลในบางสถานที่และกับบุคคลบางกลุ่มคือสถานที่ใดที่มีคนช่างพูด ช่างวิจารณ์ เป็นผู้นำคนอื่น ๆ สถานที่เหล่านั้นจะได้รับอิทธิพลจากหนังตะลุงมาก ประชาชนในภาคใต้มีความเชื่อถือและชื่นชอบหนังตะลุงมากกว่าสื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ประชาชนยอมรับว่านายหนังตะลุงเป็นทั้งนักปราชญ์ นักการเมือง นักศาสนา และนักการศึกษาของท้องถิ่นอีกด้วย โดยที่ในปัจจุบันนี้หนังตะลุงเกือบทุกคณะจะพยายามแสดงหนังตะลุงให้เป็นศิลปะที่สะท้อนปัญหาของท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะประชาชนไม่นิยมเรื่องคิด ๆ ฝัน ๆ อย่างสมัยก่อน (บุญธรรม เทิดเกียรติชาติ, “หนังตะลุง” ศิลปินที่รับใช้สังคม, สยามรัฐ มิถุนายน 2522 หน้า 13.)

ปัจจุบันหนังตะลุงยังคงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจนถึงทุกวันนี้จะเห็นได้ว่า เมื่อมีงานต่าง ๆ ถ้าไม่สามารถหาหนังตะลุงมาแสดงได้ก็จะใช้การบันทึกเสียงของหนังตะลุงมาใช้แทนในกรณีเช่นนี้ จึงนับว่าหนังตะลุงมีอิทธิพลต่อชาวภาคใต้อย่างมาก อีกประการหนึ่ง ในการดูหนังตะลุงนอกจากประชาชนจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ประชาชนจะได้รับแง่คิดความรู้ต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง จึงนับว่าหนังตะลุงเป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่งที่มีบทบาทต่อการปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยมแก่ประชาชนในภาคใต้ได้ จะเห็นได้ว่าหนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมสูงสุดในภาคใต้และเหมาะที่จะใช้เป็นสื่อในการพัฒนาคุณภาพประชากรในท้องถิ่น หากรัฐบาลจะนำหนังตะลุงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมให้มากกว่านี้ก็ย่อมทำได้ง่าย และได้ผลอย่างแน่นอน ปัจจุบันรูปแบบการแสดงของหนังตะลุงเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือมีรายการวิทยุที่ถ่ายทอดการแสดงของหนังตะลุงและสถานีโทรทัศน์บางสถานี ก็จัดให้มีรายการแสดงหนังตะลุงเป็นประจำทุกสัปดาห์ รายการที่จัดขึ้นเหล่านี้ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมากและรายการหนังตะลุงที่ส่งผ่านวิทยุหรือโทรทัศน์ก็ได้รับความนิยมจากประชาชนแตกต่างกันไปตามคณะหนังตะลุง ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานบางแห่งเท่านั้นที่ได้นำสื่อประเภทนี้ไปเผยแพร่ข่าวสารทางด้านการพัฒนา ส่วนใหญ่จะนำไปใช้เพื่อความบันเทิงและความสนุกสนานเท่านั้น ทั้งนี้อาจเพราะว่ายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาอย่างจริงจังว่าสามารถนำสื่อพื้นบ้านประเภทนี้ไปเผยแพร่ข่าวสารทางด้านการพัฒนาได้ดีมากน้อยเพียงใด^{๓๓}

^{๓๓} ปาริชาติ ยุทธะพาทีกุล, “การรับข่าวสารทางด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, หน้า 6-8.

เพื่อความบันเทิง

จุดประสงค์สำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงหนังตะลุงก็คือ เพื่อให้ผู้ชมได้รับความสนุก สนาน เรื่องราวต่าง ๆ ที่นายหนังตะลุงแต่งขึ้นจะมีสาระให้ความบันเทิง นายหนังจะผู้เรื่องให้มีบทต่าง ๆ หลายรส เช่น บทตื่นเต้น บทรัก บทโศก และที่สำคัญคือ บทตลกซึ่งเป็นสิ่งที่จะเป็นที่ขาดเสียไม่ได้ในการแสดงหนังตะลุง เรื่องที่นายหนังตะลุงผูกขึ้นนี้มักจะขมวดปมไว้ในตอนท้ายให้เป็นปัญหาชวนสนใจชวนติดตามและแม้บางเรื่องจะมีเนื้อหาที่ทราบคืออยู่แล้วเช่น รามเกียรติ์ ผู้ชมก็จะได้รับความบันเทิงจากศิลปะการแสดงของนายหนัง บทพากย์ บทเจรจา ที่การมคมคาย สองแง่สองมุม ตลกขบขัน เสียดสี ประชดประชัน โดยผ่านตัวละครต่าง ๆ โดยเฉพาะตัวละครต่าง ๆ เช่น เท่ง ยอดทอง สะหม้อ หนูนุ้ย และสี่แก้ว เป็นต้น ซึ่งตัวละครเหล่านี้มีบทบาทสำคัญ เพราะว่าเป็นตัวแทนของนายหนังที่จะสื่อข้อความกับผู้ชมหน้าโรงให้เกิดความสนุกสนาน ซึ่งจะสอดแทรกมุขตลกเข้ามาเป็นจังหวะ ๆ เพื่อจะตรึงให้ผู้ชมอยู่กับที่ให้นานที่สุดโดยไม่ลุกขึ้นไปไหนหรือกลับบ้านเสียก่อนที่หนังจะเลิก แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางความสนุกสนานบางครั้งตัวตลกก็จะสื่อความหมายกับผู้ชมในเชิงการชี้แนะหรือให้แนวคิดที่ถูกต้องแก่ผู้ชมด้วย^{๓๘}

ด้านการเผยแผ่พระศาสนา

แม้ว่าหนังตะลุงจะเป็นสื่อพื้นบ้านที่มุ่งเน้นให้ความบันเทิงกับคนดูเป็นสำคัญ แต่หนังตะลุงไม่เพียงแต่เป็นมหรสพเพื่อความเพลิดเพลินเท่านั้น หากแต่ยังแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาและคติธรรมที่ล้ำลึกบอกเล่าความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ค่านิยม และความเชื่อประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่นสืบกันมา และถือว่าเป็นศิลปะชั้นยอดทีเดียว เพราะการแสดงต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาอย่างยิ่งยวดของนายหนังทั้งในการเชิดตัวหนัง พร้อม ๆ กับการบอกเรื่องที่แสดงผูกเรื่อง แก่เรื่อง เสนอแก่ผู้ชม แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องที่นำมาแสดงนั้นได้รับการบันทึกเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น เพราะวรรณกรรมหนังตะลุงแต่ละเรื่องเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระ ทั้งด้านความบันเทิง และภูมิปัญญา คติธรรมที่นายหนังผูกไว้ โดยเฉพาะเนื้อหาของหนังตะลุงส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก

^{๓๘} พระมหาประพันธ์ สุวรรณฉวี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช” หน้า ๕๕.

ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับจิตใจของชาวนครศรีธรรมราชมาเป็นเวลานาน ดังนั้นการแสดงออกของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงมีเรื่องราวของพระพุทธศาสนา สอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งวรรณกรรมหนึ่งตระกูลได้บันทึกเหตุการณ์ของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย อีกทั้งผู้แต่งมักจะสอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้ผู้ชมนำหลักธรรมเหล่านั้นไปคิดพิจารณาพิจารณาทั้งนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความดีงามแห่งชีวิต ผู้แต่งที่มีกุศโลบายจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาถ่ายทอดเป็นรูปของบทกลอนบ้าง บทเจรจาบ้าง แต่เมื่อโดยสรุปแล้วหลักธรรมที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลนั้นมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ชมละความชั่วแล้วกระทำความดีเป็นหลัก ดังนั้นพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและได้แสดงออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ที่โดดเด่นมากก็เห็นจะเป็นหนึ่งตระกูล

หนึ่งตระกูลเป็นสื่อมวลชนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของประชาชนในภาคใต้ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจที่ประชาชนได้รับจากหนึ่งตระกูลมีส่วนทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ เพราะเนื้อหาของหนึ่งตระกูลเป็นที่รวมของภูมิปัญญาและศิลปะหลาย ๆ แขนง เช่น การใช้ภาษา ภูมิปัญญาด้านการสอน ด้านการส่งเสริมศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณีเป็นต้น เป็นต้น นอกจากนี้หนึ่งตระกูลยังช่วยเพิ่มพูนความรู้ทางศีลธรรมจริยธรรมให้กับคนดูได้เป็นอย่างดี

๒.๒ ทฤษฎีการสื่อสาร

๒.๒.๑ การสื่อสารตามแนวพุทธะ

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จนั้น คุณสมบัติของผู้ที่ทำการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่เป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในพุทธศาสนาได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสื่อสารให้ประสบความสำเร็จไว้ทั้งในด้านของผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระของสาร และผู้รับสาร ไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คุณสมบัติของผู้ส่งสาร

คุณสมบัติที่ดีของผู้เผยแผ่ซึ่งถือว่าเป็นผู้ส่งสารซึ่งจำเป็นต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบไปด้วยสัปปริสธรรม ๗ ประการ^{๓๕} ดังที่มาในสัตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ

^{๓๕} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

๑. มีธัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒. มีอรรถัญญตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน

๓. มีอรรถัญญตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่หรือไม่อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตน แล้วจะเปิดเผยตนสามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดี จะเป็นคนที่มีความสามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุ มีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔. มีมัตถัญญตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่าง หากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้ประมาณในการสื่อสาร คือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปหรือน้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๕. มีกาลัญญตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชน ย่อมมีประสิทธิภาพลดลง

๖. มีปริตัญญตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่ากลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น การที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะพระองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย จึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์ประสบความสำเร็จ

๗. มีบุคคลปโรปรัญญตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะของตนเอง มีจิตอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงไร การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้

ในการสื่อสารนาถนึ่งตะลุงทำหน้าที่ เป็นผู้ส่งสารที่มีคุณสมบัติตามหลักสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการคือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักกาล รู้ประมาณ และรู้ชุมชน รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้ส่งสาร

องค์ประกอบของผู้รับสาร

องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวทางแห่งพุทธะ แบ่งผู้รับสารออกเป็น ๔ กลุ่มเปรียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า^{๔๐} ได้แก่

๑. อุคฺฆฏิตถุญญ กลุ่มบัวพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงตะวันจะแย้มบานทันที กลุ่มนี้เปรียบเหมือนผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลมมีการศึกษาที่ดี ไม่ต้องการเนื้อหาหรือการอธิบายอะไรมาก

๒. วิปจิตถุญญ กลุ่มบัวได้ผิวน้ำ เพียงรอวันที่จะโผล่พ้นน้ำขึ้นมารับแสงตะวันแล้วแย้มบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเหมือนผู้ที่มีปัญญายู่มากแล้ว ให้ข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็สามารถเข้าใจได้ ยังประโยชน์ให้

๓. เนยฺยะ กลุ่มบัวที่อยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่พ้นน้ำเพื่อรับแสงตะวันแล้วแย้มบาน เปรียบเหมือนกลุ่มคนที่มีปัญญาปานกลาง หากประทับใจใครสักคน โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตก็มีมาก การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ ต้องละเอียดอ่อน เนื้อหาต้องตรงประเด็น ชัดเจนและถูกต้อง เพราะกลุ่มนี้ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ

๔. ปทปฺรมะ กลุ่มบัวในโคลนตม คือบัวที่ยังเป็นหน่อยังโผล่ไม่พ้นโคลนตมขึ้นมา โอกาสที่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าก็ยังอยู่มาก การสื่อสารกับบุคคลกลุ่มนี้ต้องออกแรงมาก จึงจะประสบความสำเร็จได้ หรือบางครั้งอาจต้องเลิกกันไปเลย ๆ กลุ่มนี้จะไม่เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ หรือไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเลย

ในสภาพสังคมทุกสังคมผู้รับสารย่อมจะมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของประสบการณ์ อายุ เพศ วัย และความรู้ กลุ่มผู้ดูหนังตะลุงก็เช่นกัน แต่เมื่อก่อนโดยหลักการในพระพุทธศาสนาแล้วก็จำแนกผู้รับสารได้เป็น ๔ ประเภท ในการสื่อสารกับกลุ่มคนเหล่านี้ถ้าผู้ส่งสารรู้ถึงความแตกต่างของผู้รับสารว่าในสังคมนั้นเป็นผู้รับสารกลุ่มไหนแล้ว การสื่อสารก็จะประสบความสำเร็จได้โดยไม่ยาก

๒.๒.๓. องค์ประกอบของสาร

องค์ประกอบที่เป็นส่วนเนื้อหาในการเผยแพร่ธรรมะซึ่งได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ที่ได้ค้นพบในเนื้อธรรมะที่ปรากฏอยู่ในสื่อหนังตะลุง มี ๕ ประการ^{๔๑} คือ

๑. สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้น ต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน

^{๔๐} อ.ง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒ .

^{๔๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๓/๘๘.

๒. คดตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่ง

๓. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารขอ

๔. กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๕. อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

แต่บางครั้ง บางสถานการณ์ ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่อง อาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่ม บางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำ หรือควรกระทำ^{๔๒}

ในการสื่อสารเชิงพุทธะนั้น ผู้ส่งสารนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแล้ว ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละด้วย กล่าวคือการสื่อสารในเชิงพุทธนั้นจะเห็นว่า ประโยชน์ของการสื่อสารนั้นจะต้องตกอยู่กับผู้รับสารเป็นสำคัญ การสื่อสารในแต่ละครั้งนั้นไม่ว่าจะมีผู้รับสารมากน้อยเพียงใดก็ตามแต่ถ้าผู้ส่งสารไม่สามารถที่จะนำสิ่งที่ประโชชน์ให้กับผู้รับสารได้ การสื่อสาร ครั้งนั้นก็อาจถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้ส่งสารจึงต้องทำการบ้านทั้งของที่เป็นส่วนตน คือสำรวจความพร้อมของตนเองในสิ่งที่จะนำเสนอ อีกทั้งยังต้องยังต้องวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสารด้วย นายหนั่งตะลุงถือว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารในเชิงพุทธได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะมีคุณสมบัติตามที่กล่าวอยู่หลายประการ ส่วนผู้รับสารนั้นจะมีความหลากหลายมาก ผู้ชมหนั่งตะลุงในแต่ละครั้งนั้นมีผู้ชมอยู่ครบทั้ง ๔ ประเภด้วยเสมอ นายหนั่งตะลุงจะทำอย่างไรให้กลุ่มคนทุกกลุ่มได้รับประโยชน์ในการรับชมในแต่ละครั้ง และยังลึกลงไปถึงการนำไปสู่ขั้นของการปฏิบัติได้ ส่วนเนื้อหาของตัวสารซึ่งในที่นี้หมายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น นายหนั่งตะลุงควรนำเสนอให้เหมาะสมกับกลุ่มคน ต้องมีวิธีการในการนำเสนอ เพราะเนื้อหาหลักธรรมนั้นเปรียบเสมือนกับยาขม นายหนั่งตะลุงจะมีวิธีการอย่างไรในการหาของมาเคลือบยาขมเหล่านี้ โดยที่คนฟังหรือกลุ่มคนดูนั้นไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการสอน แต่คนดูได้รับความรู้พร้อมกับความผ่อนคลายที่นายหนั่งนำเสนอ

^{๔๒}รศ.ดร.สมาน งามสนิท, องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวแห่งพุทธะ.

เอกสารประกอบการบรรยาย, กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

๒.๒.๔. หลักศีลธรรมที่ปรากฏในสื่อหนังตะลุง

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาได้ยกย่องเทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แม้องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นประมุขของประเทศไทยทุก ๆ พระองค์ก็ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูและเคารพบูชาพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในการบริหารและพัฒนาบ้านเมืองสืบเนื่องต่อกันมานับแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชาติบ้านเมืองทั้งด้านวัตถุและจิตใจ สังคมไทยจึงมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านานซึ่งเป็นแบบฉบับและหลักที่พึงของสังคมไทย ทั้งเป็นประทีปให้ความสว่างในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการแสดงออกของคนไทยจึงมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อ การพูด การกระทำของสังคมไทยอยู่มาก

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลาย และมีอิทธิพลต่อประชาชนพื้นเมืองแถบนี้เป็นอย่างยิ่ง จนกล่าวได้ว่า “กิจกรรมหรือการทั้งปวงของชาวไทยภาคใต้ ล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นเจมทิส”^{๔๓} อิทธิพลของพระพุทธศาสนาปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ ทั้งด้านความคิดความเชื่อ ภาษาศิลปกรรม ประติมากรรม ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และวรรณกรรม

หากพิจารณาจากวรรณกรรมโดยเฉพาะวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมแพร่หลายก็กล่าวได้ว่า ล้วนได้รับแนวคิดหรือได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หนังตะลุงเป็นศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยภาคใต้ ที่แพร่หลายและมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมาก ดังนั้นบทหรือเรื่องที่หนังตะลุงแสดง ทั้งผู้สร้างวรรณกรรมหนังตะลุงและผู้เสพวรรณกรรมหนังตะลุงคือผู้ซึ่งต่างก็เป็นชาวบ้านซึ่งเกิดและเติบโตในวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผ่านการซึมซับและรับรู้ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาด้วยกัน และประชาชนภาคใต้ยอมรับว่า ศิลปินหนังตะลุง มโนราห์ เป็นครูของสังคม โดยเฉพาะหนังตะลุงได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้รู้ธรรมในพระพุทธศาสนา จนมีคติสืบต่อมาประการหนึ่งว่า นายหนังตะลุงคือ “พระธรรมกลึก”^{๔๔} หลักธรรม

^{๔๓} สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, (สงขลา: มงคลการพิมพ์ ๒๕๒๓), หน้า ๑.

^{๔๔} เกษม ขนานแก้ว, หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง, (สงขลา: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา ๒๕๓๖), หน้า ๒.

ในพระพุทธศาสนาจึงปรากฏในวรรณกรรมหนังสือเป็นจำนวนมาก หลักธรรมเหล่านี้เป็น หลักธรรมที่น่าสนใจศึกษา เพราะเป็นหลักธรรมที่ประชาชนรู้จัก และเป็นหลักธรรมที่แพร่หลาย เป็นหลักธรรมที่ประชาชนใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และหลักธรรมที่ปรากฏชัดเจนและมีมากใน วรรณกรรมหนังสืออันได้แก่ เรื่องกรรม สิล ๕ อปายมุข พรหมวิหารธรรม ความกตัญญู กตเวทิตะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่ยังมีปรากฏอยู่อีกอันได้แก่ ฌราวาสธรรม มลลล โลกธรรม เป็นต้น

กรรม

กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่เจตจำนง หรือเจตนา ซึ่งเป็นทั้งที่มาและแก่นของ พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ คือกระบวนการก่อการกระทำและให้ผลของการกระทำ กรรมซึ่งเป็น หลักธรรมที่สำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ เพราะกรรมเป็นตัวปรุงแต่ง ควบคุม สร้างสรรค์ หรือทำลาย มนุษย์และสังคม ความเป็นไปของมนุษย์และสังคมทั้งความสุขความเจริญและความทุกข์หายนะ ล้วนมาจากการกระทำทั้งสิ้น

กรรมนั้นแบ่งเป็น ๓ ประการ คือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม กรรมที่สำคัญ ที่สุดและให้ผลรุนแรงที่สุดคือ มโนกรรม เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำกรรมอื่น ๆ และเป็นสิ่งที่ควบคุมการกระทำและการพูดดังพระพุทธพจน์ว่า “ ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้ามีใจ เป็นประธาน สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจชั่ว จะพูดชั่วหรือทำชั่วก็ตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนฉะนั้น”^{๔๕} “ธรรมทั้งหลาย มี ใจเป็นหัวหน้ามีใจเป็นประธาน สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจดี จะพูดดีหรือทำดีก็ตามไปด้วย สุขย่อม ติดตามเขาไป เหมือนดังเงาติดตามตัวเขาไปฉะนั้น”^{๔๖} และเพราะเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรม ความเป็นไปของมนุษย์ที่เป็นความเชื่อความเห็นและความนิยมต่าง ๆ^{๔๗}

เนื่องจากกรรมเป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ หรือความเป็นเหตุเป็น ผลในด้านพฤติกรรมของมนุษย์ หรือความเป็นเหตุเป็นผลในด้านการกระทำของมนุษย์ กรรมจึงมี ประโยชน์อย่างยิ่งแก่มนุษย์ กรรมทำให้มนุษย์มีเหตุผล เชื่อมั่นในเหตุผล มั่นใจในการกระทำและ ผลของการกระทำ กรรมชี้ให้เห็นว่าผลสำเร็จที่มนุษย์ต้องการ จุดหมายที่มนุษย์ปรารถนาจะเข้าถึง

^{๔๕} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

^{๔๖} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

^{๔๗} พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน วรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓, หน้า ๑๗.

จะสำเร็จได้ด้วยการลงมือกระทำ กรรมจึงสอนให้มนุษย์พึ่งตนเอง ทำเองด้วยความเพียรพยายาม กรรมทำให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อการกระทำ และผลของการกระทำ กรรมชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติ มีอิสระเสรีที่จะกระทำการต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ประเสริฐได้ทุกคน กรรมชี้ให้เห็นว่ามนุษย์แตกต่างกันเพราะการกระทำ มนุษย์จะเป็นคนเลว หรือประเสริฐก็เพราะการกระทำ กรรมชี้ให้เห็นว่า กรรมเก่าเป็นเพียงเหตุปัจจัย มนุษย์จะเป็นไปอย่างไรก็อยู่ที่กรรมปัจจุบัน กรรมเป็นสิ่งที่ให้ความมั่นใจ ให้ความหวังทั้งในปัจจุบัน และอนาคตแก่มนุษย์^{๔๔} อนึ่งความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเรื่องกรรม ทำให้บุคคลมีน้ำอดน้ำทน มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดถอนใจเพราะสิ่งสมความดี ขยาดต่อกรรมชั่ว ไม่ดีโทติพาทย์เมื่อผิดหวังและไม่หลงระเริงในเมื่อประสบผลดีเพราะมารู้แจ้งว่า “ผลทุกอย่างย่อมมีมาเพราะเหตุ”^{๔๕}

ดังนั้นกรรมจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม กรรมทำให้มนุษย์สามารถเว้นจากทุจริตหรือไม่กระทำความชั่วทั้งปวง สามารถประกอบสุจริตหรือทำแต่ความดี สามารถทำจิตใจของตนให้หมดจดจากกิเลส หรือทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ กรรมทำให้มนุษย์สามารถบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของการพัฒนามนุษย์และสังคมได้

ศีล ๕

ศีล ๕ เป็นหลักสำคัญขั้นต้นของการเป็นชาวพุทธ หากบุคคลขาดศีลก็ไม่จัดว่าเป็นชาวพุทธที่ดีได้ ทั้งนี้เพราะหลักคำสอนเรื่องศีลเป็นสิ่งสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความ สัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ดังพระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) ได้แสดงไว้ว่า “คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธ ศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด ก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความ สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน” สังคมที่สมาชิกในสังคมขาดศีลธรรมไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ เพราะทนต่อพฤติกรรมที่ทุจริตของตนเองนั้นไม่ได้ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงว่า “ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ต่างคนต่างไม่มีศีลกันแล้ว โลกนี้จะเป็นอย่างไร จะเห็นได้ทันทีว่าเป็นภาวะที่ทนไม่ได้ ตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีล ตัวเองจะทน (พฤติกรรม) ของตัวเองไม่ได้ คือ มีโรคทางวิญญาณ โรคบาป โรคกรรม โรค

^{๔๔} เกษม ขนบแก้ว, หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือ, หน้า ๓๘ – ๓๙.

^{๔๕} วสิน อินทระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

ทรมานจิต ทรมานวิญญานมากขึ้นจนตัวเองก็ทนไม่ได้เพราะไม่มีศีล สังคมก็ทนไม่ได้ สังคมรอบตัวเขาก็ทนไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลมันก็จะเกิดเสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้น

ศีล ๕ จึงมีความสำคัญ เพราะทำหน้าที่ ๒ ประการ คือ เป็นระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยดี และเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอันสงสืบเนื่องโดยลำดับขั้นตอน ความเจริญและความสุขต่าง ๆ ที่มีอยู่ขณะนี้ด้วยอานุภาพของศีล แม้ตัวเองจะไม่มีศีลก็ด้วยอานุภาพศีลของบุคคลอื่น การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันได้เป็นหมู่เล็กขึ้นไปตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปก็ด้วยอานุภาพของศีล กล่าวคือ บุคคลที่อยู่ในหมู่นั้นนั่นเองต่างก็มีศีล คือ ไม่ฆ่ากันไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักของซึ่งกันและกัน รวมความว่าไม่ประพฤติเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีธรรมต่อกัน เป็นต้นว่ามีความซื่อตรงต่อกัน จึงอยู่รวมกันได้ศีล ๕ จึงมีความสำคัญเป็น ๒ ลักษณะคือ

ก. สำคัญกับตัวผู้รักษาเอง

ข. สำคัญกับสังคม

ศีลสำคัญกับบุคคลผู้รักษา คือ ศีลเป็นหลักในการรักษาตัวให้พร้อมที่จะทำความดีอื่น ๆ ต่อไป และช่วยสกัดกั้นความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นเพราะการทำความชั่ว เพราะเมื่อบุคคลมีศีลก็จะไม่ทำความชั่วที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนตามมา ศีลจึงมีความสำคัญสำหรับ ทุก ๆ คน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะใดก็ตาม ศีลมีความสำคัญกับสังคมนั้น คือ ศีลเป็นบรรทัดฐานทางพฤติกรรมที่จะให้สมาชิกในสังคมแสดงออกต่อกัน หากบุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำความผิดจากศีล จะทำให้เขาผู้นั้นไม่อาจจะเข้าสังคมกับคนอื่น ๆ ได้ สังคมก็จะไม่สงบสุขเพราะการประพฤติผิดจากศีลของเขานั้น ดังนั้น สังคมจึงต้องการศีล คือระเบียบการปฏิบัติของสังคมที่ทุกคนยอมรับได้นั่นเอง^{๕๐} ศีล ๕ หรือ ลิกขาบท ๕ นี้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่วโดยการรักษากาย วาจาให้เป็นปกติ ด้วยการเว้นจากบาปกรรมทั้ง ๕ อย่าง ที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นภัยและเวรว่า

“คหบดี อุบาสกเถรภิกษุ ๕ ประการไม่ได้ เราเรียกว่า ผู้ทุศีล และเขาย่อมไปเกิดในนรก ภิกษุ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. การฆ่าสัตว์ ๒. การลักทรัพย์ ๓. การประพฤติผิดในกาม ๔. การพูดเท็จ ๕. การเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คหบดี อุบาสกเถรภิกษุ ๕ ประการนี้แลไม่ได้ เราเรียกว่า ผู้ทุศีล และเขาย่อมไปเกิดในนรก”^{๕๑}

^{๕๐} อ้างใน, พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไผ่ “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒, หน้า ๒๕ - ๓๑.

^{๕๑} อิง บุญจาก (ไทย) ๒๒ ๑๓๔ ๒๕๐

การรักษาศีลเป็นการทำความดีทำให้ผู้รักษาศีลมีคุณสมบัติสามารถช่วยตนเองและส่งเสริมชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยคามมีระเบียบตามบัญญัติของสังคม ก่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่มนุษย์ชาติ ผู้มีศีลเองก็ได้รับอานิสงส์ในความเป็นผู้ที่สงบเรียบร้อย และมีความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคต บุคคลผู้รักษาศีลอยู่เป็นประจำ จะไม่เดือดร้อนใจเพราะการล่วงละเมิดศีล สามารถดำเนินชีวิตไปได้ตามปกติ จะทำงานอย่างใดก็ได้รับการยอมรับเพราะการปฏิบัติดีของตนนั้น เช่นผู้ทำงานโดยซื่อสัตย์สุจริตย่อมจะเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน งานที่ทำก็จะดำเนินไปได้ อย่างราบรื่น ในทางตรงกันข้าม หากเป็นผู้ประพฤติดัวไม่เหมาะสมเป็นคนมือไวใจเร็ว ก็จะไม่ได้รับความไว้วางใจมอบหมายให้ทำงานอะไร ๆ เมื่อผู้มีศีลมีงานทำก็ย่อมที่จะหาทรัพย์ได้โดยไม่ยาก นอกจาก นั้นแล้วผู้มีศีลมีมารยาทเรียบร้อยอยู่เป็นประจำจะได้รับการยอมรับยกย่องสรรเสริญจากคนทั่วไป

ศีล โดยเฉพาะศีล ๕ มีประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติ และมีผลต่อสังคมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้คือ ผู้มีศีลย่อมแสวงหาโภคทรัพย์ได้ ได้รับการยกย่องจากคนทั่วไป ได้รับการยอมรับจากชุมชนชนต่าง ๆ ไม่หวาดหวั่นต่อความตาย และเมื่อตายไปแล้วก็ไม่เดือดร้อน นอกจากนี้ยังมีผลในด้านบุคลิกของบุคคลนั้นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ศีลข้อที่ ๑ ป้องกันทางที่จะเสียหายเพราะความโหดร้าย

ศีลข้อที่ ๒ ป้องกันทางที่จะเสียหายเพราะความมือไว

ศีลข้อที่ ๓ ป้องกันทางที่จะเสียหายเพราะความใจเร็ว

ศีลข้อที่ ๔ ป้องกันทางที่จะเสียหายเพราะความขี้ปด

ศีลข้อที่ ๕ ป้องกันทางที่จะเสียหายเพราะความหมดสติ

ประโยชน์หรืออานิสงส์ของศีล ๕ ที่ท่านแสดงไว้นี้ เป็นอรรถาธิบายประโยชน์ คือเป็นประโยชน์เฉพาะตนของผู้รักษาศีลเสียส่วนใหญ่ เมื่อบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็ส่งผลดีถึงสังคมโลกรวมไปด้วย ดังนั้น ศีล ๕ จึงเป็นศีลของสังคม ที่จะช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขไม่เบียดเบียนตน และคนอื่น ๆ อันเป็นสิ่งที่ทุก ๆ คนมุ่งหวังด้วยกันทั้งนั้น

ศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญของมนุษย์ เพราะเป็นพื้นฐานของสังคมที่มีมาแต่ดั้งเดิม พระพุทธองค์ทรงให้ศีล ๕ นี้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นของชาวพุทธฝ่ายฆราวาส เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และศีล ๕ มีความสำคัญเพราะเป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นเพื่อจะกระทำความดีอย่างอื่นต่อไป^{๕๒} ศีล ๕ เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น คือชีวิตและสังคมที่

^{๕๒} พระมหาพิชิตชัย ขมพาลไผ่ “การศึกษาทศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์” หน้า ๔๔ – ๔๖.

เว้นจากการประทุษร้ายกัน มีความรักความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งก็คือศีลข้อที่ ๑ เว้นจากการลักทรัพย์ เคารพสิทธิของกันและกัน ซึ่งก็คือศีลข้อที่ ๒ เว้นจากการประพฤติดีกในกามคือการไม่ล่วงละเมิดในบุตรและภรรยาของผู้อื่น ส่งเสริมความรักความผูกพันในการอยู่ครองเรือน และสังคัม ซึ่งก็คือศีลข้อที่ ๓ เว้นจากการพูดเท็จขาดเหตุผล ไร้ประโยชน์ ส่งเสริมสัจจะ ซึ่งก็คือ ศีลข้อที่ ๔ เว้นจากการประทุษร้ายสติปัญญาของมนุษย์และสังคัม ให้เคารพสติปัญญาของมนุษย์และสังคัม ซึ่งก็คือศีลข้อที่ ๕ ดังนั้น ศีล ๕ จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชีวิตและสังคัมให้เป็นชีวิตและสังคัมที่สงบสุข ปลอดภัยมีคุณภาพและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอื่น ๆ ขึ้น ๆ ไป

อบายมุข

อบายมุขเป็นหลักธรรมอีกหมวดหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในรูปของวินัยสำหรับผู้ครองเรือน (คิหิวินัย) พระองค์ทรงแสดงทางเสื่อมก่อนแล้วจึงแสดงทางเจริญที่หลัง อบายมุข แปลว่า ช่องทางแห่งความเสื่อม ทางที่จะนำไปสู่ความพินาศ หรือเหตุย่อยยับแห่งภคทรัพย์^{๕๓} หมายถึง สิ่งเหล่านี้ถ้าผู้ใดดำเนินตามแล้วย่อมมีแต่ความเสื่อม ความพินาศและความย่อยยับอย่างเดียวกัน^{๕๔} อบายมุขนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้สองแห่งด้วยกันคือ ทรงแสดงอบายมุข ๔ และอบายมุข ๖ อบายมุข ๔ คือ

๑. เป็นนักเลงหญิง
๒. เป็นนักเลงสุรา
๓. เป็นนักเลงการพนัน
๔. เป็นผู้มิมีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีเพื่อนชั่ว^{๕๕}

ส่วนอบายมุข ๖ คือ

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นอบายมุขแห่งภคะทั้งหลาย
๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งภคะทั้งหลาย

^{๕๓} พระราชวรมุนี (ประยูรต์ ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์ ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๖.

^{๕๔} พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช” หน้า ๓๓.

^{๕๕} อัง. อภิธัมม. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๒.

๓. การเที่ยวคูมหรสพ เป็นอบายมุขแห่งโกะทั้งหลาย
๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโกะทั้งหลาย

๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโกะทั้งหลาย

๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโกะทั้งหลาย^{๕๖}

จากการนำอบายมุขทั้งสองหมวดมารวมกันจะเห็นได้ว่ามีข้อห้าม ๓ ข้อ คือ เป็นนักแสดงสุรา เป็นนักแสดงการพนัน และคบเพื่อนชั่ว ส่วนที่ไม่ซ้ำกันคือ เป็นนักแสดงหญิง เป็นนักแสดงเที่ยวกลางคืน การเที่ยวดูการละเล่น การเกียจคร้านการทำงาน ดังนั้นจึงนำมารวมกันเป็น ๗ ข้อคือ

๑. การเป็นนักแสดงหญิง หมายถึงการเป็นคนมักมากในกาม มีโทษ ๕ ประการคือ
 - ๑) เป็นคนชื่อว่าไม่รักษาศีล
 - ๒) เป็นคนชื่อว่าไม่รักษานิตยธรรม
 - ๓) ไม่เป็นที่ไว้วางใจของคนทั้งหลาย
 - ๔) ก่อการทะเลาะวิวาท
 - ๕) นำความวิบัติมาให้

๒. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ ๖ ประการนี้คือ

- ๑) เสียวทรัพย์ทันตาเห็น
- ๒) ก่อการทะเลาะวิวาท
- ๓) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
- ๔) เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
- ๕) เป็นเหตุให้ไม่รู้จักระบาย
- ๖) เป็นเหตุบั่นทอนกำลังปัญญา

๓. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน มีโทษ ๖ ประการนี้คือ

- ๑) ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาดน
- ๒) ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาบุตรภรรยา

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๓/๒๐๒.

- ๓) เชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
- ๔) เป็นที่สงสัย ของคนอื่นด้วยเหตุต่าง ๆ
- ๕) มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง
- ๖) ทำให้เกิดความลำบากมากมายหลายอย่าง

๔. โทษแห่งการเที่ยวคุดมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

- ๑) มีการรำที่ไหน(ไปที่นั่น)
- ๒) มีการขับร้องมีที่ไหน(ไปที่นั่น)
- ๓) มีการประ โคม ที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๔) มีเสกามีที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๕) มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๖) มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น)

๕. โทษแห่งการเอนกการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ ๖ ประการนี้คือ

- ๑) ผู้ชนะยอมก่อเวร
- ๒) ผู้แพ้ยอมเสียทรัพย์ที่เสียไป
- ๓) เสียทรัพย์ทันตาเห็น
- ๔) ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้
- ๕) ถูกมิตรอำมาตย์คูห่มั่น
- ๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วยเพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถเลี้ยงดูภรรยาได้

๖. โทษแห่งการคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษ ๖ ประการนี้คือ

- ๑) เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย
- ๒) เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย
- ๓) เขามีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย
- ๔) เขามีคนหลอกลวงเป็นมิตรสหาย
- ๕) เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย
- ๖) เขามีโจรเป็นมิตรสหาย

๗. การหมกมุ่นในความเกียติคร้าน มีโทษ ๖ ประการนี้คือ

- ๑) มักอ้างว่า “หนาวเกินไป” แล้วไม่ทำงาน
- ๒) มักอ้างว่า “ร้อนเกินไป” แล้วไม่ทำงาน
- ๓) มักอ้างว่า “เวลาเย็นเกินไป” แล้วไม่ทำงาน
- ๔) มักอ้างว่า “เวลายังเช้าเกินไป” แล้วไม่ทำงาน
- ๕) มักอ้างว่า “หิวเกินไป” แล้วไม่ทำงาน
- ๖) มักอ้างว่า “กระหายเกินไป” แล้วไม่ทำงาน^{๕๗}

เรื่องอบายมุขเป็นการสะท้อนความจริงให้ปรากฏว่า เป็นทางแห่งความเสื่อม เคยเสื่อมมาก่อนสมัยพุทธองค์จะทรงตรัสรู้ เสื่อมแม้ในสมัยพุทธกาล เสื่อมแม้ในสมัยปัจจุบันและแม้ในอนาคตกาลข้างหน้าต่อไป ดังนั้น ผู้หวังความเจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็พึงศึกษาให้เห็นในโทษของอบายมุขดังที่กล่าวแล้ว และพึงเว้นจากทางเสื่อมเหล่านั้นมาดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์และความสุข ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในสังคัลลสูตรว่า

พยัคฆปัชชะ โภคะที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้ มีทางเจริญ ๔ ประการคือ

๑. ไม่เป็นนักเลงหญิง ๒. ไม่เป็นนักเลงสุรา
 ๓. ไม่เป็นนักเลงการพนัน ๔. เป็นผู้มิดีมีศีล มีสหายดี มีเพื่อนดี
- เปรียบเหมือนสระน้ำใหญ่ มีทางไหลเข้า ๔ ทาง มีทางไหลออก ๔ ทางบูรพพึงเปิดทางไหลเข้า ปิดทางไหลออกของสระน้ำนั้น และเมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อเป็นเช่นนั้น สระน้ำใหญ่นั้นก็เพิ่มปริมาณขึ้น ไม่เหือดแห้งไปเลย ฉะนั้น โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้ ก็ฉะนั้นเหมือนกัน มีทางเจริญ ๔ ประการคือ.....
- พยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อสุขในภพนี้แก่กุลบุตร พยัคฆปัชชะ ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพหน้า เพื่อสุขในภพหน้าแก่กุลบุตร^{๕๘}

^{๕๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๒- ๒๐๕.

^{๕๘} อ.อ.ฐก.(ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๒-๓๔๓.

สรุปได้ว่าบุคคลผู้หวังประโยชน์สุขก็พึงเว้นอบายมุข คือ ทางแห่งความเลื่อม ความพินาศแห่งชีวิตแล้วพึงดำเนินชีวิตตาม “อายมุข” คือทางแห่งความเจริญแห่งชีวิตแล้วผลที่น่าปรารถนาน่าพอใจก็จะเกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุ^{๕๕}

พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรมคือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่า เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ที่ดูแลคนอื่นทุกระดับ ทั้งในทางโลกทางธรรมในทางโลกก็นับตั้งแต่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้บริหาร เป็นต้น^{๖๐} มี ๔ ประการคือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ได้แก่ ความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจพองใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อเห็นเขาทำความดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ได้แก่ ความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจดั่งชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้ผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่จะต้องทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน^{๖๑}

^{๕๕} พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลในจังหวัดนคร ศรีธรรมราช” หน้า ๓๕-๓๖.

^{๖๐} พันเอกปิ่น มุกทุกันต์, แนวการสอนธรรมตามหลักอรรถนัยธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑๔ - ๒๑๕.

^{๖๑} พระราชวรมุนี (ประยุตต์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : คำนุสรณ์การพิมพ์ ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

พรหมวิหารธรรม เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก เป็นข้อปฏิบัติที่มุ่งเน้นคุณธรรมที่ปรากฏในจิตใจ กล่าวคือ

เมตตา เป็นอาการประพฤตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ โดยเป็นคุณธรรมที่กำจัดความอาฆาต ที่ปรากฏในใจของสัตว์ทั้งหลายให้สงบ มิให้เป็นข้าศึกที่ทำร้ายจิตใจของตนเองและผู้อื่น

กรุณา เป็นคุณธรรมที่ประกอบด้วยอาการที่จะช่วยบรรเทาทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทำให้เป็นผู้ไม่นิ่งดูตายต่อความทุกข์ของผู้อื่น เป็นคุณธรรมที่ระงับซึ่งการเบียดเบียนกันเป็นสมบัติ

มูทิตา เป็นคุณสมบัติที่ประกอบด้วยความยินดี ปราศจากความริษยาเป็นกิจ เป็นคุณธรรมที่เสริมสร้างความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการกำจัดความมีใจคับแคบไม่ยินดีต่อกัน

อุเบกขา เป็นคุณธรรมที่มีอาการเป็นกลาง ๆ โดยพิจารณาถึงภาวะที่เสมอกันด้วยพิจารณาถึงภาวะของสัตว์ทั้งหลายมีกรรมของตนเป็นบรรทัดฐาน เป็นคุณธรรมที่ประกอบด้วยความไม่เสียใจและไม่ดีใจเป็นสมบัติ^{๖๒}

พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่เกื้อกูลชีวิตและสังคม ชีวิตที่ดีมีความสุข คือ ชีวิตที่มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ต่อคนอื่นและสรรพสัตว์ ขณะเดียวกันชีวิตก็ต้องสัมพันธ์กับสังคม ทั้งนี้เพราะมนุษย์เองก็คือสัตว์สังคม ต้องอยู่อาศัยร่วมกับคนอื่น ต้องพึ่งพาคนอื่น มีทั้งผู้ที่ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง พรหมวิหารธรรมเป็นหลักในการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยดี มีความรักความผูกพันระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง พรหมวิหารธรรมยังเกื้อกูลต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงถึงการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์จากความเชื่อในอำนาจ ในศักยภาพของเทพผู้ยิ่งใหญ่ มาเชื่อในอำนาจ ในศักยภาพของมนุษย์ ว่ามนุษย์มีอำนาจ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประเสริฐ อันเป็นคุณธรรมที่แสดงถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์

ทิศ ๖

ทิศ ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง บุคคลที่น่าเคารพ ยกย่อง นับถือ บูชา เมื่อรวมกับคำว่าไหว้ จึงหมายถึง การแสดงความเคารพ ยกย่อง นับถือ บูชา หรือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนในสังคมเป็นการกระทำต่อกันอย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งทิศหกมีดังนี้

^{๖๒} พระมหาภูเนตุ จันทร์จิต, “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

๑. ปรีตติมทิส ทิสเบื่องหน้า หมายถึงมารดาบิดา เพราะเป็นผู้กระทำอุปการะแก่บุตรธิดามาก่อน หน้าของมารดาบิดาเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้บุตรธิดาไปถึงจุดหมายของสังคม บุตรธิดาเป็นตัวแทนของบิดามารดา ดังนั้นมารดาบิดาต้องมีพันธะหน้าที่ต้องกระทำต่อบุตรธิดาคือ

- ๑) ปาปา นิวาเรณติ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- ๒) กลุยาณเณ นิเวเสนติ ให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) สิกขํ สิกขาเปณติ ให้การศึกษาศิลปวิทยา
- ๔) ปฎิฐูเปณ ทาเรน สลฺโลเยเชนติ หากรรยา(สามี)ที่สมควรให้
- ๕) สมเย ทายซุซํ นิยุยาเทนติ มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร^{๖๓}

หน้าที่ที่มารดาบิดาได้กระทำต่อบุตรธิดานั้นเป็นภาระที่แสดงให้เห็นถึงความรัก ความปรารถนาดี ความห่วงใยเอื้ออาทร ซึ่งมีสาระสำคัญที่สามารถสรุปได้ดังนี้

- ๑) ปุพพการี คือมารดาบิดาเป็นผู้กระทำให้ได้ทุกอย่างสำหรับบุตรธิดา
- ๒) ปรีตติมะ คือบุคคลแรกที่สามารพพึ่งพิงอาศัยได้โดยไม่มีเงื่อนไข
- ๓) อาหุไนยคคิ คือเป็นผู้ทรงคุณธรรม ชี้นำหนทางแห่งชีวิต ดูแลไฟที่กำจัดความมืดส่องนำทางชีวิตของบุตรธิดาให้ดำเนินไปสู่ที่หมาย^{๖๔} และเมื่อมารดาบิดาได้ทำหน้าที่ของตนอย่างนี้แล้ว พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงหน้าที่ ที่บุตรธิดาจะพึงกระทำต่อมารดาบิดาดังนี้คือ

หน้าที่ของบุตรธิดาเป็นการกระทำที่สะท้อนถึงคุณธรรมของผู้ที่เป็นบุตรธิดา เป็นมโนธรรมที่ปรากฏอยู่ในจิตใจทำให้บุตรธิดาเป็นผู้มีความสำนึกรู้และกระทำตอบแทนในลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑ กตัญญู รู้ว่าตนต้องกระทำตอบแทนพระคุณที่มารดาบิดาได้ทำความดีให้แก่ตน
- ๒ กตเวทิตี รู้คุณของมารดาบิดา รู้ในพระคุณที่ท่านทั้งสองได้เลี้ยงมา มีความเคารพ นับถือ จงรักภักดีและยกย่องเชิดชูในฐานะเป็นผู้มีพระคุณสูงสุด

ในปฐมปิณณาสก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ได้กล่าวถึงการกระทำที่สามารถตอบแทนพระคุณของท่านทั้งสองไว้ว่า

“ ส่วนบุตรคนใดให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีศรัทธา สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในสัทธา สัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ให้มารดาและบิดาผู้ทุศีล สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในศีล

^{๖๓} ที. ปา ๑๑/๒๖๗/๒๑๓.

^{๖๔} พระมหาภูเกตุ จันทร์จิต, “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์, หน้า ๔๖ - ๕๒.

สัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ให้มารดาและบิดาผู้ตระหนี่ สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในจาก
สัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ) ให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีปัญญา สมาทาน ตั้งมั่น ดำรง
อยู่ในปัญญาปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา) ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล การกระทำอย่างนั้นชื่อว่าอัน
บุตรได้ทำและตอบแทนแก่มารดาและบิดา”^{๖๕}

วิธีการที่บุตรธิดาจะกระทำการทดแทนพระคุณของมารดาบิดาได้ ถ้าท่านทั้งสองตั้งอยู่ใน
ในคุณธรรมดังกล่าวแล้ว บุตรธิดาควรพยายามช่วยขยายให้ท่านทั้งสองได้มีคุณธรรมสูงเพิ่มขึ้นเป็น
ทวีคูณ โดยให้ท่านทั้งสองได้มีโอกาสปฏิบัติศาสนธรรม ตามหลักของศาสนา โดยมีวิธีการดังนี้

- ๑ พาท่านไปทำบุญทำกุศล ตามโอกาสอันสมควร
- ๒ หาหนังสือเกี่ยวกับหลักธรรม ให้ท่านได้อ่านหรืออ่านให้ท่านฟัง
- ๓ นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมที่บ้าน หรือทำบุญให้กับท่านในโอกาสอันสมควร
เช่น ทำบุญอายุครบรอบวันเกิด เป็นต้น
- ๔ ถ้าเป็นบุตรชาย ควรบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ท่านทั้งสองได้
บำเพ็ญกุศลมากขึ้น
- ๕ ถ้าเป็นธิดา ควรพยายามให้ท่านได้บำเพ็ญบุญตามความสามารถเท่าที่จะทำได้ด้วย
วิธีการตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๔^{๖๖}

อันว่าบุตรธิดาผู้มีความกตัญญูทศเวที ย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี ย่อมประสบความสำเร็จในชีวิต
และสามารถจะสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่นได้ มารดาบิดาก็มีใจเป็นสุข มีความภาคภูมิใจใน
บุตรธิดาของตน และมีความเบาใจในอนาคตของบุตรธิดา ส่วนบุตรธิดาที่กระทำความผิดใน
มารดาบิดาย่อมได้รับวิบากกรรมคู่เคียงกับบุคคลที่กระทำความผิดในพระอรหันต์ ดังปรากฏใน
ปริกขปสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้เป็นผู้ไปสู่อาย เป็นผู้ไปนรก เป็นผู้เดือดร้อน
เป็นผู้แก้ไขไม่ได้ บุคคล ๕ จำพวก คือ

- ๑) บุคคลผู้ฆ่ามารดา
- ๒) บุคคลผู้ฆ่าบิดา
- ๓) บุคคลผู้ฆ่าพระอรหันต์
- ๔) บุคคลผู้มีจิตคิดประทุษร้ายทำโลหิตของพระตถาคตให้ห้อขึ้น
- ๕) บุคคลผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน”^{๖๗}

^{๖๕} อัง. ทุก.(ไทย) ๒๐/๓๔/๓๘.

^{๖๖} พระเทพวิสุทธิกวี, พระคุณแม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗, หน้า ๕๓.

^{๖๗} อัง. ปัญจก.”(ไทย) ๒๒/๑๒๕/๒๐๕.

จะเห็นได้ว่าบุตริศาผู้กระทำผิดในมารดาบิดาในพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นความผิดร้ายแรงมีโทษมาก ห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน บุตริศาพึงสร้างมโนสำนึกในจิตใจของตนเองให้เพิ่มขึ้น การกระทำการทดแทนพระคุณของท่านทั้งสอง พึงประพฤติปฏิบัติเป็นบุตริศาผู้กตัญญูกตเวที ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

- ๑) ภโธ เนสํ กริสฺสามิ ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ
- ๒) กิจฺจํ เนสํ กริสฺสามิ จักทำกิจของท่าน
- ๓) กุลวํสํ ฐเปสฺสามิ จักดำรงวงศ์ตระกูล
- ๔) ทายชฺชํ ปฏิปชฺชามิ ประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
- ๕) เปตานํ กาลกตานํ ทกฺขิณํ อนุปปทสฺสามิ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๖๔}

๒. ทักขิณทิส คือ ทิศเบื้องขวา หมายถึงครูอาจารย์ เพราะเป็นผู้ควรเคารพ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครูอาจารย์ล้วนแต่มุ่งหวังประโยชน์ของศิษย์ให้ได้รับความรู้และสอนให้ศิษย์มีความประพฤติดี ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อจะได้เป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคม แยกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. อาจารย์ผู้สอนศิลปะวิชาต่าง ๆ ในทางโลก
๒. อาจารย์ผู้สอนธรรมวินัย ในทางธรรม ซึ่งสามารถแบ่งเป็น ๔ ประการคือ
 - ๒.๑ ปัพพัชชาจารย์ ได้แก่ อาจารย์ผู้นำกุลบุตรให้ออกจากฆราวาส ให้ออกบรรพชาเป็นสามเณรในพระศาสนา
 - ๒.๒ อุปสัมปทาจารย์ ได้แก่ อาจารย์ผู้ให้อุปสมบท คือ ยกกุลบุตรขึ้นจากภูมิฆราวาสสู่ความเป็นภิกษุซึ่งเป็นภูมิสูง
 - ๒.๓ นิสสยาจารย์ ได้แก่ อาจารย์ผู้ให้ที่พึ่งพาอาศัยตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ และเป็นผู้อนุเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔
 - ๒.๔ รัชมาจารย์ ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนธรรมวินัยให้ คือ สอนพุทธพจน์ที่ปรากฏมีในปิฎกทั้ง ๓

ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ทางโลกหรือทางธรรมก็ตามก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อศิษย์ทั้งนั้น ในทมิณิกาย ปาฎิกวรรค พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหน้าที่ของศิษย์ที่มีความกตัญญูพึงกระทำต่ออาจารย์ดังนี้

^{๖๔} ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

๑. ลูกขึ้นยืนรับ
๒. เข้าไปคอยรับใช้
๓. เชื้อฟาง
๔. ดูแลปรนนิบัติ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ^{๖๕}

อาจารย์เมื่อได้รับการปฏิบัติโดยเคารพจากศิษย์ดังนี้แล้วย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยเหตุเหล่านี้ คือ ๑. แนะนำให้เป็นคนดี ๒. ให้เรียนดี ๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี ๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย ๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย^{๖๖}

๓. ปัจฉิมทิศ คือทิศ เบื้องหลัง หมายถึง ภรรยา เพราะเป็นผู้ที่ติดตามอยู่ข้างหลังหน้าที่ที่ภรรยาพึงกระทำต่อสามี มี ๕ ประการคือ

๑) จัดการดี คือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการงานต่าง ๆ ในเรือนที่สามีมอบหมายให้ความเป็นใหญ่ไว้จะต้องจัดการให้ดี

๒) สงเคราะห์คนเคียงข้างสามีดี คือ แสดงความมีอัธยาศัยไมตรีต่อญาติทั้งสองฝ่าย

๓) ไม่ประพฤตินอกใจคือ ไม่ไปเกี่ยวข้องกับเพศกับชายอื่นนอกเหนือจากสามีของตน

๔) รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหาไว้ให้

๕) ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานทั้งปวง

ส่วนสามีเมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างนี้แล้วก็ควรกระทำตอบต่อภรรยา ๕ ประการคือ

๑) ยกย่องในสถานะของภรรยาไม่ว่าในด้านรูปร่าง วิชาความรู้ ฝีมือ หน้าที่การงาน ครอบครัวย วังศ์กุลของภรรยา

๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยาของตนเอง

๓) ไม่ประพฤตินอกใจคือ ไม่ไปเกี่ยวข้องกับสตรีอื่นนอกจากภรรยาของตนเอง

เอง

๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยา

๕) หาเครื่องประดับมามอบให้ตามโอกาส

๔. อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย หมายถึง มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตรายและเป็นการสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ การปฏิบัติต่อมิตรสหายมี ๕ ประการคือ

^{๖๕} ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

^{๖๖} ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

- ๑) การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
- ๒) กล่าววาจาเป็นที่
- ๓) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
- ๔) วางตนสม่ำเสมอ
- ๕) ไม่พุดจาหลวงกลวงกัน^{๓๑}

บุคคลที่เป็นมิตรเมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างนี้แล้วก็ควรกระทำตอบด้วยหลักการปฏิบัติ

๕ ประการเช่นเดียวกันคือ

- ๑) ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
- ๒) ป้องกันทรัพย์สินของมิตรผู้ประมาทแล้ว
- ๓) เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงกันได้
- ๔) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
- ๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร^{๓๒}

๕. เภฏฐิมทิส คือ ทิศเบื้องล่าง คือ ผู้ได้บังคับบัญชา บุคคลที่เป็นนายหรือหัวหน้ามีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อผู้ได้บังคับบัญชามี ๕ ประการคือ

- ๑) จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
- ๒) ให้อาหารและค่าจ้าง
- ๓) ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
- ๔) ให้อาหารมีรสแปลก
- ๕) ให้หยุดงานตามโอกาส^{๓๓}

บุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาเมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างนี้แล้วก็ควรกระทำตอบแทนด้วยการปฏิบัติ ๕ ประการคือ

- ๑) ดิ้นขึ้นทำงานก่อนนาย
- ๒) เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย
- ๓) ถือเอาแต่ของที่เจ้านายให้

^{๓๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๐/๒๑๔.

^{๓๒} ที. ปา (ไทย) ๑๑/๒๓๐/๒๑๕.

^{๓๓} ที. ปา.(ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๑๕.

๔) ทำงานให้ดีขึ้น

๕) นำคุณของนายไปสรรเสริญ^{๓๔}

๖. อุปริมทิส คือทิสเบื้องต้น หมายถึง สมณพราหมณ์เพราะเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม
ชั้นสูง หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อสมณพราหมณ์มีดังนี้คือ

๑. จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา

๒. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา

๓. จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา

๔. เปิดประตูต้อนรับ

๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ^{๓๕}

สมณพราหมณ์เมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างนี้แล้ว พึงอนุเคราะห์ด้วยข้อปฏิบัติ ๖ ประการ
คือ

๑) ห้ามมิให้ทำความชั่ว

๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม

๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง

๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๓๖}

คำสอนเรื่องทิส ๖ นับว่าเป็นคำสอนที่มีคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรมที่สำคัญยิ่ง
เพราะเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา โดยจะเน้นตัวบุคคลแต่ละคน
ก่อน จากนั้นจึงกระจายไปสู่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับตนตามลำดับ โดยการเน้นให้บุคคลตระหนักถึง
ภารกิจของตนที่ต้องทำให้เหมาะสมกับความเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ๆ โดยการดำเนินชีวิตไปบน
เส้นทางแห่งกุศลธรรมระดับหน้าที่ คำสอนเรื่องทิส ๖ นี้มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์
อันเหมาะสมระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม ถ้าบุคคลศึกษาและปฏิบัติตามหน้าที่ของ

^{๓๔} ทิ. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๑๕.

^{๓๕} ทิ. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๒/๒๑๖.

^{๓๖} ทิ. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๒/๒๑๖.

คน ๆ ก็เชื่อได้ว่าปฏิบัติธรรม เพราะการปฏิบัติตามหน้าที่ก็ได้ชื่อว่าปฏิบัติธรรมและเมื่อปฏิบัติธรรม ธรรมก็ย่อมรักษาผู้ปฏิบัติ ธรรมที่บุคคลปฏิบัติแล้วก็ย่อมนำความสุขมาให้^{๖๓}

คำสอนว่าด้วยทิส ๖ เป็นคำสอนที่แสดงถึงคู่ของบุคคลที่ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันในสังคม คือ ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรกับมิตร นายจ้างกับลูกจ้าง และสมณพราหมณ์กับชาวบ้าน ถ้าบุคคลดังกล่าวแล้วตั้งใจปฏิบัติตามทิสหก ก็ จะเกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคมจักปรากฏเป็นชีวิตที่เหมาะสม วามสุขความสงบก็จักเกิดขึ้น

สังคหัตถุ

สังคหัตถุ กล่าวถึงวิธีสังเคราะห์ หมายถึงวิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่ เคยรักใคร่นับถือให้เกิดความรักใคร่นับถือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นโดยความหมาย ที่เข้าใจกันง่าย ๆ สังคหัตถุคือวิธีการทำให้คนรักนั่นเอง ความรักใคร่นับถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่าง ยิ่ง สำหรับคนทุกคน และทุกสังคมตั้งแต่มิตรกับมิตร สามีภรรยา เพื่อนบ้านเรือนเคียง หรือ จนกระทั่งประชาชนระหว่างประเทศเพราะความนับถือกันเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วม กันด้วยดี และความเจริญก้าวหน้าทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ความรักใคร่นับถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม เพียงใด สังคหัตถุทั้ง ๔ อย่างก็มีความจำเป็นเพียงนั้น^{๖๔} ดังพระพุทธดำรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้
สังคหัตถุ ๔ ประการคืออะไรบ้าง ๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ
(วาจาเป็นที่รัก) ๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา
(การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ ๔ ประการนี้แล ทาน
เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตาม
สมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคุม
รถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็
ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิต
เล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึง
ถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรเรศริญ”^{๖๕}

^{๖๓} พระมหาประพนธ์ สุวรรณมณี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๖๔} พันเอกปิ่น มุกกันต์, แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, หน้า ๔๕๓

^{๖๕} อจ. จตุกก. ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

สังคหัตถุธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีมี^{๔๐} ๔ ประการคือ

๑. ทาน คือ ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน
๒. ปิยวาจา คือ เจรจาว่าที่อ่อนหวาน
๓. อัตถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์
๔. สมานัตตตา คือ เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายไม่ถือตัว^{๔๑}

สังคหัตถุ คือคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความรักความสามัคคี สังคหัตถุ ๔ จึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชีวิตและสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม สังคมจะเป็นสังคมที่ดีและสงบสุข เมื่อประโยชน์สุขต่อปัจเจกชนได้ ต้องเป็นสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน มีการให้มีการรับ ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการติดต่อสื่อสาร เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ดังนั้นทาน การให้ ปิยวาจา วาจาที่ไพเราะมีประโยชน์ อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา การเอาตัวเองเข้าไปสमान มีส่วนร่วม จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาชีวิตและสร้างสรรค์สังคม

มงคล

คำว่า “ มงคล ” ตามพจนานุกรมพุทธศาสนา หมายถึงสิ่งที่ทำให้มีโชคดี ธรรมซึ่งอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ^{๔๒}ในมงคลที่ป็นีหมายถึงสาเหตุที่ทำให้ถึงความเจริญด้วยมนุษย์สมบัติ

^{๔๐} ปัญญา ใช้บางข้าง, ธรรมอธิบายเล่ม๑, อธิบายธรรมในหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๕.

^{๔๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๓๕, หน้า ๗๑.

^{๔๒} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓, หน้า ๒๑๐.

สวรรณสมบัติ และนิพพานสมบัติ^{๘๓} ส่วนในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า มงคลคือเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ^{๘๔}

จึงรวมได้ว่า คำว่า “มงคลสูตร” คือพระสูตรที่ว่าด้วยเหตุแห่งความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชีวิต และเป็นพระสูตรที่พระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติ ความเป็นมาของมงคลสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้มี ๑๘ ประการคือ

ความไม่คบคนพาลทั้งหลาย ๑	ความคบบัณฑิตทั้งหลาย ๑
ความบูชาชนควรบูชาทั้งหลาย ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความอยู่ในประเทศอันสมควร ๑	ความเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้วในกาลก่อน ๑
ความตั้งตนไว้ชอบ ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความเป็นพหูสูตร ๑ ศิลปะศาสตร์ ๑	วินัยอันศึกษาดีแล้ว ๑
วาจาที่กล่าวดีแล้ว ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความบำรุงมารดาและบิดา ๑	ความสงเคราะห์บุตร ๑
การสงเคราะห์ภรรยา ๑	การทำงานทั้งหลายไม่อาภูล ๑
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด	
ความให้ ๑ ความประพฤติธรรม ๑	ความสงเคราะห์ญาติทั้งหลาย ๑
การทำงานทั้งหลายที่ไม่มีโทษ ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความงดเว้นจากบาป ๑	ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ๑
ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความเคารพ ๑ ความไม่จองหอง ๑	ความยินดีด้วยของอันมีอยู่ ๑
ความเป็นผู้รู้อุปการะที่ท่านกระทำแล้ว ๑	ความพึงธรรมตามกาล ๑
ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด	
ความอดทน ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑	การเห็นสมณะทั้งหลาย ๑
การเจรจาธรรมโดยกาล ๑	ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ความเพียรเพิกกิเลส ๑	ความประพฤติอย่างพรหม ๑
ความเห็นอริยสัจทั้งหลาย ๑	ความทำพระนิพพานให้แจ้ง ๑

^{๘๓} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และทวี ผลสมภพ, *หลักพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๓๑, หน้า ๑๖๗.

^{๘๔} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๒๕.

ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

จิตของผู้ใด อันโลกธรรมถูกต้องแล้ว

ไม่หวั่นไหว ๑ จิตที่ไม่เศร้าโศก ๑

จิตที่ปราศจากธุลี ๑ จิตที่เกษม ๑

ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด^{๔๕}

มงคล ๓๘ เป็นพระสูตร ๆ หนึ่งที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นหลักคำสอนที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมสำหรับนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติสำหรับทุกคน มีทั้งหลักคำสอนประเภทศีลธรรม จริยธรรมซึ่งเป็นธรรมขั้นพื้นฐาน เช่น การสอนให้รู้จักคบมิตร การสอนให้รู้จักศึกษาวิชาการเพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิต การปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เช่น การสอนให้ใช้วาจาสุภาพ การบำรุงบิดามารดา บุตรภรรยาควรประพฤติอย่างไร เป็นต้น ซึ่งธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานของสังคม และหลักธรรมที่ถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน ก็ประกอบอยู่ในมงคลสูตรนี้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า มงคลสูตรเป็นพระสูตรที่ประกอบด้วยหลักธรรมทั้ง ๒ ระดับคือ โลกียธรรมและโลกุตตรธรรม เมื่อบุคคลได้กระทำตามแล้วย่อมได้ผลแน่นอน เพราะวามงคลเหล่านี้เป็นสังฆธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลงสามารถพิสูจน์ได้สมตามหลักธรรมคุณที่ว่า “เอหิภิกขุสตึโก” เชิญมาพิสูจน์ เมื่อบุคคลได้ประพฤติตามมงคลทั้ง ๓๘ ประการแล้ว ก็ย่อมได้ประโยชน์ คือ ความสุข ความเจริญ ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน ดังพุทธพจน์ที่ว่าที่ตรัสไว้ในตอนสรุปแห่งมงคลว่า

เอตาสานิ กตฺวาน

สพฺพศุคฺคปรมาชิตา

สพฺพศุคฺค โสตุถิ กจฺจนฺติ

ตนฺเตสํ มงฺคฺลมุตฺตมํ

เหล่าชนครั้นกระทำการมงคลทั้ง ๓๘ ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน การถึงความสวัสดิ์นั้นเป็นอุดมมงคลของชนเหล่านั้น^{๔๖}

โลกธรรม

โลกธรรมคือ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่ ให้เป็นไปตามนั้น เรียกว่า โลกธรรมมี ๘ ประการคือ ๑. มีลาภ ๒. ไม่มีลาภ ๓. มียศ ๔. ไม่มียศ ๕. นิินทา ๖. สรรเสริญ ๗. สุข ๘. ทุกข์^{๔๗} ดังพระพุทธพจน์ในโลกธรรมสูตรว่า

^{๔๕} พระศาสนโสภณ,สวคณนค์แปล พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๘ , หน้า ๕๓-๕๕.

^{๔๖} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มงคลสูตร,อ้างใน พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนคร ศรีธรรมราช” หน้า ๓๑-๓๒.

“ภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการนี้ ลาก เลื้อมลาก ยศ เลื้อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ธรรมเหล่านี้ในหมู่มนุษย์ ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แต่ท่านผู้มีปัญญาดี มีสติรู้ธรรมเหล่านี้แล้ว ย่อมพิจารณาเห็นว่า มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา อภิธรรม (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) จึงย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิภิธรรม (อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) ความยินดีหรือความยินร้าย ท่านขจัดปัดเป่า จนไม่มีอยู่ ท่านรู้ทางที่ปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมรู้แจ้งชัดโดยถูกต้อง”^{๘๘}

และดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ใน ทุติยโลกธรรมสูตร ว่า

“ ภิกษุทั้งหลาย ลากเกิดขึ้นแก่บุรุษผู้ยังไม่ได้สดับ แต่เขาไม่เห็นประจักษ์ ไม่รู้ชัด ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ลากนี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว แต่ลากนั้นแล เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเลื้อมลาก ฯลฯ ยศ ฯลฯ ความเลื้อมยศ ฯลฯ นินทา ฯลฯ สรรเสริญ ฯลฯ สุข ฯลฯ จึงพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า หลุดพ้นจากทุกข์ได้”^{๘๙}

โลกธรรมนั้นแบ่งได้เป็นอภิธรรมคืออารมณ์ที่น่าปรารถนาน่าชอบใจ ๔ และ อนภิธรรมคืออารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจไม่เป็นที่พอใจ มี ๔ คือ อภิธรรม ๔ คือ มีลาก มียศ สรรเสริญ สุข อนภิธรรม ๔ คือ เลื้อมลาก เลื้อมยศ นินทา ทุกข์ โลกธรรมเป็นคุณธรรมที่แสดงให้เห็นถึงธรรมดาของโลก หรือชีวิตว่ามี ๒ ด้าน คือด้านสุข ชื่นชม น่าปรารถนา และด้านทุกข์ ขมขื่น ไม่น่าปรารถนา ชีวิตของมนุษย์ต้องประสบกับคุณธรรมเหล่านี้อยู่เสมอ ดังนั้น คุณธรรมข้อนี้ได้บอกความจริงของโลกแก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้เท่าทัน รู้จักวางท่าทีในคราวที่ต้องประสบกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ผู้ที่รู้เท่าทันจึงไม่หลงยึดติดอยู่กับความสุข หรือความทุกข์ สามารถทำใจให้เป็นอิสระเหนือสุขและทุกข์ได้ และนับว่าเป็นผู้ที่ปราศจากความทุกข์อย่างแท้จริง

^{๘๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๓๕, หน้า ๕๕.

^{๘๘} อ. อภิธรรม. (ไทย) ๒๓/๕/๒๐๓.

^{๘๘} อ. อภิธรรม. (ไทย) ๒๓/๖/๒๐๔-๒๐๕.

ฃรราวาสธรรม

ฃรราวาสธรรมคือ ข้อปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่ครองเรือน ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติโดยตรงของผู้ที่อยู่ครองเรือน ผู้ใดขาดหลักฃรราวาสธรรมแล้ว การดำรงชีวิตก็จะไม่มีความราบรื่นและไม่มีความสงบสุข แต่ถ้าผู้ใดยึดหลักฃรราวาสธรรมเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ครองเรือน ในการดำรงชีวิต การอยู่ครองเรือนก็จะราบรื่น มีความสุข ความเจริญ^{๕๐} ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอาพวกสูตรว่า

“บุคคลเมื่อให้ย้อมผูกมิตรไว้ได้ บุคคลอยู่ครองเรือนประกอบ
ด้วยศรัทธา มีธรรม ๔ ประการนี้คือ สัจจะ ธรรมะ ฐิติ
จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก เขิญ
ท่านทั้งหลายถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นคว่าในโลก
นี้มีอะไรยิ่งไปกว่า สัจจะ ธรรมะ จาคะ และขันติเล่า”^{๕๑}

หลักฃรราวาสธรรมมี ๔ ประการคือ

๑. สัจจะ คือความจริงใจ ซื่อสัตย์ ซื่อตรง
๒. ธรรมะ คือการฝึกฝน การข่มใจฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ รู้จักแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
๓. ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่หวั่นไหว มั่นใจในจุดหมาย ไม่ย่อท้อ
๔. จาคะ คือความเสียสละ สละความสุขสบาย และประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ ไม่คับแค้นหรือเห็นแก่ตัว หรือเอาแต่ใจตนเอง^{๕๒}

ฃรราวาสธรรม เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญก้าวหน้า มีความสงบสุขมั่นคง เพราะคนที่มี สัจจะ พุคจริง ทำจริง มีธรรมะ รู้จักควบคุมตนเอง มีวินัยต่อตนเอง มีขันติอดทน อดกลั้นต่อสิ่งยั่วยุบิบบั่น ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ การงาน การทำความดี มีจาคะ สละกิเลส ความเห็นแก่ตนได้ สละความสุขสบายและประโยชน์ตนเพื่อคนอื่นได้ ย่อมเป็นคนที่เจริญก้าวหน้า อีกทั้งยังสามารถพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคมได้

^{๕๐} พันเอกปิ่น มุกกันต์, แนวการสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, หน้า ๑๕๗.

^{๕๑} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓-๓๕๔.

^{๕๒} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมาธิบายเล่ม ๑ อธิบายในหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, หน้า ๒๑๔ .

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม

การสื่อสาร คือ กระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร โดยมีเจตนาที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร ซึ่งผลของการสื่อสารนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ๓ ประการคือ

๑. การเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร (Knowledge)

๒. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (Attitude)

๓. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร (Practice)

การเปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ ประการนี้ จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะมีผลทำให้เกิดทัศนคติและขั้นสุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ (Rogers) การพัฒนาหมายถึง การมีคุณภาพชีวิต (Quality of life) ที่ดีขึ้น อาจวัดคุณภาพชีวิตได้หลายแบบขึ้น เช่น วัดได้ทางการศึกษา การเมือง อนามัย หรือทางจิตใจ มีสิ่งเหล่านี้สูงขึ้นหรือมากขึ้นก็ถือว่ามีการพัฒนาสูงขึ้น

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้าง และหน้าที่ในสังคม โดยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ๒ ระดับคือ

๑. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เรียกว่า “การทำให้ทันสมัย”

๒. การเปลี่ยนแปลงระดับสังคม เรียกว่า “การพัฒนา” หมายถึง การนำเอาความคิดใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในสังคม เพื่อทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในระดับที่ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการผลิตที่ทันสมัย ตลอดจนการมีสถาบันทางสังคมที่ดีขึ้น

กล่าวได้โดยสรุปว่า การพัฒนานั้น ก็คือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในทางวัตถุและจิตใจ และยกระดับคุณภาพของสังคมโดยรวมด้วย^{๕๓} การสื่อสารไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือสื่อสารมวลชน ได้เป็นจักรกลที่สำคัญในการพัฒนาประเทศมาช้านาน เพราะการสื่อสารนั้นถือได้ว่าเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสารมวลชนได้เสนอสิ่งใหม่ ๆ แก่ประชาชนเสมอมา การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ทำให้ประชาชนได้รับรู้การเปลี่ยนแปลง ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงและวิธีการปฏิบัติตามแนวทางของการเปลี่ยนแปลง

^{๕๓} สนิทนาถ วิมุกตายนนท์, “การใช้สื่อหนังสือเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๑๐-๑๑.

ซึ่งจะทำให้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทำได้ง่ายขึ้นเพราะประชาชนมีข้อมูลที่น่าไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงที่จะเสริมสร้างการพัฒนาประเทศ^{๔๔}

Wilber Schramm ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่าการสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ๓ ประการด้วยกันคือ ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชนต้องได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ นั่นคือความสนใจของประชาชนต้องถูกนำไปสู่ทัศนะของความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ ลักษณะที่สอง คือ ประชาชนควรมีโอกาสที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ลักษณะที่สามคือ ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน^{๔๕}

ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ดังที่ Daniel Lerner ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาประเทศ หมายถึง การมีปฏิริยาสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ การรวบรวมมวลชน และการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ในกระบวนการตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของส่วนรวม ในกรณีของประเทศที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งสามประการนี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยผ่านการสื่อสารเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ไม่สามารถดำเนินไปได้ถ้าไม่ได้รับ

การสนับสนุนอย่างเพียงพอจากเครือข่ายของการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ ถ้าจะมีการนำการสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องและเพียงพอแล้ว จะสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นทั้งดัชนีของการพัฒนาและเป็นเครื่องมือหรือวิธีการของการพัฒนาสังคม นอกจากนี้ นี่การเปลี่ยนแปลงในระบบของการสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมด้วย และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าสื่อที่มีอยู่ก่อนและใช้ในการสื่อสารมีผล กระทบต่อสื่อที่ใหม่อื่น ๆ อย่างไรด้วย^{๔๖}

สมควร กวียะ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชนบทไว้ว่า การให้ชาวบ้านรู้หนังสืออย่างเดียวไม่เกิดประโยชน์ แต่เราต้องให้ชาวบ้านนำสิ่งที่รู้ไปใช้ด้วย เพราะฉะนั้นการศึกษาของเราจะต้องเปลี่ยนทิศทาง ให้เขารู้จักนำไปใช้ได้บ้าง การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในชนบท แต่ต้องมีการสื่อสารเข้าไปเสริม การสื่อสารมีอยู่ในทุกกระทรวง

^{๔๔}รศ.มณฑล ใบบัว, **หลักและทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๓๖), หน้า ๘๖.

^{๔๕} Wilber Schramm, อ้างในปรีชาดิ ยุทธพาทีกุล, “การรับข่าวสารด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังสือของประชาชนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต**, สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 2539. หน้า ๑๕-๒๐.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.

ทบวงกรม การสื่อสารเป็นการลงทุนค่อนข้างน้อย แต่จะได้รับผลตอบแทนอย่างมากมาย ทุกหน่วยงานสามารถทำได้ กรมประชาสัมพันธ์อาจจะทำแค่เป็นสื่อเท่านั้น แต่เนื้อหาต่าง ๆ มาจากกระทรวง ทบวง กรม ทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะช่วยพัฒนาชนบทได้มาก^{๕๓}

ประมะ สตะเวทิน ได้กล่าวถึงเงื่อนไขที่กำหนดประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่จะเกิดผลได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังนี้

๑. การวางแผนอย่างเหมาะสม การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นการสื่อสารที่เน้นในเรื่องของการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยาและสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของประชาชนตามที่ปรารถนา

๒. การเข้ากันได้กับวัฒนธรรมของประชาชน วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของคน ดังนั้นการสื่อสารที่เสนอแนะให้คนเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม จึงต้องเข้าใจถึงและทำให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของประชาชน

๓. ทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนเป้าหมาย การสื่อสารเพื่อพัฒนาก็ต้องอาศัยหลักการของการสื่อสารโดยทั่วไป กล่าวคือ จะต้องทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของความต้องการ ปัญหาสภาพเศรษฐกิจและสังคม

๔. อาศัยการสื่อสารแบบสองทางในการพัฒนาสังคมนั้น การอาศัยแต่เพียงการสื่อสารจากฝ่ายรัฐบาลไปยังประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งนี้เพราะจะทำให้รัฐบาลไม่มีโอกาสได้รับทราบความรู้สึกรู้สึกนึกคิดความต้องการ และปัญหาของประชาชน วิธีการสื่อสารที่ดีที่สุดก็คือรัฐบาลจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนด้วย เพื่อปรับปรุงแผนพัฒนาและวิธีการสื่อสารต่อไป

๕. การสื่อสารบ่อย ๆ และใช้ให้ผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือและอยู่ในความสนใจของผู้รับสาร หลักข้อหนึ่งของการสื่อสารที่มีประสิทธิผลก็คือ ผู้ส่งสารจะต้องสามารถทำให้สารของตนเด่นกว่าสารอื่น ๆ ที่แข่งขันกับการสื่อสารของตน วิธีการอันหนึ่งจะต้องทำการสื่อสารบ่อย ๆ หรือใช้สื่อหลาย ๆ ชนิด

๖. การสาธิต การให้ประชาชนเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องอาศัยการสาธิตให้เห็นจริงเห็นจัง หรืออาศัยบุคคลที่เปลี่ยนแปลงแล้วเป็นตัวอย่าง

^{๕๓} สมถวร กวียะ, วารสารศาสตร์และสื่อมวลชน พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๓, หน้า ๒๖.

๗. การปฏิบัติ การที่คนเราจะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมของตนได้นั้น คน ๆ นั้นต้องมีประสบการณ์ที่ดีต่อสิ่งใหม่นั้นเสียก่อน^{๕๘}

เกี่ยวกับสังคม

สังคมของมนุษย์ เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันมีภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันโดยมีการสื่อสารเป็นสายใยที่เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจกันหรือเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทำให้สังคมอยู่ได้ สื่อมวลชนกับสังคมมีบทบาทสัมพันธ์กันได้ในสองลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่งคือ สื่อมวลชนทำหน้าที่สะท้อนสังคม (media delect society) สื่อมวลชนสามารถสะท้อนภาพสังคมออกมาได้หลายทาง เช่น วัฒนธรรม ปทัสถานทางสังคม ค่านิยม ลักษณะที่สองคือ สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อสังคม (media affect society) สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อสังคมในหลายทางจากผลที่มีต่อพฤติกรรมของปัจเจกชนและการรับรู้ไปจนถึงความสัมพันธ์ในกลุ่มและสถาบันทางสังคม โดยสื่อมีอิทธิพลสูงสุดโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทัศนคติและพฤติกรรมส่วนบุคคลดังนั้นบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมจึงสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. สื่อมวลชนรายงานข่าวสารให้กับสังคม สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ภายในสังคมที่คนอาศัยอยู่และรวมทั้งความเคลื่อนไหวของคนในสังคมอื่น ๆ รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าที่ไหนในโลกให้กับคนในสังคมได้รับทราบ และยังทำให้สังคมแต่ละสังคมสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ตลอดจนการเรียนรู้ขนบ ธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละประเทศโดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและระยะทาง

๒. สื่อมวลชนเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น สื่อมวลชนเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้เสนอความคิดเห็นและความต้องการให้ปรากฏต่อสาธารณชน ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจสาเหตุของปัญหาและแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง การโต้แย้งของแต่ละฝ่าย ทำให้สังคมได้รับรู้ข้อมูลของบแต่ละฝ่าย เพื่อนำไปสู่การยุติหรือการร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

๓. สื่อมวลชนสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ในสังคม สื่อมวลชนเป็นสิ่งเร้าอย่างหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้คนในสังคมมีค่านิยมที่เปลี่ยนไป เช่น ในวงการศาสนา การโฆษณาตามสื่อมวลชนเกี่ยว

^{๕๘} ประมะ สตะเวทิน, หลักนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองศาสน์การพิมพ์ ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๐-๑๑๔.

กับเรื่องอภินิหารให้เกิดขึ้นกับวัดอุโมงค์ประเภทต่าง ๆ ทำให้ผู้คนหลงเชื่อซึ่งเป็นการสร้างค่านิยมผิด ๆ ให้กับผู้ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์

๔. สื่อมวลชนให้การบันทึกเทปแก่สังคม สื่อมวลชนกับการบันทึกดูเหมือนจะเป็นของคู่กันอย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น เพราะสื่อเหล่านี้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและเป็นสื่อบันทึกที่เข้าถึงบ้านได้อย่างรวดเร็ว

๕. สื่อมวลชนเป็นนายทวารข่าวสาร สื่อมวลชนทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นคนกลางในช่องทางการสื่อสารเป็นผู้ตัดสินใจว่าข่าวสารที่ตนรับมานั้นจะส่งไปให้ผู้รับหรือไม่ และจะส่งไปอย่างไร สื่อมวลชนจะกลั่นกรองว่าข่าวสารใดบ้างที่มีความสำคัญต่อประชาชนส่วนใหญ่ แล้วจึงนำข้อมูลข่าวสารนั้นออกมาผ่านสื่อต่าง ๆ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่นี้ต่อสังคมอย่างชัดเจน

๖. สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการเฝ้าดูหน้าที่ของสื่อมวลชนในด้านนี้มีความคล้ายคลึงกันกับการเป็นนายทวารข่าวสารที่กล่าวไปแล้ว แต่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือการทำหน้าที่เป็นนายทวารข่าวสารนั้นเป็นเหมือนผู้กรองข่าวสารที่จะถูกส่งไปยังมวลชนแต่หน้าที่การเฝ้าดูนั้นมีหน้าที่เหมือนการเฝ้าจับตาดูความเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสังคม^{๕๕}

เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม

ในชนบทมักจะมีประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ สื่อประเพณีเป็นเครื่องเชื่อมประสานความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มเดียวกันให้เป็นหนึ่งเดียวกัน อันทำให้เกิดความสามัคคี มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ดังนั้น หากรัฐบาลสามารถใช้สื่อประเพณีช่วยในการพัฒนาประเทศนั้น นับว่าเป็นความคิดที่แยบยลมากที่สุด เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็เริ่มจางหายไป แต่สื่อประเพณียังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ประโยชน์และแนวทางการใช้สื่อประเพณีช่วยในการพัฒนาดังนี้

๑. ช่วยลดช่องว่างระหว่างสังคม ทำให้มีความสุขมากขึ้น เพราะถ้าใช้สื่อบุคคล ก็จะมีการพูดคุยพบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นมากขึ้น

๒. สื่อบุคคลต้องอบรมให้ความรู้ความเข้าใจจุดประสงค์ของการพัฒนาเพราะจะชักจูงและเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อถือเก่า ๆ ให้เปลี่ยนไปได้เป็นอย่างดี

๓. การมีงบประมาณเฉพาะ

^{๕๕} รศ.ดร.ณรงค์ สมพงษ์, สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๔๓), หน้า๓๕-๕๔.

การเลือกใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชนบทนั้นมีข้อจำกัดอยู่มาก ทั้งนี้เกิดจากตัวแปรหลายประการ อาทิเช่น สภาพภูมิศาสตร์ ระดับการศึกษา การบริการสาธารณะต่าง ๆ การคมนาคม เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวอาจจะไม่มีความสำคัญเท่าใดนัก เพราะอาจใช้วิธีเลือกใช้สื่อที่หาได้ในหมู่บ้านสามารถสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมชนบทได้ง่าย สื่อดังกล่าวได้แก่ สื่อประเพณี วัฒนธรรมหรือสื่อพื้นบ้าน จึงนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในกระบวนการสื่อสาร เพราะเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล เรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยมและความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้น สื่อประเพณีเป็นการเชื่อมและประสานความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มให้เป็นหนึ่งเดียวมีความรักความสามัคคีต่อกัน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรที่จะนำสื่อประเพณีประยุกต์ใช้เพื่อเป็นสื่อในการสื่อสาร และนำความรู้สอดแทรกเข้าไปในรูปแบบการเล่นพื้นบ้าน เพื่อความบันเทิงแล้วก็จะเป็เครื่องมืออันสำคัญที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความเจริญได้^{๑๑๑}

๒.๒.๓ ทฤษฎีการโน้มน้าวใจ

ทฤษฎีการโน้มน้าวใจ หมายถึง การสื่อสารเพื่อการจูงใจ ชี้นำ และชักชวนให้บุคคลทำความในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจ โดยมุ่งไปที่เป้าหมายคือ ผู้รับสาร สถานการณ์ ข่าวสาร และช่องทางในการรับสาร ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจแต่ละครั้งนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่างคือ

- ผู้ส่งสาร
- สาร
- ส่งผ่านช่องการสื่อสาร
- ผู้รับสาร

ซึ่งจะปรากฏอยู่ในทุกสถานการณ์ของการสื่อสาร ชมอนส์ ได้สรุปความหมายของการโน้มน้าวใจว่า หมายถึง การสื่อสารของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น โดยการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือ ค่านิยม หรือทัศนคติ ดังนั้นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจจึงสรุปได้ดังนี้ คือ

- ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ
- โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจพยายาม

ชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

- สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการคือ การเปลี่ยนแปลง ความคิดเห็น ทัศนคติและ

^{๑๑๑} ผศ. มณฑล ไบบัว, หลักและทฤษฎีการสื่อสาร, หน้า ๑๐๕.

ความเชื่อให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ทั้งอารมณ์ และพฤติกรรม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการโน้มน้าวใจ

- เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ มีการเน้นการย้ำ การกระตุ้น การย้ำได้อย่างต่อเนื่อง
- เพื่อให้ผู้สื่อสารสามารถเลือกใช้สาร และช่องทางในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง
- สามารถติดตามผลของการดำเนินงาน โดยมีการประเมินผลเป็นระยะ ตามความต้องการ รวมทั้งพิจารณาถึงปฏิกิริยาย้อนกลับ แล้วนำมาปรับปรุงการสื่อสารครั้งต่อไป
- เป็นแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินงานถือเป็นสิ่งจูงใจสำหรับผู้ทำการสื่อสาร
- ทำให้ผู้รับสารสามารถรับรู้ วิเคราะห์ และประเมินสารเพื่อการโน้มน้าวใจได้อย่างถูกต้อง

ผลของการโน้มน้าวใจ

การโน้มน้าวใจเป็นผลหรือไม่ ก็ดูที่ความสำเร็จว่าพฤติกรรมที่เราโน้มน้าวใจนั้นมีการแสดงออกมาหรือไม่ หรือว่าเป็นความล้มเหลว คือไม่มีพฤติกรรมที่เราต้องการแสดงออกมา โดยมีกฎเกณฑ์สำหรับตัดสินว่า การโน้มน้าวใจนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น มี ๓ ประการคือ

- ระดับของความสอดคล้องกันระหว่างเจตนาของผู้ส่งสารและพฤติกรรมของผู้รับสารที่ตามมา
- ความสอดคล้องกันระหว่างเจตนาของผู้ส่งสารและพฤติกรรมของผู้รับสาร
- ระดับของความยากง่ายของการสื่อสารของผู้ส่งสาร^{๐๐}

องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

มองจากภายนอกของผู้รับสาร องค์ประกอบในการโน้มน้าวใจมีอยู่ ๕ ประการคือ

๑. ความแตกต่างภายในผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารแต่ละคนมีปัจจัยต่าง ๆ กัน ซึ่งทำให้ความน่าเชื่อถือในการโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน เช่น ความน่าเชื่อถือ อำนาจทางการเมือง บทบาทในสังคม สัมพันธภาพกับผู้รับสาร และลักษณะทางประชากรอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ

^{๐๐}อรรณณ ปิณฑน์โอวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒-๕.

๒. ความแตกต่างภายในสาร สารแต่ละชิ้นจะมีความน่าโน้มน้าวใจแตกต่างกัน การพูดหรือการเขียนมีความโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน ความแตกต่างในหัวข้อหรือเนื้อหาของสาร ลักษณะของการโน้มน้าวใจที่ใช้ การจัดเรียบเรียงสาร ข้อโต้แย้งที่ใช้ ภาษา ตลอดจนลักษณะของท่วงทำนองลีลา

๓. ความแตกต่างของสื่อ ความโน้มน้าวใจของสารจะแตกต่างกัน เมื่อเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับ การสื่อสารโดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

๔. ความแตกต่างในสภาพการณ์ สภาพการณ์ที่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขาดบุคคลใดบุคคลใด ความคุ้นเคยหรือความไม่คุ้นเคยของผู้รับสารต่อสภาพการณ์หนึ่ง ๆ การมีตัวเร้าบวกหรือลบในสภาพการณ์ เช่น การโน้มน้าวใจให้บริจาคเงินโดยมีสื่อมวลชนคอยถ่ายภาพล้อมอยู่อาจเป็นตัวเร้าบวกในการโน้มน้าวใจก็เป็นได้

สำหรับผู้ส่งสารเอง การรับสารของคนหนึ่ง ๆ จะมีความละเอียดอ่อน ต่อการถูกโน้มน้าวใจเพียงใด อาจพิจารณาได้จาก

- ลักษณะของประชากร เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา
- ทัศนคติ และทัศนคติ
- ความรู้ ซึ่งผู้รับสารมีความเกี่ยวข้องกับสารนั้น
- ลักษณะด้านอารมณ์
- ความสำคัญที่ผู้รับสารให้แก่หัวข้อหนึ่ง ๆ
- วิธีการที่ผู้รับสารรับรู้สภาพการณ์หนึ่ง ๆ

ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารต่อการโน้มน้าวใจ

ความน่าเชื่อถือของผู้รับสารต่อการโน้มน้าวใจนั้น ได้มีนักวิชาการหลายคนให้ความสนใจศึกษาความน่าเชื่อถือของผู้รับสาร เช่น อริสโตเติล ได้กล่าวไว้เมื่อ ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว บุคลิกของผู้พูดเป็นสาเหตุสำคัญของการโน้มน้าวใจในการพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้รับฟังไม่รู้จักความจริงในเรื่องที่ฟังหรือความเห็นถูกแบ่งแยก เมื่อนั้นผู้พูดมีความหมายมาก การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกลักษณะจึงมีความสำคัญเนื่องมาจากเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. ผู้พูดต้องมีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเชาวน์ปัญญาด้วยวิจารณ์ญาณเป็นอย่างดี
๒. ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความปรารถนาดีต่อผู้พูด มีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้

๓. ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีวินัยดี มั่นคงในศีลธรรม คือเป็นผู้รักความยุติธรรม กล้าหาญ ยับยั้งชั่งใจ มีความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เสร้นิยม สุภาพ สุขุม รอบคอบ พุดจริง ทำจริง รักษาคำพูด ^{๑๐๒}

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุดม หนูทอง ได้ให้ทัศนะในฐานะนักวิชาการผู้ที่เกิดและอยู่ในวัฒนธรรมทักษิณมา โดยตลอดได้สรุปไว้ว่า หนังสือดังได้รับใช้ชีวิตคนภาคใต้มานาน นอกจากเป็นเครื่องให้ความ หารรรษาแล้วยังเป็นสื่อมวลชนชั้นเยี่ยมสำหรับสังคมด้วย เพราะหนังสือดังเดินทางเร่ไปยังที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า“เดินโรง” พบเห็นอะไรก็มักจะนำมาบรรจสอดแทรกไว้ในเรื่องที่แสดงเป็นการให้ข่าวสาร ความรู้ ความเคลื่อนไหวของสังคม และเป็นสติปัญญาให้แก่ชาวบ้านอย่างดียิ่ง คนสมัยก่อนจึงยก ย่องนายหนังสือว่าเป็นคนฉลาด เป็นผู้นำส่วนหนึ่งของสังคม ปัจจุบันแม้การบันเทิงใหม่ ๆ จะ เกิดขึ้นมากมาย เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ แต่หนังสือดังก็ยังได้รับความนิยมจาก ชาวบ้านในระดับสูง และเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของปักษ์ใต้ไปอีกนาน ^{๑๐๓}

พระมหาประพันธ์ สุวรรณฉนิ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือดัง ในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้ให้ความเห็นไว้ ว่า หนังสือดังไม่เป็นเพียงมหรสพเพื่อความเพลิดเพลินเท่านั้น หากแต่ยังแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาและ คติธรรมที่ล้าลึกบอกเล่าความเป็นอยู่การทำมาหากิน ค่านิยม ความเชื่อประวัติศาสตร์ของคนไทย ในท้องถิ่นที่สืบกันต่อมาเนิ่นนาน และถือว่าเป็นศิลปะชั้นยอดทีเดียว เพราะการแสดงต้องใช้ ความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาอย่างยิ่งยวดของนายหนังสือทั้งในการเชิดตัวหนังสือ พร้อม ๆ ไป กับการบอกเรื่องที่แสดง ผูกเรื่อง แก่เรื่อง เสนอแก่ผู้ชม แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องที่นำมาแสดงนั้น ได้รับการบันทึกเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น เพราะวรรณกรรมหนังสือดังแต่ละเรื่องเต็มไปด้วยเนื้อหา สาระ ทั้งด้านความบันเทิง และภูมิปัญญา คติธรรมที่นายหนังสือบรรจุไว้ โดยเฉพาะเนื้อหาของนาย หนังสือส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็น ถึงวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ^{๑๐๔}

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๘ .

^{๑๐๓} สถาบันทักษิณคดีศึกษา, สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์ ๒๕๒๕), หน้า ๓๕๒๖-๓๕๔๐.

^{๑๐๔} พระมหาประพันธ์ สุวรรณฉนิ, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน วรรณกรรมหนังสือดังในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, ๒๕๔๓.

พงศ์พันธ์ ทินนิมิตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือของ กั้น ทองหล่อ” ในองค์ประกอบของวรรณกรรม กลวิธีถ่ายทอดวรรณกรรม และสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า วรรณกรรมหนังสือจะมีโครงเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการออกไปเรียนวิชาและผจญภัยของเจ้าชาย และสุดท้ายได้กลับมาครอบครองเมืองหรือไม่ก็ออกบวช ตัวละครมีหลากหลายมีทั้งฝ่ายธรรมะและอธรรม บทสนทนาที่ใช้จะบ่งบอกฐานะและนิสัยของตัวละคร ฉากส่วนใหญ่เป็นแบบจินตนาการที่สร้างแบบเหนือจริงและอุดมคติ แนวคิดส่วนใหญ่เป็นแนวคิดในพระพุทธศาสนา โดยเน้นแนวคิดเรื่องกรรมและธรรมะ ย่อมชนะอธรรม ด้านกลวิธีการถ่ายทอดวรรณกรรม มีการดำเนินเรื่องแบบปะปนกัน กลอนที่ใช้เป็นกลอนสุภาพเป็นพื้น มีการกำหนดท่วงทำนองและลีลากลอนได้เหมาะสมงดงาม มีการใช้ภาษาทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีการใช้คำสำนวน มีกลวิธีสร้างมุขตลกที่เหมาะสมหลายวิธี สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏมีทั้งคติความเชื่อ ค่านิยม สภาพความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการเมือง^{๑๑๕}

วิมล คำศรี ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องหนังสือของจังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่าหนังสือประมวลได้ ๑ แบบใหญ่ ๆ คือ

๑. นิยายตะลุงแบบโบราณ สารัตถะหลักของนิยายหนังสือแบบโบราณคือเรื่อง กฎแห่งกรรม ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว มนุษย์ไม่เห็นเทวดาเห็น ธรรมะย่อมชนะอธรรม และความซื่อสัตย์ เป็นต้น

๒. นิยายหนังสือแบบสมัยใหม่ มีสารัตถะเพิ่มมากขึ้นกว่านิยายหนังสือแบบโบราณ คือนอกจากจะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว นิยายหนังสือแบบสมัยใหม่ยังนำเสนอสารัตถะอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์กันระหว่างคนกับคน คนกับสถาบันอื่น เป็นต้น

๓. นิยายหนังสือแบบผสมผสาน สารัตถะของเรื่องผสมผสานกันระหว่างนิยายหนังสือแบบโบราณกับนิยายหนังสือแบบสมัยใหม่ คือนิยายเรื่องเดียวกันมีทั้ง จินตนิยาย และสัจนิยม คละเคล้ากันไป มีทั้งเรื่องของจินตนาการ อภินิหารและชีวิตจริง มีทั้งโลกของความเป็นจริงและโลกของความฝันปะปนกันไม่แบ่งแยก มนุษย์ เทวดา นรก บาตาล ออกจากกันโดยสิ้นเชิงและไม่ผูกยึดกันไว้อย่างแนบแน่นไม่ได้เป็นแบบ แก่รุ่นลายคราม และไม่ได้ ใหม่แบบถอดด้าม แต่ได้ผสมกลมกลืนกัน แบบคนเก่าคู่ได้ คนใหม่คู่ดี เพราะรู้และเข้าใจว่า นี่คือนิยายหนังสือ^{๑๑๖}

^{๑๑๕} พงศ์พันธ์ ทินนิมิตร, “ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือของ กั้น ทองหล่อ”, **ปริญญาณิพนธ์ ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา), ๒๕๓๔.

^{๑๑๖} วิมล คำศรี, **วรรณกรรมมุขปาฐะเมืองนครศรีธรรมราช**, หน้า ๕๓.

เกษม ขนบแก้ว ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือของพ่อ บุษรารัตน์” ได้วิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือของพ่อ บุษรารัตน์ ๑๐ เล่ม และบทหนังสือ ๑๐ เรื่องปรากฏหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ๑๘ ประการ คือ พระรัตนตรัย ไตรสิกขา นิพพาน ขันติโสรัจจะ หิริโอตตปเป กรรม อปมาทะ สัจจะ ความกตัญญูกตเวที เบญจศีล อกุศลมูล โลกธรรม สังคหัตถ์ ฌวาสธรรม พรหมวิหารธรรม ไตรลักษณ์ ปฏิจสุมุปาท และอริยสัจ^{๑๑๓}

ปาริชาติ ยุทธพาทีกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การรับข่าวสารด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังสือของประชาชนในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ฟังหรือคู่มือพื้นบ้านประเภทหนังสือส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 46-55 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพเกษตรกรกรรม ส่วนใหญ่เคยฟังหรือดูหนังสือมากกว่า 31 ครั้ง และฟังหนังสือจากการแสดงบนเวทีมากที่สุดรองลงมาได้แก่ โทรทัศน์ และวิทยุตามลำดับ และยังพบอีกว่าประชาชนที่มีความแตกต่าง ระหว่างเพศ อายุ และอาชีพ ได้รับข่าวสารด้านสาธารณสุขจากการฟังหรือคู่มือพื้นบ้านประเภทหนังสือแตกต่างกัน^{๑๑๔}

ยุพดี เตชะอังกูร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การทดลองเชิดหนังสือเป็นสื่อกลางเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ” ผลการทดลองพบว่า นักเรียนมีวินัยแห่งตนดีขึ้นจากเดิมนักเรียนที่ได้รับความรู้ด้วยการเชิดหนังสือ มีวินัยแห่งตนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับความรู้ในข้อสนทศอย่างมีวินัยสำคัญทางสถิติ^{๑๑๕}

ไมตรี จันทรา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การสร้างรูปแบบการฝึกอบรมนายหนังสือ เพื่อการถ่ายทอดความรู้การเมืองแก่ประชาชน” โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือนายหนังสือจำนวน 30 นาย ผลการวิจัยพบว่า นายหนังสือที่ได้รับการฝึกอบรมมีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ทางการเมือง

^{๑๑๓}เกษม ขนบแก้ว, “วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือของพ่อ บุษรารัตน์”, **ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา), ๒๕๓๗.

^{๑๑๔}ปาริชาติ ยุทธพาทีกุล, “การรับข่าวสารด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังสือของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, สาขานิติศาสตร์พัฒนาการ (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 2539.

^{๑๑๕}ยุพดี เตชะอังกูร “การทดลองเชิดหนังสือเป็นสื่อกลาง เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) , ๒๕๒๕.

แก่ประชาชนสูงขึ้น และนายหนังตะลุงที่เข้ารับการฝึกอบรมจะมีเทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้
ทางการเมืองแก่ประชาชนสูงขึ้น^{๑๑๑}

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า หนังตะลุงมีบทบาทในหลาย ๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นเรื่อง
การศึกษา สาธารณสุข การเมือง สังคมประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการศึกษา
และประเพณีวัฒนธรรมนั้นหนังตะลุงได้ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี หรือแม้แต่เรื่องของคุณธรรม
จริยธรรมหนังตะลุงก็สามารถนำเสนอให้กับผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม หนังตะลุงเป็นสื่อพื้นบ้านที่รับ
ใช้สังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของชาวภาคใต้มาเป็นเวลาช้านาน และได้มอบความบันเทิง
ให้กับสังคมมาอย่างช้านาน แต่ในความบันเทิงนั้น หนังตะลุงได้สอดแทรกสาระต่าง ๆ ไว้อย่าง
ครบถ้วน นักวิชาการได้กล่าวว่า หนังตะลุงคือ การศึกษานอกโรงเรียนเคลื่อนที่นั่นก็ไม่เกินความ
จริง ดังนั้นหนังตะลุงจึงมีส่วนเป็นอย่างยิ่งในการช่วยพัฒนาสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าเนื้อหาของ
หนังตะลุงนั้นยังได้สอดแทรกเนื้อหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นล้วนแล้ว
แต่เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และหลักธรรมเหล่านั้นก็ยังเป็นบรรทัด
ฐานให้กับสังคม

^{๑๑๑} ไมตรี จันทรา, “ การสร้างรูปแบบการฝึกอบรมนายหนังตะลุง เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองแก่
ประชาชน”ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร),๒๕๒๕ .

บทที่ ๓

สื่อหนึ่งสะท้อนกับการเผยแผ่ศีลธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๑ สภาพสังคมของจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณที่ถือกำเนิดขึ้น มีอายุมากกว่า ๑,๘๐๐ ปี ในอดีตมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น กะมะลิ่ง ตันมาลิ่ง มัทมาลิ่งคัม ตามพรลิงค์ ตมะลิ่งคาม ศรีธรรมราช ลิงกอร์ ลิกอร์ และละคร เป็นต้น ในระยะแรกอาณาจักรตามพรลิงค์ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรศรีวิชัยดงศิลา จารึกที่วัดเสนาเมือง โดย ตามพรลิงค์เป็นประเทศราชในสมัยศรีวิชัย เรื่องอำนาจ สมัยสุโขทัย ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ หลังศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง นครศรีธรรมราชได้เจริญรุ่งเรืองอย่างสุดขีดทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และศาสนา ยาวนานจนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 จึงเริ่มอ่อนแอและตกอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัยนานถึง ๕๖ ปี จนกระทั่งกรุงสุโขทัยอ่อนแอ นครศรีธรรมราชจึงตกเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา ในสมัยอยุธยา นครศรีธรรมราชเป็นประเทศราชยาวนานถึง ๔๑๗ ปี เทียบเท่าอายุของแผ่นดินอยุธยา จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เมื่อเข้าสู่สมัยธนบุรี หลังจากกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าปลัดเมืองนครศรีธรรมราชถือโอกาสแยกตัวเป็นอิสระ และถูกปราบโดยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และถูกยกฐานะเมืองนครให้เป็นประเทศราชอีกครั้งหนึ่ง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ในสมัยปฏิรูปการปกครอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จัดการแก้ไขการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ใหม่ โดยรวมเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสงขลาเข้าเป็นมณฑลเดียวกันเรียกว่า “มณฑลนครศรีธรรมราช” จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ เมืองนครศรีธรรมราชจึงถูกยุบเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่ ๕,๕๒๔,๕๐๒ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ตอนกลาง มีลักษณะภูมิประเทศทั้งที่เป็นภูเขา เนินเขา และที่ราบ

ชายฝั่งทะเล ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสามเขต คือ เขตเทือกเขา เขตที่ราบตะวันออก และเขตที่ราบตะวันตก

การบริหารราชการของจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นไปตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินกล่าวคือแบ่งการบริหารราชการออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่ การบริการส่วนกลาง การบริหารส่วนภูมิภาค และการบริหารส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็น ๒๑ อำเภอ และ ๒ กิ่งอำเภอ จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของภาคใต้ และเป็นอันดับที่ ๖ ของประเทศ มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๑,๕๓๘,๒๕๖ คน ลักษณะนิสัยใจคอประชากร ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า ค่านิยม ของชาวนครศรีธรรมราชมีดังนี้คือ รักอิสระหรือความเป็นไท มีความเป็นตัวของตัวเอง รักพวกพ้อง จริงใจและตรงไปตรงมา ยกย่องคนที่มีใจกว้างและใจเป็นนักเลง ชอบความโอ้อ่า รักศักดิ์ศรีหยิ่งในเกียรติของตน ชอบการเป็นเจ้านาย รักถิ่นกำเนิด ชอบระบบอาวุโส นิยมการหาความสุข และมีความตื่นตัวทางการเมือง

นครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็น “เมืองพระ” ทั้งโดยชื่อเมืองที่แปลว่า “เมืองอันงามสง่าของพระราชาผู้ทรงธรรม” และโดยประวัติศาสตร์กล่าวคือ กษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราชโบราณทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนหรือพระเจ้าอโศกมหาราชเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภกผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนา และนอกจากนั้นโบราณวัตถุสถานวัดวาอาราม โดยเฉพาะพระบรมธาตุเจดีย์ของนครศรีธรรมราช พระพุทธรูปศิลปะสกุลช่างนครศรีธรรมราช มีพระพุทธรูปหิ้งค์ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอีกมากมายต่างผูกพันแนบแน่นกับคติคำสอนในพระพุทธศาสนา การนับถือศาสนานั้น ประชากรประมาณร้อยละ ๕๐ นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๔๘.๖๒ นับถือศาสนาอิสลาม นอกนั้นเป็นศาสนาอื่น ๆ

การศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในยุคแรกเป็น “สมุดไทย” ที่เป็นแผ่นพับหรือหนังสือบุค ซึ่งใช้ภาษาขอม บาลี สันสกฤต และอักษรปัลลวะจากอินเดียได้เป็นบรรทัดฐาน ปัจจุบันสภาพการศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ พบว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชมีผู้อยู่ในระบบการศึกษาร้อยละ ๒๔.๖๑ ของประชากรทั้งจังหวัด มีสถานศึกษากระจายอยู่ทั่วไป มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้จัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและเพียงพอ สำหรับการศึกษาของจังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน มีสถานศึกษาหลายสังกัดกระจายอยู่ทั่วไปทั้ง ๒๑

^๑ ธีระชัย อรรถวิภาคไพศาลย์, นำขมนครศรีธรรมราช, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดีเอสเอส, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑๕.

อำเภอ กับ ๒กิ่งอำเภอ ที่จะให้ความรู้แก่เยาวชนและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป^๒ ประชากรประกอบอาชีพแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสภาพพื้นที่ โดยในด้านการเกษตร การทำนาทำกันมากที่อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอลำชะอวด อำเภอท่าศาลา อำเภอลิขิต อำเภอขนอม และบางส่วนของอำเภอเมือง ส่วนการทำสวนยางพาราทำกันอยู่ทั่วไปในหลายพื้นที่ แต่ทำกันมากได้แก่พื้นที่บริเวณตะวันตกของจังหวัด แถบอำเภอทุ่งสง และบริเวณตอนเหนือของจังหวัดที่อำเภอขนอม

ประเพณีต่าง ๆ ของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนมากแล้วจะมีความเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งจะมีทั้งการทำบุญตามคตินิยมทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ อย่างไรก็ดี ประเพณีต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาเท่าที่ปรากฏอยู่นับได้ว่ามีจำนวนมากได้แก่ ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่วิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของพราหมณ์ ซึ่งลูกหลานจัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การจัดงานระหว่างแรม ๕ ค่ำ เดือนสิบ ถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด รวม ๑๐ วัน ๑๐ คืน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ในสมัยที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นกษัตริย์ครองตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ได้มีการนำผ้าพระบฏไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์เนื่องในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุการแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีขึ้นตั้งแต่บัดนั้นและดำเนินสืบต่อมา จนกลายเป็นประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ประเพณีลากพระ ในสมัยที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้ว พุทธศาสนิกชนได้อัญเชิญพระพุทธรูป ซึ่งสมมุติแทนองค์พระพุทธเจ้ามาแห่แห่น ซึ่งเปรียบเสมือนการรับเสด็จและถวายภัตตาหารให้พระพุทธองค์ด้วยตนเอง วันลากพระจะกระทำกันในวันออกพรรษา คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ประเพณีอาบน้ำคนแก่ ประเพณีอาบน้ำคนแก่เป็นประเพณีเกี่ยวเนื่องมาจากประเพณีสงกรานต์ เมื่อสงกรานต์พระพุทธรูปเสร็จแล้ว ชาวนครศรีธรรมราชจะนำอาหารและเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไปให้ญาติคนแก่ที่ตนเคารพนับถือ แล้วขออาบน้ำให้ท่านด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ประเพณีสวดด้าน การสวดด้านเป็นการนำหนังสือมาสวดในระหว่างรอพระภิกษุสงฆ์ การสวดด้านจะมีเฉพาะในวันพระหรือวันธรรมสวนะ(ขึ้นหรือแรม ๘ ค่ำและ ขึ้นหรือแรม ๑๕ ค่ำ) เวลาก่อนเพล ก่อนพระสงฆ์จะขึ้นธรรมมาสน์แสดงธรรมเทศนาให้พุทธศาสนิกชนฟังที่ระเบียงทั้งสี่ด้านในวัดพระมหาธาตุรจนาวิหาร ประเพณีแห่นางดาน เทศกาลมหาสงกรานต์ เป็นประเพณีที่สำคัญในวันสงกรานต์ เดิมเป็นประเพณีพื้นบ้านโบราณฮินดู ในช่วงสงกรานต์บางครั้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แห้งแล้ง ทำให้

^๒ สารนครศรีธรรมราชฉบับเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดสันเพรสโปรดักส์,๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

การเกษตรไม่ได้ผล พิธีแห่นางดานเป็นการแห่กระดาน ๓ แผ่น แผ่นหนึ่ง เป็นภาพพระอาทิตย์ พระจันทร์ แผ่นที่สอง เป็นภาพพระแม่คงคา และแผ่นที่สามเป็นภาพพระแม่ธรณี ประเพณีนี้จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๒-๑๕ เมษายน ช่วงเทศกาลมหาสงกรานต์^๓

จะเห็นได้ว่าประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราชส่วนมากแล้วก็เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าประเพณีบางอย่างนั้นจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ก็ตาม แต่เมื่อประชาชนรับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นสรณะก็ได้ปรับประเพณีเหล่านั้นให้สอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของจังหวัดในภาคใต้ สภาพปัญหาทางสังคมของจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็ไม่ได้แตกต่างกับจังหวัดใหญ่ ๆ จังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด แหล่งอบายมุขต่าง ๆ อาชญากรรม เป็นต้น กล่าวได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีอาชญากรรมมากที่สุดของประเทศ จากสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เห็นถึงความเสื่อมถอยในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับเยาวชน ซึ่งจะเป็นอนาคตของชาติ ถ้าประชากรตั้งมั่นในความถูกต้อง ยึดถือหลักคุณธรรมเป็นที่ตั้งแล้ว สภาพการดังกล่าวก็จะไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นได้น้อยมาก ดังนั้นการเผยแผ่ศีลธรรมให้ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีคณะหนังตะลุงมากที่สุดในภาคใต้ อีกทั้งสื่อหนังตะลุงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ในทุกกลุ่มอาชีพ กล่าวได้ว่าไม่มีคนภาคใต้คนใดที่ไม่รู้จักหนังตะลุง ดังนั้นสื่อหนังหนังตะลุงในฐานะที่เป็นสื่อของชาวบ้านหรือเป็นสื่อของชุมชนจะมีบทบาทอย่างไรในการเผยแผ่ศีลธรรมให้กับประชาชน รวมถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของหนังตะลุงคืออะไรนอกเหนือจากการให้ความบันเทิงกับสังคมแล้วหนังตะลุงยังได้มอบอะไรให้กับสังคมอีก การทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศีลธรรมของหนังตะลุงมีข้อจำกัดหรือไม่ประการใด และหลักคุณธรรมใดบ้างที่หนังตะลุงได้สอดแทรกในเนื้อหาของหนังตะลุงเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบ การทำหน้าที่ดังกล่าวของหนังตะลุงมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมในด้านใดบ้าง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องการเผยแผ่ความรู้ให้กับประชาชนของหนังตะลุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรม

^๓ <http://www.nakhonsithammarat.go.th/wattana.php>

^๔ สารานุกรมนครศรีธรรมราชฉบับเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐, หน้า ๓๒.

๓.๒ รูปแบบการเผยแพร่หลักศีลธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็น “เมืองพระ” ทั้งโดยชื่อเมืองที่แปลว่า “เมืองอันงามสง่าของพระราชผู้ทรงธรรม” และโดยประวัติศาสตร์กล่าวคือ กษัตริย์ของเมืองนครศรีธรรมราชโบราณทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนอันเปรียบเหมือนพระเจ้าอโศกมหาราชเอกรัศมี พุทธศาสนูปถัมภกผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนา และนอกจากนั้นโบราณวัตถุสถานวัดวาอาราม โดยเฉพาะพระบรมธาตุเจดีย์ของนครศรีธรรมราช พระพุทธรูปศิลปะสกุลช่างนครศรีธรรมราช มีพระพุทธรูปสำคัญตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอีกมากมายต่างผูกพันแนบแน่นกับคติคำสอนในพระพุทธศาสนา^๕ ในส่วนการนับถือศาสนานั้น ประชากรประมาณร้อยละ ๕๐ นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๔.๖๒ นับถือศาสนาอิสลาม นอกนั้นเป็นศาสนาอื่น ๆ โดยเหตุที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเคยเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงมีวัดและพุทธศาสนิกชนมากจนได้ชื่อว่า “เมืองพระ” ชาวนครศรีธรรมราชผูกพันกับพระบรมธาตุเจดีย์เป็นอย่างมาก เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงมีผู้คนจากสารทิศหลั่งไหลกันมาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์อย่างล้นหลามทุกปี ในอำเภอต่าง ๆ มีวัดและสำนักสงฆ์รวม ๕๘๘ แห่ง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาคือการนำหลักธรรมในพระศาสนาให้เข้าถึงประชาชนหมู่มากในเวลาเดียวกันนั้น มีวิธีการกระทำได้ในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ การปาฐกถา หรือการปฏิบัติกิจการปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ เป็นต้น แต่รูปแบบที่นิยมใช้ในปัจจุบันนั้นก็เห็นจะได้แก่รูปแบบในประเด็นต่อไปนี้คือ

๓.๒.๑ การเทศน์

การเทศน์จัดว่าเป็นงานด้านการเผยแพร่หรืองานประชาสัมพันธ์ความดีความวิเศษของพระพุทธศาสนาให้สังคมได้รู้จักคุณค่าจึงนับว่าการเทศน์เป็นงานสำคัญของพุทธบริษัท โดยเฉพาะภิกษุบริษัทที่ต้องจัดการและบริหาร นอกจากนี้การเทศน์ยังเป็นการสร้างปัญญาให้แก่สังคมและเป็นวิธีการศึกษาอบรมให้ประชาชนเข้าถึงศีลธรรม และถือธรรมะเป็นสรณะประจำตัว โดยไม่หวังพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นใด นอกจากธรรมะ และการเทศนาเชื่อว่าเป็นการสอนชั้นสูง ที่ต้องกระทำด้วยความเคารพนอบน้อมและจริงใจ พุทธบริษัทควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของการเทศน์ให้มาก และเมื่อมีความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติ ก็ขอให้ตั้งเป้าหมายไว้ใน

^๕ ธรรมวชิรากรวิภาคไพศาลย์, นำมนครศรีธรรมราช, หน้า ๒๑๕.

ใจว่าจะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ เพื่อการเทศน์หรือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หากทำได้ดังนี้ ก็จะได้ชื่อว่าบวชเข้ามาเพื่อทำคุณอันยิ่งใหญ่แก่พระพุทธศาสนา^๖

๓.๒.๒ การบรรยาย

การบรรยาย คือ การพูดเพื่อถ่ายทอดความรู้ตามหลักวิชาการอย่างเป็นระบบ เพื่อประกอบการเรียนการสอนในทุกระดับ การบรรยาย มีหลักการ ดังนี้

๓.๕.๒.๑. นำเสนอสาระที่น่าสนใจเป็นสิ่งที่ใหม่ และตรงกับความต้องการของผู้ฟัง

๓.๕.๒.๒. ใช้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง ชัดเจน ไม่คลุมเครือ

๓.๕.๒.๓ ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านการคิดและสติปัญญา ให้คิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น

๓.๒.๓ การปาฐกถา

การปาฐกถา คือ การพูดหรือบรรยายต่อผู้ฟังเป็นจำนวนมาก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้เพื่อประดับสติปัญญาของผู้ฟัง การแสดงปาฐกถานั้นผู้พูดต้องใช้ความรู้ความสามารถและบุคลิกเฉพาะตัวเป็นอย่างมาก การพูดคนเดียวเป็นเวลานานโดยที่ให้ผู้ฟังสนใจฟังตลอดเวลาเป็นเรื่องยาก ผู้พูดต้องใช้เทคนิคเป็นอย่างมาก จึงประสบความสำเร็จ^๗

รูปแบบการเผยแผ่พระศาสนาเพื่อนำหลักศีลธรรมไปสู่กลุ่มเป้าหมายคือประชาชนนั้นมีวิธีการที่หลากหลาย แต่วิธีที่นิยมและเห็นได้อย่างชัดเจนก็น่าจะเป็นรูปแบบสามประการดังกล่าวข้างต้น ถึงแม้วิธีการทั้งสามนั้นจะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายในการเผยแผ่นั้นเป็นอันเดียวกัน คือ การนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้ยังลึกลงสู่วิถีปฏิบัติของประชาชน ดังที่พระสิริภมวารักษ์ (ดร.สังคม แซ่เชื่อน) อดีตรองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ให้ความเห็นว่า “ จริง ๆ แล้ว ไม่ว่าการเทศน์ การบรรยาย หรือการปาฐกถา รูปแบบก็ยังไม่แตกต่างกันสักเท่าใด ปัญหาประเด็นหลักก็คือ เราจะนำอะไรไปให้กับคนฟัง นำหลักศีลธรรมอะไรไปให้กับเขา และวิธีการที่น่าเสนอ น่าสนใจหรือไม่ คนที่ไปพูดต้องทำการบ้านก่อนว่าจะไปพูดให้ใครฟัง พูดในงานอะไร แล้วจะนำสิ่งที่ต้องการให้คือหลักศีลธรรมให้ได้อย่างถูกต้อง ถูกกับกลุ่มเป้าหมาย เช่นพูดให้เด็กฟังสำคัญที่สุดคือการนำเสนอ ต้องฟังดูให้ตื่นเต้น ให้เราใจ ต้องมีตัวอย่างให้เห็นได้

^๖ พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ),ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ปกเกล้า ๒๕๔๖), หน้า ๗-๑๕.

^๗ เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทะศาสน์ศิลปะเพื่อการพูด พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๐-๘๓.

ชัด เราต้องรู้พฤติกรรมของเด็ก ถ้าพูดให้ผู้ใหญ่ฟังก็ต้องดูว่างานอะไร ถ้าเป็นงานศพหรืองานบวช ก็ต้องพูดเรื่องของความกตัญญูกตเวที เรื่องของหน้าที่ ถ้าเป็นงานแต่ง ก็ต้องพูดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือน เช่นเรื่องฆราวาสธรรม ถ้าเป็นงานทั่ว ๆ ไปเราก็ดูจุดประสงค์ของงานเป็นหลัก”^๘ และมีสิ่งที่น่าสนใจอีกประการคือ พระสงฆ์เองจะให้ความสนใจกับเรื่องของการเมือง ดังนั้นในเวลาบรรยายหรือการเทศน์ก็จะมีประเด็นเรื่องการเมืองเข้ามาแทรกด้วยเสมอ

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อว่าโดยหลักการแล้ว ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกับการเผยแผ่ในสถานที่อื่นแต่ประการใด คงยึดหลักการเดียวกัน มีความมุ่งหมายเป็นอย่างเดียวกัน คือ เพื่อให้ประชาชนได้น้อมนำหลักคุณธรรมในพระศาสนาไปใช้ในวิถีชีวิตของตน แต่รูปแบบอาจต่างกันไป กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ การปาฐกถา และการบรรยายนั้น หากเป็นรูปแบบที่เป็นทางการแล้ว ผู้ที่ทำการเผยแผ่ก็จะใช้ภาษากลางเป็นหลัก แต่ถ้าเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเทศน์ในงานทั่ว ๆ ไป การบรรยายให้ความรู้ในงานทั่วไป หรือการสนทนาทั่ว ๆ ไปแล้ว ก็จะใช้ภาษาถิ่นหรือภาษาใต้เป็นหลัก ส่วนหลักศีลธรรมนั้น ก็จะดูที่สถานที่ และบุคคลเป็นสำคัญ แต่มีหลักคุณธรรมที่เป็นหลัก ๆ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที อบายมุข ศีล ๕ พรหมวิหารธรรม เรื่องหน้าที่ เป็นต้น

๓.๓ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้านแม้ว่าจะมุ่งเน้นให้ความบันเทิงเป็นประการสำคัญ แต่เนื้อหาสาระในสื่อพื้นบ้านนั้นปรากฏว่ามีหลักการหลาย ๆ ประการ สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านสาธารณสุข ด้านการเมือง หลักคุณธรรมในศาสนา และประเพณีวิถีชีวิตของประชาชน เป็นต้น สอดแทรกอยู่ด้วยเสมอ ดังที่นายหนังสุชาติ ทรัพย์สิน ปราชญ์หนังตะลุง ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ความเห็นไว้ว่า “ผมคิดว่าสื่อพื้นบ้านทุกอย่างแหละ ขึ้นแรกเลยทีเดียวก้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้ศาสนาเป็นสำคัญ ยกตัวอย่างเช่นหนังตะลุงนี้ แรก ๆ เลยก้ารับใช้ศาสนาพราหมณ์ เราสังเกตได้พริ้ว ก้าเลเวลาเขาแสดงหนัง เขาต้องมีการบูชาพระอิศวร บูชาฤาษี เป็นต้น แต่ต่อมาเมื่อศาสนาเสื่อมอิทธิพลลง แล้วก้าได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาเข้าไปแทน”^๙ ดังนั้น

^๘ สัมภาษณ์, ดร.สังคม แซ่เชื่อน , ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ . .

^๙ สัมภาษณ์ , สุชาติ ทรัพย์สิน , ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๘.

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงสอดแทรกอยู่ในสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ในจังหวัด นครศรีธรรมราช ในหลาย ๆ สื่อด้วยกัน คือ

๓.๓.๑ สื่อหนังตะลุง

ในด้านการเผยแผ่สังฆธรรมแก่ชาวบ้านนั้น นายหนังสามารถสอดแทรกคุณธรรมความ ประพฤติที่ดีงามให้ผู้ชมได้รับไปโดยไม่รู้สึกตัวอีกด้วยจะมากน้อยขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของนายหนัง และที่จะนำเสนอในที่นี้ก็คือ “การเผยแผ่สังฆธรรมตามหลักพุทธศาสนา” อันได้แก่ “ทำดีได้ดี ทำ ชั่วได้ชั่ว” กล่าวได้ว่าเรื่องหนังตะลุงที่แสดงทุกเรื่องจะสรุปได้ทำนองนี้เสมอ นับเป็นศิลปินที่ได้ มีส่วนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ชาวบ้านตลอดมา เพราะสามารถพากย์ได้ทั้งรูปพระ รูปนาง และตัวละคร โดยเฉพาะบทพากย์ด้วยแล้วผู้ฟังต่างเชื่อถือมาก เพราะเชื่อว่าพากย์เป็นพระผู้ทรงศีลมี ความศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งไปกว่านั้นหนังตะลุงได้เสนอสังฆธรรมที่ลึกซึ้ง เช่นการไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็น ของเขาของเรา ตัวกู - ของกู นับว่าตรงกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอีกบทหนึ่งในไตรลักษณ์ ที่ว่า “สพเพ ธมฺมา อนิจจัง” กล่าวคือธรรมทั้งหลาย หรือสรรพสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงไม่แน่นอน มี ปรากฏในบทเกี่ยวจอกของหนังตะลุง คือกล่าวชมความงามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ต่าง ๆ แล้วโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้เห็นสังฆธรรมของสัตว์โลกทั้งปวงถึงความไม่จีรังยั่งยืน ตัวอย่างเช่น

พอยามค่ำร่ำรักชัชน้ำบาท	หอมคันทรสซัซซาบอาบนาสา
กลิ้งจำปีปาหนันกรรณิกา	กระดังงาสายหยดพุดตานดง
มะลิซ้อนซ่อนซู้กลิ้งกุหลาบ	ทั้งอังกาบมณฑมะหาหงส์
กล้วยไม้ป่าเอื้องคั่นดอกกลิ้งจง	ดอกคันทรงโยธการ้าวอารมณ์
ไอ้มาลาคันธาวิเลอ้ย	สิ่งชวนเซยหลอกล่อให้ชมโฉม
เข้าชื่นจิตติดสายให้ระทม	หวานกลับชมหอมกลับเป็นอัปรา
อนิจจังกระทั่งธรรมชาติ	มันไม่อาจยืนหยัดเป็นอัครตา
มวลดอกไม้คล้ายคำอุปมา	บุคคลาควรคำนึงนึกถึงตน

(บุคคลาควรคำนึงนึกถึงตน.....เลยบท)

และอีกบทหนึ่งเป็นบทเกี่ยวจอกพากย์ตอนรูปเจ้าเมืองและพระราชินีเสด็จออกท้องพระโรงความว่า

.....๗๑.....

หนุ่มและสาวเฒ่าและแม่ที่มา	ลุงหรือป้าที่ท่านนั่งฟังนิยาย
บรรดานั่งฟังเรื่องจำเลื่องรูป	อย่าเศร้าซบโสมนัสคำคัศหมาย
ชีวิตเราที่แท้จริงทั้งหญิงชาย	ที่สบายไปมารูปกาโย
ครั้นสิ้นเรื่องแรงหย่อนอ่อนผัสสะ	มรณะเข้าคัศปีสสาโส

น้ำโลหิตไหลหลังทั้งปฐโป	เกิดพองโตตั้งตั้งน่าพึงชัง
รูปกับนามทั้งสองของไม่เที่ยง	ย่อมหลีกเลียงวุ่นวายเมื่อภายหลัง
พิเคราะห์ดูแล้วเห็นเป็นนิจจัง	ไม่จริงสามบ่วงยึดหน่วงนาน
อนิจจาว่าจะถึงซึ่งชีวิต	ลูลิขิตเวียนวงวัฏสงสาร
อารัมภบทคงไว้พอได้การ	ขอเชิญท่านคอยฟังหนังตะลุง

(ขอเชิญท่านคอยฟังหนังตะลุง....เลยบท)

และดั่งบทอีกบทกลอนที่ว่า

ไอ้กายหล่อนพรพนาอย่าอาลัย	จงตั้งใจทำบุญไปให้คุ้มมารดา
แปดคำหรือวันพระอย่าให้ขาด	ทำบุญต่อกับตักต้องปรารภนา
อุทิศให้มารดาที่วายชีวา	ตั้งศรัทธาแต่จิตอุทิศทาน
ขออิทัมมาดาปีตุนั่ง	ทุกทุกครั้งที่ตั้งจิตอธิฐาน

และอีกบทที่ว่า

โลกก้าวไกลแต่ศาสนายังถอยหลัง	นุ้ยจึ่งฟังจะสั่งจะสอน
ปู่กับยายท่านไหว้พระก่อนนอน	ทุกวันหล่อนเมื่อเข้าอนร้องเพลง
แต่แรกห้าวเข้าหุงข้าวทานะ	ทุกวันเลยศาสนาพาแหง
ไปวัดสักครั้งมุ่งหวังโขว่เพลง	พอแปดคำไปโรงธรรมไม่ลง
เห็นนายสิบนายจ่าเหมือนคังหมาเห็นหนม	ไม่รู้จักข่มชอบมชอบหลง
พ่อแม่ทำงานช่วยท่านไม่ลง	ชอบเข้ากรุงลิ้มผ้าหุงทำงาน ฯ ^{๑๐}

จะเห็นได้ชัดว่าหนังตะลุงได้เสนอสาระและสัจธรรมตามหลักพุทธศาสนาแก่ชุมชนมานานแล้วเป็นส่วนหนึ่งที่ปลอบประโลมใจและเมื่อผิดหวังในชีวิต ชาวบ้านจึงมักจะพูดว่าเป็นเรื่องของ “กรรมแต่ปางก่อน” ที่มักจะได้อินอยู่บ่อยจนปัจจุบันนี้^{๑๑}

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อหนังตะลุงไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อเรื่องศาสนาและบาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดี เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวรดังตัวอย่างในความ

^{๑๐} ขวน เพชรแก้ว, เพลงบอกและนักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร ๒๕๒๓) หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๑๑} จรัส บัวขวัญ, หนังตะลุงเชิดชูเกียรตินายอิม จันทรชูป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๒๗). หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

เชื่อเรื่องความเชื่อเรื่องศาสนาและบาปบุญคุณโทษ เช่นในบทสนทนาในหนังสือเรื่องยอดนักบุญว่า

ศรีกาญจนา ลูกตั้งใจจะมาลาพ่อ แม่ ไปทำบุญงานทอดกฐินสามัคคีที่วัดคะ
 แม่ อ้อ แม่ก็พลอยดีใจลูกเอ๊ย สาธุ อนุโมทนา ที่เจ้าตั้งใจตั้งใจทำบุญสุนทาน ดีละ
 ลูก อีไปวัดต่อใจ (จะไปวัดเมื่อไหร่) ละลูก
 ศรีกาญจนา ไปเดี๋ยวนี้เลยจ๊ะ
 แม่ ไปเถอะลูก แม่อนุญาต แล้วรีบไปรีบกลับนะลูกนะ
 ศรีกาญจนา ค่ะ ชาตินี้เราเกิดมาจนนะแม่นะ ชาติหน้าบางทีอาจเกิดมั่งร่ำรวย ชาตินี้ลูกตั้งใจ
 ว่าจะทำแต่ความดี จะทำบุญสุนทาน

จากคำสนทนาที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ โดยเชื่อว่าทำบุญในชาตินี้จะได้รับผลดีในชาติหน้า คือ ทำให้ร่ำรวย ชาติก่อนคงทำบุญไว้น้อยชาตินี้จึงเกิดมาเป็นคนยากจน ซึ่งในสังคมปัจจุบันนี้ประชาชนก็ยังคงมีความเชื่อแบบนี้อยู่

นอกจากนี้ในเรื่องเดียวกันนี้ยังได้ถ่ายทอดให้เห็นว่าผลของการทำบุญว่าจะได้รับผลดีเป็นสิ่งตอบแทน ส่วนการทำความดีก็ต้องได้รับผลดีทำชั่วก็ต้องได้รับผลชั่ว โดยได้ถ่ายทอดแนวความคิดนี้ผ่านทางตัวละครที่มีนิสัยตรงกันข้ามกล่าวคือได้สื่อการทำคุณงามความดีผ่านทางนางเอกคือนางศรีกาญจนา ส่วนการทำความชั่วได้สื่อผ่านทางนางอิจฉาคือสร้อยวาริและศรีวรา กล่าวคือทั้งสร้อยวาริและศรีวราได้ร่วมมือกันทำร้ายร่างกายของศรีกาญจนาและเอาน้ำเกลือราดจนสลบ เพราะความหึงหวง และเนื้อเรื่องได้ดำเนินมาแสดงให้เห็นว่าผลกรรมที่ทั้งสองได้ทำไว้สุดท้ายทั้งสองก็ได้รับผลกระทบอันเดียวกันที่ได้ทำเอาไว้ และถูกฆ่าตายในที่สุด ส่วนศรีกาญจนานางเอกของเรื่องเมื่อพบภัยร้ายก็จะมีเทวดาคอยช่วยเหลือทุกครั้ง ซึ่งคำกล่าวที่แสดงไว้ในตอนนี้มีว่า

เทวดา ศรีกาญจนาเธอจงพยายามสร้างคุณงามความดี เป็นยอดนักบุญผู้น่ารัก
 เธอเป็นนักแสวงบุญ เธอเป็นหญิงยอดประเสริฐ เธอมาเจอคนชั่วคน
 อันธพาล เธอต้องเจ็บตัว พ่อมาช่วยแล้ว ศรีกาญจนาเธอต้องไม่ตายแน่
 คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ พ่อจำเป็นต้องช่วยเหลือเธอไว้ศรีกาญจนา
 เอละศรีกาญจนาพ่อจะลงไปช่วยลูกเดี๋ยวนี้ละลูก ทำดีไปเถอะลูก ความ
 คิยอมตอบสนอง พ่อจะ ไปช่วยลูกเดี๋ยวนี้

และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและบาปบุญคุณโทษ ยังได้ถ่ายทอดให้เห็นในประเด็น ความพยายาม และเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร โดยเชื่อว่าคนชั่วจะได้รับผลของความชั่วเองหากเราไปพยายามจองเวรผูกพยาบาทจะเป็นบาปติดตัวต่อไปดังปรากฏในบทสนทนาจากละครหนังตะลุงเรื่องหักเหลี่ยมคนดัง ดังต่อไปนี้

จันทร์เพ็ญ	คุณย่าขา ศพคุณพ่อ จันทร์เพ็ญยังไม่เผา
ย่า	ไว้ให้หมื่นเหอ
จันทร์เพ็ญ	จันทร์เพ็ญจะรอเผาพร้อมกับคนที่มาพ่อ
ย่า	เราไม่ควรจองเวรนะลูกนะ เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร นะลูกนะ

และจากเรื่องราชินีดอกหญ้าเจ้าฟ้าพเนจรว่า

พระกนิษฐา	น้องขออนุญาตเพคะ ตามล่าไอ้ขุนพล
พระนางพัชร	ปล่อยมันไปก่อนเถอะน้อง มันไปไม่รอดหรอก คนที่สร้างกรรมกรรมก็ ตอบสนองอยู่แล้ว ไม่ช้าก็เร็ว
พระกนิษฐา	แต่พี่นางอย่าลืมนะ เพราะอย่างนี้เจ้าทำนองตึงให้หลังหัก ปล่อยจะเข้ลงน้ำปล่อยเสียเข้าป่า
พระนางพัชร	ปล่อยมันไปก่อนเถอะน้อง มันไปไหนไม่รอดหรอก พี่ขอร้อง เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร มันได้รับกรรมที่มันทำอยู่แล้ว ^{๑๒}

๓.๓.๒ สื่อเพลงบอก

บรรดาการเล่นซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และเป็นที่ยินยของชาวภาคใต้อย่างกว้างขวางมาแต่โบราณ นอกจากหนังตะลุง โนราห์ ลิเกป่า และลำตัดแล้ว ก็ยังมีเพลงบอกอีกอย่างหนึ่งรวมอยู่ด้วย การเล่นเพลงบอกเป็นที่ยินยอย่างกว้างขวางในจังหวัดภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนกลางได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุงและสงขลา ในหลาย ๆ จังหวัดที่กล่าวมานี้ นครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีนักเล่นเพลงบอกมากที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน บางท่านถึงกับให้สมญาเมืองนครศรีธรรมราชว่า “เมืองเพลงบอก” ซึ่งนับว่า

^{๑๒} อินทรา สุวรรณ, “บทบาทหนังตะลุงทางโทรทัศน์ในการถ่ายทอดความรู้” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน , (บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๐), หน้า ๒๕-๓๐.

เป็นความจริงที่เดียวนอกจากจะมีนักเล่นเพลงบอกเป็นจำนวนมากแล้วนักเล่นเพลงบอกที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมชมชอบว่ามีฝีปากคมคายเป็นเยี่ยมนั้นก็มักจะเป็นนักเล่นเพลงบอกซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นส่วนใหญ่^{๑๓}

เพลงบอกเป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคใต้ที่แสดงออกถึงความมีเอกลักษณ์ของคนภาคใต้ ใช้สำเนียงภาษาถิ่นใต้ในการร้องบท ประวัติความเป็นมาของเพลงบอกนั้นมีขึ้นเมื่อใดไม่มีใครทราบ จากการบอกต่อ ๆ กันมาของคนเฒ่าคนแก่ของภาคใต้เล่าว่า เพลงบอกมีมานานแล้ว ถ้าจะพิจารณาจากความหมายจากชื่อเรียก “เพลงบอก” พิจารณาได้ ๒ ประการคือ

ประการที่ ๑ เพลงบอกหมายถึง การบอกกล่าวข่าวสารต่าง ๆ ให้ชาวบ้านรู้ การบอกข่าวแทนที่จะพูดหรือป่าวประกาศเป็นร้อยแก้ว ผู้ให้ข่าว (แม่เพลง) จะกล่าวเป็นทำนองเป็นบทร้อยกรองและจะมีลูกคู่คอยรับและส่งตามคำร้องของแม่เพลง

ประการที่ ๒ เพลงบอกหมายถึง เสียงของการกระทบจากกระบอกไม้ไผ่ ในอดีตเวลาแม่เพลงนำข่าวสารไปบอกชาวบ้าน จะนำสาร (ราชสาร) ใส่ในกระบอกไม้ไผ่ เมื่อไปถึงหมู่บ้านหรือที่ ๆ ชาวบ้านมาประชุมกันมาก ๆ เช่นที่วัด ก็จะเอาสารออกจากกระบอกไม้ไผ่แล้วบอกให้ชาวบ้านทราบ จึงมีการเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงกระบอก”^{๑๔} “แม่เพลงส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า การตอบโต้หรือการปะทะคารมกันในเรื่องหัวข้อธรรมะต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ยากแต่กระนั้นก็ยังมีความ

ปรากฏเนื้อหาหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอยู่ในเพลงบอกอยู่ไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นด้านหัวข้อหลักธรรมหรือคติธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น^{๑๕} กลอนเพลงบอกบทหนึ่งซึ่งนายเนตร ชลารัตน์ จดจำไว้ได้คือ บทปลงสังขารของนายสุขปราษฎ์ ซึ่งมีดังนี้

ตัวของข้าชื่อว่าสุข	ชราทุกข์รุ่มเร้ามา
ใกล้ใกล้จะอาสัญ	
ตั้งแต่เกิดมาปีระกา	แบกภาระมานานครั้น
ปัจจุบันนี้ชันษา	ได้เจ็ดสิบห้าปี
ทั่วร่างกายไม่สะดวก	ต้องแพ้พวกมัจจุราช

^{๑๓} ชวน เพชรแก้ว, เพลงบอกและนักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและปรับปรุง, หน้า ๑

^{๑๔} วาที ทรัพย์สิน, เพลงบอก : สื่อพื้นบ้านภาคใต้กับการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๖, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์ ๒๕๓๖), หน้า ๓๕.

^{๑๕} ชวน เพชรแก้ว, เพลงบอกและนักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช, หน้า ๑ – ๒๓.

เขาคงกวาดจนหมดเปลื้อง	พาไปเมืองผี
แต่เป็นหลักของธรรมดา	สัตว์เกิดมาในโลกนี้
จะมั่งมีหรือยากจน	ทุกคนต้องตายไป
เรายังกลัวมันยิ่งใกล้	จะหลีกตายไม่มีที่
ลงวารีเหาะเหินฟ้า	ไม่มีที่อาศัย
องค์สมเด็จพระชินวรณ	เคยได้สอนหมู่เวไนย
ที่พ้นภัยคือนิพพาน	พ้นจากอาการตาย
แต่เราชนยังเมามาก	เนื่องมาจากอุปาทาน
มัจจุรจิงตามเฝ้า	ตลอดทั้งเช้าสาย
สาอะไรเรานายสุข	จะเป็นทุกข์ให้มากมาย
สร้างบุญไว้ให้มากมี	คอยคร่ำวพระศรีอาริย์
ทศกฐลกรรมบถลืบ	อันสูงลิบเร่งรักษา
ถือศีลห้าอย่าระแวง	พระองค์แสดงสาร
ไม่ชาติหนึ่งก็ชาติใด	คงพ้นภัยกิเลสสาร
ดับสังขารทำลายขันธ	สุดแล้วแต่วันใด ^{๑๖}

และอีกบทหนึ่งที่เพลงบอกเนตรประชันฝึปากกับเพลงบอกปานบอดที่วัดแห่งหนึ่งใน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลาว่า

เพลงบอกเนตร

ธรรมที่ดีเอกอุคม	เราเห็นว่าคมขำ
ย่อมไม่ถึงความคร่ำคร่า	มีโศกณอยู่ประจำ
ใครมีธรรมแก่กล้า	ดูทรงพิมพาภรณ์
แต่ต้องมีญาณวิจารย์เหตุ	สอดส่องสังเกตให้แจ่มแจ้ง
พินิจแนวธรรมะพึง	ที่พระท่านสั่งสอน
มีธรรมะแท้ไม่มีเทียม	สะอาดเอี่ยมอรชร
ดั่งจันทร์ที่โสมณ	หมดแล้วซึ่งมลทิน
ทีนี้จะกล่าวถึงปัญญา	ที่เรียกว่าวชิรญาณ
ความรู้ของปราชญ์พิศดาร	เป็นของขำนาญสิ้น

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

ปัญญาดีมีหลายประเภท สอดส่องสังเกตถึงได้คืน
 แต่ยังลวงทุกขไปไม่ได้ ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด

เพลงบอกป่านบอกขึ้นต่อไปว่า

ปัญญาที่เลิศจริงนั้น	คือพ้นจากตัณหา
พิจารณาสภาวธรรม	เห็นเหตุลึกล้ำธรรมดา
ถอนตัวอวดตนทิฐิ	ที่เป็นอริแรง
รื้อสมมติไปสู่วิมุติ	เอาบริสุทธิ์มาเป็นเขต
กรงแก้วนิเวศนียอดสนุก	มันเลศกว่าทุกแห่ง
แต่ต้องปฏิบัติไปแต่ต้น	นั่งนิ่งอย่าพ่นขึ้นกำแพง
กำจัดทองแดงอย่าให้หมอง	จึงกลายเป็นทองคำ ^{๑๑}

๓.๓.๓ สื่อมโนราห์

มโนราห์เป็นสื่อพื้นบ้านอย่างหนึ่งของภาคใต้ที่อยู่ควบคู่มาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยตลอด จะเห็นได้ว่าเมื่อมีเทศกาลหรืองานสำคัญ ๆ สื่อเพื่อความบันเทิงของชาวใต้ที่ขาดไม่ได้ก็คือหนังตะลุงและมโนราห์ แม้ว่ามโนราห์จะไม่ได้ได้รับความนิยมมากเท่าหนังตะลุงแต่มโนราห์ก็ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวใต้มาอย่างยาวนาน และเนื้อหาที่มโนราห์ได้นำเสนอนั้นได้ให้คติสอนใจแก่คนดู ตัวอย่างเช่น บทกลอนที่สอดแทรกคติธรรมในทางพระพุทธศาสนาเอาไว้เช่น

ประสบคมมิตรระว่างผิดพลาด	ไม่อาจรู้ใจเพื่อน ไปทั่วหน้า
โสภณเคยเห็นเคยเป็นสาวนา	ผ่านหูตามากมายหลายชั่ววัย
มัวรักลืมหินคิดมักผิดถนัด	พอเสียประวัติดายสัจบัลลือ
คนดีมีทั่วคนชั่วมากมี	บุรุษสตรีเพราะมีปะปน
น้องสาวเป็นหญิงความจริงควรคิด	ครั้งหนึ่งชีวิตเป็นสาวหนึ่งหน
เชื่อชายปอกลอกหลอกพอเสียคน	เสียตนตั้งท้องจะร้องโทษใคร
คบชายหลายหลากเห็นมามากหลาย	เป็นม่ายยังสาวไม่รู้บ่าวอยู่ไหน
เสียสาวสูญสิ้นจะคืนโทษใคร	ทำไปเพราะโง่ท้องโตกลับมา
พ่อแม่ผิดหวังเคยสั่งสอน	เพราะหล่อนลืมหินตัวหลงมัวคณหา
ตัวหันลืมหินคิดถึงคุณบิดา	ปัญหาลำบากมาฝากมารดร

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ – ๕๗.

มีลูกไม่พอต่อไปข้างหน้า

จำไว้นะหนูจะหาคุณนอน

ปัญหาอีกหน โสภณกล่าวสอน

เรียนให้จบก่อนตอนมีเข้าเรียน^{๘๘}

นอกจากนี้บทกลอนของมโนราห์(ทางภาคใต้เรียกว่ากำพรัด) ที่ให้คติสอนใจ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ชมทำความดีเว้นจากอบายมุขและความชั่วทั้งปวง การนำเสนอบางครั้งไม่ได้เน้นที่ความสนุกสนานเพียงอย่างเดียวแต่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์เป็นสติชี้นำสังคมดังตัวอย่างเช่น

ร้อยกรองร้องกลอน สุนทรสาธิต	เชยชวนมวลมิตร ควรสั่งฟังสาร
ลองค้นแลคน หากกลเหตุการณ์	หลงพวกลมพาล เสียธรรมาศร
ใช้พวนชวนพรรค ดอกหลักแต่หลวม	แม้ร่วมหมดแรง มักแกมหมดท่า
คบมิตรควรมอง เนื้อทอนน้ำทา	ดูท่าดีแท้ ทองแปรท่าปลอม
ภายิตที่สั่ง มันยังมากยิ่งขึ้น	หยุดเถิดอย่าทิ้ง บอกหลังเป้าหลอม
มิตรนั้นมากหน้า แลตาลองตอม	คนแปลงใครปลอม เราดูรู้ดี
คบพวกคนพาล เสียงานสูญเงิน	ดินเคินตา ดูรู้ศักดิ์ศรี
บ้างพันบัณฑิต เราคิดราศี	บางทีบอกทาง ย่างพินยอคล้าย
มาส่องมองศิลป์ ได้ยินดูอย่าง	คำสมควรสร้าง ต่างเสริมเติมใส่
หนุ่มสาวเนะสั่ง ฟังจิตฝากใจ	แล้วไฟลืมหอก ฟังพากย์เพียงเพลิน
ลิ้นคนหลายคด ลองคิดแลครับ	สิ่งลับสอนลึก ดำขึ้นต้นเงิน
คนหลงตามลิ้น ผลชินเชย	หญิงเดินอยากคม ลงคมลึกตาย
หญิงเสียยิ่งสูญ สกุลเสียยก	ชาติตกชื่อคน หลานหนแหลักหาย
คนหลงตามลม หลงชมลิ้นชาย	เสียหายสมเหตุ สังเกตเสียก่อน
บอกสั่งบางสิ่ง ให้หญิงห่างญาติ	อย่างพลาดยิ่งพลั้ง คำสั่งควรสอน
สาวควรสมคำ อวดพาอาภรณ์	ถ้าหล่อนถือหลัก สมพักตร์สืบพงษ์
ใครดีครองได้ ขวัญชายของชาติ	สมโยสายญาติ ผงาดเผ่าหงส์
เหล่าไทยไหลทอด เราเทิดร่มธง	ไทรรงค์ตราบเรา เผ่าเดิมผลดี
จรรยาจริงยืน ไทยขึ้นทั้งชาติ	มิ่งยอดมารยาท เดินสวยด้วยศรี
ศีลธรรมสายธาร พบพานประเพณี	ต้องดีแต่เดิม ควรเดิมคงตาม

^{๘๘} นิธิมา ชูเมือง, “การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านโนราห์ในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิเทศศาสตรพัฒนาการ (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๔๔, หน้า ๑๖๖.

มุ่งความสามัคคี เรามีแรงมุ่ง	ผดุงผลด้วย ตนช่วยต้องขาม
ยิ่งสืงยศ อย่างคดียังาม	ทำตามทั่วตน สมพลสัมพันธ
เราไทยรวมเกิด หากเกิดเหตุการณ์	สมัครสมาน เราสมัครรักมั่น
ญาติไทยอย่าทอด ควรกอดคอกัน	รวมพลังพันธเฝ้าไทยเปล่งไชโย ^{๑๕}

นอกจากนี้ โนราห์ในปัจจุบันยังได้ประยุกต์นำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาในการแสดงด้วย สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนรู้สึกว่โนราห์ประยุกต์ยังเน้นและให้ความสำคัญกับการแสดงโนราห์เป็นหลักนั้นคือ โนราห์ต้องเน้นการให้สาระ คติสอนใจ หรือข้อคิดกับคนดูในด้านต่าง ๆ จากการขับบทกลอน และจากการแสดงเรื่อง ทั้งนี้เพื่อย้ำให้คนดูเห็นคุณค่าของโนราห์ในฐานะการแสดงที่มีประโยชน์ในด้านการใช้ชีวิต ที่นอกเหนือจากความบันเทิงเพียงอย่างเดียว

“การแสดงโนราห์ไม่ใช่ว่าพุงแต่จะให้คนหนุกแต่อย่างเดียว มันต้องทั้งหนุกทั้งมีสาระ ให้คนแลเขาได้คิดว่ามาแลโนราห์แล้วมีประโยชน์หรืมั่ง ไม่ใช่แต่ว่าพอโนราห์จบแล้วเพลงกันว่ โนราห์นี้หลกจิงหุ มันต้องมีสาระได้ไปกัน เป็นโนราห์มันต้องเป็นกระบอกเสียงได้หลายอย่าง เรื่องยาเสพติด เรื่องโรคเอดส์ เรื่องการประพฤติดของวัยรุ่น เรื่องพวกรถซิ่ง เด็ก ๆ ฟังแล้วได้ไปคิด คนใหญ่ ฟังแล้วก็ดี ได้ไปเตือนลูกหลาน มันก็มีประโยชน์ โนราห์ต้องเสริมเรื่องพรรคนี้เข้าไปในกลอน ไม่ต้องให้ทางมารบอว่เราต้องเพลงเรื่องไหร เราแทรกไปได้เลย^{๒๐}

จะเห็นได้ว่าสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ แม้จะไม่ได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหลักศีลธรรมโดยตรง แต่เนื้อหาของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้ก็นับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านศาสนาเป็นอย่างดี สามารถนำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้กับการแสดงพื้นบ้านได้อย่างกลมกลืน โดยที่ผู้ฟังไม่รู้สึกว่เป็นการถูกสอน แต่ยังได้รับสาระดีพร้อมกับความบันเทิง

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๐.

บทที่ ๔

การผลิตสื่อหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ลักษณะของหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิง ศิลป์

๔.๑ กระบวนการผลิต

ในการทำการแสดงหนังตะลุงของหนังสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์นั้น จากการสังเกตการณ์
กระบวนการผลิตสื่อหนังตะลุงของคณะหนังนั้นสามารถแยกได้ในประเด็นต่อไปนี้

๔.๑.๑ การเตรียมเรื่อง

ในการแสดงหนังตะลุงแต่ละครั้งนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยนั่นก็คือ เรื่องที่จะทำการแสดง
ผู้วิจัยได้รื้อข้อกล่าวถึงแหล่งที่มาของเรื่องหนังตะลุงก่อน จากการศึกษาวรรณกรรมหนังตะลุงหรือ
เรื่องที่นายหนังตะลุงแต่ละคณะนำมาแสดงนั้นจากการ สัมภาษณ์นายหนังตะลุงและนักวิชาการบาง
ท่านพบว่า เรื่องที่นายหนังนำมาแสดงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น นายหนังได้นำมาจากแหล่งต่าง
ๆ ดังต่อไปนี้

- ก. วรรณคดีและวรรณกรรมไทยโบราณ
- ข. นายหนังตะลุงแต่งขึ้นเองจากจินตนาการและประสบการณ์
- ค. มีนักแต่งนิยายหนังตะลุงโดยเฉพาะ เมื่อแต่งเรื่องหนังตะลุงแล้วมอบให้นายหนัง
หรือขายให้นายหนังนำไปแสดง
- ง. นายหนังตะลุงนำเอามาจากนวนิยายสมัยใหม่ หรือเรื่องจากภาพยนตร์ ละครวิทยุ
เป็นต้น

นิยายหนังตะลุงซึ่งมีกำเนิดที่แท้ทั้ง ๔ แหล่งดังกล่าวนี้ อาจเป็นมรดกตกทอดหรือเป็น
นิยายหนังตะลุงที่หยิบยืมไปแสดงระหว่างหนังตะลุงแต่ละคณะได้ เช่น ลูกศิษย์ขอเรื่องของ
อาจารย์มาแสดงได้เมื่ออาจารย์มอบให้หรืออนุญาตให้เป็นครั้งคราว หรือเป็นการถาวร เป็นต้น
นายหนังตะลุงรุ่นหลัง ๆ จึงมีแหล่งที่มาของนิยายหนังตะลุงเพิ่มขึ้นอีกแหล่งคือ จากอาจารย์หนัง
ตะลุง หนังตะลุงรุ่นพี่หรือเพื่อนหนังตะลุงด้วยกัน ซึ่งอาจเรียกรวมว่า จากศิลปินหนังตะลุง
ด้วยกัน

การเตรียมเรื่องหรือการเลือกเรื่องที่จะนำไปแสดงนั้น นายหนังจะเลือกเรื่องที่จะแสดงให้เหมาะสมกับงานที่จะแสดงเป็นสำคัญ เช่นถ้าแสดงในงานศพหรืองานบวช ก็จะเน้นเรื่องที่กล่าวสอนถึงเรื่องที่น่าเกี่ยวกับ พระคุณของบิดามารดา หรือผู้มีพระคุณ ความกตัญญูทดเวทหน้าที่ของบุตรธิดาที่จะพึงกระทำต่อบิดามารดา เป็นต้น ถ้าเล่นในงานทั่ว ๆ ไป ก็ไม่ได้พิถีพิถันอะไรมาก แต่ถ้าเคยไปทำการแสดงในบริเวณดังกล่าวมาแล้ว ในการแสดงครั้งต่อไปก็จะไม่ให้ซ้ำเรื่องกัน ส่วนงานแต่นั้นแม้จะมีเล่นน้อย แต่ก็ยังมีบ้างเหมือนกัน การแสดงก็จะเน้นไปที่การใช้ชีวิตคู่ ทำอย่างไรจึงจะทำให้การครองเรือนเป็นไปอย่างราบรื่น ดังที่นายหนังสุรเชษฐ์ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า “ การเตรียมเรื่องถ้าไม่มีไ้อ์หรัยมาก เพราะเรื่องแต่ละเรื่องจำได้หมดแล้ว ทีนี้ถ้าขึ้นอยู่กับงานที่ไปแสดงเป็นสำคัญ เช่นถ้าไปเล่นในงานศพหรืองานบวช ก็ต้องเน้นเรื่องกตัญญูทดเวทของลูกหลาน เช่นถ้าคนตายเป็นพ่อเป็นแม่เป็นคนมีอายุ ต้องชี้ให้ลูก ๆ หลาน ๆ เขาเห็นว่า พ่อแม่ได้ทำคุณประโยชน์ไ้อ์หรัยมั่ง เราในฐานะลูกหลานต้องตอบแทนพันพริ้อ ต้องปฏิบัติตัวแบบไหน กับพ่อแม่ที่เสียไปแล้ว ที่ยังอยู่เราต้องทำพันพริ้อมั่ง ทีนี้ถ้าเป็นงานบวช ก็ต้องชี้ให้เจ้าภาพหรือนาครู้ว่า การบวชคือการทดแทนค่าน้ำนมของแม่ เป็นการทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ ความดีใจของพ่อแม่ที่ได้เห็นชายผ้าเหลืองลูก หรือสรุปก็คือต้องชี้ให้เห็นว่า พ่อแม่มีบุญคุณกับลูก ๆ หลาน ๆ เราในฐานะลูก ๆ หลาน ๆ ต้องตอบแทนคุณ ส่วนงานแต่นั้นไม่ค่อยได้เล่น ปีหนึ่งมีสักหนอย่างมากถ้าไม่เกินไปสามหน บางปีถ้าไม่มีเลย ถ้าเป็นงานแต่งก็ต้องชี้ให้เห็นว่า เมื่อคนสองคนมาใช้ชีวิตร่วมกันต้องคำนึงถึงไ้อ์หรัยมั่ง ต้องรับผิดชอบต่อกันพันพริ้อ ต้องเอาใจอีกฝ่ายมาใส่ใจ เอาแต่ใจตัวเองฝ่ายเดียวไม่ได้ เราต้องทำตัวพันพริ้อต้องปฏิบัติตัวพันพริ้อกับญาติของอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าประมาณนี้ที่ชี้ให้เห็น”^๑ ในส่วนของการสอดแทรกเนื้อหาประเด็นต่าง ๆ นั้น นายหนังสามารถสอดแทรกได้กับตัวละครทุกตัว ดังที่นายหนังสุรเชษฐ์ให้สัมภาษณ์ว่า “ การสอดแทรกเนื้อหาผ่านทางตัวหนังตะลุงนั้นถ้าไม่ยากหรัย สามารถสอดแทรกได้ทุกตัวอยู่แล้ว แล้วแต่เราต้องการอี้อสอดแทรกเรื่องไ้อ์หรัย ประเด็นไหน เช่นถ้าสอดแทรกผ่านตัวหนังที่เป็นตัวเจ้าเมืองฤาษี พ่อแม่ ก้าเน้นเรื่องที่เป็นการสอน ให้ข้อคิด ไ้อ์หรัยพันนี้ ถ้าเป็นตัวพระตวันางก้าเน้นเรื่องของความดี เช่นเป็นคนขยัน อดทน ชอบแสวงหาความรู้ มีความกตัญญูทดเวท ถ้าเป็นตัวร้ายหรือตัวโกง ก้าเป็นคนที่ลุ่มหลงอยู่กับอบายมุข มีความอริสวริยา ถ้าเป็นตัวตลกนี่พูดได้มาก ได้ทุกเรื่อง”^๒

^๑ สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ เฟื่องหนู, ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

^๒ สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ เฟื่องหนู, ๖ เม.ย. ๒๕๕๘.

ในการเตรียมเรื่องที่ทำการแสดงนั้น นายหนังตะลุงจะเน้นที่งานที่จะแสดงเป็นสำคัญ ดังนั้นในส่วนของการเตรียมเนื้อหาที่จะสอนหรือสอดแทรกให้กับผู้ชมนั้น นายหนังจะสอดแทรกให้เหมาะสมกับงานนั้น ๆ สำหรับผู้วิจัยเองมีข้อคิดเห็นบางประการว่า เท่าที่ได้สอบถามนายหนังก็ปรากฏว่า นายหนังจะแสดงเพียงปีละ ๒ - ๓ เรื่องเท่านั้น ทั้งนี้ทั้งนั้นเพราะเป็นการแสดงไม่ซ้ำที่กัน ถ้าหากเป็นการแสดงในพื้นที่ ๆ ใกล้เคียงกันก็จะเปลี่ยนเรื่องใหม่ หรืออาจจะแสดงเรื่องเดิมก็ได้ และจากการลงภาคสนามทั้งสองครั้งก็ปรากฏว่า นายหนังสุรเชษฐ์ ได้แสดงเรื่องเดียวกันทั้งสองครั้ง ถึงกระนั้นแม้ว่าโครงสร้างหลักของเรื่องเหมือนกัน แต่บทสนทนาก็มีส่วนที่ต่างกันพอสมควร จะสังเกตว่าบทสนทนานั้นนายหนังสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมในช่วงนั้น หรือสถานที่ ๆ ไปแสดง และจากติดตามการแสดงหนังตะลุงกับนายหนังสุรเชษฐ์ทั้งสองครั้งรวมทั้งการได้ฟังเทปบันทึกเสียงทั้ง ๖ เรื่องที่ทำการวิจัยปรากฏว่า ในเนื้อเรื่องของทุกเรื่องนั้นก็จะปรากฏมี เจ้าเมือง ฤาษี ตัวพระตัวนาง พ่อ แม่ ตัวร้าย ตัวตลก เหมือนกันทุกเรื่อง แต่สิ่งที่แตกต่างกันที่เห็นได้ ก็คือบทสนทนาที่อยู่ด้านในของเรื่อง นายหนังจะเน้นสถานการณ์ของสังคมในช่วงนั้น ๆ หรือสถานที่แสดงเป็นสำคัญ

๔.๑.๒ การเขียนบท

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการแสดงหนังตะลุงที่ขาดไม่ได้เลยก็คือบทหนังตะลุงซึ่งนับว่า เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง การเขียนบทมีความสำคัญสำหรับนายหนัง ส่วนใหญ่แล้วนายหนังจะเขียนบทเอง แสดงเอง พากย์เอง เว้นก็เพียงแต่ดนตรีเท่านั้น ในการเขียนบทนั้นถ้าเขียนบทเอง นายหนังจะต้องวางโครงเรื่องขึ้นก่อนว่าจะสื่อถึงอะไร ต้องการนำเสนออะไร เมื่อกำหนดได้แล้วก็จะกำหนดสถานที่ ตัวบุคคล จากนั้นก็จะผูกเรื่องให้เป็นไปตามที่ต้องการ ส่วนเนื้อหาของเรื่องนั้นจะมีทั้งบทดีและบทร้ายปะปนกันไป จะมีแต่เรื่องดี ๆ อย่างเดียวก็ได้ หรือจะมีแต่เรื่องร้าย ๆ อย่างเดียวก็ได้เช่นกัน เพราะธรรมชาติของคนไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรเสียเมื่อจบเรื่องแล้วจะสรุปได้ว่า ธรรมะย่อมชนะอธรรมเสมอ ในการเขียนบทของหนังตะลุงนั้นจากการสัมภาษณ์นักวิชาการและจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าบทของหนังตะลุงนั้น แยกได้เป็นสองส่วนคือ บทที่เป็นนิยาย กับบทเจรจาหรือบทที่นายหนังต้องการแทรกในระหว่างการแสดง

๑) บทนิยาย

บทนิยายหรือบทหลักของโครงเรื่องซึ่งเป็นบทที่ตายตัว เป็นบทที่นายหนังกำหนดไว้อย่างแน่ชัด ว่าหนังตะลุงเรื่องนั้น ๆ มีกี่ตอน และแต่ละตอนนั้นเหตุการณ์จะเริ่มตั้งแต่ไหนถึง

ไหน ซึ่งนายหน้าอาจจะเขียนโครงเรื่องย่อ ๆ ของแต่ละตอนเอาไว้ด้วยก็ได้ ซึ่งจากการสอบถาม นายหน้าสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ก็ได้ความว่า “ เรื่องหนึ่งตระกูลแต่ละเรื่องก็มีจำนวนตอนไม่เท่ากัน แล้วแต่ว่าเรื่องสั้นหรือเรื่องยาว บางเรื่องก็มี ๒๐ ตอน บางเรื่องก็ไม่ถึง หรือบางเรื่องก็อาจจะมากกว่า แต่โดยประมาณก็ ๒๐ ตอน เวลาเล่นตอนหนึ่ง ๆ โดยทั่ว ๆ ไป ถ้าใช้เวลาเล่น ประมาณ ๓๐ นาที บทพวกนี้ถือว่าเป็นบทหลักเป็นบทที่ตายตัว ตรงนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลง ไปเล่นก็ ที่ ๆ ถ้าเล่นเรื่องนี้ก็ต้องเป็นพยานนี้” บทนิยายหรือบทที่เป็นโครงเรื่องหลักนี้นายหน้าจะเขียนเป็น บทย่อ ๆ เอาไว้ในแผ่น กระดาษสมุด เพื่อสะดวกในเวลาทำการแสดง ดังนั้นการเขียนบทที่เป็น นิยายนั้น จะต้องมีความคิดรวบยอด และจะต้องผูกเค้าโครงเรื่องให้เป็นไปตามแนวคิดที่วางไว้ เพื่อป้องกันการหลงลืมและการทิ้งบท ทั้งนี้เพราะในบทนิยายหนึ่งตระกูลนั้นมีตัวละครหลายตัว และแต่ละตัวก็มีบทบาทต่าง ๆ กันออกไป

๒) บทสนทนา

บทสนทนาใช้เป็นบทที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง และเป็นบทที่นายหน้าจะสอดแทรก ความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนดู ซึ่งแยกได้เป็น ๒ ประเภทคือ บทขับ และบทเจรจา

บทขับ คือ บทกลอนที่ใช้ขับร้อง ที่เรียกว่าบทขับ ซึ่งจะสลับกับบทเจรจา เพื่อ บรรยายเรื่อง บรรยายฉาก บรรยายความรู้สึกนึกคิดอิริยาบถของตัวละคร มีความยาวเหมาะสม คนตรีรับเป็นช่วง ๆ บทขับถ้ายาวเกินไป ทำให้ยืดขาด ชักช้า ถ้าสั้นเกินไป ขาดใจความ หนึ่ง ในอดีตถือบทขับเป็นหลัก ส่วนหนึ่งในปัจจุบันถือบทเจรจาลำดับหลัก กลอนเริ่มเรื่องของแต่ละ ตอน ๘-๑๐ คำกลอน กลอนสรุปเรื่อง ๒-๔ คำกลอน

รูปแบบบทขับที่นำมาใช้

๑. กาพย์หรือร่าย ใช้สำหรับรำมนต์อาถรรพ์ ร่ายมนต์พระอิศวร

๒. กลอนแปด ใช้กันทั่ว ๆ ไป เช่น บรรยายความรู้สึกของตัวละคร ใช้บรรยาย ธรรมชาติ ใช้บรรยายการสู้รบ เป็นต้น

๓. กลอนหก นิยมใช้เพื่อสร้างอารมณ์ให้ตื่นเต้น น่าสะพรึงกลัว มีทำนองท่วงทำนอง แข็งกร้าว ใช้ขับบทยักษ์ บทพญาคูขี้หอม เป็นต้น

๔. กลอนสี่ มักใช้กับตัวละคร หรืออาถรรพ์ภูติผี เป็นอาจารย์ของยักษ์ แต่มุ่งในวิชา อาคม

๓สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ เฟื่องหนู , ๖ เม.ย. ๒๕๔๘.

๕. กลอนคำคอน เป็นบทขับที่นิยมร้องกันในจังหวัดนครศรีธรรมราช ถ้าเป็นหนังสือที่มีเสียงดี ฟังเสนาะหูมาก หนังสือดังในจังหวัดตรัง พัทลุง ก็นิยมนำไปใช้ บทที่นิยมใช้คำกลอนบทนี้ได้แก่ คำคอนบทแม่สอนลูก คำคอนบทรัก คำคอนบทโต้ตอบ เป็นต้น

๖. กลอนกลบท การขับกลอนกลบทเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาของหนังสือดัง เพราะต้องมีความสันทัดในการสรรหาคำมาใช้ รู้คำมาก กลอนกลบทที่นายหนังสือดังนิยมนำมาใช้มีเพียง ๓-๔ กลบทคือ กลบทสวดสวดบั้ง นิยมใช้เป็นบทขับทวน กลบทสุรางค์ระบำ นิยมใช้กับบทตัดพ้อต่อว่า กลบทนาครีพันธุ์ นิยมใช้กับบทที่แสดงถึงความขลังศักดิ์สิทธิ์ หรือบทที่แสดงถึงความขึงขัง เอาจริงเอาจัง เป็นต้น

๗. บทอ้อจรรย๋ หนังสือดังเรียกบทนี้ว่าบทสมพาส ถือเป็นบทศิลปะชั้นสูง ที่นำสัญลักษณ์อื่น ๆ มาบอกแทนการมีเพศสัมพันธ์ หนังสือดังรุ่นก่อน ๆ เวลาเข้าพระเข้านาง ถ้าขาดบทอ้อจรรย๋ จะได้รับการต่อว่าต่อขานจากคนดู ในปัจจุบันก็ยังมียุ้งบาง คนดูที่สูงอายุยังให้ความนิยม แต่คนดูรุ่นใหม่ ๆ ฟังแล้วจะไม่ค่อยรู้เรื่อง

๘. กลอนลอดโหม่ง คือบทขับสลับกับเสียงโหม่ง ใช้ขับเกี่ยวกับบทเศร้า เช่น นางเจ้าเมืองถูกเมียขี้ขลาดใส่ร้าย เจ้าเมืองหลงเชื่อสั่งขับนางออกจากวัง เป็นต้น ๙. กลอนตาย คือคำที่ผสมด้วยสระเสียงสั้น หรือสะกดด้วยแม่ก แม่กด แม่กบ นิยมใช้ขับบทยักยัก บทหัวโอง บทสู้รบ หรือบทตั้งเมือง

บทเจรจา

บทเจรจาคือบทพูดจาสนทนากันระหว่างตัวละครในเรื่อง ในบทเจรจานี้นายหนังสือดังสามารถสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ ลงไปได้ตามที่ต้องการ และบทเจรจานี้ นายหนังสือดังอาจจะเขียนขึ้นหรือไม่ก็ได้ ดังที่นายหนังสือดังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ให้สัมภาษณ์ว่า “บทเจรจานี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของนายหนังสือดัง ถ้าเป็นหนังสือดังใหม่ ๆ ก็อาจจะต้องเขียนไว้เหมือนกัน แต่ถ้าประสบการณ์มากเข้า ๆ ไม่ต้องก้ำได้ แต่ถ้าเขียนมาหรือจดมากำต้องระวัง เพราะอาจจะไปสับสนกับบทนิยายได้ ผมเองครั้งเล่นใหม่ ๆ ก้ำใช้เหมือนกัน แต่พอนาน ๆ ประสบการณ์มากเข้า ๆ ก้ำไม่ต้องใช้ อาศัยความจำ อาศัยประสบการณ์ อาศัยการค้นคว้าติดตามข่าวสารสังคมอยู่ตลอดเวลาเล่นก็ยกตัวอย่างพวกนี้แหละเป็นอุทาหรณ์ได้ แต่ว่าเรากำต้องรู้ว่า ไปเล่นในงานหรือ”^๔ ดังนั้นการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ หรือต้องการจะให้ข้อคิดอะไร นายหนังสือดังจะสอดแทรกลงในบทเจรจาผ่านทางตัวละครหนังสือดังได้ แต่ก็ต้องไม่ให้มากเกินไป เพราะคนที่มาดูหนังสือดัง

^๔ สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ เเพ้งหนู, ๖ เม.ย. ๒๕๔๘.

นั้นส่วนใหญ่ก็มาคู่เพื่อความบันเทิง อย่างไรก็ตาม การเขียนบทมีความสำคัญสำหรับนายหนังมาก เพื่อเนื้อเรื่องจะได้เป็นไปตามลำดับ มีความตื่นเต้น ชวนติดตาม และการสอดแทรกเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในระหว่างเนื้อเรื่องจะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับปฏิภาณไหวพริบในการนำเสนอของนายหนังด้วย

๔.๑.๓ การกำหนดการแสดงและสถานที่แสดง

ในเรื่องการกำหนดการแสดงและสถานที่ ๆ จะทำการแสดงนั้น หากเปรียบเทียบดังลูกในปัจุบันหนังตะลุงในสมัยก่อนแล้วค่อนข้างที่จะแตกต่างกัน เพราะหนังตะลุงในสมัยก่อนนั้นเมื่อเสร็จจากฤดูกาลทำนาแล้วนายหนังก็จะนำคณะหนังพร้อมทั้งลูกทีมของตนไปเพื่อทำการแสดง การเดินทางครั้งหนึ่ง ๆ นั้นอาจต้องใช้เวลาเป็นเดือน ๆ ดังที่นายหนังสุรเชษฐ์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ สมัยก่อนพอเสร็จหยามนา นายหนังก็พาคณะออกไปแสดง ใช้เวลาเดินทางเป็นเดือน ๆ หว่างอิได้กลับบ้าน ถ้าไปพักตามวัด ตามศาลาวัด เพราะเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางของประชาชน พอหวนเย็น ๆ หัวค่ำ ๆ ถ้าตึกทอง ประโคมเครื่องดนตรี ชาวบ้านเขาก็รู้ว่าคืนนี้มีหนังมาเล่นที่นั่นที่นี่ ถ้าเป็นแบบนี้ ส่วนเรื่องค่าจ้างนั้นแล้วแต่ชาวบ้านเขาให้ บางคนก็ให้เป็นตาสเล็ก ๆ น้อย ๆ บางคนให้ข้าวสารก็มี ถ้าพออยู่กันได้ ส่วนหนังในปัจจุบันมีค่าตัว คณะไหนดัง ๆ ค่าตัวก็แพง สี่หมื่น ห้าหมื่น ต่อคืนก็มี ไอ้ที่ถูก ๆ หมื่น ๆ สองหมื่นก็มี หรือไม่ถึงหมื่นก็มีแล้วแต่ชื่อเสียงของนายหนังบางคนเล่นหนังตะลุงเป็นอาชีพเสริมก็มี บางคนเป็นครูเป็นตำรวจก็มี ไอ้หรัยพันธ์ และในปัจจุบันไอ้เรื่องการเดินทางไปเล่นหนังเหมือนสมัยก่อนไม่มีแล้ว ทุกวันนี้เขารับไปเล่น ไปเล่นที่ไหนงานไอ้หรัยกว่ากันไป ตกลงราคากันเรียบร้อย พอถึงวันเล่น ทีมงานไปปลุกโรง ไอ้โรงหนังทุกวันนี้ก็ไม่เหมือนแรกก่อนเล่า สมัยก่อนใช้ไม้ไผ่ปลุกเข้าเป็นโรง เป็นเพิงหมาแหงน ทำลวก ๆ พอใช้ได้ ใช้ใบพร้าวทำหลังคา ทำที่กันข้างโรง พอเล่นเสร็จจากที่นี่ก็ไปเล่นที่อื่นเล่าก็ค่อยไปหาใหม่เอาข้างหน้า แต่ในปัจจุบันมีแบบสำเร็จรูป คือโรงโคลงเหล็ก มีแบบประกอบเรียบร้อย ไม่ลำบากเหมือนสมัยก่อน” ส่วนสถานที่ ๆ ใช้ในการทำการแสดงหนังตะลุงนั้น ก็ต้องรู้ว่าไปทำการแสดงในงานอะไร สถานที่ไหน ทั้งนี้อาจเป็นการง่ายต่อการเตรียมตัวของนายหนังตะลุงเอง ดังที่นายหนังสุรเชษฐ์ ได้เล่าให้ฟังว่า “ นายหนังก็ต้องรู้ว่าไปเล่นในงานหรัย เพราะง่ายต่อการเตรียมตัว เตรียมเนื้อหาให้เข้ากับงาน ไอ้ถ้าเป็นหนังที่เขามีประสพการณ์มาก ๆ ถ้าไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นหนังที่ประสพการณ์ยังน้อย ๆ ถ้าลำบากสักหิดกัฟุดง่าย ๆ ให้นายหนังรู้ก่อนว่าไปเล่นในงานไอ้หรัย เพื่อมีเวลาได้เตรียมตัว นี่พูดถึงงานส่วนสถานที่อีกอย่างคือเรื่องของการสร้างโรงหนัง หนังตะลุงก็มีความเชื่ออยู่พอสมควรแม้ใน

ปัจจุบันนี้ก็ตาม เช่นว่า ถ้าเล่นในงานศพ ถ้าต้องไม่หันหน้าโรงหนังเข้าหาศพ ไม่หันหน้าโรงหนังไปทางทิศตะวันตก ไม่ปลูกโรงคร่อมกับตอไม้ใหญ่ ๆ คล่อมทางเดิน คล่อมทางน้ำไหล ไม่คล่อมที่แดน ไอ้หัยประมาณนี้และ”^๕

จะเห็นได้ว่า หนังสืตละงในสมัยก่อนกับปัจจุบันนั้นค่อนข้างจะแตกต่างกันพอสมควรในเรื่องของการกำหนดการที่จะแสดง ทั้งนี้เพราะการเดินทาง การคมนาคมยังไม่เจริญเหมือนในปัจจุบัน ส่วนเรื่องสถานที่นั้น หนังสืตละงไม่ว่าจะเป็นในอดีตและปัจจุบันก็ยังคงยึดถือในเรื่องของความเชื่อแบบเดิม ๆ อยู่

๔.๒ ผลของการเผยแพร่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ได้ศึกษาผลของการเผยแพร่ของนายหนังสือละงในประเด็นต่อไปนี้

๔.๒.๑ ผลจากการสังเกตการณ์

จากการสังเกตการณ์การแสดงหนังสือละงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในการสังเกตการณ์การแสดงหนังสือละงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จำนวน ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ในวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ต.เสาธง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช แสดงเรื่อง ตั้จจธรรมคำจุนโลก เริ่มแสดงเวลา ๒๐.๑๕ น. เลิกเวลา ๐๑.๐๗ น. คนดูประมาณ ๒๐๐ - ๒๕๐ คน ครั้งที่ ๒ แสดงในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ วัดหนองหมื่น ค.ควนกรด อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช แสดงเรื่อง คำสอนน้ำใจแม่ เริ่มแสดงเวลา ๒๐.๐๐ น. ถึงเวลา ๐๑.๓๐ น. คนดูประมาณ ๓๕๐ - ๔๐๐ คน ในการสังเกตการณ์การแสดงนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการสังเกตการณ์ไว้ในประเด็นต่อไปนี้

- ๑) องค์ประกอบในการแสดงหนังสือละง
- ๒) โรงหนังและอุปกรณ์ต่าง ๆ
- ๓) เครื่องดนตรี
- ๔) หนังสื
- ๕) ขนบนิยมในการแสดงหนังสือละง
- ๖) โอกาสที่เล่นหรือแสดงหนังสือละง
- ๗) ความเชื่อเกี่ยวกับหนังสือละง

^๕ สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง, ๖ เม.ย. ๒๕๕๘.

๑) องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง

คณะหนังตะลุงสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ประกอบด้วยบุคคลจำนวน ๑๐ คน คือ นายหนัง ๑ คน ลูกคู่อีก ๒ คน คนตีทับ ๑ คน ตีกลอง ๑ คน คนเป่าปี่ ๑ คน คนตีโหม่ง ๑ คน คนตีฉิ่ง ๑ คน คนตีกรับ ๑ คน คนเล่นกีตาร์ ๑ คน คนตีกลองชุด ๑ คน คนสีซอ ๑ คน

ในสมัยก่อน คณะหนังตะลุงมีประมาณ ๘ คน คือ นายหนัง ๑ คน เล่นดนตรี ๖ คน และมีหมอไสยศาสตร์ประจำโรงอีก ๑ คน เรียกว่า “หมอกบโรง” แต่ในปัจจุบันหมอกบโรงจะไม่ค่อยมี เพราะความเชื่อทางไสยศาสตร์คลี่คลายไปมาก แต่มีเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น คนก็เพิ่มขึ้นตามแต่ละคณะจะมีเครื่องดนตรีก็อย่าง ส่วนนายหนังตะลุงในสมัยก่อนก็มีผู้เล่น ๒ คน นั่งทางหัวหยุก (ส่วนโคนของต้นกล้วยที่ใช้ปักรูปหนัง) สำหรับเชิดและพากย์รูปพระนาง อีกคนนั่งทางปลายหยุกสำหรับเชิดและพากย์ยักษ์ ตัวตลก และตัวประกอบอื่น ๆ คณะหนังตะลุงจะได้รับความนิยมหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับนายหนังและลูกคู่ นายหนังตะลุงต้องมีคุณสมบัติหลายอย่างที่สำคัญคือ ต้องมีเสียงดีเพื่อขับร้องกลอนให้เสียงเข้าโหม่ง ต้องทำเสียงได้หลายเสียงและต้องให้สอดคล้องกับบุคลิกของรูปหนังแต่ละตัว เรียกว่า “แหลงกินรูป” ต้องมีความรู้ รอบรู้มีไหวพริบ ปฏิภาณ และที่สำคัญคือ ต้องมีอารมณ์ขันเพื่อให้ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลินสนุกสนาน นายหนังจึงเป็นแกนสำคัญของคณะหนังตะลุง”

๒) โรงหนังและอุปกรณ์ต่าง ๆ

โรงหนังตะลุงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ เป็นโครงสร้างเหล็กสำเร็จรูป ๔ เสา ขนาดโรงหนังประมาณ ความกว้างประมาณ ๕ เมตร ยาว ๔ เมตร เป็นการปลูกสร้างแบบเพิงหมาแห่น ด้านหน้าจะสูงกว่าด้านหลังประมาณ ๕๐ เซนติเมตร มีความสูงด้านหน้า ประมาณ ๔ เมตร ด้านหลังประมาณ ๓.๕๐ เมตร มีบันไดขึ้นด้านหลัง สูงจากพื้นดินจนถึงที่นั่งประมาณ ๑.๒๐ เมตร มุงด้วยเต็นท์ ข้าง ๆ ทั้งสองข้างด้วยผ้าบาง ๆ ด้านหน้าจึงจอหนังทำด้วยผ้าขาวบาง ๆ มีชื่อคณะหนังอยู่ด้านบน จอหนังกว้างประมาณ ๕ ฟุต ยาวประมาณ ๑๐ ฟุต ที่ด้านขอบทั้งสองจะทำขอบริมด้วยผ้าสีต่าง ๆ เช่น สีแดง สีเขียว สีน้ำเงิน เป็นต้น ขนาด ๔-๕ นิ้ว เรียกว่า “หุราม” เย็บไว้เป็นระยะโดยรอบ หุรามแต่ละอันจะผูกเชือกยาวประมาณ ๒ ฟุต ๕ นิ้ว เรียกว่า “หนวดหุราม” สำหรับผูกจึงจอให้ตึง ส่วนของจอตามแนวยาวเลยช่วงกลางขึ้นไปจนถึงช่วงกลางขึ้นไปประมาณ ๑ ฟุต จะตีตะเข็บ ถือกันว่าเป็นการแบ่งแยกระหว่างแดนมนุษย์กับแดนสวรรค์ และรูป

Page 120 of 233

ใช้เพลงทับข้าง เพลงปี่ข้าง เพลงทับคือเพลงที่ถือเอาจังหวะของทับเป็นเอก เพลงปี่คือเพลงที่ใช้ปี่เดินทำนองซึ่งโดยมากใช้เพลงไทยเดิม สำหรับหนังคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์จะใช้เพลงไทยสากลเป็นหลัก โดยอาจใช้ดนตรีเพลงลูกทุ่งบ้างเป็นบางครั้ง

๔) รูปหนัง

ในคณะหนังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ มีรูปหนังตะลุงทั้งหมดประมาณ ๔๐๐ ตัว แต่ในการแสดงแต่ละเรื่องใช้ตัวหนังประมาณ ๒๐ - ๒๕ ตัวเท่านั้น โดยแยกเป็นตัวหนังหลัก ๆ และตัวเบ็ดเตล็ด ส่วนที่เป็นตัวหลัก ๆ ได้แก่ รูปพระอิศวร ฤาษี เจ้าเมือง มเหสี ตัวพระด้วนาง ยักษ์ ตัวตลก เทวดา เป็นต้น ซึ่งหนังทุกคณะจะต้องมี ส่วนรูปตัวเบ็ดเตล็ดได้แก่ รูปสัตว์ต่าง ๆ ต้นไม้ ภูเขา ภูตผีปีศาจ ยานพาหนะ และอาวุธ เป็นต้น แล้วแต่ละคณะจะมีไม่เหมือนกัน และโอกาสที่ใช้ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะแสดงเป็นสำคัญ

ส่วนรูปตัวตลกนั้น ทางคณะใช้อยู่เป็นประจำเพียง ๔-๖ ตัว คือ ไอ้เท่ง คู่กับ ไอ้หนู น้อย และ ไอ้ปราบ คู่กับ ไอ้เมือง ไอ้พูนคู่กับ ไอ้พาน เป็นต้น ส่วนจะเลือกใช้ตัวใดนั้นขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะแสดงเป็นสำคัญ แต่ผู้วิจัยพบว่า ในเรื่องที่ได้นำมาศึกษานั้น ได้มีตัวตลกเพิ่มเข้ามาอีก เช่น นายสะหม้อ เจ๊กจ้อง และหนูเนา เป็นต้น ในการเก็บรูปหนังนั้น รูปหนังจะถูกเก็บไว้ในแผงหนัง โดยวางเรียงกันไว้อย่างเป็นระเบียบ มีการจัดวางตามลำดับความสำคัญคือ รูปหนังที่ไม่สำคัญซึ่งได้แก่รูปเบ็ดเตล็ดและรูปตัวตลกที่ไม่สำคัญ ซึ่งรวมเรียกว่ารูปกาก ไว้ด้านล่าง ถัดขึ้นมาจะเป็นรูปยักษ์ รูปพระนาง รูปเจ้าเมือง ตัวตลกที่สำคัญ ๆ รูปปราชญ์บาท พระอิศวร และ ฤาษี ตามลำดับ และยังมีรูปที่คณะเคารพเป็นพิเศษจะเก็บไว้สำหรับบูชา จะไม่นำมาแสดงด้วย และจะแยกเก็บไว้ต่างหาก เวลาไปแสดงที่ไหนก็จะนำไปด้วย ใส่ถุงที่เย็บขึ้นเฉพาะและจะแขวนไว้ในที่สูงเสมอ^๑

๕) ขนบนิยมในการแสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุงแยกได้เป็น ๒ ประเภทคือ การแสดงเพื่อความบันเทิงสนุกสนาน และการแสดงเพื่อทำพิธีกรรม ซึ่งในการแสดงทั้ง ๒ ประเภทนั้นมีความแตกต่างกันหลายประการคือ

^๑สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง, ๖ เม.ย. ๒๕๔๘.

ก. การแสดงเพื่อความบันเทิง

ในการแสดงเพื่อความบันเทิงนั้นทุกคณะมีลำดับขั้นตอนการเล่นที่เหมือน ๆ กัน ไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน คือ เริ่มต้นด้วยการตั้งเครื่องเบิกโรง โหมโรง ออกลึงตอนหัวค่ำ ออกฤาษี ออกรูปละ ออกรูปพระอิศวร ออกรูปปราชญ์หน้าบท ออกรูปบอกเรื่อง เกี่ยวจอ ตั้งนามเมือง และแสดงเรื่อง ซึ่งจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การตั้งเครื่องเบิกโรง

ในการตั้งเครื่องเบิกโรงก็เพื่อเป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ขอที่ตั้งโรงและปิดเป่าเสนียดจัญไร และเป็นการเชิญครูหนังมาคุ้มครอง ซึ่งจะเริ่มด้วยนายหนังตีกลองนำ ลูกคู่บรรเลงเพลงเชิด เรียกว่า ตั้งเครื่อง จากนั้นนายหนังแฉงคือคนแบกแฉงใส่รูปหนังแก่แฉงเอารูปหนังออกมาวางให้เป็นระเบียบ ต่อจากนั้นนายหนังจะทำพิธีเบิกโรง ซึ่งเจ้าภาพจะจัดไว้ให้ ซึ่งได้แก่ หมากพลู ๕ กำ เทียน ๑ เล่ม เงิน อีก ๑๒ บาท แต่ถ้าเป็นงานอวมงคลจะเพิ่มเสื้อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ หม้อ น้ำมนต์ ๑ ใบ มาวางไว้หน้าหอยก ต่อจากนั้นจะกล่าวคำชุมนุมเทวดา เสร็จแล้วนายหนังจะเอารูปฤาษี รูปปราชญ์หน้าบท รูปเจ้าเมือง มาปักบนหอยก แล้วจะร้องเชิญครูหนังให้มาคุ้มครอง ขอที่ตั้งโรงจากพระภูมิเจ้าที่และนางธรณี แล้วเสกหมาก ๓ กำ ชดทับ ๑ กำ เหน็บไว้ที่ตะเกียงหรือดวงไฟ ๑ กำ และเหน็บไว้ที่หลังคาโรงหนังอีก ๑ กำ เพื่อเป็นการกันเสนียดจัญไร จบแล้วลูกคู่จะบรรเลงเพลงโหมโรง^๔ สำหรับในวันที่ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลนั้น คือวันที่ ๖ เมษายน พ. ศ. ๒๕๔๘ พิธีกรรมดังกล่าว นายทรงฤทธิ์ หนูเพ็ง ซึ่งเป็นบุตรชายของนายสุรเชษฐ์ เป็นคนประกอบพิธีกรรม และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว คุณสุรเชษฐ์ หนูเพ็งได้มารับช่วงในการแสดงเรื่องต่อไป

โหมโรง

การโหมโรงคือการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ เพื่อเรียกคนดู และเพื่อให้นายหนังได้เตรียมความพร้อม การบรรเลงเพลงโหมโรงนั้นในสมัยก่อนนิยมใช้เพลงทับ คือ ใช้ทับเป็นตัวขึ้นเดินจังหวะทำนองต่าง ๆ กันไป คนตรีอื่น ๆ บรรเลงตามทับทั้งสิ้น เพลงที่นิยมบรรเลงมี ๑๒ เพลง คือ เพลงเดิน เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงยักษ์ เพลงสามหมู่ เพลงนางเดินป่า เพลงเจ้าเมืองสั่งออกราชการ เพลงนางออกจากวัง เพลงชุมพล เพลงยกพล เพลงยักษ์จับสัตว์ เพลงกลับวัง ต่อมาหันมานิยมโหมโรงด้วยเพลงปี่ คือใช้ปี่เป็นหลัก และเพลงที่นิยมนำมาเล่นจะเป็นเพลง

^๔สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง, ๖ เม.ย. ๒๕๔๘.

ไทยเดิม เช่น เพลงพัดชา เพลงลาวสมเด็จ เพลงเขมรปี่แก้ว เพลงเขมรปากท่อ เพลงจีนแส เพลงลาวดวงเดือน เพลงชายคลั่ง เพลงสุดสงวน เพลงนางกรวญ เพลงสะบัดสะบั้ง เพลงเขมรพวง เพลงชะนีร้องไห้ ในปัจจุบันนิยมการโหมโรงด้วยเพลงปี่ โดยถือว่าเพลงพัดชาเป็นเพลงครู จากนั้นก็จะบรรเลงเพลงลูกทุ่งเป็นพื้น สำหรับหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ใช้เพลงปี่เป็นหลักและใช้เพลงลูกทุ่งเป็นพื้น

ออกลึงตอนหัวคำ

การออกลึงตอนหัวคำ เป็นขนบนิยมในการเล่นหนังตะลุงในสมัยก่อน โดยใช้ลึงขาวเป็นตัวแทนของความคิด และลึงดำเป็นตัวแทนของความชั่ว ลึงดำประพาดิเกรทำตัวไม่เหมาะสม ฤาษีสั่งให้ลึงขาวไปจับมา ลึงทั้งคู่ต่อสู้กัน ลึงขาวจับลึงดำได้และจะฆ่าเสีย แต่ฤาษีได้ห้ามเอาไว้และอบรมสั่งสอนจนลึงดำกลับใจได้ ฤาษีก็ให้ปล่อยตัวไป^๙ แต่ในปัจจุบันไม่นิยมเล่นแล้ว คณะหนังจึงได้ข้ามขั้นตอนนี้ไป

ออกฤาษี

การออกรูปฤาษีเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์และปิดป่าเสนียดจัญไรต่าง ๆ การเชิดรูปฤาษีนั้นจะใช้ไม้เท้าออกต่อตรงมุมขวามุมซ้าย และกลางจออย่างละครึ่งและเหาะผ่านจอจากด้านขวาไปด้านซ้าย ถอยหลังซ้ำ ๆ เต้นอย่างสามชุกเป็นทำนองเร่งกระชับโดยใช้ไม้เท้ายันไปข้างหน้า ถอยหลังสลับกัน เชิดเหาะไปกลับซ้ายขวา ๓ ครั้ง จากนั้นจึงปีกรูปลงกลางจอแล้วร้ายคาถาซึ่งจะเริ่มด้วยนะโม ๓ จบ ต่อจากนั้นสวดขจัดสักเกเป็นการชุมนุมเทวดาแล้วกล่าวบทธรรมนิสารเป็นบทสวดเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อเสร็จสิ้นแล้วก็จะถอดรูปเชิดเหาะจากขวาไปซ้ายกลับไปกลับมา ๓ ครั้ง ถือว่าเป็นการเสร็จการออกรูปฤาษี

ออกรูปละ

การออกรูปละ หมายถึงการสู้รบกัน เป็นการออกรูปพระรามกับทศกัณฐ์ต่อสู้กัน การออกรูปละในปัจจุบันไม่แสดงกันแล้ว

^๙ พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช” หน้า ๑๐๑.

^{๑๐} อุดม ดุจศรีวัตร, หนังตะลุง, หน้า ๒๕ - ๓๐.

ออกรูปพระอิศวร

การออกรูปพระอิศวรทรงโคก^{๑๑}เพื่อเป็นการบูชาพระอิศวรผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการบันเทิง ธรรมเนียมการออกรูปพระอิศวรจะเริ่มด้วยการเชิดรูปให้ผ่านจอส่วนบนอย่างช้า ๆ โดยการให้เห็นเงาเพียงราง ๆ เท่านั้น อดทนทำเชิดให้เห็นความมีอำนาจของพระอิศวรและความพศของโคทรวง แล้วปักลงกลางจอ ร่ายมนต์ไหว้เทพเจ้าและครูหนังโดยการตั้งคาถาเจ็ดคาบ ระลึกถึงอานุภาพของพระเจ้าทั้งสามตามลัทธิฮินดู

- โอม...ข้าจะไหว้พระเจ้าเอ๋ย ทั้งสามพระองค์ พระอิศวรผู้ทรงพระยาโคตสุภราชฤทธิรอน

- กรของข้าจะไหว้พระนารายณ์ทรงศร ทรงครุฑยหิณจร พระจิรนนทร์เรืองรงค์

- กรซ้ายข้าจะไหว้พระจตุรพักตรผู้ทรงพระมหาสุวรมณเฑาะพหังส ทรงมหิทธิฤทธิ์ลือนาม

- สามองค์ทรงภพทั้งสาม สามโลกบ่มีขาม พระเดชพระนามลือขจร

- เรื่องเอ๋ย เรื่องเดช เรื่องเวทย์ เรื่องพร เรือ ฟ้า และดินดอน ขจรทั่วจบ จักรวาล

จากนั้นบทที่ ๖ และ ๗ เป็นการไหว้พระบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้สั่งสอนศิลปวิทยาต่าง ๆ แล้วปรารภเรื่องการแสดงเป็นไปตามธรรมเนียมนิยม

- กรขวข้าจะไหว้บิดามารดา ครูอาจารย์ สั่งสอนสรรพกร เครื่องละเล่นในโลกโลกา กลางคีนหนัง กลางวันละคร และเสภาคนเห็นประจักษ์ตา ประดับประดาด้วยเครื่องเรืองไกรราเอยราตรี อักคี่จ่อจุดแจ่มใส เอาหนังมาส่องแสงไฟ แลดูวิจิตรลวดลาย พรายตาด้วยด้วยเครื่องประโคนทั้งหลายรายชมเชิดสบาย ศรีศรีสวัสดิ์ และสมปอง อดูลโหชนชโนทั้งผอง พินพาทย์ตะโพนกลอง ข้าจะเล่นให้ท่านทั้งหลายดู สองกรยกรูปขึ้นเชิดชู รบรอดสูหลิกลีเสื้อสายไปมา

- ต่างต่างหนคลเล่นดิน ให้สินสะดวกและโดยคาย แผ่นดินพลิกคว่ำล้มหายไปด้วยอำนาจอันพิงชม วาครูปทศเศียรขุนพรหม สำหรับจะล้างศัตรู ใครแพ้ก็จำเพื่อย้ำท้อแท้ไอนอ่อนหูใครชนะเอาเป็นครู ท่านผู้รู้การแสดง เร็ว ๆ เกิดเหวี่ยง ท่านนายตะเกียงเอาเพลิงมาเหยียงให้เป็นแสงสีเท่าโคจะแผลง ด้วยน้ำเนตรเต็มตามณ... จบแล้วเชิดรูปเข้าโรง^{๑๑} สำหรับการแสดงของหนังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ในวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ นั้น ไม่มีการออกรูปพระอิศวร

^{๑๑} ฉันทส ทองช่วย, เชิดชูเกียรติ นายอิม จันทรขุม, หน้า ๕๗ .

ออกรูปปราชญ์หน้าบท

การออกรูปปราชญ์หน้าบทหรือรูปภาศซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของนายหนัง นายหนังแต่ละคนมีภูมิหลังชีวิตต่างกัน มีครูบาอาจารย์และสิ่งที่นับถือสิ่งต่าง ๆ กัน ดังนั้นรายละเอียดของการกล่าวหน้าบทจึงแตกต่างกันไปด้วย อย่างไรก็ตามข้อกำหนดทางธรรมเนียมปฏิบัติที่ตรงกันก็คือจะต้องไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูหนังที่นับถือพระมหากษัตริย์ เจ้าภาพที่รับมาแสดง เจ้าหน้าทีและผู้ชม นายหนังมักแสดงการถ่อมตัว และรูปปราชญ์หน้าบทจะทำเป็นรูปชายหนุ่มถือดอกบัวบ้าง ธงชาติบ้าง ใช้เล่นเพื่อการไหว้ครูไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งทีนายหนังเคารพนับถือทั้งหมด วิธีเล่นคือจะจับกลอนสั้น ๆ เป็นทำนองไหว้พระก่อน จากนั้นจะเชิครูปออกจอในทำนองสวัสดีผู้ชม เชิครูปในท่าเดินแล้วป้กรูปในท่าสวัสดีจากนั้นจึงจับกลอนไหว้ครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และครูหนังทั้งหลาย ตลอดถึงการใช้จับกลอนเป็นทำนองฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ชม สำหรับคณะหนังตะลุงสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ใช้รูปชายหนุ่มถือดอกบัวเป็นรูปปราชญ์หน้าบทหรือรูปภาศ ควบทจับบทปราชญ์หน้าบทในภาคผนวก

ออกรูปบอกเรื่อง

ในการออกรูปบอกเรื่องคณะหนังตะลุงจะใช้ตัวตลก เป็นตัวบอกเรื่องส่วนจะเป็นตัวตลกตัวใดนั้น ก็แล้วแต่หนังคณะนั้นจะใช้รูปตลกตัวใดเล่นเพื่อเป็นตัวแทนของนายหนัง ในการบอกเรื่องนั้นจะไม่มีกรร้องกลอนแต่จะใช้การพูดแทน การออกรูปบอกเรื่องจะให้รูปโผล่หัวขึ้นกลางจอ ยกมือไหว้ผู้ชม ๓ ครั้งแล้วบอกเรื่องทั่ว ๆ ไปกับผู้ชม เช่น แนะนำคณะหนัง สาเหตุที่มามาเล่น และขอบคุณผู้ชมเป็นต้น สุดท้ายจะบอกเรื่องที่แสดงให้ผู้ชมทราบว่าในคืนนี้จะแสดงเรื่องอะไร และถือว่าเป็นหน้าที่หลักของตัวหนังออกรูปบอกเรื่อง จากนั้นก็จะกล่าวอวยพรให้แก่ผู้ชมแล้วจึงเข้าโรง

เกี่ยวจอ

การเกี่ยวจอคือการจับบทกลอนสั้น ๆ ก่อนตั้งนามเมือง กลอนส่วนใหญ่จะเน้นให้คติสอนใจแก่ผู้ชม บางครั้งมีการชมธรรมชาติบ้างหรือพรรณนาความในใจบ้าง กลอนที่จับนี้นายหนังจะแต่งไว้ก่อน และก่อนจับกลอนนายหนังจะเอารูปเจ้าเมืองกับมเหสีมาปักไว้หน้าจอเสียก่อนแล้วจึงว่ากลอน

ตั้งนามเมือง

การตั้งนามเมืองคือการเปิดเรื่อง โดยเป็นการสมมติชื่อสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่น่ายหนังจะนำมาแสดง การตั้งนามเมือง นายหนังจะนำรูปเจ้าเมือง และมหาลือออกมาปักไว้หน้าจอแล้วจะร้องบทกลอนเพื่อพรรณนาสภาพบ้านเมือง บอกนามเมือง ชื่อตัวละครตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากตั้งนามเมืองแล้ว คณะหนังตะลุงก็จะดำเนินเรื่องไปตามลำดับ ตามที่กำหนดไว้

ขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันจะแสดงไม่ครบทุกขั้นตอน ซึ่งต่างจากการแสดงในอดีตซึ่งจะแสดงครบทุกขั้นตอน สำหรับหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ มีขั้นตอนที่ได้เข้าไปคือ การออกกลิ้ง การออกรูปจะ ออกรูปพระอิศวร ทั้งนี้อาจมองได้ว่า ในอดีตในการแสดงหนังตะลุงจะแสดงตั้งแต่หัวค่ำจนกระทั่งสว่าง คือเริ่มแสดงตั้งแต่เวลา ๒๑.๐๐ น. จนถึง ๖.๐๐ น. แต่ในปัจจุบันคณะหนังส่วนใหญ่จะเริ่มแสดงเวลา ประมาณ ๒๐.๓๐ น. ถึงเวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. หรือบางคณะก็อาจจะไม่ถึงก็ได้ สำหรับเวลาในการออกรูปแต่ละอย่างนั้น ก็ได้ลดเวลาลง เช่นการออกรูปฤาษี ในอดีตใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที แต่ในปัจจุบันใช้เวลาเพียง ๑๐ - ๑๕ นาทีเท่านั้น หรือรูปพระอิศวรทรงโคในอดีตใช้เวลาประมาณ ๒๐ นาที แต่ปัจจุบัน บางคณะก็ตัดออกไป หรือลดเวลาลง เหลือเพียง ๑๐ นาที เป็นต้น และเป็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งว่า เรื่องที่นำมาแสดงนั้น ปกติจะมีความยาวเรื่องละ ๑๕ - ๒๐ ตอน ซึ่งใช้เวลาตอนละประมาณ ๒๐ - ๓๐ นาทีและจะใช้เวลาประมาณ ๘ ชั่วโมง ซึ่งจะทำให้เล่นได้ตลอดทั้งคืน แต่ในปัจจุบันนั้น ใช้เวลาแสดงเพียง ๔ - ๕ ชั่วโมงเท่านั้น และเป็นการแสดงไม่จบเรื่อง จะได้เพียงครึ่งเรื่องเท่านั้น ซึ่งหนังคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ก็เช่นเดียวกัน เท่าที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งสองครั้งก็ได้ข้อมูลเหมือนกันคือพบว่าคณะหนังใช้เวลาแสดงเพียง ๔ - ๕ ชั่วโมง และแสดงได้เพียงครึ่งเรื่องเท่านั้น ประมาณ ๘ ตอน ซึ่งไม่จบเรื่อง และจากการสังเกตกลุ่มคนดู ก็พบว่าหลังจากเวลาเที่ยงคืนแล้ว ประชาชนจะเริ่มทยอยกลับ จากการสอบถามพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพกรีดยาง ซึ่งจะต้องลงกรีดยางในเวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. - ๐๔.๐๐ น. ดังนั้นการรับชมหนังตะลุงของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพียงความสนุกเพลิดเพลินหรือผ่อนคลายจากชีวิตประจำวัน เท่านั้น คุณำร้องกลอนตั้งนามเมืองในภาคผนวก

ข. การแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงมี ๒ อย่างคือ พิธีครอบมือ และพิธีแก้บน มีรายละเอียดดังนี้

พิธีครอบมือ

พิธีครอบมือเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้น เพื่อแสดงการยอมรับว่าผู้เข้าพิธีเป็นหนังตะลุงโดยสมบูรณ์ และเพื่อเป็นการแสดงความยอมรับนับถือครูหนังแต่ครั้งบูรพากาลซึ่งเรียกว่า “ครูต้น” มีพระอนุรุธไชยเถร พระพิราบหน้าทอง ตาหน้อย ตาหนักทอง ก้อนทอง และครูอื่น ๆ ที่นายหนังนับถือ การประกอบพิธีครอบมืออาจจะจัดหลังจากผู้ประสงค์จะหัดหนังเข้ามอบตัว นายหนังซึ่งจะรับเป็นอาจารย์สอนวิชาหนังตะลุงให้ พิธีกรรมนี้ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมากสำหรับนายหนัง นายหนังทุกคนจะต้องผ่านพิธีครอบมือมาแล้วทั้งนั้น จึงจะเป็นนายหนังโดยสมบูรณ์แบบและยังจะเชื่อว่าครูบาอาจารย์จะให้การคุ้มครองและยังความเจริญรุ่งเรืองในการแสดงหนัง

ครูผู้ประกอบพิธีครอบมือจะนุ่งขาวห่มขาว ส่วนผู้เข้าร่วมรับการครอบมือแต่งตัวธรรมดา พิธีจะเริ่มด้วยการเบิกโรงเช่นบวงสรวงครู ไหว้บูชา เพื่อความสวัสดีมงคล เชิญครูเข้าสู่พิธีเบิกบายศรีแล้วให้ผู้เข้าร่วมพิธีปิดดาเสียงจับรูป เพื่อทำนาขอนาคคของหนัง การเสียดดาจะนำเอารูปถ่ายพระนาง ยักษ์ และเสนามาห่อรวมกันให้โพล่แต่ไม้ดัดรูปแล้ว ให้ผู้เข้าพิธีเสียดดาจับรูปหนังเพียงตัวเดียว จับได้รูปใด ก็จะทำนาขอนาคคของนายหนังผู้นั้น คือ

ถ้าจับได้รูปฤๅษี ทำนายว่า จะเป็นหนังที่ดีแต่สอนคนอื่น แต่ตนเองหาปฏิบัติได้ไม่
ถ้าจับได้รูปพระ ทำนายว่าต่อไปจะเป็นหนังดีมีชื่อเสียงได้รับชัยชนะแก่หนังทั้งปวง
ถ้าจับได้รูปนาง ทำนายว่า จะเป็นหนังที่ได้รับความนิยมจากสตรี แสดงหนังได้อ่อนหวานแต่ชื่อเสียงไม่กระฉ่อนเท่าที่ควร

ถ้าจับได้รูปยักษ์ ทำนายว่า ไม่ค่อยมีชื่อเสียง และขอให้คุณไสยกลั่นแกล้งหนังอื่น
ถ้าจับได้รูปเสนาหรือตัวตลก ทำนายว่า จะดีในทางตลกขบขัน

เมื่อเสร็จสิ้นการทำนายแล้ว อาจารย์จะยื่นรูปที่จับได้ให้ผู้เข้าพิธีเช็ดออกจ่อ เป็นการเสร็จพิธี หลังจากนั้นก็เล่นหนัง ก็ถือว่าเป็นนายหนังอย่างสมบูรณ์แบบ

พิธีแก้บน

การเล่นแก้บนหรือภาษาถิ่นเรียกว่า “แก้เหมรย” เป็นการเล่นเพื่อบวงสรวงครูหมอหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่บนบานไว้ หนังตะลุงที่จะเล่นแก้เหมรยได้นั้นต้องมีความรอบรู้ในพิธีกรรมเป็นอย่างดีและผ่านการครอบมือมาแล้ว การเล่นแก้เหมรยจะต้องดูฤกษ์ยามให้เหมาะสม เจ้าภาพต้องเตรียมเครื่องบวงสรวงไว้ให้พร้อมและครบถ้วนตามที่บนบานไว้ ขนบธรรมเนียมในการเล่นทั่ว ๆ ไปไปเหมือนกับการเล่นเพื่อความบันเทิง แต่เสริมการแก้บนเข้าไปการออกรูปรายหน้าบท โดยกล่าวขบร้องเชิญครูหมอ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องบวงสรวงตามที่บนบานไว้ นายหนังยกเรื่องรามเกียรติ์ ตอนใดตอนหนึ่งที่พอจะแก้เคล็ดว่าตัดเหมรยได้ขึ้นมาแสดง เช่น เจ้าบุตรเจ้าลพ ตอนหนุมานพบพระราม เป็นต้น เสร็จแล้วนายหนังจะเอารูปต่าง ๆ มี ฤๅษี เจ้าเมือง พระ นาง พระ

อินทร์ ตัวตลก เป็นต้น มาปึกไว้รวมกันที่หน้าจอเป็นทำนองว่าได้ร่วมรู้เห็นเป็นพยานว่าเจ้าภาพได้แก่ เหมรายแล้ว จากนั้นนายหนังจะใช้มีดตัดห่อเหมรายกว้างออกนอกโรงเรียกว่า “ตัดเหมราย” เป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นนายหนังจะแสดงให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมตามปกติ^{๑๒}

๖) โอกาสที่เล่นหรือแสดงหนังตะลุง

การแสดงของหนังตะลุง คือ งานสมโภชหรืองานเฉลิมฉลองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานมงคล เช่น งานบวช งานบุญประเพณี เป็นต้น แต่งานแต่งงานจะไม่ค่อยนิยมเล่น เพราะมีความเชื่อกันว่า ไม่ทำให้เป็นมงคลแก่เจ้าของงาน ซึ่งเป็นที่เชื่อถือแต่ในครั้งอดีต แต่ในปัจจุบันไม่เคร่งครัดนัก แต่เมื่อเทียบกับงานทั่ว ๆ ไปแล้ว การเล่นหนังตะลุงในงานแต่งงานถือว่ามีน้อย เฉพาะหนังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ เล่นในงานแต่งงานประมาณปีละ ครั้งหรือสองครั้งเท่านั้นเอง หรือบางปีอาจไม่มีเลย^{๑๓} ส่วนงานอวมงคล เช่นงานศพ หรือเกี่ยวกับงานศพ เช่นงานทำบุญร้อยวัน หรือทำบุญกระดูก เป็นต้น สำหรับงานศพถ้าเป็นศพที่ยังไม่ได้เผา ในครั้งอดีตก็ไม่เป็นที่นิยม เพราะถือว่าเป็นงานเศร้าโศก ไม่สมควรที่จะมีมหรสพต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันปรากฏว่า คลายความเคร่งครัดลงไป นอกจากนี้การแสดงหนังตะลุงยังนำไปเพื่อการสาธารณกุศล เพื่อเป็นการรวบรวมรายได้เพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ระดมทุนสร้างโรงเรียน วัด เป็นต้น

๗) ความเชื่อเกี่ยวกับหนังตะลุง

หนังตะลุงนอกจากจะให้ความบันเทิงอย่างมหรสพทั่ว ๆ ไปแล้ว หนังตะลุงยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วยหลายประการคือ

ความเชื่อเกี่ยวกับครุหมอ

ครุหมอคือ บุรพจารย์และบรรพบุรุษที่นายหนังแต่ละคนสืบเชื้อสายมา โดยเชื่อว่าครุหมอเหล่านั้นยังห่วงใยผูกพันกับนายหนัง หากนายหนังบูชาเช่นพลีตามโอกาสอันควรครุหมอก็จะให้ลูก แต่หากละเลยก็อาจให้โทษได้ หนังตะลุงแทบทุกคนจึงต้องตั้งหิ้งบูชาให้เป็นที่สถิตของครุหมอ ปักรูปเทียนบูชาและจะทำพิธีไหว้ครุเป็นระยะ ๆ เช่น ปีละครั้ง หรือ สองสามปีครั้งก็ได้ เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่จะตกลงกับครุหมอว่าอย่างไร

^{๑๒} พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, “ ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช ” หน้า ๑๐๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง , ๖ เมย. ๒๕๔๘.

ความเชื่อเกี่ยวกับรูปหนัง

นายหนังตะลุงเชื่อว่ารูปหนังตะลุงทุกตัวที่ผูกไม้ดับ ผูกมือ เบิกปาก ชุบร่างแล้วย่อมมีอาถรรพ์ ผู้ใดเล่นด้วยความไม่เคารพ ย่อมไม่เกิดมงคลแก่ตน อีกประการหนึ่ง รูปแต่ละรูปมีศักดิ์ไม่เท่ากัน การจัดเก็บต้องเป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ และต้องเอารูปที่มีศักดิ์สูงไว้บนเสมอ นอกจากนี้แล้ว ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับรูปศักดิ์สิทธิ์ การทำรูปชนิดนี้ต้องเลือกหนังสัตว์ที่ตายไม่ปกติ เช่น ถูกฟ้าผ่าตาย คลอดลูกตาย เป็นต้น และหากเลือกชนิดสัตว์ให้เหมาะกับรูปก็ยิ่งจะทำให้ขลัง เช่นรูปตลกทำด้วยหนังหมี รูปฤาษีทำด้วยหนังเสือ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับการเดินทาง

ก่อนที่จะคณะหนังตะลุงจะออกเดินทางต้องมีพิธี “ยกเครื่อง” โดยมีการประโคมดนตรีสั้น ๆ นายหนังบอกกล่าวขอความสวัสดีจากครุหม่อ ขณะเดินทางผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือวัดวาอารามเก่า ๆ ก็จะหยุดประโคมดนตรีถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ ที่นั้น ๆ เมื่อถึงบ้านเจ้าภาพก็จะว่าคาถา “ทักเจ้า” (ทักทายเจ้าของบ้าน) แล้วประโคมดนตรีสั้น ๆ เรียกว่า “ตั้งเครื่อง” แต่บางคณะอาจตั้งเครื่องก่อนทำพิธีเบิกโรงก็ได้ ปัจจุบันการเดินทางของคณะหนังจะใช้รถยนต์ เวลาผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ก็จะใช้วิธีการบิบน้แตรรถ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพแทนพิธีการตั้งเครื่องบางคณะไม่ทำก็มี

ความเชื่ออื่น ๆ

นายหนังตะลุงมักจะมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ทำเพื่อป้องกันปิดเป่าเสนียดจัญไร และขอความสวัสดีมีชัยสร้างความเมตตาตามหานิยม เช่น ก่อนขึ้นโรงหนังต้องเดินเวียนโรงทำพิธีปิดเป่าเสนียด ผูกหนวคราม คือเชือกผูกจอบหนังเส้นสุดท้ายพร้อมว่าคาถาผูกใจคนเป็นต้น ความเชื่อของหนังตะลุงมีมาก ในอดีตถือว่าไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่นายหนังต้องเรียนรู้ การจะแสดงหนังได้ดีเพียงอย่างเดียวไม่พอ ต้องรอบรู้ไสยศาสตร์อย่างดีด้วยจึงจะเอาตัวรอด แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยเคร่งครัดในเรื่องนี้เท่าใดนัก^{๑๔} เรื่องไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่นายหนังตะลุงทุกคนจะต้องมี เพราะการแสดงหนังตะลุงจำเป็นจะต้องใช้ ตัวอย่างความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่เห็นได้ชัดคือ ขั้นตอนการว่าบทธรรมคือการปิดเป่าเสนียดจัญไรต่าง ๆ ออกไป เช่นบทตั้งธรรมสารบทหนึ่งว่า

^{๑๔} ปรีชา นุ่นสุข, หนังตะลุง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา) ๒๕๓๔ , หน้า ๔๕ - ๕๐.

“โอมข้าจะไหว้พระนารายณ์ ท่านเสด็จลงมาตั้งฟ้าดิน ตั้งพระอินทร์พระพรหม ตั้งพระยมพระกาฬ ตั้งพระจุลโลกบาล ตั้งพระพุทธรูปเจก ตั้งพระพิณศรีคินาย ตั้งพระนารายณ์ ไชนเธร ท่านเสด็จลงมาจากสวรรค์ ให้คุ้มกันเสนียดจัญไร อุบาทว์ได้แก่เจ้าไพร ความจัญไร ได้แก่เพชรนุกรมร์ อายุสั้นให้อยู่กับพระนางธรณี พระสิทธิ ได้แก่กู นะกันहु โม กันตา พุทธ กันหน้าธา กันหลัง ไสยะ อีรัง อุณโลม สวาหะยะ

โอม นะโม นะมัส นะมา กำจัดออกไป

โอม นะโม รัมมัส นะมา กำจัดออกไป

โอม นะโม สังฆัส นะมา กำจัดออกไป

ความเสนียดจัญไร อย่าเข้ามาใกล้ เข้ามาไม่ได้ด้วย นะ โม พุท ธา ยะ”

บทธรรมนี้จะมีผลต่างกันออกไป มีความพิสดารต่างกัน แต่ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปนอยู่มาก^{๕๕}

นอกจากนี้คณะหนึ่งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ อีกเช่นว่า เรื่องของการตั้งโรงหนัง นายหนังจะเป็นผู้กำหนดเองว่าจะหันหน้าไปทางทิศใด และถ้าเป็นงานศพจะไม่หันหน้าจอหนังเข้าหาโลงศพเด็ดขาด ส่วนถ้าเป็นงานอื่น ๆ จะไม่หันหน้าจอหนังไปทิศตะวันตก โดยเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลกับนายหนังเอง นอกจากนี้การตั้งจอจะไม่ตั้งคร่อมจอมปลวก คร่อมทางเดิน เขตต่อแดน คร่อมต้นไม้ใหญ่ ๆ เป็นต้น และสำหรับการแสดงในงานศพนั้น ถ้าในกรณีที่เผาศพในตอนกลางคืนของคืนนั้น จะต้องเผาศพให้เสร็จก่อน และในขณะที่จะเผาศพนั้น นายหนังต้องเอาเครื่องดนตรีหลัก ๆ แพงหนัง ทั้งหมดออกจากบริเวณงานทั้งหมด จะนำเข้ามาได้ก็ต่อเมื่อเผาศพเสร็จสิ้นแล้ว จึงจะนำเข้ามาได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่น ๆ อีกเช่น การเอาแผงหนังขึ้นโรง ต้องเอาขึ้นทางหน้าโรงเท่านั้น ห้ามเอาขึ้นทางอื่น นายหนังห้ามแบกแผงหนังเอง ห้ามตัดและแบกหยวกกล้วยด้วยตนเอง ห้ามสร้างหรือรื้อโรงหนังเอง เป็นต้น^{๕๖}

๔.๒.๒ ผลจากการสัมภาษณ์

ในการเก็บข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเป็นสองส่วนคือ การเก็บข้อมูลเชิงสังเกตการณ์ และการเก็บข้อมูลเชิงสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลเชิงสัมภาษณ์นั้น ได้มี

^{๕๕} สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, หนังสือ, หน้า ๘๔ – ๘๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ สุรเชษฐ์ หนูเพ็ง, ๖ เม.ย. ๒๕๕๘.

การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ๑. นักวิชาการที่เชี่ยวชาญเรื่องหนังตะลุง หรือผู้ที่มีความประสบการณ์ตรงที่คลุกคลีอยู่กับหนังตะลุงเป็นเวลานาน หรือศิลปินแห่งชาติ สรุปรประเด็นออกมาได้ดังต่อไปนี้ ๒. กลุ่มนายหนังตะลุง ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และ ๓. กลุ่มประชาชนที่ดูหนังตะลุง เก็บโดยการสุ่มตัวอย่างในครั้งลงเก็บข้อมูลเชิงสังเกตการณ์ และผลจากการสัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

๑) ผลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ

ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักวิชาการนั้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเชิงสัมภาษณ์นักวิชาการจำนวน ๕ ท่าน ด้วยกัน ซึ่งทั้งหมดอาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ใน อ.เมือง ๓ ท่าน อ. ห้วยทราย ๒ ท่าน และมีคุณวุฒิด้านการศึกษา ดังนี้ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจำนวน ๓ ท่าน ปริญญาโท ๓ ท่าน ปริญญาตรี ๒ ท่าน และ อนุปริญญา ๑ ท่าน ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน ดังนี้ คือ นักวิชาการ ๕ ท่าน นักจัดรายการเกี่ยวกับหนังตะลุง ๒ ท่าน ประกอบอาชีพส่วนตัว ๒ ท่าน ซึ่งสรุปผลการให้สัมภาษณ์ได้ดังนี้

นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า หนังตะลุงมีส่วนในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองการปกครอง กฎหมาย สังคม สาธารณสุข รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่การสื่อสารยังไม่เจริญก้าวหน้าเหมือนในปัจจุบัน ที่ วิทยุ โทรทัศน์ และ สื่อสิ่งพิมพ์เป็นต้น ยังเข้าไม่ถึงประชาชน ประชาชนจะได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากหนังตะลุง และโดยสรุปแล้วหนังตะลุงจะมีส่วนช่วยในการพัฒนา 2 ประการด้วยกัน คือ การพัฒนาตัวบุคคล คือการพัฒนาตัวนายหนังตะลุงเอง ทั้งนี้เพราะนายหนังตะลุงจะต้องเป็นคนที่ได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเป็นผู้ถ่ายทอดสู่ประชาชน ในส่วนของประชาชนก็เป็นผู้รับสื่อทำให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่นายหนังตะลุงถ่ายทอดไปทำให้เป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคลทั้งสองฝ่าย อีกประการหนึ่งเป็นการพัฒนาสังคมโดยหนังตะลุงจะเป็นแหล่งศูนย์รวมระดมทุนเพื่อการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ สำหรับจุดประสงค์หลักของหนังตะลุงแท้จริงแล้วก็คือการรับใช้ศาสนา โดยหน้าที่หลักของหนังตะลุงคือ การเผยแผ่หลักศีลธรรมให้กับคนดู ซึ่งน่าจะชัดเจนที่สุดถึงแม้ว่าในการนำเสนอจะเน้นที่ความบันเทิงแต่ก็จะมีหลักศีลธรรมสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของหนังตะลุงเสมอ รวมทั้งนายหนังตะลุงต้องเสริมประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมให้คนดูคนฟังได้รับรู้ และควรเสนอแนะทางออกให้กับสังคมด้วย โดยเรื่องที่หนังตะลุงนำมาแสดงนั้นส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากชาดกต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งนำเสนอของนายหนังตะลุงควรจะยึดรูปแบบและเอกลักษณ์เดิมในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ สู่ประชาชน แต่ตัวนายหนังตะลุงเองควร

จะมีการฝึกไหวพริบในการนำเสนอเรื่องราวสู่ประชาชนให้เป็นการนำเสนอที่ตรงไปตรงมาไม่ต้องตีความมากเข้าใจง่าย ซึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มประชาชนที่นายหนังจะไปแสดงว่าเป็นกลุ่มใดเช่นเยาวชน ก็ควรจะให้ความบันเทิงที่มีการสอดแทรกเนื้อหาเป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วการนำเสนอหลักศีลธรรมต่าง ๆ ของหนังตะลุงผ่านตัวละครนั้นจะขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักศีลธรรมของนายหนังตะลุงเป็นหลัก ถ้านายหนังตะลุงมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ย่อมทำให้การถ่ายทอดเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังขึ้นกับความรับผิดชอบต่อสังคมของนายหนังตะลุงด้วยเพราะหนังตะลุงส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะเน้นด้านความบันเทิงเป็นหลัก ในส่วนของประชาชนนั้นเมื่อได้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านหนังตะลุงแล้วจะมีความสามารถในการรับรู้ที่แตกต่างกันเนื่องจากพื้นฐานทางด้านสังคมที่แตกต่างกันออกไป จึงเป็นการยากที่จะกล่าวว่าหลักศีลธรรมที่นายหนังตะลุงนำเสนอไปนั้นจะช่วยให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้มากนักน้อยเพียงใด เนื่องจากไม่มีสิ่งชีวิตที่ชัดเจน แต่อย่างน้อยนายหนังตะลุงก็ได้นำเสนอหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องรวมถึงชี้จุดบกพร่องต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบ ซึ่งปัจจุบันนั้นเป็นโลกของวัตถุนิยมดังนั้น หนังตะลุงเองก็เลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพูดเรื่องเหล่านี้ แต่นายหนังตะลุงจะทำอย่างไร จะนำเสนออย่างไร ให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริงของวัตถุนิยม ไม่ใช่ติดอยู่กับรูปลักษณ์ภายนอกของวัตถุ คือต้องชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์การใช้สอยที่แท้จริง และนอกจากนี้ เรื่องของความรักความสามัคคีในสังคม รวมถึงหลักธรรมขั้นพื้นฐานอย่างเช่นความกตัญญูกตเวทีเป็นต้นก็เป็นสิ่งที่นายหนังตะลุงควรนำเสนอด้วย

กลุ่มผู้ชมหนังตะลุงนั้นจะมีความหลากหลายในเรื่องของอายุ และเพศ อาชีพ การศึกษา ซึ่งเป็นความหลากหลายของสังคมอยู่แล้ว ทำให้มีข้อน่าพิจารณาว่าเนื้อหาของหนังตะลุงนั้นมีความเหมาะสมต่อกลุ่มผู้ชมหรือไม่เพียงใด สำหรับเนื้อหาของหนังตะลุงโดยทั่วไปแล้วจะเป็นแบบกลาง ๆ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงมากนัก ดังนั้นหน้าที่หลักในเรื่องของความเหมาะสมของเนื้อเรื่องจึงขึ้นอยู่กับนายหนังตะลุง ซึ่งนายหนังตะลุงเองจะมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของบทให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอยู่แล้ว เนื่องจากหนังตะลุงเองก็ต้องเลี้ยงตัวเองให้อยู่รอดเนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลมากนัก ซึ่งในปัจจุบันบางคณะก็มีการนำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาใช้ ทำให้เป็นการทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของหนังตะลุง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวอาจจะมีได้แต่ควรจะมีแบบพอเหมาะพอควรไม่ทำลายความเป็นเอกลักษณ์ของหนังตะลุงที่เน้นในเรื่องการสอดแทรกเนื้อหาสาระร่วมกับความบันเทิง อย่างไรก็ตามหนังตะลุงก็ถือเป็นสื่อพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐควรหาวิธีเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมบทบาท

ของสื่อเหล่านี้ ให้ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนในการเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ ในส่วนของหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานคณะสงฆ์ กรมการศาสนา ควรจะให้ความร่วมมือกับสื่อพื้นบ้านเหล่านี้เพราะความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักศีลธรรมจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานดังกล่าว เพื่อให้สื่อพื้นบ้านชนิดดำรงอยู่ได้ต่อไป

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ สรุปได้ว่าหนังตะลุงมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างมากโดยเฉพาะสมัยที่สื่อต่าง ๆ ยังเข้าไม่ถึงชุมชน ซึ่งการพัฒนาทางสังคมจะเกิดขึ้นแบบคู่ขนานโดยมีการพัฒนาทั้งตัวของนายหนังตะลุงเองซึ่งเกิดจากการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดสู่สังคมและการพัฒนาสังคมซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดจากนายหนังตะลุงสู่สังคมอีกทอดหนึ่ง โดยการ ถ่ายทอดจะใช้หนังตะลุงเป็นสื่อเพื่อถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนเช่นการถ่ายทอดหลักศีลธรรม ก็จะอาศัยหนังตะลุงเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดโดยใช้เนื้อหาทางด้านชาดก หรือวรรณคดีเข้ามาเป็นตัวเล่าเรื่องราวผสมผสานกับความบันเทิงจึงทำให้การถ่ายทอดหลักศีลธรรมโดยหนังตะลุงเป็นการถ่ายทอดแบบซึมซับ ซึ่งการถ่ายทอดจะเกิดขึ้นได้ดีกับการแสดงในรูปแบบดั้งเดิม แต่ต้องอาศัยวิธีการถ่ายทอดอย่างมีไหวพริบของนายหนังตะลุงเพราะกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับการถ่ายทอดมีความหลากหลายทั้ง อายุ เพศ การศึกษา รวมถึงพื้นฐานทางด้านจิตใจ จึงต้องอาศัยความชำนาญของนายหนังตะลุงเป็นสำคัญ และในฐานะผู้ส่งสารนายหนังตะลุงจึงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักศีลธรรมสู่ประชาชน ถึงแม้บทบาทหลักของหนังตะลุงในปัจจุบันจะเป็นการให้ความบันเทิงก็ตาม แต่ก็ยังมีการสอดแทรกหลักศีลธรรมเข้าไปในเนื้อหาด้วยเสมอ แต่หลักศีลธรรมที่มีการนำเสนอไปนั้นจะมีส่วนช่วยในเรื่องของสันติสุขมากน้อยเพียงใดนั้นก็เป็นที่ประเมินได้ยากเนื่องจากไม่มีอะไรเป็นสิ่งที่ชี้วัด แต่อย่างไรก็ตามประชาชนก็จะรับรู้ถึงหลักคุณธรรมต่าง ๆ ผ่านทางหนังตะลุงพร้อมกับความบันเทิงไปพร้อม ๆ กันการรับรู้จึงขึ้นกับปัจเจกบุคคล อีกทั้งหลักศีลธรรมที่นายหนังตะลุงนำเสนอจะมีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะสถานภาพทางสังคมในแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน และถ้าจะมองที่ความเหมาะสมของหลักศีลธรรมที่จะนำเสนออีกก็ต้องมองไปที่ผู้ถ่ายทอดเป็นลำดับแรกว่ามีความรู้ความเข้าใจในหลักศีลธรรมอย่างถ่องแท้หรือไม่ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากน้อยเพียงใดหรือมุ่งแต่การหารายได้เป็นสำคัญ

สำหรับเนื้อหาที่ควรนำเสนอในปัจจุบัน หนังตะลุงควรจะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเช่นการดำเนินชีวิตที่ไม่ยึดติดที่วัตถุนิยม มีความรักสามัคคีในสังคม รวมถึงความกตัญญูกตเวทียเป็นต้น การแสดงหนังตะลุงนั้นจะสามารถเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่มเนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหากลาง ๆ ผู้ชมทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ไม่ยาก แต่ปัจจุบัน

หนังตะลุงหลายคณะได้มีการปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เช่นมีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาใช้ ซึ่งนักวิชาการบางท่านมองว่าเป็นการไม่เหมาะสมเพราะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของหนังตะลุงไป ซึ่งการปรับเปลี่ยนตัวเองของหนังตะลุงไม่จำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบมากนัก แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอโดยเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชนเป็นต้น ซึ่งกลไกสำคัญก็อยู่ที่ตัวของนายหนังตะลุง

หนังตะลุงถือเป็นสื่อพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม การเมืองการปกครอง หลักการดำเนินชีวิต รวมถึงหลักศีลธรรมสู่ประชาชน รัฐบาลควรให้การสนับสนุนสื่อพื้นบ้านชนิดนี้เพราะปัจจุบันสื่อสมัยใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างสูงทำให้การอยู่รอดของสื่อพื้นบ้านเป็นไปได้ยาก

๒) ผลจากการสัมภาษณ์นายหนังตะลุง

ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนายหนังตะลุงนั้น ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเชิงสัมภาษณ์นายหนังตะลุงจำนวน ๕ ท่าน ซึ่งทั้งหมดอาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่อยู่ต่าง อำเภอ กันคือ อ. เมือง ๑ ท่าน อ.ทุ่งสง ๓ ท่าน อ.เชียรใหญ่ ๑ ท่าน อ. หัวไทร ๒ ท่าน และมีการศึกษาต่าง ๆ กันคือ ปริญญาตรี ๒ ท่าน อนุปริญญา ๑ ท่าน ม.ศ. ๓ ๓ ท่าน ป. ๔ ๓ ท่าน และยังได้ประกอบอาชีพต่าง ๆ กันคือ รับราชการครู ๒ ท่าน ตำรวจ ๒ ท่าน อบต. ๒ ท่าน และอีก ๓ ท่านประกอบอาชีพส่วนตัว ซึ่งสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

สำหรับบทบาทในการพัฒนานั้น นายหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความเห็นเหมือน ๆ กันว่าหนังตะลุงมีความสามารถเพียงพอในการที่จะช่วยพัฒนาสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปกครอง การศึกษา เรื่องกฎหมายเบื้องต้นที่ประชาชนควรรับรู้ เช่น เรื่องกฎหมาย เป็นต้น เรื่องศีลธรรม เรื่องประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงเรื่องการปลูกฝังแนวความคิด นายหนังตะลุงมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นผู้ถ่ายทอดและสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมให้คนรู้ได้รับรู้ และเนื่องจากหนังตะลุงเข้าถึงประชาชนได้หลาย ๆ กลุ่มจึงทำให้การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ เป็นได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะนายหนังตะลุงส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่ได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่ว่า เป็นคนมีความรอบรู้ ในประเด็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้มากไปด้วยประสบการณ์ ทั้งนี้เพราะการเดินทางไปทำการแสดงหนังตะลุงในที่ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ทำให้เป็นผู้ที่มีโลกทัศน์ที่กว้าง รวมทั้งการนำสิ่งที่เห็นประโยชน์ ข้อดี มา

พัฒนาประยุกต์ใช้กับสังคมของตน และหน้าที่ ๆ เค้นของนายหนังตะลุงอีกประการหนึ่งคือ การทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมในแง่มุมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเมือง และเป็นเพราะการมีโอกาสในการเข้าถึงประชาชนได้เป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน ดังนั้นการสอดแทรกเนื้อหาสาระต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบนั้นจึงค่อนข้างที่จะได้ผล สำหรับประเด็นที่ว่าเนื้อหาของหนังตะลุงนั้นได้รับแนวคิดมาจากพุทธศาสนาเพียงใดนั้น นายหนังตะลุงมองว่า เนื้อหาของหนังตะลุงนั้นมีที่มาจากหลายแหล่งด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นนิทานพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา เรื่องเล่าชาดก นิยายสมัยใหม่เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะมาจากแหล่งใดก็ตาม เนื้อหาของหนังตะลุงทั้งหมดก็ได้ถูกสอดแทรกด้วยเนื้อหาศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ สำหรับเรื่องที่มาจากนิทานชาดก หรือเรื่องทางศาสนาโดยตรงนั้น ก็จะมีการปรับเปลี่ยนเรื่อง ชื่อตัวละครบ้างเพื่อให้สอดคล้องต่อการจำและการเดินเรื่อง ส่วนเรื่องการนำหลักศีลธรรมไปสอดแทรกในเนื้อหาของเรื่องนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ ๆ นายหนังทุกคนควรทำเพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนควรรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน การนำเสนอเนื้อหาด้านศีลธรรมนั้นเป็นพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้กับคนดู จึงทำให้การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ เป็นได้โดยง่าย เนื้อหาของหนังตะลุงจะมาจากหลายแหล่งด้วยกันแต่ท้ายที่สุดจะมีการนำเสนอความเป็นจริงในหลักศีลธรรมเข้าไปด้วยในเนื้อหาของหนังตะลุง ซึ่งการสอดแทรกหลักศีลธรรมเข้าไปในนั้นจะเป็นเทคนิคของนายหนังโดยวิธีต่าง ๆ เช่นการเปรียบเทียบ การยกตัวอย่าง เพื่อให้ประชาชนได้เห็นหลักความจริงที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในการเผยแพร่หลักศีลธรรมนั้นนายหนังตะลุงจะทำได้เป็นอย่างดีเปรียบเสมือนกับพระเทศน์แต่หนังตะลุงจะได้เปรียบในเรื่องของการเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่มและมีความบันเทิงเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาหลักศีลธรรมต่าง ๆสู่ประชาชน เพราะหลักศีลธรรมกับหนังตะลุงเป็นสิ่งที่คู่กันเพียงแต่จะหยิบยกเรื่องใดขึ้นมาเสนอในสถานการณ์ใดเท่านั้น เช่นการนำเสนอในงานศพก็จะเน้นในเรื่องของความกตัญญูกตเวทีเป็นต้น ดังนั้นการถ่ายทอดหลักศีลธรรมของหนังตะลุงจึงเป็นเรื่องที่ต้องไปคู่กับความบันเทิงของตัวเอง

สำหรับการถ่ายทอดหลักศีลธรรมจะมากน้อยเพียงใดนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนหนังตะลุงจะมีการถ่ายทอดหลักศีลธรรมที่มีความหลากหลายส่วนในปัจจุบันจะมีน้อยกว่าสมัยก่อนมากแต่อย่างไรก็ตามในความคิดของนายหนังตะลุงเองเป้าหมายสำคัญในการนำเสนอหลักศีลธรรมก็เพื่อเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งนายหนังส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเมื่อประชาชนเสียเงินมาดูแล้วก็ควรจะได้อะไรกลับไปบ้างนอกจากความบันเทิงที่จะได้รับ ซึ่งการสอดแทรกหลักศีลธรรมให้กับประชาชนนั้นไม่ใช่เรื่องยาก ขึ้นกับประสบการณ์ของนายหนังตะลุงเองเป็นสำคัญว่าจะ

สามารถสอดแทรกหลักศีลธรรมให้กลมกลืนกับเนื้อหาของหนังตะลุงซึ่งต้องมีความบันเทิงพร้อมไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่นายหนังตะลุงต่างก็มุ่งหวัง และยังถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมไปด้วย และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสังคมในระยะยาว

สำหรับบทบาทของนายหนังตะลุงในการนำเสนอเนื้อหาด้านศีลธรรมนั้น นายหนังตะลุงมองว่า นายหนังตะลุงทุกคนนั้นล้วนแล้วแต่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และกล่าวได้ว่ามีความรู้เรื่องศาสนาอยู่ในระดับน่าพอใจ ส่วนประเด็นในการนำเสนอ นั้นน่าจะทำได้ดี เพราะทั้งนี้หนังตะลุงสามารถเข้าถึงคนหมู่มากได้ในเวลาเดียวกัน ส่วนการสอดแทรกเนื้อหานี้ก็อยู่ที่จังหวะและโอกาสและสถานที่ ๆ ทำการแสดง ว่าควรจะนำเสนอในเรื่องอะไรหรือประเด็นใด เช่นถ้าเป็นงานศพ ก็จะเน้นเรื่องของความกตัญญูตถะเวท เรื่องหน้าที่ของบุตรธิดา ที่จะพึงกระทำต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณเป็นต้น ส่วนถ้าทำการแสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ ก็จะเน้นในเรื่องของหลักคุณธรรมประเด็นต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเรื่องหรือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมในขณะนั้น เช่นเรื่องอบายมุข ความรักความสามัคคีของคนในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เรื่องศีล ๕ เพราะถ้าจะมองกันให้ดีแล้ว จะเห็นได้ว่า ศีล ๕ นั้นเป็นแม่บทของกฎหมายทั่วโลกหรือกล่าวได้ว่า ถ้าทุกคนมีศีลแล้ว กฎหมายไม่จำเป็นต้องมีเลยก็ได้ และในการทำการแสดงทุกครั้งเรื่องศีล ๕ นี้ นายหนังจะเน้นเป็นคุณธรรมประเด็นหลักเสมอ และหนังตะลุงเองก็เปรียบได้กับพระธรรมกถึกที่แสดงธรรม และสามารถพูดได้ในทุกประเด็น ทุกเรื่อง และการที่จะสอดแทรกเนื้อหาออกไปในเนื้อหาของหนังตะลุงนั้น คนดูเองก็ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นการถูกสอน ทั้งยังได้รับความรู้พร้อมกับความบันเทิง สามารถยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมให้เห็นได้ชัดเจน โดยผ่านทางตัวหนังตะลุง และยังสามารถเข้าถึงประชาชนได้ในเกือบทุกกลุ่มบุคคล แต่เมื่อพูดถึงความน่าเชื่อถือแล้ว ก็น้อยกว่าการเทศน์ของพระสงฆ์ ส่วนประเด็นที่นายหนังตะลุงได้นำเนื้อหาด้านศีลธรรมไปสอดแทรกด้วยนั้นทั้งนี้ก็เพราะมองว่า นายหนังตะลุงเองก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ยังต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเหมือน ๆ กับคนทั่ว ๆ ไป ดังนั้นจึงต้องมีส่วนในการรับผิดชอบต่อสังคมด้วย และถ้ามองให้ดีจะเห็นได้ว่า การนำเสนอเนื้อหาด้านศีลธรรมนี้น่าจะเป็นหน้าที่หลักของหนังตะลุง ส่วนการให้ความบันเทิงนั้นน่าที่จะเป็นเรื่องที่รองลงมา และในปัจจุบันเองก็อาจกล่าวได้ว่า หนังตะลุงเกือบทั้งหมดก็ได้ทำการในลักษณะนี้ ส่วนวิธีในการนำเสนอ นั้นก็ไม่ใช่เรื่องที่ยากอะไร ทั้งนี้เพราะนายหนังเองก็ต้องเป็นคนที่ต้องสนใจต่อการศึกษาหาความรู้ หาข้อมูลต่าง ๆ อยู่แล้ว และเรื่องศีลธรรมเองก็เป็นเรื่องที่ประชาชนใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และเนื้อหาศีลธรรมเองก็ใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย เรื่องของศีลธรรมก็คือเรื่องของคุณงามความดี ซึ่งก็เป็นที่ต้องการของทุกสังคม การแสดงหนังตะลุงถ้าให้แต่ความบันเทิงเพียงอย่างเดียวก็จะเข้าในลักษณะที่ว่า “มีแต่น้ำ

แต่ไม่มีเนื้อ” สำหรับเป้าหมายในการนำเสนอ นั้น ก็เพื่อต้องการให้ประชาชนได้รับสิ่งที่เป็
นสารประโยชน์นอกจากความบันเทิงเพียงอย่างเดียว ให้คุ้มกับค่าเงินและค่าเสียเวลาที่คนดูได้เสีย
ไป ดังนั้นนายหนังต้องคำนึงเสมอว่า ในการแสดงหนังแต่ละครั้งนั้นคนดูจะได้อะไรกลับไปบ้าง

คนโดยทั่วไปมองว่าสื่อหนังตลานั้นเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง ดังนั้นการนำหลัก
ศีลธรรมมาสอดแทรกด้วยนั้นอาจทำให้เสียลักษณะได้นั้น นายหนังตลุมองว่า ไม่มีผลกระทบ
อะไรเลยแน่นอนว่าประเด็นหลักของหนังตลก็คือการให้ความบันเทิงกับคนดู แต่ก็ต้อง
สอดแทรกเนื้ออย่างอื่นลงไปด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า หนังตลสมัยก่อนให้ความสำคัญกับเรื่อง
ศีลธรรมมาก และนอกจากไม่มีผลกระทบแล้ว การเพิ่มเนื้อหาศีลธรรมลงไปกลับเป็นการเพิ่มค่า
ให้กับหนังตลเสียอีกในสายตาของคนดู และยังเป็นที่น่าสังเกตว่า คณะหนังที่ให้สารประโยชน์
กับคนดู จะเป็นที่ยอมรับของสังคม คนดูชอบ ส่วนการสอดแทรกเนื้อหาลงไปนั้น นายหนังต้อง
มีวิธีการ นายหนังต้องทำการบ้านว่า จะไปแสดงให้คนกลุ่มใดดู จะต้องใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา
อย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มคนดู เช่นในกรณีของกลุ่มเยาวชน การนำเสนอต้องมีตัวอย่างให้
เห็นชัดเจน ภาษาที่ใช้ ต้องโดนใจ เป็นต้น นายหนังต้องทำให้เป็นเสมือนหนึ่งว่าเป็นพวกเดียวกับ
คนดู ต้องสอดแทรกเนื้อหาลงไปให้กับคนดู โดยที่คนดูไม่รู้ว่าเป็นการถูกสอน การนำเสนอสิ่ง
เหล่านี้ให้กับสังคม เท่ากับเป็นการสร้างคุณค่าให้กับหนังตลเองด้วย สำหรับคณะหนังที่
เน้นเฉพาะความบันเทิงให้กับคนดูเพียงอย่างเดียว นั้น จะเห็นได้ว่าอยู่ได้ไม่นาน และอีกอย่าง
เนื้อหาหลักศีลธรรมสามารถเข้าได้กับทุกยุคทุกสมัย อีกทั้งยังทำให้หนังตลมีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น
ไม่ใช่เพียงเป็นสื่อที่ให้แค่ความบันเทิงแต่อย่างเดียว และประชาชนที่มาชมนั้นก็ยังคงมีความคิดว่
การมาชมหนังตลจะต้องได้สาระ หรือต้องการรับรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ อยู่แล้ว ดังนั้นการ
นำเสนอหลักศีลธรรมเพื่อลงในเนื้อหาของหนังตลยังคงเป็นที่นิยมของประชาชน ขึ้นกับ
ความสามารถของนายหนังที่จะปรับเปลี่ยนเนื้อหา ความเหมาะสมของปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมที่
นายหนังนั้นไปแสดง โดยส่วนใหญ่แล้วหนังตลจะมีการนำเสนอเนื้อหาทางด้านศีลธรรมแก่
ประชาชน แต่จะมีมากหรือนายหนังนั้นเอง โดยส่วนใหญ่แล้วนายหนังมีความคิดว่าถ้าเป็นการแสดง
ที่เน้นแต่ความบันเทิงเพียงอย่างเดียวก็จะทำให้คณะดำรงอยู่ได้ไม่นานจึงต้องมีการสอดแทรก
เนื้อหาสาระเข้าไปด้วย แต่ที่นายหนังตลุมองเห็นความสำคัญคือความแตกฉานในด้านความรู้
ของเนื้อหาหลักศีลธรรมหรือข้อมูลที่นำเสนอต่อประชาชนมากกว่า เพราะปัญหาทุกวันนี้คือ นาย
หนังตลุมองเมื่อพูดถึงหลักศีลธรรมก็มีทั้งที่รู้จริงและไม่รู้จริง จึงมีความเห็นว่าหน่วยงานที่มีความ
เกี่ยวข้องน่าจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เช่นให้ความรู้ อบรมในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เนื้อหาที่ถ่ายทอด
นั้นง่ายขึ้นและมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ หลักธรรมที่มีการนำเสนอเป็นส่วนใหญ่ นั้นจะขึ้นกับ

โอกาสในการแสดงว่าไปแสดงที่งานใด เช่นงานศพ งานแต่ง ก็จะแสดงเนื้อเรื่องหรือหลักศีลธรรมที่แตกต่างกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการแสดงหลักศีลธรรมพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่เช่น สีลห้า เป็นต้น ส่วนการดูความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายก็เป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอหลักศีลธรรมเนื่องจากประชาชนมีความหลากหลายมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และมีพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน และทางรัฐบาลควรจะทำให้การสนับสนุนโดยการจัดการอบรมให้กับนายหน้าตะลุงหรือมีการผลิตสื่อที่สามารถเข้าใจได้ง่ายเช่นเอกสารให้ความรู้ และการช่วยเหลือนั้นควรจะทำให้เป็นรูปแบบต่อเนื่องไม่ใช่เป็นเพียงชั่วคราวชั่วคราวเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๓) ผลจากการสัมภาษณ์ประชาชน

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ในวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ณ ต.เสาธงทอง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช จำนวนประชาชนที่ให้สัมภาษณ์มี ๕ ท่าน ครั้งที่ ๒ ได้เก็บข้อมูล ในวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ณ วัดหนองเสม็ด ต.ควนกรด อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช โดยประชาชนที่ให้สัมภาษณ์มี ๕ ท่าน รวมทั้งสองครั้งจำนวน ๑๐ ท่าน และมีอาชีพต่างกันคือ รับราชการ ๒ ท่าน รับจ้างทั่วไป ๑ ท่าน และทำสวนยางพารา ๕ ท่าน และมีระดับการศึกษาคือ ระดับปริญญาตรี ๒ ท่าน ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ๒ ท่าน มัธยมศึกษาตอนต้น ๑ ท่าน ประถมศึกษาปีที่ ๖ ๑ ท่าน และประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๒ ท่าน ซึ่งสรุปผลการให้สัมภาษณ์มีดังนี้

ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หน้าตะลุงมีส่วนช่วยพัฒนาในเรื่องของการเรียนรู้ด้านอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม เรื่องคุณธรรมจริยธรรม และสังคม ทั้งนี้เพราะว่า นายหน้าตะลุงต้องเดินทางไปแสดงหน้าตะลุงตามสถานที่ต่าง ๆ เมื่อได้พบเห็นประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ก็จะนำไปบอกเล่าในคราวแสดงหน้าตะลุงในครั้งต่อไป และหน้าตะลุงเองในบางครั้งก็ยังสามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้หน้าตะลุงยังมีส่วนในการปลูกฝังแนวความคิด และถึงแม้ว่าการดูหน้าตะลุงของประชาชนจะมุ่งให้ความสำคัญกับความบันเทิงเป็นหลัก แต่ประชาชนก็ได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ผ่านการวิพากษ์วิจารณ์สังคมของนายหน้าตะลุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิพากษ์วิจารณ์ผ่านทางตัวตลกถึงแม้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ลึกลับซับซ้อน แต่นายหน้าตะลุงก็สามารถนำเรื่องเหล่านั้นมาทำให้เป็นเรื่อง สนุกสนานได้ และก็ยังได้สอดแทรกแนวทางการแก้ปัญหาได้ด้วย และเรื่องราวที่ประชาชนได้รับรู้จากหน้าตะลุงมากที่สุด ก็เห็นจะเป็นเรื่องการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในช่วงใกล้กับการเลือกตั้ง สื่อหนังสือจะมียุทธศาสตร์มาก หนังสือได้ให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องของสิทธิหน้าที่ของประชาชน อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนที่ประชาชนได้เลือกเข้าไป และประเด็นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่หนังสือนำไปวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ

ในกรณีการทำหน้าที่ในการเผยแพร่ศีลธรรมของหนังสือนั้นประชาชนมองว่า มีความเหมาะสมทั้งนี้เพราะหนังสือสามารถเข้าถึงประชาชนได้มาก ในเวลาเดียวกัน และถ้าหากจะพิจารณาให้ดีก็พบว่า เนื้อหาสาระที่หนังสือนำเสนอนั้นก็คือหลักศีลธรรมนั่นเอง แต่ทั้งนี้หนังสือก็ต้องปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มคนด้วย และเนื้อหาที่นำเสนออีกไม่ควรที่จะสลับซับซ้อน การใช้ถ้อยคำ รวมถึงการนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่นเรื่องกิริยามารยาท ความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น สำหรับประเด็นเนื้อหาศีลธรรมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีอยู่อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ก็ต้องเข้าใจว่า หนังสือเล่มนี้เป็นสื่อเพื่อความบันเทิง ดังนั้นหากจะสอดแทรกเนื้อหาสาระอื่น ๆ มากเกินไป อาจสร้างความเบื่อหน่ายให้กับคนดูได้ และถ้าหากไม่มีสาระอะไรเลย คนดูก็ไม่ได้รับแก่นสารอะไร แต่ก็ยังมีคนดูบางท่านที่ให้ความเห็นว่า เนื้อหาด้านศีลธรรมในหนังสือเล่มนี้ยังมีน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับความบันเทิง ส่วนหลักศีลธรรมที่ประชาชนได้จากการดูหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ เรื่องความกตัญญูกตเวที การทำความดี ความขยัน ความอดทน การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ซึ่งหลักคุณธรรมเหล่านี้จะได้รับผ่านทางตัวเอกของเรื่อง ที่เป็นตัวละคร ตัวนาง เรื่องความไม่ประมาท เรื่องความรักความสามัคคี จะได้รับผ่านทางตัวหนังสือที่เป็นบิดามารดา ญาติ ครู อาจารย์ เรื่องอบายมุข เรื่องความอิจฉาริษยา ก็จะได้รับผ่านทางตัวผู้ร้ายของเรื่อง

ส่วนประเด็นที่ว่า การนำหลักศีลธรรมที่ได้รับจากการดูหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยครั้งแค่ไหนนั้น คนดูส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หลักศีลธรรมที่หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอนั้น ก็ล้วนแล้วแต่มีอยู่ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น การนำเสนอของหนังสือเล่มนี้บางครั้งก็เป็นการเตือนตอกย้ำ ให้คนดูอีก และการนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ในบางครั้งก็เป็นการนำเสนอในมุมมองใหม่ ๆ หรือบางครั้งเรื่องราวที่เป็นนามธรรม หนังสือก็สามารถนำมาอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน สำหรับประเด็นการถ่ายทอดเนื้อหาที่ตนเองได้รับมานั้นให้กับคนอื่นหรือไม่นั้น คนดูส่วนใหญ่ก็ได้ถ่ายทอดให้กับคนรอบข้างของตน เช่น นำไปเป็นแง่คิดเป็นอุทาหรณ์ให้กับนักเรียน บุตรธิดา หรือแม้แต่เป็นเรื่องเล่าบันเทิงกันในกลุ่มผู้ร่วมงานด้วยกันเอง โดยเป็นการสอดแทรกแง่คิดต่าง ๆ พร้อมกับความบันเทิง

ดังนั้นการดูหนังตะลุงไม่ได้ให้แต่ความเพลิดเพลินสนุกสนานเพียงอย่างเดียว คนดูได้รับเนื้อหาสาระต่างๆ ที่สอดแทรกอยู่ในตัวหนังตะลุงอาจเป็นแบบรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ เช่น เรื่องการเมืองการปกครอง กฎหมาย เรื่องศีลธรรมเป็นต้น และถ้าหนังตะลุงไม่สนใจที่จะนำเสนอเนื้อหาสาระให้กับคนดูแล้ว มุ่งเน้นให้แต่ความเพลิดเพลินสนุกสนานเพียงอย่างเดียว ก็อาจเป็นการลดคุณค่าของความเป็นหนังตะลุงลงไป และอาจมองได้ว่าไม่เป็นการรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย ในฐานะที่สื่อหนังตะลุงเป็นสื่อของชุมชน เป็นสื่อของชาวบ้าน หนังตะลุงก็ต้องทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนชาวบ้าน ในเรื่องการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ นอกเหนือจากการให้ความบันเทิง

กลุ่มประชาชนที่ดูหนังตะลุงส่วนใหญ่แม้จะดูหนังตะลุงเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อการผ่อนคลายจากการงานในชีวิตประจำวัน มากกว่าที่รับชมหรือสนใจในแก่นสารที่หนังตะลุงมอบให้ และส่วนมากของประชาชนที่ดูหนังตะลุงนั้นก็ไม่ได้ดูหนังตะลุงจนจบเรื่อง โดยใช้เวลาดูประมาณ ๓ - ๔ ชั่วโมง ก็นั่งดูเวลา ๒๐.๓๐ - ๑๒.๐๐ นาฬิกา เป็นส่วนใหญ่ เพราะจะต้องพักนอนเพื่อต้องประกอบอาชีพในวันต่อไป เช่น การกรีดยาง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน ดังนั้นการรับสารัตถะของเรื่องจึงไม่ได้เท่าที่ควร ดังที่ รศ. อุดม หนูทอง ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ คนดูหนังตะลุงทุกวันนี้ ไม่เหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนจะดูกันจนกระทั่งรุ่งเช้า แต่ในปัจจุบันคนจะดูกันประมาณ ๓ ชั่วโมงเท่านั้น เพราะมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำ เช่นการกรีดยาง หรือทำงานอย่างอื่นบ้าง เนื้อหาสาระที่ควรจะได้จึงได้ไม่มาก หรืออาจจะรับสาระไปผิด ๆ ก็ได้ เพราะในตอนเที่ยงคืนนั้น กำลังอยู่ในช่วงที่ว่า ผู้ร้ายกำลังได้ดี ส่วนคนทำดีกำลังได้รับความทุกข์ยาก และแม้หนังตะลุงเองก็เล่นไม่จบเรื่องเช่นกัน หนังก็จะเลิกประมาณ ๒.๐๐ น เพราะไม่มีคนดู”^{๑๑}

แต่อย่างไรก็ตาม ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ประชาชนที่ดูหนังตะลุงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุประมาณ ๓๕ ปีขึ้นไป ส่วนที่อายุน้อยกว่านั้นก็จะมีได้ไม่มากโดยเฉพาะในกลุ่มบุคคลที่มีอายุในช่วงระหว่าง ๑๘ - ๒๕ ปี ส่วนกลุ่มเยาวชนที่อายุน้อยกว่า ๑๕ ปีก็ยังมีให้เห็นได้ทั้งนี้ก็จะติดตามผู้ปกครองมาดู อย่างไรก็ตามก็คิดว่าคนดูส่วนใหญ่ยังมีความคาดหวังที่จะได้รับสาระจากการดูหนังตะลุง และจากการพูดคุยกับคนที่มาดูหนังตะลุงยังพบว่า คนดูหนังตะลุงได้รับข่าวสารความรู้ต่าง ๆ จากหนังตะลุง เช่นเรื่องความเป็นไปของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง หรือเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องประวัติศาสตร์ เป็นต้น ยิ่งในช่วงเวลาใกล้กับการเลือกตั้งด้วยแล้ว หนังตะลุงจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี หรือแม้แต่เกณฑ์ในการที่จะเลือกตัวบุคคล

^{๑๑} สัมภาษณ์, รศ. อุดม หนูทอง, , ๘ เม.ย. ๒๕๔๘ .

ส่วนผู้วิจัยเองมีความเห็นว่า หนังสือเล่มนี้แม้จะเน้นการให้ความบันเทิงให้กับสังคมเป็นหลักก็ตาม แต่สื่อพื้นบ้านประเภทนี้ก็มีความเหมาะสมที่จะให้ความรู้กับประชาชนในหลาย ๆ ด้าน เพราะสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกัน และนายหนังสือเล่มนี้เองก็ได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนทั่ว ๆ ไป และเพราะความเป็นสื่อพื้นบ้านนี้เอง หนังสือเล่มนี้สามารถทำการสื่อสารกับคนดูโดยที่คนดูไม่มีความรู้สึกเหมือนว่าตนเองถูกสอน ซึ่งไม่เหมือนกับการได้รับข้อมูลอย่างเดียวกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือแม้แต่เรื่องศีลธรรมหนังสือเล่มนี้ก็ทำได้ดีเช่นเดียวกัน

๔.๓ หลักศีลธรรมที่ปรากฏในสื่อหนังสือของหนังสือชุด บันเทิงศิลป์

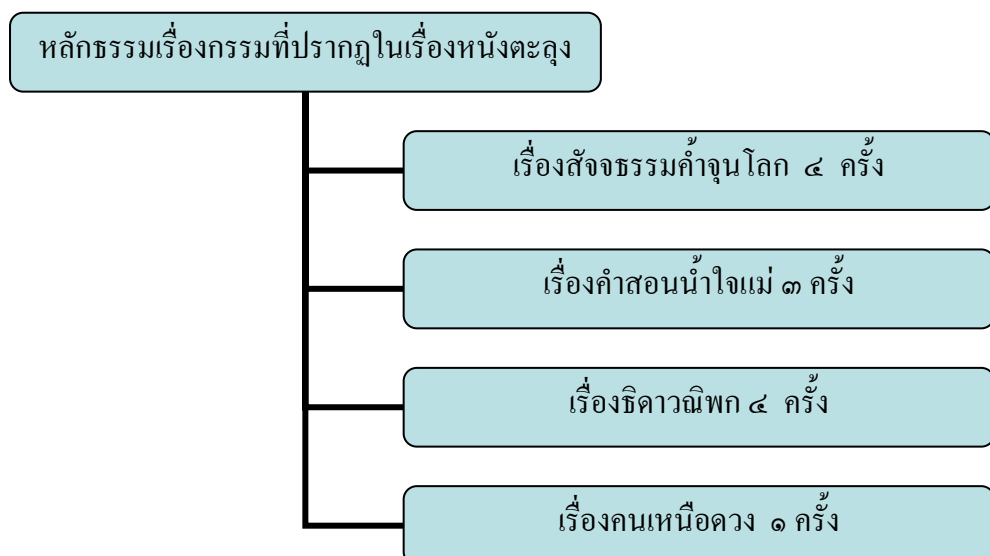
๔.๓.๑ กรรม

กรรมที่ปรากฏในนิยายหนังสือเล่มนี้ จำแนกได้ในลักษณะดังต่อไปนี้คือ

๑. กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันนี้คือ ภพนี้ หมายถึงการให้ผลของกรรมแก่ผู้กระทำในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตหลังการกระทำกรรมไปแล้ว หรือกล่าวได้ว่า กรรมดังกล่าวมีอำนาจในการให้ผลแก่ผู้กระทำในปัจจุบัน และผลแห่งกรรมก็ยังส่งผลไปสู่อนาคตคือชาติหน้าหรือหมายถึงการให้ผลของกรรมในชาติหน้า

๒. กรรมคือการกระทำและผลของการกระทำคือ มีความเชื่อว่า การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ให้พยายามทำความดีละเว้นความชั่ว

ในการศึกษาเรื่องกรรมผู้วิจัยได้สร้างแผนผังเรื่องกรรมที่ปรากฏหนังสือเรื่องต่างๆ ที่นายหนังสือแนะนำดังนี้

ในเรื่องสังขธรรมคำจูนโลก กล่าวถึงเรื่องกรรมไว้โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าจิตใจของมนุษย์ได้รับการอบรมฝึกฝนในสิ่งที่ดีก็จะสร้างสรรค์หรือกระทำการสิ่งที่ดีกับสังคม แต่ถ้าได้รับการปลูกฝังในสิ่งที่ไม่ดี ก็จะกลับทำให้ตัวบุคคลและสังคมได้รับสิ่งที่ไม่ดีไปด้วย ดังที่เจ้าชายพิชัยเมื่อกลับมาจากการศึกก็ได้ออพระบรมราชานุญาตจากพระราชบิดาเพื่อทรงผนวช และเมื่อผนวชแล้วก็ไม่ยอมลาสิกขา เพราะทรงเบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาส ดังบทสนทนาที่ตรัสสอน นายยอดทอง ทม ดังว่า

พระพิชัย พียอดทอง คนเราทุกวันนี้ เดินเข้าร้านเสริมสวยไม่เว้นแต่ละวัน เราแต่งแต่หน้า ทาแต่เล็บ แต่พี่ๆ สังเกตกันบ้างหรือไม่ว่า เราไม่เคยแต่งจิตใจกันบ้างเลย พียอดทอง คนเราที่เห็นหน้าขาวๆจิตใจอาจดำไปด้วยกิเลสตัณหาที่ได้นะพี่ จิตใจของคนเราถ้าไม่มีธรรมะมันก็เปล่าประโยชน์ คนเราน่าจะเดินเข้าวัดให้มากกว่าเดินเข้าร้านเสริมสวย แต่งใจมากกว่าเคมีนะนายทอง นายช่าง ที่แต่งใจก็คือพระคุณเจ้า แต่เราไม่สนใจกับการ ตกแต่งเรื่องของจิตใจกันนี้ คนเราทุกวันนี้หลง แต่แต่งหน้า ทาปาก ตกแต่งแต่ภายนอก เราหลงอยู่กับเปลือก หลงอยู่กับเปลือกคือแก้ว แหวนเงิน ทอง หลงอยู่กับ ยศถาบรรดาศักดิ์ สิ่งเหล่านี้มันเป็นเปลือกของคนนะพี่ทอง มันไม่ใช่แก่นแท้ของมนุษย์นะพี่ แก่นแท้ของมนุษย์ก็คือจิตใจ จิตเป็นตัวบันดาล จิตเป็นตัวส่งผลให้เกิดการ กระทำถ้าจิตใจสกปรก การกระทำก็ย่อมสกปรก แต่ถ้าจิตใจสะอาด การกระทำก็ ย่อมสะอาด คนเราก็เหมือนต้นไม้ต้นแหละพียอดทอง ต้นไม้มีเปลือกมีแก่น คนเราก็ เหมือนกัน

ในเรื่องสังขธรรมคำจูนโลก ได้กล่าวถึงกรรมในลักษณะที่ว่า การฆ่าบิดามารดาถือว่าเป็นกรรมหนักต้องตกนรกโดยมิได้ผิดไม่ได้เกิด ซึ่งตรงกับคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่า การฆ่าบิดามารดาถือว่าเป็นอนันตริยกรรม ซึ่งเป็นกรรมหนัก ห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน ดังในเหตุการณ์ตอนที่ พระยาอานนรงค์ซึ่งเป็นลุงของเจ้าชายจักรทอง ได้ยุยงให้เจ้าชายจักรทองทำการปฏิวัติยึดราชบัลลังก์จากพระราชบิดา โดยให้สังหารพระราชบิดาของตนเสีย ดังคำสนทนาที่ว่า

พระยาอานนรงค์ ลุงจะยอมให้เจ้าชายพิชัยกับเจ้าชายไพรัชขึ้นครองราชย์ไม่ได้จักรทอง ต่อไป

เจ้าเตรียมตัว ขึ้นครองราชย์ได้แล้ว

เจ้าชายจักรทอง ไม่ได้นะลุง

พระยาอานนรงค์ ทำไมจะไม่ได้ ลุงได้เตรียมการไว้หมดแล้ว และลุงก็ทำเพื่อเจ้านี่เอา เอลืมนี่ไป

เจ้าชายจักรทอง นี่มันป็นนี้ลุง ลุงให้ผมทำไม

พระยาอจณรงค์ เจ้าฟ้างให้คืนะจักรทองหลานรัก คีนี่เจ้าต้องปลงพระชนม์เสด็จพ่อของเจ้า

ส่วนลุงจะส่ง คนไปปลงพระชนม์เจ้าชายพิชัยกับเจ้าชายไพรัช ต่อไปนี้เลียนนาม
ทาง การเมืองของเรา ก็จะหมดไป และเราก็จะได้ใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ให้
เต็มที่ หลานรัก เจ้าอย่าลืมว่า ในแผ่นดินนี้ไม่มีมนุษย์หน้าไหนที่จะไม่ใช้อำนาจใน
การแสวงหา ผลประโยชน์

เจ้าชายจักรทอง ลุงจะให้ผมฆ่าพ่อ ไม่ได้นะลุง ผมทำอย่างนั้นไม่ได้ มันเป็นกรรมหนักนะลุง

ฆ่าพ่อฆ่าแม่มันมาตุฆาต ปิตุฆาตนะลุง ต้องตกนรกหมกไหม้ไม่ได้หลุดไม่ได้เกิดเขียวนะ ลุง

พระยาอจณรงค์ เฮ้ย นรกสวรรค์มีที่ไหน อย่าเหลวไหลไปหน่อยเลย ผลประโยชน์มันอยู่เหนือ
นรก สวรรค์.....

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล โดยเฉพาะการทำร้ายผู้ที่มี
พระคุณ เช่นบิดามารดานั้น ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นกรรมหนัก ดังที่ปรากฏในตอนนี้อาฐ
ได้นำพวงมาลัยไปถวายให้กับกษัตริย์รามะเพื่อที่จะได้อภิเษกสมรสกับพระราชธิดาของพระองค์
เมื่อจากบ้านไปเป็นเวลานานและไม่เคยส่งข่าวให้ทางบ้านทราบ มารดาของอาฐก็คิดถึงลูกชาย
คิดว่าอาฐจะได้รับความลำบากจึงเดินทางไปเยี่ยม เมื่อไปถึงอาฐไม่ยอมรับว่าเป็นแม่ของตน
เพราะความอับอายที่มีแม่เป็นคนบ้านนอก ผู้เป็นมารดาจึงได้บอกความจริงทุกอย่างให้กับกษัตริย์
เมศร์ทรงทราบ อันเป็นเหตุให้ถูกยกเลิกการอภิเษกสมรส ทำให้อาฐโกรธผู้เป็นมารดาและ
เมื่อเดินทางกลับบ้านก็ได้ทำร้ายมารดา โดยที่นายปราบเข้าไปห้าม ดังบทสนทนาที่ว่า

ปราบ อย่าตะนึ่งอาฐ น้องฉัดคนผิดแล้วน้องเหอ เจ้าพุทโธไม่ได้น้องเหอ ไอ้หรั่งบังตาน้อง
เสียละ น้อง นี่น้องของแม่นะน้อง อย่าตบอย่าตีแม่ตะนึ่ง น้องเหอพระท่านเทศน์ให้
ฟัง บ่อย ๆ ไม่ เคยได้ยินเหอน้อง คนทำร้ายพ่อทำร้ายแม่ ฆ่าพ่อฆ่าแม่เป็นปิตุฆาต
มาตุฆาต น้องเหอ เป็น กรรมหนักน้องเหอ ต้องตกนรกหมกไหม้อย่างเดียวน้อง
เหอ ไม่ได้หลุด ไม่ได้เกิดน้องเหอ อย่าว่าแต่ฆ่าพ่อฆ่าแม่น้องเหอ ลูกที่ทำให้พ่อแม่หน้าตา
ตก ก้าตกรก แล้ว มันเป็นบาปมหันต์ น้องเหอ น้ำตาของพ่อของแม่ที่ลูกทำให้ตก
น้องรู้ไว้ตะ นันคือ คือนรกของลูกน้องเหอ น้อง ฉัดคนอื่น ดีคนอื่น พี่ไม่ว่า แต่นี่แม่
ของน้องนะ ให้พี่ กราบพี่ก้าเอา น้องเหอ อย่าทำกับแม่พัน นั้นตะนึ่ง
อาฐ มึงไม่ต้องมายุ่ง หลีกไป อย่ามายุ่ง

ในเรื่องธิดาฉัพพก ได้กล่าวถึงเรื่องของกรรมในลักษณะของการให้ผลของกรรมในลักษณะว่า สิ่งที่มีมนุษย์กำลังได้รับอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นผลของกรรมหรือการกระทำในครั้งอดีตที่ผ่านมา ดังที่เจ้าหญิงมัตติกาทรงพรรณนาถึงคนรักที่ต้องพลัดพรากจากกัน ดังบทกลอนที่นายหนั่งพรรณนาว่า

แม่นี้จะครองตัวนะลูกนะ	แม่ไม่กลัวนิความเป็นหม้าย
จะขอตายตามพ่อยา อนิจจาเหอ	เวรใดเราสร้างปางไหนเลย
หรือกรรมเราเคยนี้ที่พราศสัตว์	ต้องพลัดพลาย.....(ไม่ชัด)
แม่เลยไม่สุขสมอารมณ์หมาย	

ในเรื่องเดียวกันกล่าวถึงเรื่องกรรมในลักษณะความเชื่อที่ว่า ถ้าบุตรธิดาคนใดทำให้บิดามารดาต้องร้องไห้ น้ำตาตก ตลอดชีวิตของลูกคนนั้นจะไม่มีความสุขเลย ดังเนื้อเรื่องตอนที่ศรีเรือนตัดสินใจที่จะบอกความจริงกับสิงห์ชัย และเมื่อคิดถึงอดีตที่ผ่านมาจึงร้องไห้ และเมื่อสิงห์ชัยมาเห็นจึงได้ถามว่า

สิงห์ชัย แม่ ๆ แม่เป็นอะไร ทำไมจึงร้องไห้ หรือแม่ทะเลาะกับพ่อ
 ศรีเรือน เปล่าหรือลูก
 สิงห์ชัย เอ้าแล้วแม่ร้องให้ทำไมละ หรือว่าสิงห์ทำให้แม่ไม่สบายใจ แม่บอกมาเถอะ การที่ลูกทำให้พ่อแม่ไม่สบายใจมันจะเป็นบาปกรรมแก่ลูกนะ แม่ลูกเคยได้ยินคนเฒ่าคนแก่พูด ให้ฟังเสมอว่า ถ้า ลูกคนไหนทำให้พ่อแม่ต้องน้ำตาตก ลูกคนนั้นจะหาความสุขไม่ได้ เลย ตลอดชีวิตนี้ แม่บอกมาเถอะ สิงห์ทำอะไรผิด แม่บอกมาเถอะ
 ศรีเรือน เปล่าหรือลูก สิงห์ไม่ได้ทำอะไรให้แม่เสียใจหรอก

ในหนังสือเรื่องคนเหนือดวงได้กล่าวถึงเรื่องของกรรม ในลักษณะที่ว่า ใครทำกรรมใดไว้ก็ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น หรือกรรมนั้นจะตามสนองผลให้ ดังที่ปรากฏในตอนท่อน้อย หลังจากเดินทางกลับมาจากการศึกษาจากสำนักของฤาษีก็ได้พบกับนางยักษ์ราตรีจันทร์ซึ่งถูกกษัตริย์รามศทำร้ายจากการป้องกันตัวจนนางยักษ์ราตรีจันทร์ได้รับบาดเจ็บจากการถูกทำร้าย ดังความว่า

โอนทัย นี่แม่นาง คนเราทำกรรมใดไว้ กรรมนั้นก็ย่อมตามสนอง
 ไอ้ทอง (พอรู้ว่าหญิงท่อน้อยได้ช่วยเหลือไว้ก็นางยักษ์) ฆ่าให้ตายน้อง ฆ่าให้ตายเลย
 น้องโอนทัย

ราตรีจันทร์ อย่าฆ่าข้าเลย อย่าฆ่าข้าเลย

อโนทัย นี่แม่นางข้าไม่ต้องการฆ่าท่านหรอก แต่นางก่อกรรมทำเข็ญกับคนอื่นไว้มากเหลือเกิน
กษัตริย์รามศ ช่วยด้วย ช่วยข้าด้วย เจ็บปวดเหลือเกิน ช่วยข้าด้วย

อโนทัย พี่ทองเสียงคนร้องขอความช่วยเหลือนี้ ไปดูกันเถอะพี่

ไอ้ทอง ตรงนี้มีคนเจ็บอยู่กันน้องเหอ นี่แล้วเดิน เป็นใคร

กษัตริย์รามศ ช่วยเราด้วย เราเป็นกษัตริย์รามศ ครองเมืองรัมโพริย์ ถูกนางยักษ์นี้จับตัวมาเพื่อ

ต้องการ ให้เราไปอภิเษกกับลูกสาวของนาง แล้วพวกท่านเป็นใครกัน

อโนทัย เราชื่ออโนทัย มาจากแดนธรรมะ แหล่งศีลธรรมพะยะคะ เรามาจากสำนักของฤาษี

สีแก้ว ช่วยกษัตริย์องค์ก่อนตะนึ่ง แล้วเราค่อยไปจัดการกับนางยักษ์(หลังจากช่วยเหลือ
กษัตริย์รามศแล้ว ก็ได้สนทนากับนางยักษ์ราตรีจันทร์)

อโนทัย นี่นางยักษ์ข้าเองไม่คิดฆ่าเติมท่านหรอกนะ แต่ท่านต้องรับปากกับข้าก่อนว่าต่อไป
ท่านจะต้อง ไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้กับใครเขาอีก

ราตรีจันทร์ ตกลงมารับปากท่าน ช่วยข้าด้วยข้าเจ็บปวดเหลือเกิน

อโนทัย เอาละขอความเจ็บปวดที่แม่นางได้รับกับความเจ็บปวดที่แม่นางไปทำไว้กับคนอื่นมัน
เทียบกันไม่ได้หรอก ดีเหมือนกันแม่นางจะรู้ว่าคุณคนอื่นเขาเจ็บปวดกันยังไง รสชาติ
ของความเจ็บปวด เป็นยังไง เมื่อรู้ว่าตนเองเจ็บปวดอย่างนี้ ต่อไปนี้แม่นางอย่าได้ไป
ก่อกรรมกับชีวิตคนอื่นเขาอีกแม่นางอย่าได้ไปเบียดเบียนชีวิตคนอื่นเขาอีก แม่นาง
รับปากเราได้หรือไม่

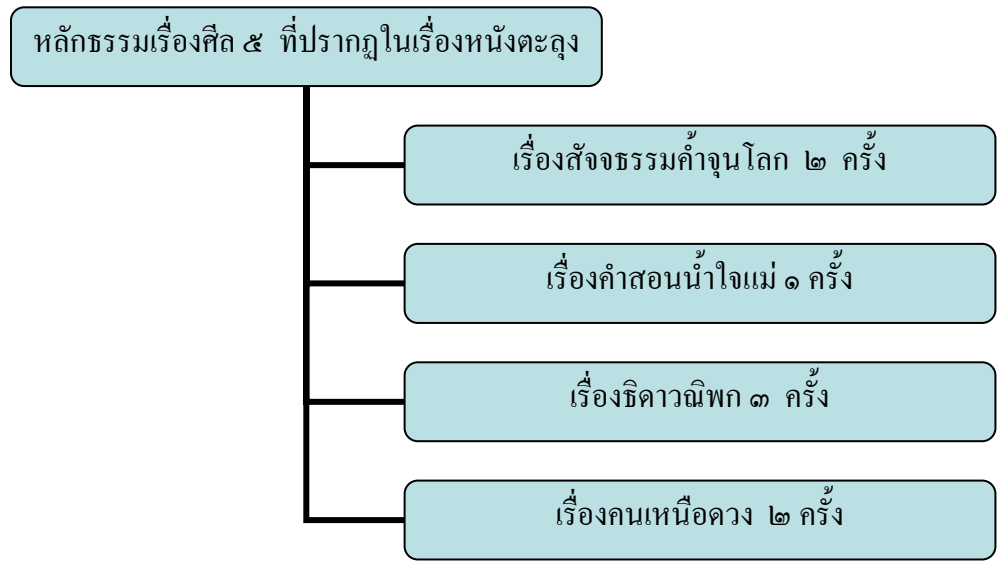
ราตรีจันทร์ ตกลงมารับปาก ต่อไปเราจะไม่เบียดเบียนชีวิตคนอื่นเขาอีก

กรรมที่ปรากฏในนิยายหังตะลุงเป็นกรรมที่ปรากฏทางกาย วาจา ใจ ทั้งที่เป็นกุศล
กรรม และอกุศลกรรม และเน้นสอนให้เห็นหลักของกรรมที่ว่า ผู้ที่ทำดีย่อมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ที่
ทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว กรรมที่บุคคลได้กระทำไปไม่ว่าจะดีหรือชั่วจะติดตามตัวตนของบุคคลนั้น
ตลอดไป เรื่องที่หังตะลุงนำมาแสดงจะเน้นสอนให้ผู้ชมกระทำความดี เว้นกรรมชั่ว ซึ่ง
สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

๔.๓.๒ ศิล ๕

การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการด้วยกัน เฉพาะที่พระพุทธองค์ทรงแสดง
ไว้นั้นก็มี ๑๐ ประการ แต่โดยสรุปแล้วก็ได้แก่ ทาน ศีล ภวนา ศีลคือการรักษากาย วาจา ใจ ให้
เรียบร้อย การรักษาศีลจะช่วยให้ผู้รักษานั้นมีจิตใจที่สูงขึ้นพร้อมที่จะปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไปได้

ศีล ๕ ปรากฏในเนื้อหาหนังสือของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ดังแผนผังดังนี้

ในเรื่องสังฆกรรมค้ำจุนโลก ได้กล่าวศีล ๕ ไว้โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๕ ที่ว่าด้วยการดื่มสุรา และของมึนเมาให้โทษ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม ในเรื่องได้กล่าวถึงตอนที่ญาติได้กล่าวสอนศิษย์คือ นายเมือง กับนายสะหม้อ ให้เป็นคนตั้งอยู่ในศีลธรรม ไม่ใช่เป็นคนล้าละเลเทเมาดังที่เป็นอยู่ ดังปรากฏบทสนทนาที่ว่า

เมือง ผมขอถามญาติ ในอยู่นี้ผมไม่รู้ชื่อกระทวงไหนดีหันไปกระทวงศึกษาธิการ ให้
 พระเทศน์ สอน ให้คนเลิกกินเหล้า สุราเมรัยมาทำบุญนา เระมะณี กินเหล้า
 มันบาปมันไม่ดี พอไปที่กระทวงอุตสาหกรรม กระทวงพานิชย์ บอกว่า เหล้า
 ไทย กลมกล่อม สุขุม ลุ่มลึก กิน เหล้าไทยแล้วเงินไทยไม่รั่วไหลไปต่างประเทศ
 ผมไม่รู้ชื่อ กระทวงไหนดี ผมว่าเอาพันนี้ ถ้า ต้องการเอาศีล ๕ ไว้ โรงเหล้า
 ยกลีก แต่ถ้าเอา โรงเหล้าไว้ ศีล ๕ ก็ต้องตัดทอน
 ญาติ ไม่เคยฟังเหอลูก พระพยอมเทศน์ให้ฟังแล้ว เหล้ามันเป็นของไม่ดี เอาเหล้ากับนม ไปตั้ง
 ให้หมากิน หมามันยังกินนม ไม่กินเหล้า เราเป็นคน มีปัญญา มีความรู้ มีความคิด
 แต่ยังกิน เหล้า ไม่รู้สึกบักดีหามา มันมั่งเหอ

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ กล่าวถึงศีล ๕ ซึ่งนับว่าเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติ ดังคำสนทนาของเท่งกับหนูยั่วว่า

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เท่ง เรื่องอุบายยังไม่เข้าเรื่องแล้วรู้ดีหนักหนา ไอ้หรั่งไม่ดี ๆ รู้หมด ไฟมีก็ไป รู้หมด จำได้
 ทุกใบ แต่ คีล ๕ ข้อจำไม่ได้สักข้อ
 หนูนุ้ย หมิงว่าแต่กู แล้วหมีงจำได้ก็ข้อ ไอ้เท่ง
 เท่ง อ้อกูถ้าจำไม่ได้กูไม่หลง ไม่ใช่หมีงจำได้แต่ เวมณี สิกขาปทัง สมาธิยามิ คีล ๕ ข้อ
 จำได้เท่า เนี่ยะ
 หนูนุ้ย ไหนหมีงลองว่าให้กูฟังเถิ มีไอ้หรั่งมั่ง
 เท่ง ถ้าพินันต์เดียวกูอื้อว่าให้ฟัง
 คีลข้อหนึ่ง เขาห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามเบียดเบียนกัน
 คีลข้อสอง เขาห้ามลักขโมย
 คีลข้อสาม เขาห้ามผิดลูกผิดเมียคนอื่น
 คีลข้อสี่ เขาห้ามพูดจู้หก
 คีลข้อห้า เขาห้ามดื่มสุราเมรัย นี่แหละคีล ๕ หรือละไอ้หนู
 หนูนุ้ย กูไม่รู้ กูจำได้แต่ว่า สุราเขาให้ดื่มเป็นระยะ ๆ ไม่ใช่เหอ
 เท่ง หมีงแล้วมัวไม่เข้าเรื่อง

ในเรื่องธิดาฉัพพัคคีย์ได้กล่าวถึงศีลห้าโดยเฉพาะข้อที่ ๑ คือ การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งก็คือ
 การเบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ดังเนื้อเรื่องตอนที่ พระเจ้าเจษฎุราชได้ให้นายพุนไปขโมยธิดาของเจ้า
 หลิงมัตติกาไปมาทั้งเสีย ทั้งที่ไม่เต็มใจแต่พุนก็ขัดไม่ได้ ในขณะที่จะฆ่าธิดาองค์น้อยทั้ง พุนได้
 รำพึงกับทารกว่า

พุน อย่าร้องลูกเหอ อย่าร้อง เจ้าพุทโธลูกเหอ เจ้าไม่ได้เป็นคนผิด พุนถูกบัญชาให้นำเจ้ามา
 มาหลังเมืองหลวง พ่อของเจ้าก็ถูกลงฆ่าโดยการนำไปถ่วงน้ำตายเสียแล้ว นี่ลุงพุน
 ได้รับบัญชาให้พาเจ้ามาฆ่าแล้วลูกเหอ ลุงพุนคับเป็นผิดลูกเหอ เจ้าตายเสียละลูกเหอ
 เจ้าตายเพราะม่านประเพณี ม่าน ประเพณีที่มันเลิกละลูกเหอ แต่เราไม่ยอมเลิกละ นี่เจ้า
 ไม่ได้เป็นคนผิด แต่เจ้าต้องมาตายเสียเปล่า ๆ ลุงนี้ถ้าผิดแล้วผิดแล้ว ลุงนี้ต้องฆ่าทั้งพ่อ
 ทั้งลูก

ในเรื่องธิดาฉัพภะ ได้กล่าวถึงศีล ๕ ในลักษณะที่ว่าถ้าประชาชนตั้งอยู่ในศีลธรรมแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะบรรเทาลงไปได้ ดังปรากฏในเรื่องตอนที่พระเจ้าเจษฎราชผู้ครองนครทรงปรึกษากับพระนางอัญชนาผู้เป็นมเหสีว่า

พระเจ้าเจษฎราช อัญชนาเรามองว่า ศีลธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ผู้แทนที่ประชาชนเลือกเข้ามาบริหาร ประเทศล้วนแต่ไม่มีศีลธรรมประจำใจมันก็ไม่ต่างอะไรกับการเลือกโจรเข้ามาปล้นระเทศชาติ ข้าราชการก็มีมากมาย แต่ที่มีศีลธรรมมีธรรมะนั้นหาได้ยากเหลือเกิน พระนางอัญชนา ทูลกระหม่อมคิดว่าเราอยากจะแบ่งส่วนหนึ่งที่มีอยู่นี้มาสร้างศาลาการเปรียญให้เป็นสถานที่ประกอบกิจทางศาสนา สร้างขึ้นที่วังหน้าของเราแน่แหละพะยะพระเจ้าเจษฎราช อ้อ นับว่าเป็นความคิดที่ดี ตกลงเราจะสร้างหอพระขึ้นที่วังหน้า พระนางอัญชนา หม่อมฉันจะมอบหมายให้ลูกมัตติกาของเรา นำประชาชนมาขอศีล สมาทานศีล พระเจ้าเจษฎราช ก็ดีเหมือนกันเราตกลงให้ลูกมัตติกาเป็นผู้นำประชาชนมาสมาทานศีล และเราเองก็จะนำข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สมาทานที่วังใน.....

ในหนังสือเรื่องคนเหนือดวง ได้มีการกล่าวถึงศีล ๕ ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๔ ไว้ ในตอนที่สิริจันทร์ซึ่งเป็นธิดาของนางยักษ์ชื่อ ราชริจันทร์ ซึ่งชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิตสร้างความเดือดร้อนให้กับสัตว์น้อยใหญ่เป็นอันมาก โดยที่สิริจันทร์ได้พยายามอ้อนวอนนางยักษ์ผู้เป็นแม่ว่า

ราชริจันทร์ สิริจันทร์ลูกรักของแม่เข้าขึ้นมาเจอก็อ้อนวอนให้แม่เลิกก่อกรรมทำเข็ญเลิกทำลายล้างเพื่อน ร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก ตลอดระยะเวลาเจอก็พยายามอ้อนวอนให้แม่ทำประโยชน์ให้กับ สังคม เจ้าเกิดมาก็ไม่เหมือนแม่ เจ้ามีความรู้สึกต่างกับแม่ทุกประการ เจ้าจะให้แม่เลิกฆ่า สัตว์ตัดชีวิต ให้เลิกพูดจาหยาบคาย แม่เป็นชาวยักษ์ ขาวมร แม่มีสันดานเดิมติดตัวมานาน เจ้าอ้อนวอนให้แม่มีคุณธรรม คำว่า คุณธรรม มันไม่คุ้นกับแม่

สิริจันทร์ แม่รู้หรือไม่ว่าเดี๋ยวนี้คนเขาประณามแม่ว่า แม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตโดยไม่ใช้เหตุผล แม่จำ สัตว์ทุกชีวิตมีค่า แม่จำสัตว์ทุกชนิดก็มีชีวิตเหมือนกับเรา แม่อย่าไปก่อกรรม ทำเข็ญอย่าไปเข่นฆ่า พวกเขานึกเลย และอีกประการหนึ่ง เขาพูดกันว่า แม่ชอบพูดจาหยาบคาย ไม่สนใจว่าใครจะคิดยังไง แม่จำ แม่พูดจาให้สุภาพเถอะแม่ สิ่งเหล่านี้แหละแม่เขาเรียกว่าคุณธรรม ซึ่ง สรุปล่ง ๆ ก็คือ ให้เราทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ โดยที่คนอื่นไม่ได้รับความเดือดร้อนจากการ กระทำของเราและเขาก็มีความสุข สุข

ใจจากการกระทำของเรา แม่จำต่อไปแม่อย่าไปก่อ กรรมทำเจริญอีกเลยนะ

ในเรื่องเดียวกันได้กล่าวถึงศีลข้อที่ ๔ คือในเรื่องกล่าวถึงตอนที่นายเพ่งกล่าวสอนหนู
นุ้ยที่มักมีความทะเลาะเบาะแว้งกับภรรยาเป็นประจำว่า

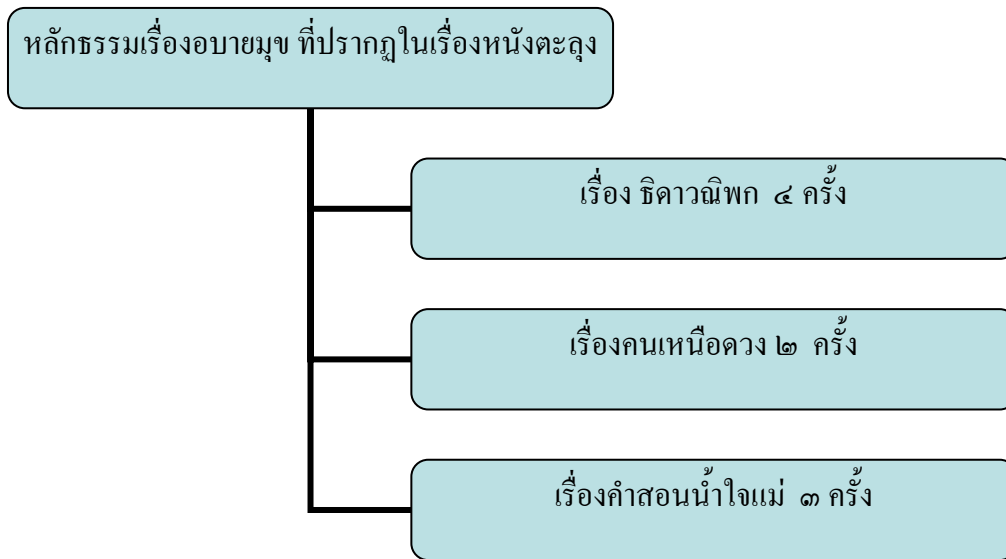
เพ่ง ผัวเมียกันอย่าด่ากันแหละ นึกถึงตอนที่จีบกันใหม่ ๆ ตอนที่รักกันใหม่ ๆ คนเราตอน
รักกันใหม่ ๆ ถนอมน้ำใจกันอ้อตาย พี่พนนั่น น้องพนนี้นี้ ผัวให้เกียรติเมีย เมียให้
เกียรติ ผัว แต่พออยู่กินกัน พอเริ่มแก่ตัวเข้า ไม่เกรงใจกัน นึกก็พูดใคร่กำพุด
ไม่เกรงใจ ไม่ไว้หน้ากัน ผัวเวลาเรียกเมีย อี้มั่ง หมึงมั่ง คนเรานุ้ยเหอ เริ่มรักเริ่ม
คบกันเราพูด กันพนนพรีอ พอแก่ ๆ กำพุดกันพนนั่นตะ พุด กันให้น่าฟัง ลูก ๆ
หลาน ๆ มันได้เอา เป็นตัวอย่าง

ศีล ๕ ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานหรือขั้นต้น เพราะศีล ๕
เป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์
กับสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศีล ๕
เป็นเรื่องของการไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งด้วยทางกาย วาจา และด้วยไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็น
ตัวคุมศีลของตน ศีล ๕ นี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นมนุษย์ธรรม คือธรรมที่ทำให้ผู้รักษากลายเป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์

๔.๓.๓ อบายมุข

อบายมุขคือ ทางแห่งความเสื่อมของชีวิต เพราะไม่ว่าใครก็ตามที่ลุ่มหลงกับการดื่มสุรา
เสพของมึนเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวคูมหรสพ หมกมุ่นกับการเล่นการพนัน รวมถึงการคบคนชั่ว
เป็นมิตร และเกียจคร้านการทำงาน การดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นก็จะประสบกับความหายนะ
ต่าง ๆ ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงโทษของอบายมุขไว้เพื่อเตือนสติให้พุทธศาสนิกชนให้รู้ถึง
ความหายนะที่จะบังเกิดขึ้นแก่บุคคลที่ลุ่มหลงกับอบายมุข

หลักธรรมเรื่องอบายมุขปรากฏในเนื้อหาหนังสือของคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ดัง
แผนผังดังนี้

ในเรื่องธิคาณิก ได้กล่าวถึงเรื่องอบายมุข โดยชี้ให้เห็นว่า ใครก็ตามที่ไปหลงยึดติดแล้ว ก็จะนำความหายนะมาสู่ชีวิตและครอบครัว และนอกจากนี้ก็ยังทำให้สังคมที่อยู่อาศัยก็อ่อนแอด้วย รวมทั้งยังจะเป็นผลเสียกับประเทศชาติโดยรวม กล่าวถึงตอนที่หลังจากพระเจ้าเจษฎราชได้จัดตั้งหอพระแล้วก็ได้มอบหมายให้นายพูนซึ่งเป็นทหารใกล้ชิด คอยรายงานความเคลื่อนไหวให้ทราบเป็นระยะ เพื่อจะได้ปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ดังบทสนทนาที่ว่า

พระเจ้าเจษฎราช นี้นายพูน คนที่มีรักษาศีลมาฟังธรรม อยู่ในช่วงอายุใดกันบ้าง

พูน ส่วนมากก้า อายุ ๕๐ ปีขึ้นไปครับหม่อมพ่อ

พระเจ้าเจษฎราช เราเข้าใจคนอายุขนาดนี้ย่อมสนใจเรื่องศีลเรื่องธรรมเรื่องศาสนาเป็นพิเศษอยู่แล้ว แล้ว ช่วงอายุอื่น ๆ ละมีหรือเปล่าละนายพูน

พูน มีครับหม่อมพ่อ รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ ๓๐-๕๐ แหละครับหม่อมพ่อ

พระเจ้าเจษฎราช พวกเขามาฟังเทศน์ฟังธรรมหรือนายพูน

พูน หม้ายครับ ไอ้พวกนี้พระทำไ้อหรัยไม่ได้ ดีเป็นเบอร์เป็นห่วยเหม็ด ยกตัวอย่างที่บ้าน ครับหม่อมพ่อพอแคว้นเบอร์ออก คนไม่เป็นอันทำหรัย เขาถือว่าพ่อท่านไหนดศีลศีลก็ทำไป ดันไม้ไหนดศีลศีลก็ทำไป หมูออกลูก ๕ ขา ก้าไปนั่ง ไหว้กันมันเป็นกันถึงขนาดนั้นนะหม่อมพ่อแล้วถ้าเป็นวันเสาร์วันอาทิตย์พอหวันใช้ ๆ ก้าไม่ต้องทำหรัยแล้ว แดงน้ำเงิน แดงน้ำเงิน ดังฉาวทั้งหมู่บ้าน ครับหม่อมพ่อ

พระเจ้าเจษฎราช เลือครักชาติรุนแรงรึนายพูน

พูน หม้ายครับ เล่นมว้ยกันครับหม่อมพ่อ นี่ผมบอกแล้วว่าถ้าเมืองอื่นอื่บุกเมืองเรา ก้า ให้

บุคมวันเสาร์วันอาทิตย์ หวันใช้ๆ รับรองตายเหมีดทั้งประเทศ
 พระเจ้าเจษฎุราช นี่นายพูน ที่พูดมานั้นมันบอขายมุขทั้งนั้นเลยนะ
 พูน ใช้ครับหม่อมพ่อกวนี่สร้างความหายนะให้กับตัวเองคนเดียวไม่พอยังทำให้
 ครอบครัวและประเทศชาติพลอยเดือดร้อนไปกัน

และในเรื่องเดียวกันยังได้กล่าวว่า

พระเจ้าเจษฎุราช นายพูนเราคิดว่าหลักธรรมในศาสนาที่แหละที่จะช่วยทำลายกำแพงบอขายมุขได้
 เราจะใช้คุณธรรมในศาสนาเป็นเครื่องทำลายบอขายมุข
 พูน หม่อมพ่อกับ ผมเห็นด้วยกับหม่อมพ่อกับที่จะเอาศาสนาเป็นกำแพงกันบอขายมุข แต่
 คนทั่วไปเขามองว่า ศาสนาเป็นเรื่องไร้สาระ ศาสนาไม่มีประโยชน์ ศาสนา เป็นสิ่ง
 มอมเมาแต่คนที่ไม่มีศานาก้าวเหมือนกับมิดที่มีคมแต่ไม่มีฝักยอมที่จะเป็นอันตราย
 แต่เกล้า กระหม่อมคิดว่า ที่หม่อมพ่อทรงพระราชดำริมา มันสาย เกินแก้แล้วครับ
 หม่อมพ่อกับ

พระเจ้าเจษฎุราช ทำไมละนายพูน

พูน บอขายมุขทะเลงเข้าสู่ครมทัณฑ์มาเป็นกองทัพอขายมุขบุกทะเลงจนไม่มีคนไหน
 ค้าบลไหน อำเภไหน จังหวัดไหน ในประเทศนี้ ที่อไม่หลงไหลไปกับบอขายมุข
 บอขายมุขเป็นสายเลือด เป็นชีวิตประจำวันของคนในประเทศนี้ไปเสียแล้ว ไม่มีใครที่
 ไม่กินเหล้า ไม่มีใครที่จะไม่ เล่นการพนัน ไม่มีใครที่ไม่ซื้อเบอร์ เพราะฉะนั้นแสดง
 ว่าบอขายมุขเป็นส่วนหนึ่งชีวิตประจำวันของประชาชนดังนั้นกระผมคิดว่าในสายตา
 ของประชาชนศาสนาไม่ มีประโยชน์ที่จะชำระล้างบอขายมุขได้

ในเรื่องคนเหนือดวง ได้กล่าวถึงเรื่องของบอขายมุข ว่าถ้าผู้ใดไปเกี่ยวข้องกับแล้วก็
 ย่อมที่จะนำความเสื่อมเสียมาให้ทั้งตนและครอบครัว ดังบทขับที่นายหนังพรรณนาถึงชีวิตของยาย
 มีว่า

“จะย่อนกรายยายชราที่ต้องมาทุกข์ทาบโชคตกอับถึงที่จน นี่เราต้องมาทน ขวนขวาย
 สมัยก่อนครอบครัวเรานี้กำพอมิพอใช้ แต่ตัวของยายได้แต่ผลาญเป็น มารหัวใจ บอขายมุขทุก
 ชนิดพาดิได้ ทั้งปอ ไข่ ไข่โลเลว ทั้งปอ ไข่ ไข่โลเลว นี่สุดเหลวหลัก ทั้งสุรา ยา ฝิ่น
 นะลูกนะ พ่อมึงกินเมรัย แม่เข้าใจเพราะฝัวมาผลาญจนตาย ทั้งทายาททั้งสองไว้ทั้งน้องและพี่สาว

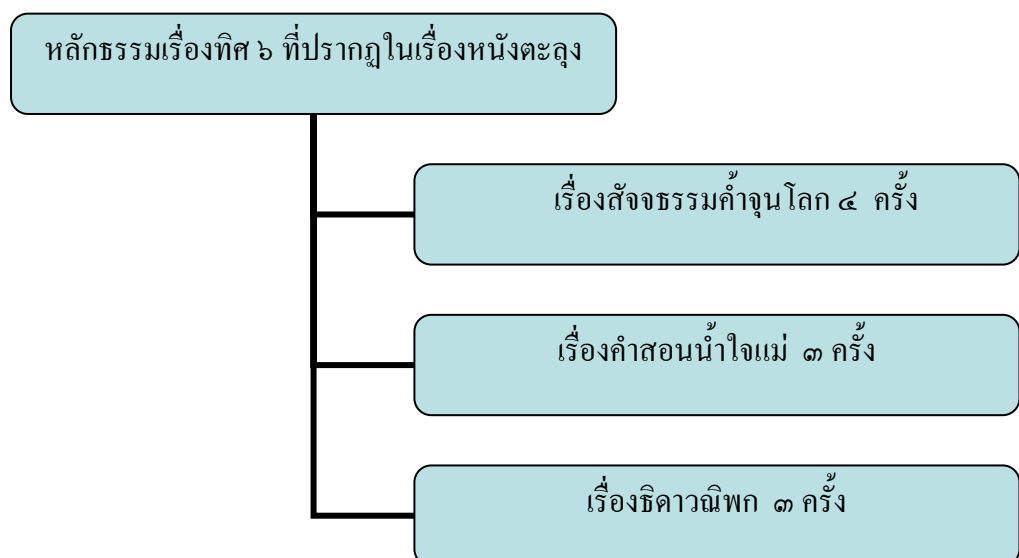
ไม่มีอีกรอกหมอนึกแล้วท้อ จนใจหาย แม้เลี้ยงดูนะพี่น้องสองหญิงชาย ถึงลำบากกายนี้
เรากำต้องทนอยู่สู้ ความจน อนิจจาวิชา.....”

เรื่องอบายมุขที่หนังตะลุงนำมานำเสนอผ่านตัวหนังตะลุงนั้น ส่วนมากก็จะเน้นเรื่อง
การดื่มสุรา การเล่นเกมพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการ
สร้างหนทางแห่งความเสื่อมให้กับชีวิตของตนเอง ไม่สมควรที่จะดำเนินตามเป็นอย่างยิ่ง การ
สะท้อนเรื่องของอบายมุขผ่านตัวละครหนังตะลุงทำให้ผู้ชมได้ขบคิดและเลือกดำเนินชีวิตของตน
ให้ดำเนินไปสู่ความถูกต้อง และนำพาชีวิตของตนไปสู่ทางความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าได้
สร้างความสงบสุขให้กับสังคม

๔.๓.๔ ทิศ ๖

ทิศหก คือหลักคุณธรรมหรือหลักปฏิบัติระหว่างกันของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม อัน
ได้แก่ บิดามารดา กับบุตรธิดา ครูอาจารย์ กับศิษย์ สามัคคีกับภรรยา ผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชา
สมณะกับคฤหัสถ์ และระหว่างมิตรสหาย ในนิยายหนังตะลุงได้กล่าวถึงคุณธรรมเหล่านี้ไว้ได้
อย่างเหมาะสม ทิศหกเป็นหัวข้อธรรมที่เป็นไปเพื่อบรรลุนิพพานมรรค ๘ คือประโยชน์ในปัจจุบัน
เป็นหลักคุณธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาประพฤติปฏิบัติสำหรับสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

หลักธรรมเรื่องทิศ ๖ ปรากฏในเนื้อหาหนังตะลุงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ดัง
แผนผังดังนี้

ในละครหนึ่งตระกูลเรื่องสังข์กรรมคำจุนโลก กล่าวถึงคุณธรรมที่ว่าด้วยทิส ๖ ที่เกี่ยวกับหน้าที่ของบิดามารดา ที่หวังความเจริญก้าวหน้าของบุตรธิดา ในการประกอบสัมมาอาชีพ และประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ก็ด้วยการให้การศึกษากับบุตร ธิดา ดังที่พระเจ้าพงษ์พันธ์เจ้าผู้ครองนครแสงฟ้า ทรงปรึกษากับพระนางจันทนาผู้เป็นมเหสีว่า

พระเจ้าพงษ์พันธ์ เออจันทนา เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าเราเป็นประมุขของประเทศแสงฟ้า มาเป็น เวลานานหลายปี และเดิมทีฉันก็มีมเหสีอยู่ก่อน ก็คือพระนางพิมพ์สุคนธ์ มีพระ กุมารอยู่ ๒ องค์คือ เจ้าชายพิชัย กับเจ้าชายไพรัช ต่อมาพระนางก็ได้สิ้นพระชนม์ไป จึงได้แต่งตั้งจันทนาขึ้นมาเป็นราชินีสืบต่อมาและเธอก็ได้มีพระกุมารอีกหนึ่งองค์คือเจ้าชาย จักรทอง รวมความแล้วในเมืองแสงฟ้าของเราเรามีลูกชายอยู่ ๓ คนด้วยกัน เรามีความ ปรารถนาอย่างยิ่งยวดของผู้เป็นพ่อเป็นแม่ที่จะให้ลูกได้รับการศึกษาหาความรู้ เพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นคนที่มีความรู้ จึงได้ตัดสินใจส่งลูก ๆ ให้ได้ไปศึกษาต่าง ประเทศ และบัดนี้ ทั้งหมดก็ได้สำเร็จการศึกษาและได้เดินทางกลับมาสู่บ้านเมือง แล้ว ทั้ง ๓ คน และเราก็ภูมิใจ ในตัวลูกเสมอมา และเราก็ได้บอกลูกเสมอว่า ลูก เป็นผู้ใหญ่ แล้วทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เตรียมตัว มาเป็นประมุขเพื่อปกครองบ้านเมือง ต่อไป

ในเรื่องคำสอนน้ำในแม่ ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ว่าด้วยทิสหก ในข้อที่ว่าด้วยหน้าที่ของมารดาบิดา ผู้ที่เชื่อว่าเป็นมารดาบิดาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะต้องมอบสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุตรธิดาของตนเอง ดังปรากฏในเรื่องในตอนที่ยศธรรมาเมศร์ได้สั่งให้นายพูนไปสืบดูว่า คนที่จะมาเป็นบุตรเขยของตนนั้นเป็นคนมีพื้นฐานครอบครัวเป็นอย่างไร พ่อแม่มีนิสัยใจคออย่างไร เพราะพระองค์ทรงเชื่อว่า ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น ดังบทสนทนาที่ทรงตรัสสนทนากับนายพูนว่า

กษัตริย์รามเมศร์ นี้นายพูนที่เราใช้เจ้าก็เพราะว่าเรามีลูกหญิงคนเดียวมีผู้คนมาสู่ขอลูกสาวเรา มากมาย พูน เอ๋ยได้เราก็มีความโอ้อวดใจความประสงค์สูงสุดของเราก็คืออยากให้ลูกมีความสุขที่สุด ในการครองเรือน หากลูกมีคู่ครองที่ดี เราก็พลอยสบายใจไปด้วย

พูน ใช้ครับหม่อมพ่อ ไม่ว่าใคร หัวอกคนเป็นพ่อเป็นแม่ พอมีลูกออกมา ถ้าเป็นชาย ก็ขอให้ ได้บวชหวังได้เกาะชายผ้าเหลืองหวังให้ลูกมีการศึกษามีหน้าที่การงานทำดี ๆ ได้ ลูกไว้ที่ดี พ่อแม่กำบายใจ ถ้าเป็นลูกสาว ก็หวังให้เป็นกุลสตรี มีสามีเป็นผู้นำที่ดี

นี่แหละครับ ความหวังของพ่อแม่ ครับหม่อมพ่อ

กษัตริย์รามเมศร์ นันนะชิ เราก็ประสงค์อย่างนั้น

ในเรื่องธิดาฉัพพก ได้กล่าวเรื่องทศก ในข้อที่ว่า หน้าที่ของบิดามารดาประการที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการให้การศึกษาแก่บุตรธิดา เพื่อจะได้มีความรู้ มีความสามารถ และความเจริญก้าวหน้าของบุตรธิดา ดังเนื้อความในเรื่องตอนที่ขุนโจรกุมพกาพและศรีเรือนได้บอกกับสิ่งหว่า

ขุนโจรกุมพกาพ สิ่งหว่า พื่อต้องการให้ลูกไปเรียนหนังสือลูก

ศรีเรือน แม่ก็เหมือนกันลูก แม่ต้องการให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน ลูกจะได้มีความรู้ การศึกษา เป็นแสงเทียนแห่งชีวิต ทำให้คนหูตาสว่าง แม่ต้องการให้ลูกได้มีการศึกษาอย่าง พ่อของลูก เพื่อ จะ ได้ช่วยเหลือประชาชนในวันข้างหน้า ลูกจะได้เดินตามเส้นทาง ที่พ่อของลูกได้ถากถาง เอาไว้

สิ่งหว่า แม่ แม่ต้องการให้สิ่งหว่ามีความรู้

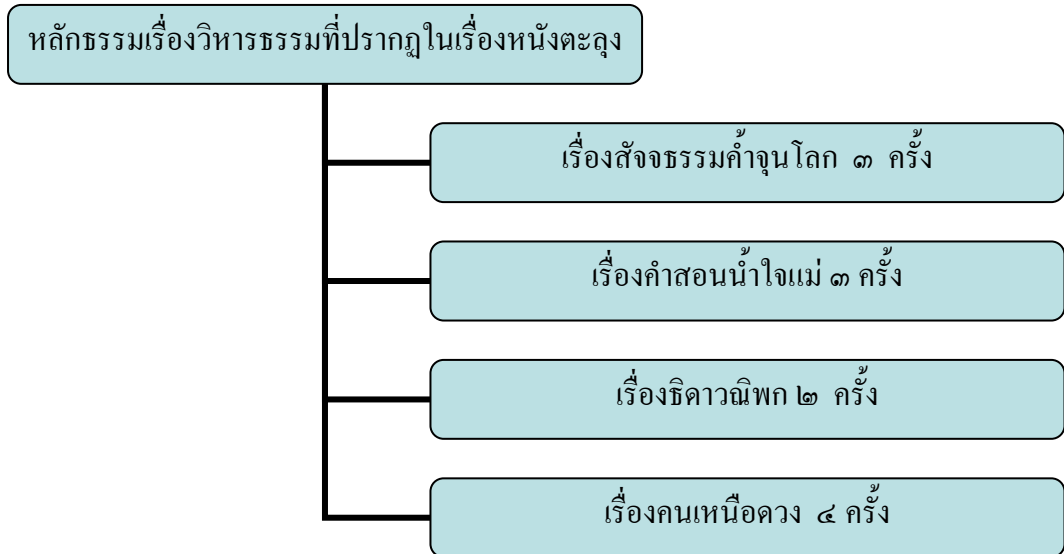
ศรีเรือน ใช้ลูกคนที่มีความรู้นอกจากจะช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ยังมีโอกาสช่วยเหลือสังคมได้อีกด้วย

หลักคุณธรรมเรื่องทศก เป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของบุคคลที่ควรปฏิบัติต่อกันในสังคม ซึ่งในเรื่องที่หนึ่งตะลุงนำมาถ่ายทอดนั้นได้สะท้อนหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านทางตัวละคร และยังกล่าวได้ว่าเป็นสื่อการสอนในเรื่องหน้าที่ให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี

๔.๓.๕ พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรมเป็นคุณธรรมที่เกื้อกูลชีวิตและสังคม ชีวิตที่ดีมีความสุข คือชีวิตที่มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุpekha ต่อคนอื่นและสรรพสัตว์ ขณะเดียวกันชีวิตต้องสัมพันธ์กับสังคม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ พึ่งพาอาศัยกันและกัน มีผู้น้อย ผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ผู้ได้บังคับบัญชา คุณธรรมข้อนี้เป็นหลักในการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปได้อย่างดี มีความรักความผูกพัน

หลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสือของคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ดังแผนผังดังนี้

ในเรื่องสังฆธรรมค้ำจุนโลก ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ไว้ โดยเป็นการชี้ให้เห็นว่า การมีเมตตาธรรมเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหาร ดังปรากฏในตอนที่ว่า เจ้าชายไพรัช เมื่อหนีรัชนี้ผู้เป็นภรรยาไปเพื่อจะช่วยพ่อแม่และพระพี่ชาย และเมื่อได้พบกับพระยาอานนรงค์ จึงได้เกิดการปะทะคารมกันขึ้น ดังบทสนทนาที่ว่า

เจ้าชายไพรัช พระยาอานนรงค์ เราขอบอกกับท่านว่า ให้ท่านเลิกใช้อำนาจแขวงเรือน ที่ครอบงำประชาชนชาวแสงฟ้า เมืองแสงฟ้าที่มีสภาพอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะท่านเป็น ตัวต้นเหตุ ที่คอยใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ กดขี่ประหารราษฎร ท่านนี้แหละ ที่เป็นตัวเผด็จการที่สมบูรณ์แบบ ท่านควรจะลงจากอำนาจ เลิกการเสพอำนาจที่ปราศจากความเมตตาธรรม ผู้ปกครองผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณธรรม มีเมตตาธรรม ถ้าผู้ปกครองคนใดขาดคุณธรรมขาดเมตตาธรรม คนคนนั้นจะเป็นผู้ปกครอง ผู้บริหารที่ดีได้อย่างไร

พระยาอานนรงค์ หยุคนะไอ้ไพรัช ไม่ต้องมาสอน

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ไว้ กล่าวคือการพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี กล่าวคือ อากมซึ่งเป็นน้องชายของอาวุธซึ่งได้รอกอยมารดาที่เดินทางไปเยี่ยมพี่ชายในเมือง โดยนายหนังได้ร้องเป็นบทกลอนว่า

“เราถ้าคอยนี้แต่ว่า แม่จะกลับมาบ้านนานี่เวลาใด แม่นำรถไถนา มา นี่คงจะสบายหนักหนา แม่เราไปหาพี่ชายในพารา เมื่อแม่ไปหาพี่นี่คงจะได้ แม่เรากำพลอยสบายใจ เมื่อพี่ไปได้ดี เราพลอยยินดีด้วย (ซ้ำ) พี่คงจะช่วยครอบครัวเราให้สุขสันต์ ถ้าแม่กลับมาบ้านนานเวลาใด คนทั่วไปต้องมาหา วาสนาที่พี่ชายไปได้ดี

ในเรื่องเดียวกันได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ว่าเป็นคุณธรรมสำหรับผู้บริหารผู้ปกครองว่า ถ้าผู้ปกครองหรือผู้บริหารไม่มีเมตตาธรรมแล้วก็ไม่สามารถที่จะผูกใจผู้ได้บังคับบัญชาได้ ดังที่ กษัตริย์เมฆมหากาฬซึ่งเป็นประมุขเมืองแสงฟ้า ต้องการที่จะยกทัพไปตีเมืองเกตุโมราซึ่งเป็นเมืองขึ้นเพื่อแย่งชิงตัวเจ้าหญิงมฤตติกามาเป็นสนมของตน และได้ปรึกษากับพระอนุชาคือเจ้าชายเมฆทัตเพื่อต้องการให้เจ้าชายเมฆทัตเป็นแม่ทัพในการทำศึกในครั้งนี้ แต่เจ้าชายเมฆทัตไม่เห็นด้วย ดังบทสนทนาที่ว่า

กษัตริย์เมฆมหากาฬ เราจะต้องไปสนใจอะไรเมืองเกตุโมรานั้นเป็นเมืองขึ้นของเรานะ เจ้าจำไม่ได้หรือ

เมฆทัต เสด็จพี่ มนุษย์ไม่ใช่สัตว์เลี้ยงที่เรารังไว้ในคอกนะเสด็จพี่ เขาไม่ได้เป็นสัตว์เลี้ยง เขามีความรู้สึก เสด็จพี่ เมืองเกตุโมราเป็นเมืองขึ้นเรา เราได้ชื่อว่าเป็นผู้ปกครอง การปกครองนั้นนะมันไม่ยาก แต่การครองน้ำใจเขานี่สิเสด็จพี่ การให้ความเมตตา การให้ความรักเขา นี่มันเป็นสิ่งที่คืนัก แน่นอนเขาไม่สบายใจอยู่แล้วที่เขาเป็นเมืองขึ้นของเรา เราก็น่าจะ让他ได้สบายใจ การปกครองคนอื่นไม่ใช่ปัญหา แต่ปัญหาก็คือการครองใจนี่แหละ เสด็จพี่ เราเป็นนักปกครอง จะต้องมียุทธธรรมและเมตตาธรรม แน่นอนไม่เช่นนั้นเราจะถูกปฏิเสธ ถึงเราจะมีอาวุธยุทโธปกรณ์สักขนาดไหน แต่ถ้าเขาทนไม่ได้ เขาก็จะจับอาวุธขึ้นมาต่อสู้กับพวกเรา เราอย่าไปกดขี่น้ำใจพวกเขาเลย เสด็จพี่

กษัตริย์เมฆมหากาฬ หุยนะ เมฆทัต เราไม่ต้องการฟังคำเทศนาของเจ้า ถ้าเขาไม่ยินยอมยกเจ้าหญิงมฤตติกาให้เรา ก็แสดงว่าพวกมันต้องการสงคราม.....

ในเรื่องคนเหนือดวง ได้กล่าวคุณธรรมข้อที่ห้าด้วยเมตตา กล่าวคือการมุ่งหวังให้ผู้อื่นประสบความสุขความเจริญ ซึ่งปรากฏในตอนที่ได้ยกตัวอย่างตอนอโนทัยดังความว่า

ฤาษี อโนทัยเอ๋ย เจ้าก็ได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาที่พอสมควรแล้ว ควรที่เจ้าจะได้นำความรู้ไปช่วยพัฒนาบ้านเมืองของเจ้าได้แล้วละลูก

อโนทัย ถ้าอย่างนั้นผมก็เห็นจะต้องกราบลาหลวงพ่อดีครับ

ฤาษี ก่อนไปหลวงพ่อยกมอบสิ่งที่จะป้องกันตัวเองและสังคมสังคมกำลังขาดความรักความเมตตาต่อกันลูกเอ๋ย ความเจริญทางวัตถุ ทำให้คนเราไม่ให้ความสำคัญกันและกัน คนเราลูกเอ๋ย เวล มองคนตัดลิ้นคนให้มองกันที่จิตใจ มองให้ถึงแก่น ต้นไม้ยังมีแก่น มีเปลือก มนุษย์ก็มีแก่น มีเปลือกเหมือนกัน จิตใจนั่นแหละคือแก่นของคน

เพราะฉะนั้น การมองคนต้องมองให้ถึงจิตใจ เพราะจิตเป็นตัวบันดาล จิตย่อมส่งผล
 ต่อการกระทำ เจ้าพบคนที่เขาเดือดร้อน หรือประสบเคราะห์กรรมได้รับความ
 ลำบาก เจ้าก็ต้อง ช่วยเหลือ แต่การช่วยเหลือนั้นต้องอยู่ในกฎเกณฑ์
 ที่ว่า ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดประเพณี

อโนทัย ครับหลวงพ่อ จันทมกรบลาหลวงพ่อละครับ

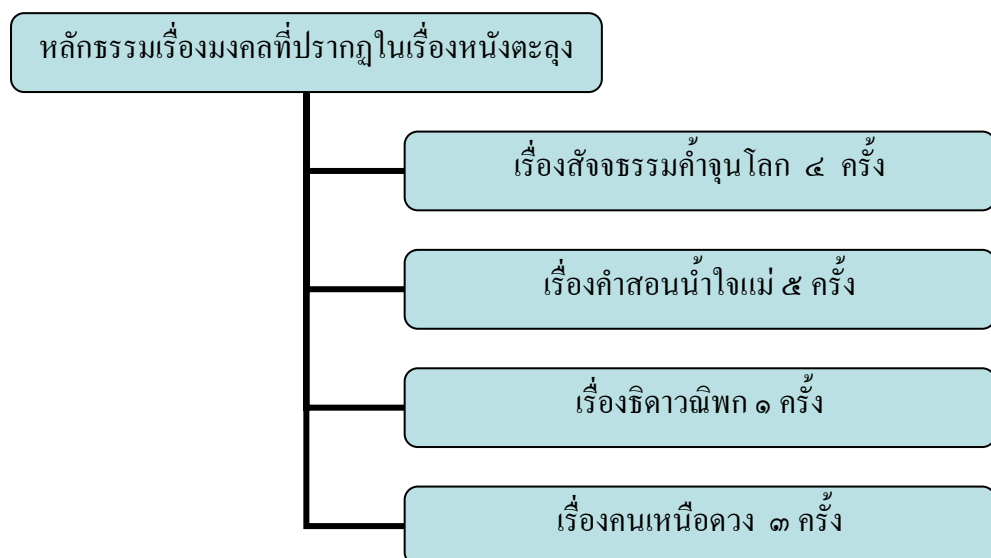
ฤาษี ไปลูกไป ขอให้โชคสิลูกนะ

หลักคุณธรรมข้อนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ เป็นคุณธรรม
 ที่เป็นหลักในการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักในการปกครอง จึง
 นับว่าเป็นคุณธรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม

๔.๓.๖ มงคล ๓๘

เรื่องที่หนังสือจะนำมาแสดงนั้นล้วนแต่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาดังนั้นใน
 เนื้อเรื่องต่าง ๆ ของหนังสือเล่มนี้ล้วนปรากฏหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในเนื้อ
 เรื่องหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้เป็นคติสอนใน
 ให้กับคนดู หลักมงคล ๓๘ ก็คือการประมวลหลักธรรมที่ครบถ้วนและเพียบพร้อมด้วยวิถีชีวิตทุก
 แก่มุม เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นข้อประพฤติปฏิบัติอันจะเป็นเหตุให้ผู้
 ปฏิบัติตามประสบกับความสุขความเจริญในชีวิต

หลักธรรมเรื่องมงคลที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสือของคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ดัง
 แผนผังดังนี้

ในเรื่องสังฆกรรมค้ำจุนโลก ได้กล่าวถึงตอนที่เจ้าชายจักรทองถูกพระยาชาณณรงค์ผู้เป็นลุงยุยงให้ไปปลงพระชนพระเจ้าพงษ์พันธุ์ผู้เป็นพระราชบิดา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคบคนชั่วเป็นมิตรของเจ้าชายได้เป็นอย่างดี การคบคนชั่วเป็นมิตรทำให้คนที่คบด้วยนั้นต้องพลอยเป็นคนชั่วไปด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า คบคนเช่นไร ก็ย่อมจะเป็นคนเช่นนั้น คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล ดังบทขับของนายหนังที่ว่า

ยกพระยาชาณณรงค์คนใจชั่ว	มาตั้งตัวแหล่งหลักชี้ชักหลาน
เพราะเหตุผลเป็นคนพาล	เจ้านั้นนี้เป็นหลานของลุงชาณณรงค์
เจ้าเป็นบุตรเมียน้อยอย่าสร้อยเศร้า	ที่ลุงเฝ้าอบรมให้สมประสงค์
อี่แม่เลี้ยงตัวนี้ที่แสนผง	ลุงคิดปลงชีวิด้วยยาพิษ
ชีวิตมันคับคับโลกไปนานแล้ว	ไม่มีเวาฆาตกรรมที่ลุงทำไว้สักนิด
คนแสวงฟ้าไม่กล้าลือพระยาอุทธี	เพราะลุงคิดแข็งข้อทรยศ

ในเรื่องเดียวกันนี้ กล่าวถึงการประพุดิธรรมว่าเป็นสิ่งทีนำความสุขมาให้ แต่หากไม่มีการประพุดิปฏิบัติแล้ว สังคมก็จะมีแต่ความวุ่นวาย ดังที่พระภิกษุพิชัยได้ตรัสสอนนายยอดทองว่า คนในปัจจุบันขาดธรรมะมาประดับจิตใจ สังคมจึงวุ่นวาย สังคมให้ความสำคัญกับการตกแต่งร่างกายภายนอก ไม่สนใจตกแต่งจิตใจภายในด้วยธรรมะ ดังบทสนทนาที่ว่า

พระภิกษุพิชัย พียอดทอง คูสิในวันนี้ คนเราดูเหมือนศาสนาเห็นศาสนาเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ จริง ๆ แล้วศาสนาทำให้คนเราหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ในยุคอดีตเราไม่มีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกฎหมายก็ไม่มี อาวุธก็มีน้อย คนยุคก่อนละอายต่อบาป คนในยุคก่อนเขามีธรรมะ เขามีศีลธรรมเป็นเครื่องปกครอง คุกตะรางก็ไม่แน่นเหมือนปัจจุบัน เพราะจิตใจคนเราทุกวันนี้ห่างเหิน ธรรมะอาตมาเคยบอกเสมอว่า คนไม่มีธรรมะก็เหมือนมิดที่ไม่มีฝัก ย่อมบาดนิ้วบาดมือ ธรรมะทำให้คนอยู่ใน กติกาของสังคม พียอดทองอย่าลืมว่า ปัจจุบันนี้ในวัดนั้นมีแต่สิ่งที่ดึงดูดอารมณ์ให้สู้เบื่องตำ ฟีทอง คนเราปัจจุบันเข้าร้านเสริมสวยไม่เว้นแต่ละวัน เราเสริมหน้าทาแป้งแต่งเล็บ แต่เราไม่เคยเข้าร้าน เสริมใจ ร้านเสริมใจของมนุษย์คือวัดวาอาราม เสริมใจของมนุษย์ให้สว่าง สะอาด สงบ ทำใจให้ไม่มีมลทิน คนหน้าขาวปากแดงแต่ใจดำก็ปราศจากประโยชน์ นายช่างผู้แต่งใจคือพระพุทธเจ้า แก่นมนุษย์ก็คือใจนั่นเอง..... ชีวิตคนเรามีธรรมะนั้นแหละที่คอยประคองประหารความชั่วร้ายให้หมดสิ้นไป บ้านเมืองที่มีธรรมะก็จะสงบสุข ชีวิตคนเราที่มันหมกไหม้เนื่องจากเรามีปัญหาต้อง แหกกว่าอยู่ในทะเลเพลิง สิ่งที่จะสาปปัญหาเหล่านี้ได้ก็คือ ธรรมะ

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงเรื่องมงคลในข้อที่ว่าด้วยความไม่ประมาท อันเป็นเหตุนำความวิบัติมาสู่ตนเองและคนอื่นได้ ดังบทสนทนาที่หนูน้อยกล่าวสอนนายเนือยซึ่งเป็นรุ่นน้องให้มองเห็นภัยของความประมาทว่า

หนูน้อย นื่องเหอ นี่นื่อง พี่เตือนนื่องเพราะหวังคีนื่องเหอ นี่สถิติของกรมตำรวจเขาบอกมาว่า คนในร้อย คนตายเพราะแก่ ๓๐ เปอร์เซ็น ที่เหลือตายเพราะความประมาทนื่องเหอ นื่องนี้ชอบขับรถซึ่ง ประมาทเมื่อใด ไม่ตายกำลังไม่โดนื่องเหอ เข้าใจมัยละ นื่อง ถ้า นื่องเกิดประสบอุบัติเหตุขึ้นมา พวกพี่ๆ คนที่บ้านต้องเสียเวลา เสียทรัพย์สินเงินทอง ที่ พี่เหลงพี่เตือนเพราะเป็นห่วงนื่อง เหอ

นายเนือย ไม่ต้องมาทำเผ่ากับกู

หนูน้อย พี่เตือนเพราะเป็นห่วงนื่องเหอ ถ้าไม่รักไม่ห่วงพี่ไม่เตือนนื่องเหอ

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อที่ว่าด้วยกตัญญูตา คือการรู้คุณที่บุคคลอื่นกระทำให้แก่ตน ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณธรรมหมวดที่ว่าด้วยมงคลสูตร กล่าวคือในตอนที่ว่าด้วยอาคมได้กล่าวพรรณนาพระคุณของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดา กับเท่ง และหนูน้อย ดังบทสนทนาที่ว่า

อาคม ผมคนหนึ่งละที่คัดค้านในเรื่องนี้นะพี่หนูน้อยพระคุณของพ่อแม่เนั้น ในโลกนี้ไม่มีอะไรมาเปรียบเทียบได้ ท่านเป็นพระพรหมของลูก แน่นนอนเลยว่า พระคุณของพ่อแม่เหนือสิ่งอื่นใด วันนี้มีเรา เพราะวันนั้นมีพ่อแม่ โบราณเขาว่าไว้เนะพี่ เขาว่า เอาฟ้าดินมาเป็น กระดาษ เอาน้ำมาเป็นน้ำหมึก บันทึกรึ พระคุณของพ่อแม่ ก็ไม่สามารถพรรณนาให้หมด ได้นะพี่ เราเติบโตมาได้ทุกวันนี้ก็เพราะน้ำนมแม่ อีกอย่างหนึ่งนะพี่ เท่งพี่หนูน้อย พระในวัดใดที่ว่าศักดิ์สิทธิ์ที่เราไปปิดทองไปกราบไหว้ไปบูชา แต่ยังมีพระที่ศักดิ์สิทธิ์กว่านั้น อีกนะพี่ คือพระบนบ้านของเรายังไงละพี่ ก็คือพระพ่อพระแม่ของพวกเรา ยังไงละพี่เท่ง พี่หนูน้อย

หนูน้อย หุคก่อนนื่องบ่าว สู้ยังไม่รู้พระคุณเมีย เพราะยังไม่มีเมีย พระคุณเมียมากกว่าพระคุณพ่อพระคุณแม่ นื่องเหอ

อาคม ยังไงผมก็ยังยืนยันคำเดิมนะพี่หนูน้อย พระคุณของพ่อของแม่เหนือสิ่งอื่นใดในโลก

หนูน้อย พันพริก้าพระคุณเมียต้องมากกว่า

ในเรื่องเดียวกัน ได้กล่าวถึงความกตัญญู หรือการรู้คุณที่บุคคลอื่นได้กระทำแก่ตน กล่าวในตอนนี้นายปราบได้เข้าไปห้ามไม่ให้อาวฐทำร้ายผู้ที่เป็นมารดาของตนเอง ดังบทสนทนาที่ว่า

- อาวฐ มึงไม่ต้องมายุ่ง มึงไม่ได้เป็นญาติพี่น้องกู เพราะฉะนั้นไม่ต้องมาสอนกู
- ปราบ อ้อน้องคิดพินันนั้นเหอน้อง คนเราอยู่บ้าน ใกล้เรือนเคียงกัน สนิทชิดเชื่อกัน ช่วยเหลือ
 เกื้อกูลกัน ถึงไม่ใช่ญาติก้เหมือนญาติ ครอบครัวน้องถึงไม่ใช่ญาติก้เหมือนญาติ
 ลูกพี่เจ็บพุง แม่น้องเอามาหาหิงส์มาทาพุงให้ เมียพี่เกิด แม่น้องต้มน้ำร้อน หมก
 ก้อนเส้าให้ เวลาแกงหมูแกงไก่ แม่ น้องตักให้ลูกพี่กิน พี่ไม่เคยลืมบุญคุณน้องเหอ
 พี่ถือว่าไม่ใช่ญาติก้เหมือนญาติ
- อาวฐ ไอ้ปราบ มึงไม่ต้องมาสอนกูนะ ไอ้ท่า กูจะเตะแม่กูก็เรื่องของกู มึงไม่เกี่ยง หลีกไป
- ปราบ คนเราแหลงดี ๆ ก้านแล้ว ไม่รู้ฟัง ขอร้องก้านแล้วไม่รู้ฟัง น้องเหอถ้าน้องไม่เชื่อพี่ น้องหัน
 ไปแล ควายไม่ทุ่งตะน้อง ควายของแม่น้องมันร้องทั้งทุ่ง เวลานั้นจัดแม่ มันจำแม่
 น้อง ได้ว่าเคยจุด ไฟยกยุง ให้น้ำให้หญ้ามั่น สัตว์เดรฉานแท้ ๆ น้องเหอ มันยังรู้
 บุญคุณคน นี้น้องเป็นลูกของแม่ แท้ ๆ ยังทำกับแม่พินันนี้ น้องไม่บ่ดีสควายมั่งเหอ
 น้อง.....

ในเรื่องเดียวกัน กล่าวถึงคุณธรรมข้อกตัญญูตา คือการรู้คุณที่ผู้อื่นกระทำไว้และ
 กระทำตอบแทน กล่าวคือในตอนนี้อาคม เเท่ง และหนูนุ้ย ได้รอกอยการกลับมาของมารดาจาก
 การไปเยี่ยมอาวฐผู้เป็นพี่ชายในเมือง โดยทั้งสามได้สนทนากัน ดังคำสนทนาที่ว่า

- อาคม นี่ถ้าแม่กลับมาผมมีรางวัลจะให้แม่ด้วยละพี่เท่ง พี่หนูนุ้ย
- หนูนุ้ย รางวัลหริยละน้อง
- อาคม ผมจะให้รางวัลแม่ ๓ ประการ ที่เห็นได้ชัด และปฏิบัติได้
- หนูนุ้ย รางวัล ๓ ประการเห็นได้ชัด ปฏิบัติได้ ไอ้หริยละน้องอาคม
- อาคม ๑. ซื่อสัตย์ให้แม่ดู ๒. กตัญญูให้แม่เห็น ๓. ให้ความร่่มเย็นกับแม่
- หนูนุ้ย แม่เจ้าพุทโธ
- เท่ง น้องอาคมเหอ น้องแหลงพินันนี้ นี่ถ้าแม่น้องได้ยิน แกต้องคิใจ น้องทำ ๓ ประการนี้ ให้
 เกิดตะน้อง แล้วน้องจะเป็นยอดลูก ลูกที่ดีนั้นแหละทำ ๓ ประการนี้ให้ได้ตะน้อง ต้อง
 ซื่อสัตย์น้องเหอ ซื่อสัตย์ให้พ่อแม่ดู ซื่อสัตย์กับพ่อแม่แม่ นั่นคือสิ่งที่พ่อแม่

ปรารถนา กตัญญูให้เห็น ให้ความร่มเย็นกับพ่อแม่ เช่นการบวช การตั้งใจทำงาน ถ้าถือว่าเป็นความกตัญญู ความร่มเย็นก็เช่น เวลาว่างๆ ถ้าพาลูกพาเมียไปเยี่ยม ให้เห็นเท่านั้นแก้ก้ำขึ้นใจแล้ว เดือนห้าพาน้ำไปอาบซื้อผ้าเปลี่ยนให้ นี่ความร่มเย็น คิดแล เดือนห้า ลูกเอาน้ำมาอาบให้พ่อแม่ หลานเอาน้ำมาอาบให้ปู่ย่า เอาแป้งมาประเอาผ้ามาผัด คิดแลพ่อแม่อยู่ในวงล้อมของลูกหลาน มันต้องมีความสุขจ้าน ทำตะनों พระคุณพ่อแม่สององค์นี้ศักดิ์สิทธิ์นักแหละน้องเหอ

ในเรื่องธิดาฉัพพค ได้กล่าวถึงเรื่องการอยู่ในสถานที่ ๆ เหมาะสม การคบคน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่อยู่ในมงคลสูตร ซึ่งชี้ให้เห็นสถานที่และสภาพแวดล้อมและการคบคนที่แวดล้อมนั้นมีผลให้ชีวิตของบุคคลเปลี่ยนไปด้วย ดังในตอนที่ยุทธกุมภภาพ หลังจากได้ช่วยเหลือศรีเรือนกับลูกชายจากการถูกลอบสังหารและได้นำแม่ลูกทั้งสองให้มาอยู่ที่คุ้มใจของตน เมื่อสิงห์ชัยโตเป็นหนุ่ม ยุทธได้ปรึกษากับขวัญเรือนเพราะกลัวว่าสิงห์ชัยจะซึมซับเอาสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัยและบุคคลที่แวดล้อมอยู่จึงได้ปรึกษากับศรีเรือนผู้เป็นมารดาของสิงห์ชัยว่า

ยุทธกุมภภาพศรีเรือนเดี๋ยวนี้ลูกของเราโตเป็นหนุ่มแล้วที่เองก็ไม่สบายใจนักที่ปกปิดเบื้องหลังกับ ลูกสิงห์ชัย เขาเข้าใจมาตลอดว่า ที่บ้านพ่อบังเกิดเกล้าของเขา จริง ๆ แล้ว พ่อของเขาไม่ได้เป็นโจรอย่างที่ พ่อของเขาเป็นคนดีมีคุณธรรม มีอุดมการณ์อุทิศชีวิต เพื่อพี่น้องชาวศรีพระบาง การที่จะปล่อยให้ลูกของเราอยู่ในสังคมโจรที่นี้ต่อไป ไม่ดี แน่อย่าลืมนะว่าลูกอยู่กับโจร ลูกต้อง เป็นโจร ลูกอยู่กับนักเลงการพนัน ลูกก็ต้องเป็น นักเลงพนัน ลูกอยู่กับอะไรลูกก็ต้องปฏิบัติ ตัวอย่างนั้น เพราะสภาพแวดล้อมมันเป็น เบ้าหลอมให้ลูกเป็นอย่างนั้น ศรีเรือนอย่าลืมนะว่า ในตำบลใดที่มีลูกสมุนของเราอยู่ สังเกตได้ว่า ลูก ๆ ของคนเหล่านั้นจะเป็นโจรตามพ่อของเขาเพราะอะไรละ เพราะสภาพแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวเขาอยู่ ฉันเชื่อมั่นว่า สักวันหนึ่งลูกสิงห์ชัย จะต้องเป็นโจรอย่างที่ ถ้าเรายังปล่อยให้เขาอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างนี้

ในเรื่องคนเหนือดวงได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ว่า มงคล กล่าวคือสิ่งที่มนุษย์น้อมนำไปปฏิบัติแล้วชีวิตก็จะประสบแต่ความสุขความเจริญ ในเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อที่ว่าด้วย “ธัมมจริยา คือการประพฤติตามธรรม เป็นเหตุความสุขมาให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ” ดังที่นายหนังได้กล่าวถึงญาติที่บำเพ็ญเพียรอยู่ในป่า ถึงแม้จะไม่มีความสะดวกสบายด้วยเรื่องอำนาจความ

สะดวกต่าง ๆ คอยอำนวยความสะดวก แต่ท่านก็มีความสุขอยู่ได้ด้วยความสุขสงบที่เกิดขึ้นภายใน
ความสงบแห่งกิเลส ดังที่นายหนังจับบทกลอนว่า

“แล้วจะกล่าว..... นั่งปลุกเสกลูกประจำ..... นี่ก็ความสุขสวัสดิ์วิวัฒนา พ่อฉันใจ
เอาธรรมะมาชำระกิเลส นี่ก็เหตุสำคัญ นั่นก็ตัวตัณหา ที่มันมามีคิมาปิดหูปิดตา อวิชชา
อนุสัย เข้ามาคุมสันดาน เกิดโลภะ โทสะ โมหะ ที่เป็นโทษตามตัวเรา เข้ามาเที่ยวเผาผลาญ
ลูกต้องยึดหลักสามัคคี.... เข้าจับมารในร่างกายให้หายดี นี่ต้องศึกษา แล้วต้องศึกษาสั่งสมสืบสาน
ศึกษา ด้วยคำพระเด่นชัดนั่นคือ อริยสัจ ๔ ปฐมคำสมคำพระบาลี พระองค์ชี้ชัดแห่งมรรคา.....

และในเรื่องเดียวกันกล่าวถึงคุณธรรมข้อเดียวกัน คือ ธรรมจริยา ว่าเป็นเหตุนำความสุข
มาให้กับผู้ปฏิบัติและสังคม กล่าวคือในตอนที่ยาญิกกล่าวสอนอโนทัยที่ได้ไปศึกษาเล่าเรียนจน
สำเร็จการศึกษาแล้วดังความว่า

ยาญิก ลูกเหวที่ไหนมีควนมันต้องมีไฟ เจ้ามาหาเหตุ มาหาเหตุของปัญหาที่มันเกิด เจ้าเลย
ต้องเดินทาง มาศึกษาธรรม

อโนทัย ครับ หลวงพ่อที่เคารพ

ยาญิก จันทลอดเวลาที่เจ้าอยู่ที่นี่ เจ้าได้เรียนรู้อะไรบ้าง

อโนทัย มากมายครับหลวงพ่อ

ยาญิก อโนทัยเอ๋ย เจ้าศึกษาอยู่ที่นี้เป็นแรมปีแล้ว หลวงพ่อมีอะไรบางอย่างจะถามเจ้า

อโนทัย ครับหลวงพ่อ

ยาญิก ชีวิตคนเรานั้นจะต้องเจอกับเหตุการณ์อยู่ ๓ ช่วงคือ อดีต สิ่งที่ผ่านมาแล้ว ปัจจุบันคือ
สิ่งที่กำลัง เป็นไป และอนาคตคือสิ่งที่ยังมาไม่ถึง ในสามสิ่งนี้ เจ้าชอบใจสิ่งใดมาก
ที่สุด

อโนทัย หลวงพ่อครับ ผมอยากจะตอบหลวงพ่อว่า หลวงพ่อกำลังตรวจสอบสภาพจิตใจของ
ผมอยู่ ผม ขอตอบหลวงพ่อว่า ปัจจุบันนี้ผมกำลังศึกษาธรรมอยู่

ยาญิก เพราะอะไรละ

อโนทัย หลวงพ่อเคยสอนพวกผมอยู่เสมอว่า คนที่มีคุณธรรมย่อมนำความเจริญมาสู่ตนเอง และ
สังคมหลวงพ่อเคยเปรียบเทียบให้ฟังเสมอว่าคนที่ไม่มีคุณธรรมก็เหมือนกับ เรือที่ไม่มี
หางเสือ ย่อมไร้ทิศทาง ยากที่จะเดินทางไปถึงที่หมายได้ด้วยความราบรื่น คนไม่มี
คุณธรรมก็เหมือนกัน ยากที่จะ ดำเนินชีวิตให้ราบรื่นได้ ส่วนคนที่มี คุณธรรมย่อมรู้
ที่สูงที่ต่ำ รู้จักให้เกียรติคนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา หลวงพ่อบอกเสมอว่า ชีวิตของคน

ที่มีคุณธรรมย่อมมีแต่ความสุขย่อมมีการให้อภัยกัน เพราะ คุณธรรมคือ ความดีที่
สมบูรณ์แบบ ละเว้นการทำความชั่ว

ในเรื่องเดียวกันนี้ กล่าวถึงคุณธรรมข้อที่ห้าด้วยกตัญญูตา คือการรู้คุณที่คนอื่นกระทำ
และกระทำตอบแทน ซึ่งเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ กล่าวถึงตอนที่โนทัย
หลังจากที่กลับมาจากสำนักของฤาษีแล้วก็ได้กลับไปเยี่ยมมารดาของตน แต่ยายมีเข้าใจว่าเป็น
เจ้าชายโนทัยตัวจริง และคิดว่าโนทัยลูกชายของตนนั้นได้เสียชีวิตไปแล้ว และได้นิมนต์พระมา
ที่บ้านเพื่อทำบุญอุทิศผลบุญให้กับอโนทัยผู้เป็นลูกชาย สร้างความซาบซึ้งให้กับอโนทัยเป็นอย่าง
มาก ดังปรากฏในบทสนทนาดังต่อไปนี้

อโนทัย เาเถอะต่อไปนี้แม่ เอ้ยยายไม่ต้องเสียใจหรอกนะถึงนายทัยเขาจะไม่อยู่แต่ยายนี้กว่า
ผมคือลูก ของยาย ผมจะมาหายายตลอดเวลา ผมจะอยู่ใกล้กับแม่เอ้ยยายตลอดเวลา
ยายไม่ต้องห่วงอโนทัย อีกไม่นานเขาจะกลับมาสู่อ้อมอกยาย เขาจะกลับมาสู่อ้อมอก
ยาย ไม่มีลูกคนไหนที่จะทอดทิ้งแม่ ได้ ยายทำใจดี ๆ ไว้ ต่อไปนี้ผมจะมาดูแลยาย
บ่อย ๆ ผมจะพัฒนาหมู่บ้านนี้ จะสร้างบ้านใหม่ให้ยาย จะสร้างวัดใกล้ ๆ บ้านยาย
เพื่อยายจะ ได้ไม่ลำบากในเวลาฟังเทศน์ฟังธรรมหรือเวลา ทำบุญ เวลายายไม่สบายใจ
จะได้ไปวัด ให้ยายได้พักผ่อนทางจิตใจ จะได้มีความสุขทางจิตใจ และผมจะสร้าง
โรงพยาบาลไว้ในหมู่บ้าน เวลายายไม่สบายทางร่างกาย พี่มาลัยจะได้พาพยาบาลไปหา
หมอ และจะสร้าง ถนนให้สะดวกสบายเวลายายเดินทางไปไหนมาไหนจะได้ไม่
ลำบาก

ยายมี ขอบคุณมากเจ้าคะเจ้าชาย

อโนทัย พี่มาลัย ต่อไปนี้พี่มาลัยเลี้ยงดูแม่ให้ดี อย่าให้ต้องลำบาก ผมจะให้เงินไว้ใช้ พี่มาลัยพา
แม่ไปตัด เสื้อผ้าใหม่ ตัดผมผมที่ทรงรังของแม่ออกเสียด้วย

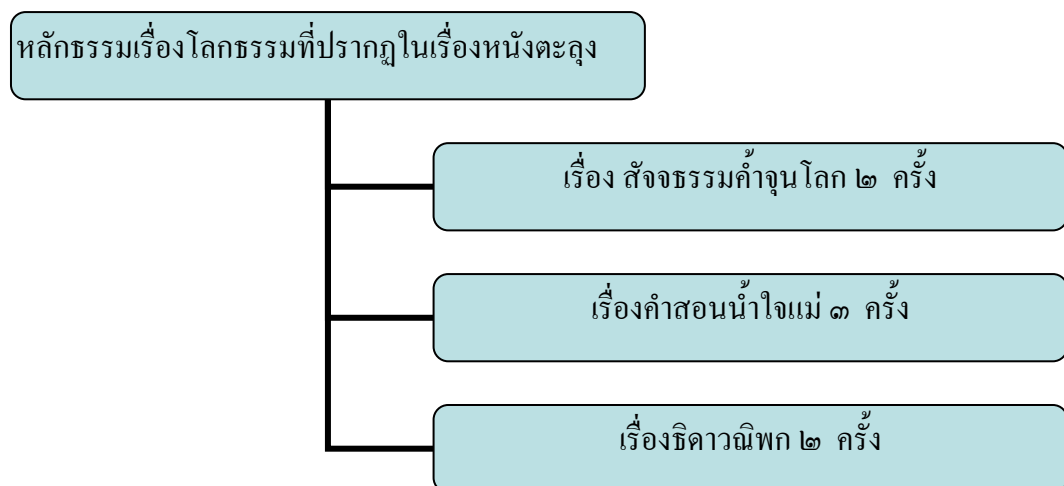
ในเรื่องที่หนึ่งตะลุงนำมาแสดงได้ถ่ายทอดหลักมงคล ๓๘ แม้จะไม่ครบทุกประการ
โดยจะเน้นกล่าวเรื่องของ การไม่คบคนพาล การอยู่ในสถานที่ ๆ เหมาะสม การประพฤติธรรม
การรู้จักตอบแทนสิ่งที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน การศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพราะหลักธรรมเหล่านี้ เป็น
ข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะกับสังคมปัจจุบัน หรืออาจกล่าวได้ว่า หลักคุณธรรม
ที่หนึ่งตะลุงนำมาถ่ายทอดให้กับคนดูนั้นจะเป็นที่ถูกรับมิกัดละ หรือประโยชน์ในปัจจุบันเป็น
หลัก ส่วนที่เป็นปรัหมมิกัดละ หรือประโยชน์ในโลกหน้านั้นจะมีน้อย แต่เมื่อพิจารณาโดยรวม

แล้ว ก็คือการถ่ายทอดคุณธรรมที่มีประโยชน์ยิ่งสำหรับสังคมปัจจุบัน เพราะเป็นคุณธรรมที่ช่วยในการพัฒนาชีวิตและสังคมได้เป็นอย่างดี

๔.๓.๓ โลกธรรม

คือหลักคุณธรรมที่สัตว์โลกจะต้องพบประสบอยู่เป็นประจำ โลกธรรม ๘ หมายถึง เรื่องของโลกมีอยู่ประจำกับชีวิตสังคมและโลกของมนุษย์เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกัน ทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม ข้อแตกต่างคือ ใครประสบมาก ประสบน้อย ช้าหรือเร็ว โลกธรรมแบ่งออกเป็น ๘ ชนิด จำแนกออกเป็น ๒ ฝ่ายควบคู่กันและมีความหมายตรงข้ามกัน คือ โลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์ คือ ฝ่ายที่มนุษย์พอใจมี ๔ เรื่อง คือ ได้ลาภ ได้ยศ ได้รับสรรเสริญ ได้รับความสุข โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ เสียลาภ เสื่อมยศ ถูกนิินทา ตกทุกข์

หลักธรรมเรื่องโลกธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสือตะลุงของคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ดังแผนผังดังนี้

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ไว้ โดยชี้ให้เห็นว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ นั้น เป็นของที่ไม่จีรังยั่งยืน และนำความหายนะมาให้แก่ผู้ที่หลงยึดติด ดังคำพูดเกริ่นเดินเรื่องของนายหนั่งว่า

คนเฒ่าคนแก่เคยสอน พระเคยเทศน์ไว้ว่า โลกนี้ไม่ต่างอะไรกับงูพิษ งูพิษกัดคนแล้ว ทำให้อาจตายได้ ฉันทิด เพราะมันมีพิษมีเขี้ยวที่อันตราย โลกก็มีพิษเหมือนกัน พิษคือ กิเลส

ค้นหา รากะ ความรัก โลก โกรธ หลง ลาภ ยศ สรรเสริญ บุคคลใดที่ปล่อยให้มันขยำ ก็เท่ากับเดินเข้าไปสู่ความตาย ครั้นท่าน นายอาวูรก็เหมือนกัน ต้องการเป็นราชบุตรเขย ต้องการมีลาภ ยศอาภรรคาศักดิ์ จนนลิ้มแม่ ทำร้ายแม่จนต้องตาย และตัวเองก็ต้องประสบกับวิบากกรรมที่ได้ทำเอาไว้.....

ในเรื่องธิดาฉัพพค ได้กล่าวถึงโลกธรรมว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบพบเจอ แต่ไม่ควรที่จะยึดติดในสิ่งเหล่านั้น ดังที่พลทหารชาคริต ได้สนทนากับนายพาน ซึ่งเป็นทหารยามด้วยกันว่า

ชาคริต ผมดีใจมากนะพี่พาน ที่มีโอกาสได้รับใช้ชาติบ้านเมือง โดยการเป็นทหารเกณฑ์ เราเกิดมาเป็นผู้ชาย มีโอกาสได้รับใช้ชาติ เปลี่ยนจากการจับจอบจับเสียมมาจับปืนบ้าง เพื่อป้องกันประเทศ ให้พี่น้องแนวหลังหลับตานอนอย่างมีความสุข มันเป็นภารกิจที่ผมมีความประทับใจ ถึงเราจะเป็นพลทหารเกณฑ์ไม่มียศอาภรรคาศักดิ์ แต่ผมก็ดีใจถึงแม้จะ ไม่มีบั้งไม่มีดาว ไม่มีอำนาจ

พาน เขาเรียกว่าพลทหารลูกพี่ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งลูกเดียว

ชาคริต แต่ผมก็สบายในนะพี่พาน เราอยู่อย่างไม่มีอำนาจนี้ใจของเราไม่ต้องกลัวกับการสูญเสียอำนาจ เราไม่มียศอาภรรคาศักดิ์ เราก็ไม่ต้องกลัวกับการสูญเสียยศอาภรรคาศักดิ์ ไม่เหมือนกับคนที่มี อำนาจ เขาหวั่นเขาสับสนกลัวที่จะต้องเสียอำนาจ และเมื่อเสียไปแล้วก็ ทำใจไม่ได้ถึงกับฆ่าตัวตาย ก็มีนะพี่

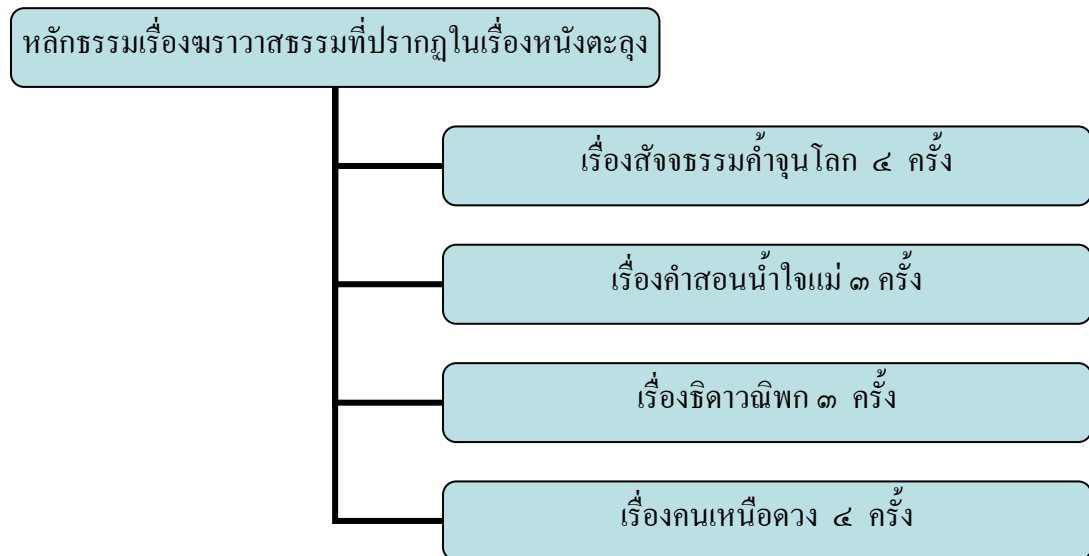
โลกธรรมเป็นคุณธรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตของคนมีสองด้าน คือ ด้านความสุข นำปรารถนา เป็นต้น และด้านความทุกข์ ไม่นำปรารถนา เป็นต้น ชีวิตของมนุษย์ต้องประสบกับทั้งสองนี้อยู่เสมอ จึงทำหน้าที่บอกความจริงแก่นุษย์ ทำให้มนุษย์รู้เท่าทัน และรู้จักวางท่าทีเมื่อประสบกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ไม่หลงยึดติดอยู่ในความสุข หรือความทุกข์ ต้องพัฒนาจิตใจให้สามารถเป็นอิสระให้อยู่เหนือสุขและทุกข์ได้ จึงจะเป็นผู้มีความสุขอย่างแท้จริง

๔.๓.๘ ขรรวาสธรรม

หลักธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะดังกล่าวมานี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับ

คนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อ เกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้ง แก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่นๆ ในสังคม

หลักธรรมเรื่องโลกธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสือตะลุงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ ดังแผนผังดังนี้

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อที่ว่าด้วยสังขะ คือการยึดมั่นในคำพูด หรือการรักษาคำพูดของตนเอง คือการให้ความสำคัญหรือยึดมั่นกับคำพูดที่ตนได้เปล่งวาจาออกไป ดังในเรื่องกล่าวถึงตอนที่ กษัตริย์รามศรีได้ตกลงกับพระมเหสีของพระองค์ในการนำลูกธิดา ให้กับเจ้าหญิงพวงผกา พระราชธิดา และได้ให้เจ้าหญิงพวงผกา ได้ทำการเสกขมาลัยออกไป และถ้าผู้ใดเก็บได้ก็จะได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิง แต่เมื่อมีผู้นำพวงมาลัยมาถวาย และมีคุณสมบัติ ไม่เหมาะสม พระมเหสีของกษัตริย์รามศรีทรงไม่เห็นด้วย จึงได้ปรึกษากับกษัตริย์รามศรี ดังบท สนทนาต่อไปนี้

พระนางปฐมาเทวี เสด็จที่เพคะ หม่อมฉันไม่เห็นด้วยเลย กับผู้ที่จะมาอภิเษกกับลูกหญิงของเรา เท่าที่ หม่อมฉันตรวจสอบดูแล้ว พ่อหนุ่มคนนั้นมีอะไรหลาย ๆ อย่างที่ไม่เหมาะสมกับ ลูกหญิงของเราเพคะ

กษัตริย์รามศรี นี่น้องหญิง เราต้องถามตัวเองก่อนว่าเราเป็นใคร เราเป็นกษัตริย์ของประชาชน เป็นกษัตริย์ ตรีศแล้วจะคืนคำได้อย่างไร เหมือนคนเฒ่าคนแก่เขาพูดว่า ช้างตาย จะต้องเอางา คนเราก็คงต้องยึดถือกันที่คำพูด เราเป็นคนใหญ่คนโต ช้างตัวใหญ่โต ประโยชน์อยู่ที่งา ประโยชน์ของคนอยู่ที่ไหนละ คนเราจะเด่น จะดี จะดัง จะเกิด

ทุกซัได๋ยาก จะเกิดมิตร เกิดศัตรู เกิด ความเลื่อมหรือเกิดศรัทธา มันอยู่ที่คำพูด เราจะพูดให้ท่านเชื่อ ให้ท่านชอบ ให้ท่านซ้ง พูดให้ดี ให้น่าฟัง มันก็อยู่ที่ปาก เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้มีสมิตำแหน่ง ผู้สูงอายุ คำพูดแต่ละ คำต้องสวงน มิฉะนั้นเขาจะกล่าวหาว่าเราเป็นผู้ที่ไร้เหตุผล ไร้หลักการ เราเป็นผู้ไม่ เราจำคำพูดของตัวเอง ได้ เราพูดอะไรออกไป เราก็ต้องยึดถือคำพูด ถึงพ่อหนุ่มคนนั้นจะเป็นคนพิกล พิกาก็ช่างเถอะ ยังไงเราก็ได้ประกาศออกไปแล้ว.....

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ว่าด้วยเรื่องฉรรวธรรมข้อที่ว่าด้วยสัจจะ คือ การพูดคำสัจหรือการรักษาคำพูดของตนเอง ไม่เป็นคนที่ไม่เชื่อถือ กล่าวคือในตอนทีแม่ของอาคมกลับมาถึงบ้านโดยการช่วยเหลือของปราบ ก่อนจะเสียชีวิตก็ได้บอกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รับปากกับกษัตริย์รามศรีเอาไว้ เพื่อที่ตนจะได้ไม่ผิดคำพูดที่ได้ให้ไว้ ดังบทสนทนาที่ว่า

แม่ของอาคม ไปลูกไปไม่ต้องเป็นห่วงแม่ ไปลูกไปแม่รับปากกับพระองค์ไว้แล้ว เข้าไปในเมืองลูกไป แม่รับปากกับพระองค์ไว้แล้ว แม่หม้ายศบาบรรดาศักดิ์ หม้ายอำนาจ แต่แม่มีสัจจะลูกเหอ อย่าให้แม่เสียคำพูดลูกเหอ ไปตะลูก อย่าให้แม่ด้อ เสียสัจจะอาคม ไม่หอรอกแม่ ผมจะพาแม่ไปหาหมอก่อนจะให้ผมไปไหนได้อย่างไร แม่ได้รับบาดเจ็บบาด นี้ จะให้ผมไปไหนได้อย่างไร

ในเรื่องสัจธรรมคำจูนโลก ได้กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ โดยชี้ให้เห็นว่าคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความจริงใจต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นเหตุนำความสุขมาสู่สังคมที่อยู่อาศัย ดังทีเจ้าชายไพรัชเมื่อกลับจากการศึกษาแล้ว ก็ได้ปลอมตัวเป็นชาวบ้านท่องเที่ยวไปเพื่อต้องการที่จะรู้ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และเมื่อได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านคอยเต่า ก็ได้มาพักอยู่กับ เท่ง หนูน้ย และนายเนือย และเจ้าชายไพรัชเองประทับใจมากกับการเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบท ที่มีแต่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังบทสนทนาที่ว่า

เจ้าชายไพรัช พี่เท่ง พี่หนูน้ย พี่เนือย ผมสบายใจมากที่ได้มาอยู่ที่นี่ ผมมีความสุขที่สุด เพราะผู้คนในชนบท นี่จริงใจต่อกัน พวกเขาอบน้ำหนองคลองบึงก็จริงอยู่นะพี่ แต่ภายในจิตใจนั้น วามสงบสุข ความเยือกเย็น ใจจิตใจมีแต่รอยยิ้ม เพื่อน ๆ เคยบอกผมเสมอว่า หากจะหาความจริงใจจากผู้คนแล้ว ก็ให้เดินทางไปยังสังคมชนบทก็จะพบกับสิ่ง

เหล่านี้ ผู้คนจริงใจต่อกัน ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากในสังคมเมือง
ผมจึงรักที่นี่

เท่ง หมั่นແລະນ້ອງເອ

ในเรื่องธิดาฉัพพริภังค์ กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ในลักษณะที่ว่า ผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมข้อ
นี้ก็จะเป็นที่รักของคนทั่ว ๆ ไป ดังที่ปรากฏในเรื่องตอนที่ ตรีนุช ซึ่งก็คือพระธิดาของเจ้าหญิง
มัตติกาที่พระเจ้าเจษฎราชให้นายพูนนำไปฆ่า และยายจันทร์หญิงชราขอทานไปพบเข้าและนำไป
เลี้ยงจนเติบโต และเป็นคนที่จิตใจงดงาม เป็นคนความกตัญญูกตเวทิตะและมีน้ำใจกับคนทั่ว ๆ
ไป จนเป็นที่รักของคนทั่ว ๆ ไป ดังบทสนทนาว่า

ตรีนุช แม่จ๋า แม่แก่แล้ว แม่หยุดทำงานได้แล้วนะ ต่อไปหนูจะเลี้ยงแม่เอง
ยายจันทร์ เจ้าพุกโชนุชเหอลูกเหอ เจ้าเป็นผู้หญิงที่มีจริยมารยาทแม่เคยได้ยินคนเขาพูดกัน
หลายคนแล้วว่า หนูลูกแม่ เป็นคนมีมารยาท เป็นกุลสตรีไทยแท้
ตรีนุช เคยบอกลูกแล้วว่า เราจนทรัพย์แต่อย่าจนคุณสมบัติ
ยายจันทร์ หนูเหอ เจ้าอยู่ไม่ใช่ให้พ่อแม่รักเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอยู่ให้คนอื่นเขารักกันนะลูก
ถึงเราจนแต่เราอย่าขาดสัจจะนะลูก ลูกต้องเป็นคนมีน้ำใจ ช่วยเหลือใครได้ก็ทำ
ช่วยเหลือไปนะลูกนะ อย่าไปดูค้าย

ในเรื่องเดียวกัน กล่าวถึงคุณธรรมข้อนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือในตอน ที่ นายอำเภอ
ชาคริตได้ออกตรวจเยี่ยมหมู่บ้าน และเมื่อรู้สึกเห็นดีเห็นชอบก็ได้อ่านอนพักที่โคนต้นไม้ และ
ได้รับการช่วยเหลือจากสิ่งห่วยจากการถูกพิษกัด และเมื่อสอบถามก็ได้รับความว่าสิ่งห่วยจะเดินทาง
ไปเรียนหนังสือในตัวเมือง ชาคริตจึงตกลงที่จะรับเป็นผู้ช่วยเหลือสิ่งห่วยในการศึกษาเล่าเรียนดัง
ปรากฏบทสนทนาที่ว่า

ชาคริต พี่ขวัญเรือน พี่ไม่ต้องเข้าไปในตัวเมืองหรอกนะ จะเป็นการลำบากเปล่า ๆ ผมจะดูแล
สิ่งห่วยลูกพี่ ของพี่เอง

ศรีเรือน ทำไมละ

ชาคริต ผมจะรับสิ่งห่วยลูกของพี่ไปอยู่ที่บ้านผม ผมจะรับผิดชอบการศึกษาเล่าเรียนของผมเอง
สิ่งห่วย รบกวนคุณอาเปล่า ๆ ครับ

ชาคริต อย่าลืมนะ สิ่งห่วยช่วยอาไว้ละ ทำไมอาจะช่วยสิ่งห่วยบ้างไม่ได้

สิ่งห่วย ก็แค่ไถ่ไปแค่นี้ มันเล็กน้อยนะครับ

ชาคริต เอาเถอะ สิ่งช่วยเหลื้อมาได้ แล้วทำไมอาจจะช่วยสิ่งบ้างไม่ได้ละ

ในหนังสือเรื่องคนเหนือดวงกล่าวถึงตอนที่นางยักษ์ราตรีจันทร์จะออกไปหาเนื้อคู่ให้กับสิริจันทร์ผู้เป็นธิดา จึงได้กล่าวฝากฝังธิดาของตนไว้กับนายพาน และได้ถามนายพานถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นบุตรเขยดังคำสนทนาที่ว่า

ราตรีจันทร์ นายพาน ฉันขอฝากลูกสาวด้วย ฉันจะไปหาคู่ครองให้ลูกสาว นายพานเอ๋ย ฉันฝากลูกสิริจันทร์ ด้วย

นายพาน อ้ออีไปหาลูกเขย

ราตรีจันทร์ ใช้นายพาน เอนี่นายพานแล้วฉันจะหาคนยังงี้อะ คนดี ๆ เขาดูกันยังงีหรือ นายพาน

นายพาน คนนี้เขาแลกกันยากคุณแม่เหอ ไก่นี้เขาแลกที่เดียวแลกที่เกล็ด คนมันไม่มีเดียวไม่มีเกล็ดให้แล นกกรงหัวจุก เขาแลกที่หอม แลกที่ท้ายอุด นกเขาแลกที่คอ ฟัง เสียงร้อง การู้ได้

ราตรีจันทร์ นั่นชื่อนายพาน มันดูกันยากนะ

นายพาน ครับมันแลกกันยาก แต่ผมมีคาถาสำหรับแลคนครับคุณแม่

ราตรีจันทร์ คาถาอะไรนี้นายพาน

นายพาน คุณแม่ การอีแลคนว่าดีไม่ดีให้แลคุณสมบัติต่อไปนี้ แล้วคนนั้นมีความซื่อสัตย์หรือไม่ คือ

๑. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง ซื่อสัตย์ต่อลูกเมีย

๒. ต้องรู้จักประหยัด ใ้ได้น้อยจ่ายน้อย รู้จักเก็บหอมรอมริบ

๓. ต้องขยันหมั่นเพียร

๔. ต้องอดทน

๕. ต้องกล้าหาญในทางที่ดี ที่ถูกที่ควร

๖. ต้องเป็นคนมีน้ำใจ รู้จักเสียสละ

เท่านั้นแหละคุณแม่

ราตรีจันทร์ เอาละนายพานขอบใจมาก ฉันไปละ ฉันฝากลูกด้วย

ฆราวาสธรรม เป็นหลักคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสงบสุขมั่นคง เพราะคนที่มีศีลจะ พุจฉริง ทำจริง มีทมะ รู้จักควบคุมตนเอง มีวินัยใน

ตนเอง มีขันติ อดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่ย่ำแย่บีบคั้น ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงาน มีจาคะ สละกิเลส ความเห็นแก่ตัว สละความสุขความสบายอันเป็นประโยชน์ตน เพื่อส่วนรวม คุณธรรมข้อนี้จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาสังคมและมนุษย์

๔.๓.๕ สังคหวัตถุ

ในเรื่องคำสอนน้ำใจแม่ได้กล่าวถึงคุณธรรมเรื่องสังคหวัตถุ คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคม กล่าวถึงตอนที่นายปราบได้ช่วยเหลือยายที่ถูกลูกชายคืออาวธทำร้ายและเมื่อคิดว่าผู้เป็นแม่ได้เสียชีวิตแล้วจึงได้หนีไป นายปราบจึงได้เข้าไปช่วยเหลือ ทั้งนี้เพราะยายเองก็เคยมีบุญคุณกับครอบครัวของตน ดังคำสนทนาที่ว่า

ยาย ช่วยทีละลูก ช่วยยายที

ปราบ เจ้าพุทโธ ยายเหอ เต็นอย่าพูดพ่นนั่นตะ ผมกับเต็นถึงไม่ได้เป็นไทรกันแต่บ้านอยู่แก่กันนะยายนะ ลูกผมไม่บายเต็นกำหาหยูกหาหาให้ เต็นแกงหมูแกงไก่ เต็นกำดักให้ลูกผมกิน ผมจำได้ยายเหอ คนเราอยู่แก่กันอย่าเที่ยวรบตีเยวคำกัน อย่าทำเรื่องเล็กให้เป็น เรื่องใหญ่ ไทรไม่ไทรเวลาเจ็บไข้ไม่บายได้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เตียวผมอี พาเต็นไป หาหมอยายเหอ

ยาย ขอบใจลูกเหอ ปราบเหอ พายายกลับบ้านก่อนตะลูก

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม สังคมจะเป็นสังคมที่ดีที่เจริญสงบสุข เอื้อประโยชน์สุขแก่ปัจเจกชนต้องเป็นสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการให้และมีการรับ ขณะเดียวกันต้องมีการติดต่อสื่อสารเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อกันมีการมีส่วนร่วมเสมอกัน

จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมที่นายหนังตะลุงสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ใช้น้อยครั้งมากที่สุดได้แก่ เรื่อง ทิส ๖, อบายมุข, ฃรวาธรรม, มงคล ๓๘, และ ศีล ๕

ทิส ๖ ที่ปรากฏในเนื้อหาหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ เป็นคำสอนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ นายกับบ่าว สามิภรรยา สมณะกับอุปาสิกอุปาสิกา โดยการเน้นให้ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เพื่อความสุขของสังคมโดยรวม โดยที่นายหนังตะลุงได้ถ่ายทอดการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของคนในสังคมผ่านทางตัวละครหนังตะลุง คำสอนเรื่องทิส ๖ เป็นการเป็นหลักธรรมที่สอนเพื่อการพัฒนาตนเองโดยการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับ

สังคม เพราะเมื่อทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์แล้วก็จะส่งผลให้สังคมโดยรวมได้รับประโยชน์ด้วย อีกประการหนึ่งการที่นายหนังตะลุงได้เน้นหลักคุณธรรมข้อนี้เป็นพิเศษก็เพราะอาจมองเห็นว่า เพราะคนในสังคมในปัจจุบันไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเอง หรืออาจจะเลยหน้าที่ที่ตนเองต้องรับผิดชอบทั้งต่อส่วนตัว และส่วนรวม และอาจมองได้ว่า การที่ทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเองก็คือการสร้างระเบียบวินัยให้กับตนเอง ซึ่งจะส่งผลทำให้สังคมโดยรวมมีระเบียบแบบแผนที่ดีและน่าอยู่

หลักธรรมเรื่องมงคล ๓๘ ประการ ที่พบในเรื่องหนังตะลุงของคณะหนังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์นั้น ที่พบมากได้แก่ เรื่องการไม่คบคนพาล การประพฤติธรรม สังฆะ การอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม การตั้งตนไว้ชอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ครบทั้ง ๓๘ ประการ ที่อาจเป็นเพราะข้อจำกัดบางประการของนายหนังเอง หรือนายหนังต้องการเน้นเฉพาะเรื่องที่สำคัญสำหรับสังคมที่พิจารณาเห็นว่ามีความเหมาะสมสำหรับสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามหลักธรรมเรื่องมงคลที่นายหนังนำเสนอขึ้นมานั้นจะเห็นได้ว่า เป็นหลักคุณธรรมพื้นฐานสำหรับสังคม ถือเป็นหลักธรรมระดับโลกียะเป็นพื้น เหมาะสำหรับสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ส่วนคุณธรรมที่เป็นระดับโลกุตระนั้นปรากฏว่ามีน้อยมาก เท่าที่ผู้ศึกษาได้พบปรากฏว่า นายหนังตะลุงจะเน้นเรื่องของการคบคน การทำหน้าที่เป็นพิเศษ ซึ่งหลักคุณธรรมทั้งสองประการนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการครองตนในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้คุณธรรมเหล่านี้ยังมีส่วนยกระดับจิตใจและพฤติกรรมของผู้ฟังหรือคนดูให้สูงขึ้น และยังจะช่วยพัฒนาสังคมให้มีความสงบโดยรวม

หลักธรรมเรื่องอบายมุขที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์นั้น โดยภาพรวมนายหนังได้ชี้ให้เห็นว่า ใครก็ตามที่หลงยึดติดอยู่กับสิ่งเหล่านี้แล้ว ก็จะประสบกับความหายนะไม่ว่าจะเป็นตนเอง หรือนรบริวารก็ต้องพลอยเดือดร้อนตามไปด้วย และที่ผู้ศึกษาได้พบปรากฏว่าหลักคุณธรรมข้อที่ปรากฏมากได้แก่ เรื่องการพนัน สิ่งเสพติดให้โทษ การคบคนชั่วเป็นมิตร และนอกจากนี้ผู้วิจัยมองว่า การที่นายหนังตะลุงนำคุณธรรมเรื่องอบายมุขมานั้นเป็นประจักษ์ชัด อาจเป็นเพราะสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบันที่มีปัญหาต่าง ๆ มากมายนั้น ก็ล้วนแล้วแต่มีสาเหตุมาจากเรื่องอบายมุขทั้งนั้น และในท้ายที่สุดนายหนังก็จะชี้ให้เห็นโทษของอบายมุขต่าง ๆ เหล่านั้น โดยผ่านทางผู้ร้ายของเรื่อง เพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้กับคนดูได้นำไปเป็นข้อคิด

การครองตนอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างกันของประชาชน ในแง่ของวิถีชีวิต หน้าที่การงาน และฐานะทางสังคมเป็นต้น หลักคุณธรรมที่จำเป็นอีกประการก็คือ ฆราวาสธรรม ที่มุ่งเน้นให้ในสังคมเป็นปกติสุข นายหนังตะลุงได้ยกคุณธรรมข้อนี้ขึ้นสอนที่พบมาก ก็จะเป็นเรื่อง

ของ สัจจะ จาคะ ทมะ และขันติ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ที่ประพฤติดีสามารถครองตนอยู่ได้อย่างมีความสุขในสังคม และจะเป็นที่รักที่เคารพอีกด้วย นายหนังตะลุงอาจต้องการสะท้อนให้เห็นว่าถ้าสังคมที่ขาดคุณธรรมข้อนี้แล้วสังคมจะมีความสุขได้อย่างไร สังคมที่ขาดการช่วยเหลือกัน ไม่มีความจริงใจต่อกัน ก็ยากที่จะหาความสุขได้ ในเนื้อหาของหนังตะลุงจะพบหลักคุณธรรมเหล่านี้ได้บ่อยครั้งมาก

ศีล ๕ ที่นายหนังตะลุงได้นำเสนอนั้น ส่วนใหญ่พบว่า เป็นข้อที่ ๕, ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ และข้อที่ ๔ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามศีลทุกข้อล้วนมีความสำคัญทั้งนั้น แต่ที่นายหนังตะลุงได้ยกศีลข้อที่ ๕ มานำเสนอบ่อยครั้งนั้นอาจเป็นเพราะว่า ศีลข้อนี้เป็นบ่อเกิดของปัญหาต่าง ๆ มากมาย และเป็นเหตุให้มีการล่วงละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ง่ายด้วย จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมจะพบได้ว่า ล้วนมีที่มาจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ เป็นสำคัญ และไม่เป็นเรื่องที่เกิดจากความจริงเลยที่นายหนังตะลุงหลาย ๆ ท่านกล่าวว่า ศีล ๕ นั้น เป็นแม่บทของกฎหมายทั่วโลก ถ้าคนในสังคมมีศีลแล้ว กฎหมายไม่จำเป็นต้องมีเลยก็ได้ เพราะหากพิจารณากันจริง ๆ แล้วก็จะพบว่า กฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ทั่วโลกนั้นก็อยู่ในกรอบของศีล ๕ ทั้งนี้ การที่นายหนังตะลุงได้นำเสนอศีล ๕ ผ่านทางเรื่องหนังตะลุงนั้น กล่าวได้ว่าเพื่อต้องการสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมของมนุษย์ เพราะแท้จริงแล้วศีล ๕ ก็คือมนุษย์ธรรม คือธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้นศีล ๕ จึงกล่าวได้ว่า เป็นต้นแบบแห่งความสงบสุขของสังคมอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ เป็นหนังสือที่มีความรู้ทางด้านวิชาการไม่มากนักแต่ได้รับการเรียนรู้และมีประสบการณ์จากการฝึกฝนเป็นอย่างดี อีกทั้งด้วยอักษรสมัยใหม่ที่ช่วยให้สามารถเข้าถึงทุกคนได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงคนในระดับต่าง ๆ และในภายหลังได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสหนังสืออย่างจริงจังโดยการเรียนรู้โดยตรงจากการแสดง จึงทำให้สามารถเข้าถึงศาสตร์แห่งหนังสือได้อย่างแท้จริง จนทำให้มีผลงานมากมายและเป็นที่รู้จัก

ประวัติความเป็นมาของหนังสือนั้นยังไม่มีสิ่งที่เป็นหลักฐานอย่างชัดเจน แต่มีการสันนิษฐานกันว่า หนังสือเล่มมาจากที่ไหนไว้มาก ซึ่งก็ไม่สามารถสรุปได้ชัดว่า หนังสือเล่มเกิดขึ้นครั้งแรกที่ใด แต่บ่งบอกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของมนุษยชาติ สำหรับหนังสือในประเทศไทยนั้นมีแพร่หลายในภาคใต้ ซึ่งยังหาข้อสรุปเรื่องประวัติความเป็นมาแน่นอนไม่ได้เช่นกัน แต่สันนิษฐานว่า เป็นสื่อเพื่อใช้ในการเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย คือการบูชาพระอิศวร ช่วงเวลาที่หนังสือเล่มเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยนั้นน่าจะอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๗ ส่วนหนังสือเล่มในจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น น่าจะเข้ามาเผยแผ่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๗ ดังที่ปรากฏบทไหว้ครูของคณะหนังต่าง ๆ ในหลาย ๆ คณะในจังหวัดนครศรีธรรมราชว่า “ตาหนักทอง ตาทองก้อน” หรือบางบทเรียกว่า “ตาน้อย กับตาหนักทอง” เป็นผู้ให้กำเนิดหนังสือเล่ม เพราะท่านทั้งสองเป็นทหารของกองทัพไทยไปตีหัวเมืองมลายู และในระหว่างอยู่ที่นั่นได้เห็นการแสดงหนังตะลุงของมลายู เมื่อเสร็จจากศึกสงครามแล้วก็ได้กลับมาที่นครศรีธรรมราชและได้นำแบบอย่างหนังตะลุงแบบมลายูมาแสดง หลักฐานอีกอย่างที่ทำให้เห็นหนังสือเล่มได้อย่างชัดเจนก็คือ รูปหนังตะลุงที่ค้นพบมีอายุประมาณ ๑๕๐ ปีขึ้นไป ซึ่งได้ถูกเก็บไว้ที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งมีวรรณกรรมท้องถิ่นคือหนังสือบุดหนังสี่สุทริกรรมชาดกที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปีก็ได้กล่าวถึงการแสดงหนังตะลุงไว้เช่นกัน จากข้อสันนิษฐานและหลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หนังสือเล่มในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีมาหลายศตวรรษ และถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีหนังตะลุงมากที่สุดภาคใต้

ในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนนั้นในปัจจุบันพบว่ามีหลายวิธีด้วยกันเช่น การเทศน์ การบรรยาย การปาฐกถา เป็นต้น รูปแบบดังกล่าวข้างต้นนั้นแม้จะมีวิธีการที่แตกต่างกันบ้างในรายละเอียดและโดยหลักการแล้วก็มีจุดมุ่งหมายเป็นอันเดียวกันคือ การนำหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าถึงวิถีชีวิตของประชาชน และนอกจากการนำหลักธรรมให้เข้าถึงประชาชนโดยวิธีการดังกล่าวแล้วพบว่าสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังตะลุงก็มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมเป็นอย่างมากเช่นกัน ถึงแม้ว่าหนังตะลุงจะเป็นสื่อพื้นบ้านที่เน้นให้ความบันเทิงกับคนดูเป็นสำคัญ แต่จากการศึกษาพบว่าสื่อพื้นบ้านประเภทนี้ถือกำเนิดขึ้นมาโดยมีจุดประสงค์เพื่อการเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์เป็นสำคัญดังจะเห็นได้จากรูปแบบของหนังตะลุง ก่อนการทำการแสดงทุกครั้งนายหนังตะลุงจะต้องเซ็ดรูปพระอิศวรทรงโคสุภราชเสมอ ต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์เสื่อมอิทธิพลลง หลักธรรมในพระพุทธศาสนากลับมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อหนังตะลุง ดังจะเห็นได้จากก่อนการแสดงนายหนังจะกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวขมนุมเทวดา ซึ่งเป็นประหนึ่งว่าการแสดงหนังตะลุงก็คือการแสดงธรรมนั่นเอง จนกระทั่งมีการเปรียบเทียบนายหนังตะลุงว่าเป็นพระธรรมกถึก จุดเด่นของหนังตะลุงในการทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนก็คือ การเข้าถึงประชาชนได้มากในเวลาเดียวกัน โดยที่กลุ่มคนดูหนังตะลุงได้ซึมซาบหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยที่ไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกสอน คนดูได้รับทั้งความบันเทิงและสารประโยชน์จากการดูหนังตะลุงได้ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้หนังตะลุงยังสามารถเข้าถึงกลุ่มคนดูได้ในเกือบทุกพื้นที่ และจุดเด่นในการสอนธรรมะแก่ประชาชนอีกประการคือ การที่หนังตะลุงไม่ต้องคำนึงถึงสมณสาธูปเช่นพระภิกษุ อีกทั้งการสอนผ่านสื่อหนังตะลุงสร้างความเป็นกันเองระหว่างคนดูกับนายหนัง

ในฐานะผู้ส่งสาร นายหนังตะลุงนับว่ามีบทบาทมากในการเผยแผ่หลักธรรมให้กับคนดู ทั้งนี้เพราะนายหนังตะลุงเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้รับการยอมรับว่าเป็นครูของสังคม เพราะเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวทางสังคม การเมืองการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ศาสนา

หลักคุณธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาหนังตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิดศิลป์

จากการศึกษาเนื้อหาหนังตะลุงของคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิดศิลป์ พบหลักศีลธรรมที่ปรากฏอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ที่พบบ่อยที่สุดได้แก่หลักธรรมดังต่อไปนี้ ซึ่งเรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

๑. ฆราวาสธรรม เป็นหลักคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสงบสุขมั่นคง คุณธรรมข้อนี้จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาสังคมและมนุษย์

๒. กรรม กรรมที่ปรากฏในนิยายหนังสือเป็นกรรมที่ปรากฏทางกาย วาจา ใจ ทั้งที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม และเน้นสอนให้เห็นหลักของกรรมที่ว่า ผู้ที่ทำดีย่อมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ที่ทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว กรรมที่บุคคลได้กระทำไปไม่ว่าจะดีหรือชั่วจะติดตามตัวตนของบุคคลนั้นตลอดไป

๓. มลกล ๓๘ หนังสือเล่มนี้มาแสดงได้ถ่ายทอดหลักมงคล ๓๘ แม้จะไม่ครบทุกประการ โดยจะเน้นกล่าวเรื่องของการไม่คบคนพาล การอยู่ในสถานที่ ๆ เหมาะสม การประพฤติธรรม การรู้จักตอบแทนสิ่งที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน การศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพราะหลักธรรมเหล่านี้ เป็นข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะกับสังคมปัจจุบัน

๔. พรหมวิหารธรรม ที่นายหนังสือเล่มนี้เสนอแนะ คือหลักธรรมประจำใจอันประเสริฐ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีความประเสริฐ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และเป็นคุณธรรมที่เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ ว่ามีศักยภาพในการพัฒนาตนให้เป็นผู้ประเสริฐ แทนการเชื่อในอำนาจของเทพผู้ยิ่งใหญ่

๕. ทิศ ๖ คือหลักคุณธรรมหรือหลักปฏิบัติระหว่างกันของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม อันได้แก่ บิดามารดา กับบุตรธิดา ครูอาจารย์ กับศิษย์ สามัคคีภรรยา ผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชา สมณะกับคฤหัสถ์ และระหว่างมิตรสหาย ในนิยายหนังสือได้กล่าวถึงคุณธรรมเหล่านี้ไว้ได้อย่างเหมาะสม ทิศหกเป็นหัวข้อธรรมที่เป็นไปเพื่อบรรลุนิพพานมรรค ๖ คือประโยชน์ในปัจจุบันเป็นหลักคุณธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาประพฤติปฏิบัติสำหรับสังคมปัจจุบัน

๖. อบายมุข ที่นายหนังสือเล่มนี้เสนอแนะผ่านตัวหนังสือเล่มนี้ ส่วนมากก็จะเน้นเรื่องการดื่มสุรา การเล่นเกมพนัน การคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการสร้างหนทางแห่งความเสื่อมให้กับชีวิตของตนเอง ไม่สมควรที่จะดำเนินตามเป็นอย่างยิ่ง การสะท้อนเรื่องของอบายมุขผ่านตัวละครหนังสือเล่มนี้ทำให้ผู้ชมได้ข้อคิดและเลือกดำเนินชีวิตของตนให้ดำเนินไปสู่ความถูกต้อง และนำพาชีวิตของตนไปสู่ทางความเจริญ

๗. ศีล ๕ ที่ปรากฏในนิยายหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นการควบคุมการกระทำทางกาย วาจา ของบุคคลในสังคม

๘. โลกธรรม เป็นคุณธรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตของเรามีสองด้าน คือ ด้านความสุข และด้านความทุกข์ ชีวิตของมนุษย์ต้องประสบกับสิ่งทั้งสองนี้อยู่เสมอ จึงทำหน้าที่บอกความจริงแก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้เท่าทัน และรู้จักวางท่าทีเมื่อประสบกับโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ไม่หลงยึดติดอยู่ในความสุข หรือความทุกข์ ต้องพัฒนาจิตใจให้สามารถเป็นอิสระให้อยู่เหนือสุขและทุกข์ได้ จึงจะเป็นผู้มีความสุขอย่างแท้จริง

๕. สังคหวัตถุ ที่ปรากฏในนิยายหังตะลุงนั้น เป็นคุณธรรมที่มีคุณค่าทั้งแก่ผู้ปฏิบัติ และสังคม ผู้ปฏิบัติดีจะเป็นคนดี เป็นที่ชื่นชอบของสังคม

หลักธรรมที่นายหนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ได้นำเสนอบ่อยครั้งมากได้แก่ หลักธรรม เรื่องฌราวาสธรรม ซึ่งกล่าวถึงหลักคุณธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก เพราะการอยู่ ร่วมกันของคนหมู่มากย่อมจะมีปัญหาต่าง ๆ มากมายหลายประการตามมา แต่ถ้าคนในสังคมนั้น อยู่กันอย่างมีกฎเกณฑ์ เคารพกฎระเบียบปกติกาของสังคมแล้วปัญหาต่าง ๆ ก็จะผ่อนคลายลง แต่ถึง กระนั้นกฎระเบียบเหล่านี้ก็เป็นตัวควบคุมในเชิงกายภาพเท่านั้น ส่วนการควบคุมทางจิตภาพนั้น การมีคุณธรรมมาเป็นเครื่องยึดถือเป็นสิ่งที่พึงทางจิตใจ จะช่วยให้สังคมมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างสัมพันธภาพของคนในสังคมอย่างมั่นคง และเป็นหนทางที่จะแก้ปัญหาทาง สังคมได้เป็นอย่างดี และอย่างมั่นคง กับสภาพสังคมในปัจจุบันที่มุ่งเน้นเรื่องทุนนิยม การให้ ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าตัวบุคคล หลักคุณธรรมข้อนี้จึงมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อการ สรรสร้างสังคม และประชาชนในสังคมให้มีความสุข เพราะพื้นฐานของทุกสังคมนั้นย่อมต้องมื ความต้องการเหมือนกันนั่นคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเคารพสิทธิของกันและกัน การรู้จัก ข่มจิตใจของตัวเองต่อสภาวะรู้มเราไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือจิตภาพ คุณธรรมข้อนี้เป็น ภูมิคุ้มกันให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี

หลักธรรมอีกประการที่นายหนังสือสุรเชษฐ์ ได้ให้ความสำคัญมากก็คือเรื่องของกรรม หรือเรื่องของการกระทำ โดยได้ชี้ให้เห็นว่า การกระทำทุกอย่างนั้นย่อมที่จะมีผลสะท้อนกลับมา อย่างแน่นอน เพียงแต่ผลสะท้อนกลับนั้นจะเป็นไปในแง่บวกหรือลบนั้นก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ได้ กระทำ ถ้าเป็นการสะท้อนในทางลบก็เท่ากับว่าเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมที่ตนได้อยู่อาศัย ถือเป็นการซ้ำเติมสังคม แต่ถ้าเป็นการสะท้อนในทางบวกก็ถือได้ว่าเป็นการสร้างสรรค์สังคมให้น่า อยู่ขึ้น นายหนังสือชี้ให้เห็นเหตุดังกล่าว และเป็นการสรุปให้เห็นได้เสมอว่า การกระทำทุกอย่าง ต้องใช้สติพิจารณาประกอบการกระทำ เพราะผลของการกระทำนั้นจะให้ผลชัดเจนแน่นอนเสมอดังคำ สุภาษิตที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้วิจัยเห็นว่าเหตุผลสำคัญในการนำเสนอคุณธรรมข้อนี้ของนาย หนังสือหังตะลุงนั้นน่าจะเป็นการชี้ให้เห็นว่า การกระทำทุกอย่างที่ได้กระทำไปนั้นมีผลเสมอไม่ว่าต่อตนเองหรือต่อสังคม และเมื่อจะกระทำสิ่งใดนั้นก็ต้องใช้สติ ปัญญามาพิจารณาให้รอบคอบ ถ้วนถี่ทุกครั้ง

หลักธรรมเรื่องมงคล มงคลในพระพุทธศาสนานั้นหมายถึงสิ่งที่ตนเองได้กระทำดี ประพฤติดี เป็นสิ่งตัวเองได้สร้างขึ้นหรือได้กระทำขึ้นมาเอง ไม่ได้ไปมุ่งหมายถึงปัจจัยภายนอก ดังนั้นมงคลจึงหมายถึงเกราะคุณงามความดีที่คุ้มกันผู้ที่กระทำดี หลักธรรมเรื่องมงคลนั้นมีอยู่

ทั้งหมด ๓๘ ประการ ซึ่งมีทั้งระดับที่เป็นโลกียะและโลกุตระ แต่ที่นายหนังตะลุงได้นำเสนอนั้นพบว่าส่วนมากจะเป็นในระดับโลกียะ เช่นเรื่อง การคบคน การเลี้ยงดูมารดาบิดา การเป็นคนมีความกตัญญูคุณเดวดี เรื่องการทำหน้าที่ เรื่องการศึกษา เรื่องการช่วยเหลือแบ่งปัน เรื่องของความไม่ประมาท เป็นต้น ส่วนที่เป็นโลกุตระนั้นก็ยังมีบ้างแต่ก็น้อยครั้งมาก ที่จะพบได้บ้างก็จะเป็นเรื่อง การประพฤติธรรม เป็นต้น การที่นายหนังนำคุณธรรมข้อนี้มานำเสนอนั้นอาจเป็นเพราะต้องการให้คนดูเล็งมองกับสิ่งนอกตัวที่คิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อตนเองมีหรือนับถือแล้ว ก็จะเป็นมงคล แต่แท้ที่จริงแล้วมงคลนั้นเป็นสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้นได้เองด้วยการทำความดี รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างและพัฒนาตนเองในด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมข้อนี้มีความเหมาะสมมากกับสังคมปัจจุบันที่ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คอยแต่จะให้ปัจจัยภายนอกมาเป็นเครื่องกำหนดชีวิตของตนเอง

หลักธรรมเรื่องทศ ๖ เป็นคำสอนที่ต้องการมุ่งเน้นให้คนในสังคมทำหน้าที่ โดยมุ่งเน้นถึงหน้าที่ของแต่ละบุคคล ถ้าทุกคนรู้หน้าที่และทำตามหน้าที่ของตนแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากว่าทุกคนที่อยู่ในสังคมต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน บทบาทหน้าที่ของแต่ละคนนั้นก็ไม่ได้เหมือนกัน หลักธรรมข้อนี้ต้องการให้ทุกคนรู้หน้าที่ของตนที่จะพึงกระทำแก่คนรอบข้าง หลักคำสอนเรื่องอบายมุข เป็นคำสอนที่เน้นให้เห็นสิ่งที่จะสร้างความหายนะที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและสังคม ในปัจจุบันอบายมุขเข้าสู่สังคมในรูปแบบที่หลากหลาย และเข้ามาในลักษณะของการชวนให้หายากหรือยากลอง เป็นไปในรูปแบบที่น่าติดตามและหลงใหลเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันก็ล้วนมาจากปัญหาอบายมุขทั้งสิ้น รัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในแต่ละปีก็เพื่อบรรเทาเยียวยาผู้ที่หลงติดกับสิ่งเหล่านี้ ถ้าประชาชนรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้ นอกจากจะไม่สูญเสียทรัพย์สินแล้วยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ซึ่งรวมทั้งครอบครัวและสังคมโดยรวมด้วย การที่นายหนังตะลุงนำหลักธรรมข้อนี้มานำเสนอนั้นจุดมุ่งหมายก็เพื่อให้คนดูรู้ถึงโทษและพิษภัยที่จะเกิดจากอบายมุขซึ่งมีอยู่ทุกพื้นที่ของสังคมไทย การรู้เท่าทันและการรู้จักยับยั้งชั่งใจจึงเป็นการแก้ปัญหาให้กับตนเองและสังคมได้

คำสอนเรื่องศีล ๕ ก็เป็นคำสอนอีกข้อหนึ่งที่นายหนังตะลุงได้นำเสนอบ่อยครั้ง ถึงแม้จะไม่ได้นำเสนอครบทั้ง ๕ ข้อ แต่ที่พบได้บ่อยมากได้แก่ศีลข้อที่ ๕ คือการดื่มสุราและเมรัย การลักขโมย การประทุษร้ายมุ่งทำลายชีวิตของกันและกัน ศีล ๕ นับว่าเป็นสิ่งที่ เป็นบรรทัดฐานของสังคม การที่นายหนังได้นำเสนอหลักธรรมเรื่องศีล ๕ มาเสนอโดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลข้อที่ ๕ นั้น เป็นเพราะการล่วงละเมิดศีลข้อนี้เป็นพื้นฐานของปัญหาสังคมเกือบทุกอย่าง

หลักคำสอนที่นายหนังสุรเชษฐ บันเทิงศิลป์ได้ยกนำเสนอที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทุก ๆ สังคม ไม่เฉพาะแต่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น

การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตภาพโดยการนำหลักธรรมต่างๆ ให้ประชาชนได้นำไปประพฤติปฏิบัติ นั้นนับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ถ้าประชาชนรู้จักใช้หลักธรรมมาเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหาแทนการการแก้ปัญหาด้วยการใช้กำลังที่ถูกครอบด้วย โลภะ โทสะ และ โมหะที่เป็นการ แก้ปัญหาแบบไฟไหม้ฟาง เป็นการแก้ปัญหาแบบเฉพาะหน้าและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เท่านั้น แต่การนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ตรงกับ เป้าหมายซึ่งก็คือการแก้ปัญหาที่ตัวบุคคล

กระบวนการผลิตหนังตะลุง

ในกระบวนการผลิตหนังตะลุงเพื่อเผยแพร่หลักธรรมนั้นแยกได้เป็นสองกระบวนการ คือ กระบวนการก่อนการผลิต ในส่วนนี้นายหนังตะลุงในปัจจุบันอาจมีความสะดวกกว่าในอดีต ที่การแสดงในแต่ละครั้งนั้นจะมีผู้มาติดต่อให้ไปทำการแสดง ไม่ต้องเดินทางรอนแรมเหมือน เมื่อก่อน ในการกำหนดการแสดงในแต่ละครั้งนี้นายหนังตะลุงจะต้องรู้ก่อนว่าจะแสดงในงาน อะไรเพื่อประโยชน์ในการเตรียมข้อมูล เช่นการเลือกเรื่องที่จะแสดงให้ตรงกับประเภทของงาน แต่ เท่าที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามและจากการสัมภาษณ์นายหนังสุรเชษฐ์ปรากฏว่า เรื่องหนัง ตะลุงที่เตรียมไว้เพื่อแสดงเป็นเรื่องหลักนั้นมีประมาณ ๓ เรื่อง เพราะในการแสดงแต่ละครั้งก็จะ ไม่ซ้ำพื้นที่กัน โครงสร้างหลักของเรื่องที่จะแสดงหรือที่เรียกว่าบทนิยายนั้นทุกเรื่องจะมีความ เหมือนกัน แต่บทสนทนานั้นจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับงานที่ตนรับไว้ และสถานการณ์ของ สังคมในเวลานั้น ๆ ดังนั้นนายหนังตะลุงจึงมีอิสระในการสอดแทรกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน สังคมในช่วงเวลานั้น ๆ หรือเนื้อหาของบทสนทนานั้นจะต้องกลมกลืนกับงานที่ได้ทำการแสดง ผ่านทางบทสนทนาของตัวละครหนังตะลุงเป็นสำคัญ อนึ่งบทนิยายนั้นสำหรับนายหนังตะลุงที่ ยังไม่ชำนาญก็อาจจะต้องเขียนใส่แผ่นกระดาษกำกับไว้ เพื่อป้องกันการลืมบทหรือการข้ามบท เช่นเดียวกับบทสนทนา แต่ถ้าเป็นนายหนังตะลุงที่มีประสบการณ์มากไม่จะเป็นก็ได้ สำหรับหนัง ตะลุงคณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลปี่นั้น ในการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งสองครั้งนั้น ผู้วิจัยพบว่า นาย หนังตะลุงได้เขียนบทนิยายเอาไว้เป็นตอน ๆ อย่างย่อ ส่วนบทสนทนานั้นใช้ประสบการณ์ในการ นำเสนอ

ส่วนกระบวนการต่อมาคือขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุง พบว่าในปัจจุบันนั้นหนัง ตะลุงได้ข้ามขั้นตอนต่าง ๆ ของการแสดงไปหลายขั้นตอนด้วยกัน เช่น การออกรูปลิงขาวลิงดำ การออกรูปละ เป็นต้น ส่วนกระบวนการอื่น ๆ ก็ย่นระยะเวลาให้น้อยลงจากเดิมประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที เพื่อให้เวลากระชับขึ้น จะทำการแสดงในเวลาประมาณ ๒๐.๓๐ น และจะเลิก ประมาณเวลา ๑.๐๐ น โดยใช้เวลาในการแสดงเพียง ๔ - ๕ ชั่วโมง ซึ่งต่างกับหนังตะลุงในอดีตที่

ใช้เวลาแสดงทั้งคืน ทั้งนี้จากการสังเกตของผู้วิจัยเองพบว่าเมื่อเลยเวลาที่เที่ยงคืนไปแล้วประชาชนก็เริ่มทยอยกลับบ้านของตน เพื่อต้องไปประกอบอาชีพในวันรุ่งขึ้น หรือต้องกรีดยางพาราในเวลาประมาณ ๒.๐๐ - ๔.๐๐ น. ดังนั้นการดูหนังตะลุงจึงเป็นเพียงการผ่อนคลายหรือเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ สำหรับขั้นตอนในการแสดงนั้นนายหนังตะลุงจะทำการแยกเรื่องหนังตะลุงเป็นตอน ๆ เรื่องหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ ๒๐ ตอน ใช้เวลาในการแสดงตอนละประมาณ ๒๐ - ๓๐ นาที ซึ่งต้องใช้เวลาทั้งคืนในการแสดง แต่ในปัจจุบันพบว่านายหนังตะลุงใช้ประมาณ ๘ - ๑๐ ตอนของเรื่อง ซึ่งเป็นการแสดงที่ไม่จบเรื่อง และไม่ได้สรุปประเด็นให้กับคนดูซึ่งนับว่าเป็นผลเสียกับกลุ่มคนดูเป็นอย่างยิ่ง เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเนื้อหาของละครจะอยู่ในช่วงผู้ร้ายกำลังได้ดี ส่วนผู้ดีกำลังตกยาก ผู้ดูอาจสรุปประเด็นว่าทำชั่วได้ดี ทำดีไม่ได้รับผลตอบแทน นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง อนึ่งในการผลิตหนังตะลุงเพื่อการเผยแพร่ธรรมะนั้น มีกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ การดังกล่าวอยู่หลายท่านด้วยกันคือ

๑. นายหนังตะลุง กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มิมีบทบาทเป็นอย่างมากในคณะหนังตะลุงของแต่ละคณะ สำหรับผู้ที่เรียกว่านายหนังนั้นต้องผ่านพิธีกรรมมาก่อน (ดูรายละเอียดบทที่ ๔ หน้า ๑๑๑) ถ้ายังไม่ผ่านพิธีกรรมดังกล่าวก็จะยังไม่สามารถเล่นหนังตะลุงได้ และผู้ที่ผ่านพิธีกรรมดังกล่าวแล้วจะต้องมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ คือบิดามารดา ครูหนังตะลุงเป็นต้น ต้องไม่ลบหลู่ท่านเหล่านี้เป็นอันขาด และจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในการสัมภาษณ์นายหนังตะลุงนั้นพบว่านายหนังทุกคนนั้นได้ผ่านการบวชเรียนมาแล้วทั้งสิ้น ดังนั้นนายหนังแต่ละคนย่อมที่จะมีความเข้าใจในเรื่องธรรมะอยู่ในระดับที่จะสอนคนอื่นได้ ดังที่นายหนังนายหนังประไพ (หนังประไพศิลป์) ปานสีสวดให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า “พูดได้เลยว่า นายหนังทุกคนผ่านการบวชเรียนมาแล้วเกือบทั้งหมด และอีกอย่างผมเชื่อว่า นายหนังทุกคนสามารถที่จะอาราธนาศีล อาราธนาธรรม ได้ ส่วนเรื่องศาสนานั้นเชื่อว่านายหนังทุกคนต้องมีความรู้ในระดับที่ใช้ได้” นอกจากนี้นายหนังตะลุงยังเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม

๒. คนแตงนิยายหนังตะลุง นิยายหนังตะลุงมีที่มาจากหลายแหล่งด้วยกัน (อ่านรายละเอียดบทที่ ๔ หน้า ๕๗) และแหล่งที่สำคัญอีกก็คือ ผู้ที่รับแตงนิยายหนังตะลุง ซึ่งอาจแต่งจินตนาการของตนเองหรือ แต่งตามเค้าโครงตามแนวความคิดของทีมนายหนังตะลุงคณะต่าง ๆ เป็นผู้ว่าจ้างให้เขียน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ต้องเป็นคนที่มีความรู้เรื่องกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ เป็นอย่างดี

๑ สัมภาษณ์, หนังประไพ ปานสีสวด, ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘.

๓. คนแกะภาพหนังตะลุง ก็นับว่าเป็นผู้ที่มืบทบาทสำคัญในการแสดงหนังตะลุง การที่จะหาช่างแกะรูปหนังตะลุงที่ดีและมีฝีมือนั้นค่อนข้างยาก นายหนังตะลุงจึงพิถีพิถันในเรื่องนี้พอสมควร รูปที่ใช้ก็น่าจะเหมือน ๆ กัน เว้นแต่รูปเฉพาะของแต่ละคณะ เช่นตัวตลกที่เป็นเอกลักษณ์ของคณะนั้น ๆ เช่น อ้ายลูกหมี่ ของหนังตะลุงคณะปฐม เป็นต้น

๔. กลุ่มคนที่สร้างโรงหนังตะลุง ในอดีตนั้นเจ้าภาพที่รับหนังไปแสดงจะสร้างโรงหนังให้หรือคณะหนังจะต้องไปสร้างเอง แต่ในปัจจุบันพบว่า นายหนังตะลุงได้จ้างกลุ่มบุคคลที่รับจ้างสร้างโรงหนังตะลุงเป็นการเฉพาะ โดยที่นายหนังไม่ต้องรับผิดชอบกับวัสดุในการก่อสร้างอะไร

๕. กลุ่มทีมงานหรือภาษาหนังตะลุงเรียกว่า ลูกคู่ ซึ่งในคณะหนึ่งๆ นั้นจะมีประมาณ ๖ – ๑๐ คน ซึ่งทำหน้าที่ต่าง ๆ ในคณะหนังตะลุง โดยส่วนมากแล้วจะทำหน้าที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรี

ส่วนผลของการเผยแพร่หลักธรรมนั้น พบว่าหนังตะลุงจะทำการแสดงตลอดทั้งปีแต่ที่มากเป็นพิเศษก็เห็นจะเป็นช่วงหน้าแล้ง เพราะเป็นระยะเวลาที่ง่ายต่อการเดินทางและทำการแสดง ส่วนงานที่แสดงบ่อยครั้งนั้น เท่าที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับนายหนังตะลุงและนักวิชาการหลาย ๆ ท่านพบว่า หนังตะลุงสามารถทำการแสดงได้ในทุก ๆ โอกาสที่มีงานฉลอง งานประจำปี งานศพ แต่ไม่นิยมแสดงในงานแต่งงาน ซึ่งถือว่าไม่เป็นมงคลกับเจ้าภาพ สำหรับลำดับในการแสดงในงานต่าง ๆ นั้นคือ

๑. งานประเพณี งานฉลองต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไป
๒. งานเก็บเงิน
๓. งานศพ
๔. งานแต่งงาน

ในการแสดงหนังตะลุงแต่ละครั้งนั้นคนดูส่วนใหญ่ส่วนมากจะเป็นผู้มีอายุประมาณ ๓๕ ปีขึ้นไป และเท่าที่สังเกตในการเก็บข้อมูลนั้นพบว่าจะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และเท่าที่สอบถามนายหนังตะลุงพบว่าในการแสดงแต่ละครั้งถ้าเป็นงานบ้านเชิงรื่นเริงทั่วไปคนดูก็ประมาณ ๓๐๐ คนขึ้นไป แต่ถ้าเป็นงานศพงานเก็บเงินคนก็จะน้อยลงตามลำดับ ผู้วิจัยเชื่อว่าหลักธรรมที่นายหนังตะลุงนำเสนอผ่านทางเรื่องราวของหนังตะลุงนั้นจะได้รับการซึมซับจากกลุ่มผู้ดูถึงแม้จะไม่สามารถเข้าใจได้ทั้งหมด แต่ได้รับเมื่อได้รับการซึมซับบ่อยครั้งก็จะสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนดูได้ และสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ฟังให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องได้ ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาตนเองของกลุ่มคนดูอีกด้วย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

หนังสือเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้รับใช้ประชาชนชาวภาคใต้มาเป็นเวลานานแม้ว่าในปัจจุบัน บทบาทของหนังสือจะลดลงไปบ้างอาจเป็นเพราะสื่อสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทมากกว่า และสามารถดึงดูดความสนใจได้มากกว่า แต่ถึงกระนั้นหนังสือก็ยังคุณค่า ในด้านการให้การเรียนรู้กับสังคม จนมีการกล่าวกันว่า หนังสือคือ โรงเรียนการศึกษาออกโรงเรียนเคลื่อนที่ ทั้งนี้เพราะ ในสาระเนื้อหาของหนังสือนั้น ได้สอดแทรกความรู้ด้านต่าง ๆ ไว้มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของสังคมชาวภาคใต้ หลักคุณธรรมจริยธรรม เรื่องกฎหมาย เป็นต้น หนังสือเป็นสื่อพื้นบ้านที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย การเรียนรู้จากหนังสือคนดูแทบไม่มีความรู้ถือว่าเป็นการถูกสอน หรือเป็นการขัดเยียดให้ แต่เป็นการรับเอาเนื้อหาสาระต่าง ๆ รวมถึงความบันเทิงด้วยความเต็มใจ หากจะมีงานเทศกาลใดในภาคใต้ ที่ไม่มีหนังสือแล้ว ก็กล่าวได้ว่างานเทศกาลนั้นขาดจิตวิญญาณของคนภาคใต้

ตัวนายหนังสือในฐานะที่เป็นผู้ส่งสาร กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ สนใจใคร่ต่อการเรียนรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการเมือง การปกครอง หนังสือจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ กล่าวได้ว่า ไม่มีการแสดงหนังสือครั้งใดเลยที่ไม่ได้พูดถึงประเด็นเรื่องการเมือง นอกจากนี้นายหนังสือยังมีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม และถึงแม้การทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักศีลธรรมให้กับสังคม นายหนังสือก็ทำหน้าที่นี้ได้ดีทั้งนี้อาจเพราะตัวนายหนังสือเองเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในระดับที่ดี การมีปฏิภาณไหวพริบ สามารถนำหลักศีลธรรมที่เป็นนามธรรม กระทำให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถยกตัวอย่างอุทาหรณ์ต่างมาเปรียบเทียบให้เห็นได้ชัด ไม่มีความสลับซับซ้อน คนดูเข้าใจได้ง่าย หนังสือจะมีส่วนช่วยในการพัฒนา 2 ประการด้วยกัน คือ การพัฒนาตัวบุคคล คือการพัฒนา ตัวนายหนังสือเอง ทั้งนี้เพราะนายหนังสือจะต้องเป็นคนที่ได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเป็นผู้ถ่ายทอดสู่ประชาชน ในส่วนของประชาชนก็เป็นผู้รับสื่อทำให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่นายหนังสือถ่ายทอดไปทำให้เป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคลทั้งสองฝ่าย อีกประการหนึ่งเป็นการพัฒนาสังคม โดยหนังสือจะเป็นแหล่งศูนย์รวมระดมทุนเพื่อการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ สำหรับจุดประสงค์หลักของหนังสือแท้จริงแล้วก็คือการรับใช้ศาสนา โดยหน้าที่หลักของหนังสือคือการเผยแผ่หลักศีลธรรมให้กับคนดู ซึ่งน่าจะชัดเจนที่สุด ถึงแม้ว่าในการนำเสนอจะเน้นที่ความบันเทิงแต่ก็จะมีหลักศีลธรรมสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเสมอ รวมทั้งนายหนังสือต้องเสริมประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมให้คนดูคนฟังได้รับรู้ และควรเสนอแนะทางออกให้กับสังคมด้วย

หลักศีลธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเล่มนั้น กล่าวได้ว่ามีความทันสมัยอยู่ทุกยุคทุกสมัย สามารถนำมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน สร้างความสงบสุขให้กับสังคมนั้น ๆ ได้จริง

๕.๔๓ ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดอยู่ ๒ ประการคือ

๕.๓.๑ ในการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้เพียง ๒ ครั้ง อันเนื่องมาจากสาเหตุว่าได้ประสบอุบัติเหตุกับคุณสุรเชษฐ์ เพ็งหนู (บัณฑิตศิลป์) ในขณะที่ทำการแสดงหนังสือเล่มที่ ๑. บ้านนาสาร จ. สุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

๕.๓.๒ ในการถอดเทปหนังสือเล่มจำนวน ๖ เรื่อง ๓๘ ม้วนนั้น ปรากฏว่า เนื่องจากม้วนเทปที่ใช้นั้นได้ทำการบันทึกเสียงเมื่อประมาณปี ๒๕๓๐ – ๒๕๓๘ ดังนั้น เสียงที่ปรากฏในเทปนั้นจึงไม่ชัด จึงสามารถถอดเสียงได้เพียงบทสนทนาเท่านั้น ส่วนบทขับหรือบทกลอนนั้นไม่สามารถถอดข้อความออกมาได้

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๔.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา หน่วยงานคณะสงฆ์และหนังสือ และนักวิชาการต้องประสานความร่วมมือกัน และควรจัดให้มีการอบรมเนื้อหาด้านศีลธรรมกับนายหนังสือ รวมถึงการจัดหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมให้กับนายหนังสือ เพื่อนายหนังสือจะได้มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาศีลธรรมเป็นอันเดียวกัน ซึ่งจะประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเผยแผ่ศีลธรรมให้แก่ประชาชน อีกทั้งรัฐบาลควรบรรจุสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตรการศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่นไว้ให้นุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป และให้การสนับสนุนสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ในการทำหน้าที่เป็นสื่อชุมชน เป็นกระบอกเสียงให้กับหน่วยงานของรัฐ ในการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ กับประชาชน และควรมีกองทุนสนับสนุนการทำงานของสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ อีกทั้งสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ควรที่จะได้มีช่องทางในการแสดงผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ของรัฐไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุ และ โทรทัศน์ด้วย

หนังสือเล่มเองต้องรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้แม้ว่าบางครั้งจะต้องเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ภายในคณะ เช่นเครื่องดนตรีที่เสริมเข้ามา แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องไม่ทำให้เสียเอกลักษณ์ของความเป็นหนังสือ นายหนังสือต้องให้ความสนใจศึกษาสื่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชน และในปัจจุบันพบว่าการแสดงของหนังสือ

นั้นใช้เวลาเพียง ๔-๕ ชั่วโมงต่อครั้ง ซึ่งเมื่อเปรียบกับเนื้อเรื่องแล้วนับว่าเป็นการแสดงได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ผลเสียก็คือหนังสือยังไม่ได้สรุปให้คนดูเห็นว่า ผู้ที่ทำดียอมที่จะได้รับผลดี แต่การแสดงลักษณะดังกล่าวนี้ในช่วงเวลาที่ผู้ร้ายกำลังได้ดี ส่วนผู้ดีกำลังได้รับความลำบาก อาจสร้างความสับสนให้กับคนดูได้ นายหนังตะลุงจะสรุปจบอย่างไรให้คนดูได้เห็นถึงสัจธรรมที่แท้จริงว่า การทำความดี ย่อมที่จะได้รับผลดี เสมอ

๕.๔.๒ ในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาบทบาทของสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ เช่น หมอลำ ลิเก เพลงบอก มโนราห์ เพลงอีแซว เป็นต้นกับการเผยแผ่หลักธรรม, การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสื่อพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น หนังสือตะลุง กับมโนราห์ เป็นต้น, อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ, การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ, ความพึงพอใจของคนดูในการรับรู้หลักธรรมจากหนังสือตะลุงหรือสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ, ผลลัพธ์ของประชาชนกับการรับรู้หลักธรรมผ่านหนังสือตะลุง, บทบาทของหนังสือตะลุงกับการส่งเสริมแนวคิดทฤษฎีพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, บทบาทของหนังสือตะลุงในการรณรงค์การแก้ปัญหาโลกร้อน, บทบาทของหนังสือตะลุงในการแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นต้น

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะมีส่วนในการศึกษาค้นคว้าสื่อพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม รวมถึงศึกษาบทบาทและหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่มีให้กับสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องศีลธรรม และการปลูกจิตสำนึกในการรักษาสื่อพื้นบ้านเหล่านี้ให้อยู่คู่สังคมตลอดไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ
มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

-----, อรรถกถาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑.) ข้อมูลหนังสือ เอกสาร:

กนก จันทร์ขจร, **คู่มือวัฒนธรรมไทย: วิถีชีวิตไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิชิตการ พิมพ์, ๒๕๔๔.

กรมการศาสนา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**
พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

กาญจนา แก้วเทพ, **สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓.

กิตติมา สุรสนธิรส, **ความรู้ทั่วไปทางการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม. ป. ป. ๒๕๔๗.

เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น นครปฐม** : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.
เกษม ขนานแก้ว, **หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง**, สงขลา:

ภาควิชาภาษาไทยคณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิทยาลัยครูสงขลา ๒๕๓๖.

คุณ โมขันธ, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จรัส บัวขวัญ, **หนังตะลุงเชิดชูเกียรตินายอิม จันทรชูป**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
๒๕๒๗.

ชวน เพชรแก้ว, **วรรณกรรมหนังตะลุง**. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี คณะวิชา
มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, ๒๕๒๕.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และทวี ผลสมภพ, **หลักพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๓๑.

ณรงค์ สมพงษ์, รศ.ดร. **สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ ๒๕๔๓.

นุภาพ มนต์เลียง, **เปิดแผงหนังสือ**, นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๒.
บรรจบ บรรณรุจิ, **อสีติมหาสาวก, พิมพ์ครั้งที่ ๒**, กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยกองทุนศึกษา
พุทธสถาน, ๒๕๓๗.

ปริตรตา (เฉลิมเผ่า) กอนันตกุล, **ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนัง
ตะลุง**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.
๒๕๒๕.

ปรมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๒๖.

ปัญญาใช้บางยาง, **ธรรมาธิบายเล่ม๑, อธิบายธรรมในหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**, กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ดิธรรม, ๒๕๔๖.

ประพนธ์ เรืองณรงค์, **ตำนานการละเล่นภาษาชาวใต้**, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, พ.ศ.
๒๕๑๕.

ปิ่น มุกกันต์, **แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔.

ป้องทิพย์ หนูหอม, **วैयाกฐละ: ศิลปะการเล่นเงาของภาคใต้**, ยะลา: ยะลาการพิมพ์, ๒๕๒๓.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ประยุตโต), **พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า**, กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระราชวรมนี(ประยุตต์ ปยุตโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, กรุงเทพมหานคร :
อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด , ๒๕๓๑.

พระเทพเวที, (ประยุตต์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

-----, (ประยุตต์ ปยุตโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**.
กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒.

-----, (ประยุตต์ ปยุตโต). **พุทธธรรม . พิมพ์ครั้งที่ ๔**, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พิทยา บุษรัตน์, **หนังสือเชิดชูเกียรตินายอิม จันทรชุม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๒๗.

พระราชธรรมนิเทศ, (ระแบบ จิตตญาณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระเทพวิสุทธิกวี, พระคุณแม่, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระศาสนโสภณ, สวดมนต์แปล พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘ .

พระโสภณธรรมวาทิ (บุญมา อาคมบุญโย), ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ปกเกล้า ๒๕๔๖.

ภิญโญ จิตต์ธรรม, เทียบสงขลา, สงขลา: มงคลการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖.

มณฑล ไบบัว, รศ. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๓๖.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, สื่อเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ ๑, นนทบุรี :

โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๒๘.

ระรวย อรรถวิภาคไพศาลย์, นำชมนครศรีธรรมราช, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดีเอสเอส,

๒๕๓๔.

เลิศชาย ศิริชัย, ศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน

บทบาท ของศิลปินพื้นบ้านในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม,

กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

วสิน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

วิทยาลัยครูสงขลา. รายงานการสัมมนาหนังสือสูง ๑๔ จังหวัดภาคใต้ ๒ - ๔ สิงหาคม

๒๕๒๘, วิทยาลัยครูสงขลา, ๒๕๒๘.

วาที ทรัพย์สิน, เพลงบอก : สื่อพื้นบ้านภาคใต้กับการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง, ปีที่ ๓๐

ฉบับ ที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๖ , สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,

กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์ ๒๕๓๖.

วิมล คำศรี, วรรณกรรมมุขปาฐะเมืองนครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๕.

สถาบันราชภัฏในภาคใต้. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้: สถานภาพการศึกษา แหล่งสืบค้น.

นครศรีธรรมราช : สำนักศิลปะและวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏ

นครศรีธรรมราช, ๒๕๔๐. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้.

กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙, เล่ม ๑-๑๐.

สถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์,

๒๕๒๙, เล่ม ๑๓.

สมาน งามสนิท รศ.ดร. องค์ประกอบของการสื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวแห่งพุทธะ. เอกสาร

- ประกอบ การบรรยาย,กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สารนครศรีธรรมราชฉบับเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐,กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอ็ดสัน
เพรสโปรดักส์, ๒๕๔๐.
- สมภาร กวียะ, วารสารศาสตร์และสื่อมวลชน พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์
และ สื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๓.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานละครโอเปร่า, พระนคร:
กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๙๖.
- แสง จันทร์งาม, วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- สุชาติ ทรัพย์สิน, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ สัมภาษณ์, .
- สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุทริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ศ, โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), ๒๕๔๔.
-,หนังสือ. สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๘.
- เอกลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้: เจ้าแห่งจังหวัด. สุราษฎร์ธานี :วิทยาลัยครู
สุราษฎร์ธานี,
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์, สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องสื่อประ
เพณี : ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ๒๕๓๐ .
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์,ดร. สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา :มิติใหม่ของสื่อพื้นบ้าน บทบาทของศิลปินพื้นบ้านใน
ฐานันท์ สื่อสารเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เสนาะ ผดุงจิตร, วาทีศาสน์ศิลปะเพื่อการพูด พิมพ์ครั้งที่ ๒ , กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒ .
- สังคม แซ่เชื่อน, ดร. ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ สัมภาษณ์.
- อดุล ดวงดีทวีลักษณ์ และคณะ, แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาบทบาทของสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา
ชุมชน, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ๒๕๔๓.
- อรรณพ ปิณฑน์โอวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อุดม หนูทอง, **วิวัฒนาการรูปหนังตะลุง**, สงขลา :สถาบันทักษิณคดี รายงานผลการวิจัยภูมิหลังและ
ทักษะบางประการของหนังตะลุง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พศ. ๒๕๒๓.
อุทิศ นาคสวัสดิ์, **ดนตรีหนังตะลุง**, วารสารวัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๑๑.

(๒.) ข้อมูลวิทยานิพนธ์

ดวงจันทร์ หนูทอง. “ผลของการใช้แม่แบบหนังตะลุงที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความ
รับผิดชอบ ของนักเรียนชั้น ป.๕ โรงเรียนเจริญมิตรภาพที่ ๒๒๗ จังหวัด
นครศรีธรรมราช”. ปรินญา พันธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๓.

ธีรเดช ชื่นประภาณุสรณ์. “การวิเคราะห์บทบาทและค่านิยมในสื่อพื้นบ้าน ละครเสภาขุนช้างขุน
ขุนแผน” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. สาขา นิเทศศาสตรพัฒนาการ
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

นภดล ทิพย์รัตน์. “หนังตะลุงคณะจรัส ชูชื่น การศึกษาทางมานุษยวิทยาการทางดนตรี”. ปรินญา
ศิลป์ ศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

นิธิมา ชูเมือง. “การปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน โนราในสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์
มหาบัณฑิต. สาขานิเทศศาสตรพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ปาริชาติ ยุทธพานิชกุล. “การรับข่าวสารทางสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงของ
ประชาชน ในเขต อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์
มหาบัณฑิต. สาขานิเทศศาสตรพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี. “ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
วรรณคดี หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. ปรินญาอักษรศาสตรมหา
บัณฑิต. สาขา ศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,
พ.ศ. ๒๕๔๓.

พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไผ่ “การศึกษาทักษะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน
ศึกษาเฉพาะ กรณีการฆ่าสัตว์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาภูเกตุ จันทร์จิต, หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๔๑.

ไมตรี จันทรา, “การสร้างรูปแบบการฝึกอบรมนั้งตะลุง เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองแก่
ประชาชน” ปรินญานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร, พ. ศ. ๒๕๒๕.

ยุพดี เตชะอังสุร “การทดลองเซ็ดนั้งตะลุงเป็นสื่อกลาง เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านวินัยแห่งตน
ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5”, ปรินญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, พ. ศ. 2525.

รัชนุช สละโวหาร. “บทบาทผู้ส่งสารของหวังเต้ะ ในการถ่ายทอดความรู้โดยผ่านสื่อพื้นบ้าน
ประเภท ลำตัด ศึกษากรณี” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขา
การศึกษา ระบบนอก โรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

ระพีพัชน์ ไทยเจริญ. “การวิเคราะห์ทำนองปี่ที่ใช้ประกอบการเล่นนั้งตะลุง”. ปรินญานิพนธ์
ศาสตร์ มหาบัณฑิต. สาขาการดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
, ๒๕๔๑.

วันดี กรุณากร. “สุนทรีภาพในบทนั้งตะลุงของนัยกััน ทองหล่อ”. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต. สาขา ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
๒๕๔๒.

ศรีปาน รัตติกาลชลากร. “บทบาทของสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง”.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ. ศ. ๒๕๓๕.

สินินาถ วิมุกตานนท์. “การใช้สื่อนั้งตะลุงเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้”.
นิเทศศาสตร์ มหาบัณฑิต. สาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สินีวรรณ เรณูมาศ, การผลิตสื่อนั้งตะลุงแบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของประชาชน ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารสื่อมวลชน) คณะ
วารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชนบัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๖.

อเนกพล เกื้อมา. “ผลของการใช้สื่อพื้นบ้านทางภาคใต้ หนังสือต่อทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้น ป.๕ จังหวัดนครศรีธรรมราช”.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สาขาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.
อินทิรา สุวรรณ. “บทบาทของหนังสือทางโทรทัศน์ในการถ่ายทอดความรู้”.วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ มหาบัณฑิต. สาขาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๐.

ค. ข้อมูลเว็บไซต์

<http://www.nakhonsithammarat.go.th/wattana.php>

ภาคผนวก ก.
ประวัตินายหนังตะลุงสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์

ประวัติหนังสือคุณะสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์

ชาติภูมิ

หนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ หรือ สุรเชษฐ์ เฟื่องหนู เกิดเมื่อวันที่ ๖ เดือน ๖ ปีชาล พ.ศ. ๒๔๕๑ ที่บ้านท่าจัด หมู่ ๗ ต. เขาพังไกร อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช

การศึกษา

หนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ได้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดบางตะพาน ต.เขาพังไกร อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ หลังจากจบการศึกษาชั้นประถมแล้ว ก็ได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยการอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ เช่น วรรณคดี วรรณกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ ตลอดจนการสังเกตพบปะพูดคุยเป็นต้น และยังได้ศึกษาหาความรู้จากการศึกษานอกโรงเรียน จนจบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และเมื่ออายุครบอุปสมบท หนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ได้อุปสมบทที่วัดบางตะพาน ต. เขาพังไกร เป็นเวลา ๖ เดือน ได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมวินัยและความรู้ต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานในการครองชีวิต และการแสดงหนังสือได้เป็นอย่างดี และเมื่อได้ลาสิกขาแล้วก็ได้สอบเข้ารับราชการเป็นตำรวจที่กองกำกับการตำรวจชายแดนทุ่งสง ประจำหน่วยเคลื่อนที่เร็ว

ชีวิตครอบครัว

หนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ได้แต่งงานกับ นางมาลี เฟื่องหนู มีบุตรรวม ๓ คนคือ

๑. นายชาคริต เฟื่องหนู จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๖

๒. นายทรงฤทธิ์ เฟื่องหนู จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปัจจุบันรับราชการอาจารย์

๓. นายศุภมิตร เฟื่องหนู จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช

การเล่นหนังสือคุณะ

หนังสือสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ สนใจการเล่นหนังสือคุณะมาตั้งแต่เด็ก จนกระทั่งเมื่อได้รับราชการตำรวจได้ระยะหนึ่งทางกองกำกับฯ ได้ตั้งหน่วย ป.จ.ว. (ปฏิบัติการจิตวิทยา) ขึ้นเพื่อให้เข้าถึงประชาชนในถิ่นทุรกันดาร นายตำรวจสุรเชษฐ์ เฟื่องหนูเป็นคนอารมณ์ดี ชอบสนุกสนาน สนทนาเก่ง ก็ได้ถูกเรียกตัวมาช่วยงาน โดยได้รับการฝึกฝนให้เป็นวิทยากรไปพบปะประชาชน

ซึ่งนับว่าเป็นหน่วยงานที่ถูกต้องกับบุคคลิก และเป็นที่ยินชอบของประชาชนเพราะเป็นคนพูดจาสนุกสนาน มีเรื่องจำขึ้นมาเล่าให้ประชาชนฟังเป็นประจำ หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ ยังได้ซื้ออีกอย่างว่า หนังสืออุบัติเหตุ ทั้งนี้เพราะในปี ๒๕๒๕ ทางหน่วย ป.จ. ว. ได้หน่วยที่อำเภอ ฉวาง จ. นครศรีธรรมราช และในกลางคืนชาวบ้านได้จัดงานรื่นเริงและจัดให้มีหนังตะลุง แต่คณะหนังตะลุงที่ได้รับการว่าจ้างไม่มาทำการแสดง ชาวบ้านจึงขอร้องให้นายตำรวจสุรเชษฐ์ เพ็งหนู ทำการแสดงแทน ทั้งที่ออกตัวว่าไม่เคยแสดงหนังตะลุงมาก่อน แต่ชาวบ้านบอกว่าแสดงได้เพราะเป็นวิทยากรที่พูดจาสนุกดี ในการแสดงครั้งนั้นแม้จะร้องกลอนไม่เป็นก็ได้แต่พูดตลกไปเรื่อย ๆ ปรากฏว่าเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน จากเหตุการณ์ในคืนนั้นได้สร้างแรงบันดาลใจ จึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับหนังตะลุงชัยเจริญบันเทิงศิลป์ และได้ฉายาพ่วงท้ายว่า บันเทิงศิลป์ และได้ฝึกฝนจริงจังกับหนังตะลุงโดยพยายามจดจำและหาตำรามาศึกษาเล่าเรียนจนเป็นที่รู้จักของชาวบ้านทั่วไป ในชื่อว่า สุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ แนวทางการแสดงของหนังสุรเชษฐ์ บันเทิงศิลป์ ถือเป็นหนังตะลุงเพื่อชีวิตมุ่งถึงการใช้สิทธิ เสรีภาพ ความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นหนังที่มีสาระดีและได้ประโยชน์สอดคล้องกับความจริง ไม่ได้แสดงเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเป็นคณะหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงมากคณะหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช

หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ ได้ทำการแสดงหนังตะลุงมาเป็นเวลาประมาณ ๒๕ ปี ได้ทำการแสดงไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐ ครั้ง โดยเฉลี่ยปีละไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ครั้ง

ผลงานวรรณกรรมหนังตะลุง

นอกจากจะมีความสามารถทางการเล่นหนังตะลุงแล้ว หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ยังสามารถเขียนบทหนังตะลุงได้ด้วย ได้เขียนบทหนังตะลุงหลายเรื่องด้วยกัน เช่น กงกรรมกงเกวียน ธิดาฉัพพิณ คำสอนน้ำใจแม่ สัจธรรมคำจูนโลก มารครองเมือง คนเหนือดวง ดอกฟ้าละอองดิน เป็นต้น

เกียรติคุณ

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์สมบัติครบ ๖ รอบ หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ เป็นคณะหนังตะลุงหนึ่งในสี่คณะของภาคใต้ที่ได้รับคัดเลือกให้มาแสดงที่พุทธมณฑล นับว่าเป็นมงคลยิ่งของคณะหนังตะลุง และนอกจากนี้หนังสือเชษฐ บันเทิงศิลป์ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันหนังตะลุงของกองทัพภาคที่ ๔ ณ.สนามหน้าอำเภอทุ่งสง จ. นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลเกียรติคุณอื่น ๆ อีกมาก รวมทั้งเป็นนายกสมาคมหนังตะลุงของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ

๑. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. ตำแหน่ง/ตำแหน่งทางวิชาการ.....
๓. ระดับการศึกษา
 - ๓.๑ สายสามัญ.....
 - ๓.๒ สายพระปริยัติธรรม.....
๔. สถานที่ทำงาน
 - ๔.๑ มหาวิทยาลัย.....
 - ๔.๒ โรงเรียน.....
 - ๔.๓ อื่น ๆ
- สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ. ศ.เวลา.....น. ถึงเวลา.....น

ประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ

๑. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังสือมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมมากน้อยเพียงใดและในด้านใดบ้าง
๒. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังสือกับหลักธรรมสามารถนำมาพัฒนาร่วมกันได้หรือไม่เพราะเหตุใด
๓. ท่านคิดว่าเนื้อหาธรรมะที่ควรนำมาเผยแพร่ผ่านหนังสือควรเป็นรูปแบบใดโดยวิธีการใด เพราะเหตุใด
๔. ท่านคิดว่าในฐานะผู้ส่งสารนาหนังสือควรมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมมากน้อยเพียงใด
๕. ท่านคิดว่าหลักธรรมที่นายหนังสือได้นำเสนอมีส่วนช่วยให้สังคมเกิดสันติสุขมากน้อยเพียงใด
๖. ท่านคิดว่าหลักธรรมที่นายหนังสือนำเสนอมีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันมากน้อยเพียงใด
๗. ท่านคิดว่าหลักธรรมใดบ้างที่นายหนังสือควรเน้นเป็นพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน
๘. ท่านคิดว่าเนื้อหาดังกล่าวเหมาะสมกับผู้ใดกลุ่มไหนมากที่สุด เพราะอะไร และในกรณีที่ไม่สื่อสารกับกลุ่มเยาวชนควรใช้วิธีการใด
๙. ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตหนังตะลุง

๑. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี

๒. ระดับการศึกษา

๒.๑ การศึกษาสายสามัญ.....

๒.๒ การศึกษาสายพระปริยัติธรรม.....

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ. ศ.เวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ประเด็นในการสัมภาษณ์นายหนังตะลุง

๑. ท่านคิดว่านายหนังตะลุงมีส่วนในการพัฒนาสังคมโดยการใช้สื่อหนังตะลุงมากน้อยเพียงใด

๒. ท่านคิดว่าเนื้อหาของหนังตะลุงได้รับแนวคิดมาจากพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด

๓. ศิลปินหนังตะลุงมีบทบาทในการเผยแผ่ศีลธรรมอย่างไร

๔. ท่านได้นำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาไปถ่ายทอดผ่านหนังตะลุงหรือไม่เพราะเหตุใด

๕. ท่านคิดว่ามีคณะหนังตะลุงมากน้อยเพียงใดที่ได้ทำการถ่ายทอดในลักษณะนี้

๖. เป้าหมายในการนำเสนอเนื้อหาด้านศีลธรรมคืออะไร และมีอะไรเป็นเหตุจูงใจในการ นำเสนอ

๗. วิธีการถ่ายทอดโดยแทรกหลักศีลธรรมผ่านเนื้อหาหนังตะลุงมีความยากง่ายอย่างไรเมื่อเทียบกับการแสดงเพื่อความบันเทิง

๘. ท่านคิดว่าการสอดแทรกเนื้อหาศีลธรรมของหนังตะลุง มีผลกระทบต่อลักษณะเฉพาะของหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด

๙. ท่านคิดว่าการสอดแทรกหลักศีลธรรมลงในเนื้อหาของหนังตะลุงประชาชนจะยังคงให้ความสนใจอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

๑๐. ในกรณีที่ไม่มีกรนำเสนอเนื้อหาในลักษณะนี้ ท่านคิดว่าควรทำอย่างไร และถ้ามีอยู่แล้วจะรักษาให้คงอยู่ได้อย่างไร และมีแนวทางแก้ไขในอนาคตอย่างไร

๑๑. หลักศีลธรรมใดบ้างที่ท่านนำมาถ่ายทอดในบทหนังตะลุงบ่อยครั้ง เพราะเหตุใด

๑๒. ท่านคิดว่ามีหลักศีลธรรมใดบ้างที่จำเป็นต้องนำมาเผยแผ่ในสังคมปัจจุบัน

๑๓. ท่านคิดว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง และอยากให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

แบบสัมภาษณ์กลุ่มคนดู

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

๒. ระดับการศึกษา

๒.๑ สายสามัญ.....

๒.๒ สายปริยัติธรรม.....

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.เวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มคนดู

๑. ท่านคิดว่าเนื้อหาหนังตะลุงช่วยให้ท่านพัฒนาในด้านใดบ้าง
๒. ท่านได้รับความรู้อะไรบ้างในการดูหนังตะลุง
๓. ท่านคิดว่าหนังตะลุงมีความเหมาะสมในการเผยแพร่ธรรมหรือไม่ เพราะเหตุอะไร
๔. ท่านคิดว่าเนื้อหาด้านธรรมของหนังตะลุงมีความเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงอะไรบ้าง
๕. มีลักษณะธรรมใดบ้างที่ท่านได้รับรู้จากการดูหนังตะลุง
๖. ท่านได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันบ่อยแค่ไหน
๗. ท่านได้ถ่ายทอดเนื้อหาธรรมที่ได้ฟังมาแก่ผู้อื่นหรือไม่ เพราะเหตุใด
๘. ถ้าหนังตะลุงมีการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมท่านจะดูต่อหรือไม่ เพราะอะไร และจะบอกผู้อื่นให้ดูด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด
๙. ท่านคิดว่าหนังตะลุงควรสอดแทรกหลักธรรมใดบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

ภาคผนวก ค.
ศัพท์ที่ใช้เฉพาะเกี่ยวกับหนังสือ
บทร้องปราชัยหน้าบทของหนังสือ
บทตั้งเมืองของหนังสือ
บทพากย์พระฤาษี
บทพากย์พระอิศวร

ศัพท์ที่ใช้เฉพาะเกี่ยวกับหนังตะลุง

หนังตะลุงเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงไว้โดยเฉพาะ เป็นภาษาถิ่น คนไทยภาคอื่น ๆ หรือแม้แต่คนภาคใต้รุ่นใหม่ฟังแล้วไม่เข้าใจความหมาย จึงต้องให้คำนิยามไว้ ภาษาที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงมีดังนี้

๑. นายหนัง คือ ผู้แสดง รับผิดชอบอุปกรณ์การแสดงทุกชิ้น รับผิดชอบเรื่องพาหนะการเดินทาง ตลอดถึงการกินอยู่ของผู้คนในคณะ

๒. ลูกคู่ คือผู้ที่ประโคมดนตรีประกอบการแสดง คณะหนังตะลุงคณะหนึ่ง ๆ จะมีลูกคู่ ๖-๘ คน รับผิดชอบถืออุปกรณ์ต่าง ๆ ประโคมดนตรีตามความถนัดของ

๓. ช้นหมาก คือ เครื่องบอกให้นายหนังทราบว่า มารับหนัง หรือมาว่าจ้างให้ไปทำการแสดง โดยนำหมากพลูใส่ขัน ยื่นให้นายหนัง บอกวันเวลาและสถานที่ ถ้านายหนังรับไว้ เรียกว่ารับช้นหมาก หากมีผู้มารับไว้ก่อนแล้ว วันเวลาตรงกัน นายหนังบอกว่าติดช้นหมาก รับช้นหมากไว้แล้ว เกิดเหตุสุดวิสัยไปแสดงไม่ได้ เช่น ลมป่วย ต้องให้คนนำช้นหมากที่รับไว้ไปมอบให้แก่ผู้รับ เรียกว่า คืนช้นหมาก

๔. ราค คือเงินว่าจ้างให้ไปแสดงหนังตะลุง ปัจจุบัน คั้นละประมาณ ๑๕,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของแต่ละคณะ ถ้าผู้มาว่าจ้างไม่ให้ตามตกลงกัน เรียกว่า บิดราค

๕. ยกเครื่อง คือ การเตรียมลูกคู่ เครื่องประดับให้พร้อมก่อนออกเดินทาง มีการประโคมดนตรี ๑ เพลง

๖. ตั้งเครื่อง เมื่อไปถึงสถานที่แสดงแล้ว มีผู้รับช้นหมากแล้ว คณะหนังขึ้นโรงประโคมดนตรี ๑ เพลง นอกจากตรวจดูความพร้อมแล้ว เสียงกลองและโหม่งดังไปไกล เป็นการโฆษณาให้ผู้มาชมหนังด้วย จากนั้นลูกคู่เตรียมจึงจ้อ

๗. แก่แผงหรือแตกแผง เป็นหน้าที่ของคนถือแผงวางรูปให้เป็นระเบียบ ฤาษี พระอิศวร ปีกที่หัวหยวก รูปตลกสำคัญปีกปลายหยวก ไม่ให้เกิดเงาขึ้นบนจอ รูปพระอินทร์เหน็บหลังคา รูปพระ รูปนาง ปีกกับหยวกทางด้านขวา รูปยักษ์ รูปสัตว์ ปีกกับหยวกทางด้านซ้าย ในปัจจุบันใช้เชือกจึงระหว่างฝา ๒ ด้าน ห่างจากจอประมาณ ๑.๕ เมตร ใช้ส่วนบนสุดของมือแขวนกับเชือกเป็นแถว สะดวกในการหยิบใช้

๘. เบิกโรง คือ การประกอบพิธีกรรมบูชาครู มีอาหารคาวหวาน เหล้า บรรจุด้วยเล็ก ๆ ใส่รวมกันในถาด เรียกว่า ที่ ๑๒ นอกนั้นมีผ้าขาว ๑ ผืน หมากพลู ๕ คำ เทียน ๕ เล่ม นายหนังหรือหมอประจำโรง ทำหน้าที่เบิกโรง ตั้งนะโม ๓ จบ ตั้งสัจจะชุมนุมเทวดาไหว้สัจดี รำลึก

ถึงครูบาอาจารย์ ปักเทียนที่ทับ กลอง โหม่ง ปาหมากเข้าในทับ นายหนังเคาะทับเบา ๆ เป็นจบพิธีเบิกโรง

๕. ลงโรง คือการโหมโรงก่อนการแสดง หลังจากเบิกโรงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เริ่มด้วยการตีกลอง ตามด้วยโหม่ง ถึง ปี่ ทับ ปี่จะเป่าเพลงพัดชา ตามด้วยเพลงไทยเดิม ทับนำจังหวะเครื่องดนตรีหนึ่งสามารถชักย้ายให้เร็วหรือช้าก็ได้ ในอดีตลงโรง ๑๒ เพลง เชิด ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๓ ออกรูปถ่าย

๑๐. ออกรูปหรือชักรูป คือการเชิดรูปทับกับจอ ตามอิริยาบทของรูปหรือตัวละครแต่ละตัว มีเชิดรูปเดิน เหาะ รบ แปลงกาย ร่ายมนต์ โสภเสรา คร่ำครวญ

๑๑. ไม้ดับ คือไม้หนึบรูปหนังให้ทรงตัวอยู่ได้ โคนไม้ดับใหญ่กว่าส่วนปลาย มีความยาวห่างจากตีนรูปประมาณ ๓ นิ้ว ปลายแหลมสำหรับปักรูปบนหยวกกล้วย ไม้ดับทำด้วยไม้ไผ่

๑๒. ไม้มีรูป ทำด้วยไม้ไผ่ เกลากลมขนาดโตกว่าหัวไม้ขีดไฟ ยาวประมาณ ๑๒ – ๑๔ นิ้วปลายข้างหนึ่งขอค้ำให้ก้ว เพื่อผูกเชือกหนังร้อยกับมีรูป บังคับให้มือเคลื่อนไหวได้

๑๓. รูปกาก คือรูปตัวตลกต่าง ๆ พุดจาหรือแสดงท่าทางขบขันเอาเนื้อหาสาระไม่ได้ พุดจาเหลวไหล ลำนวนชาวบ้านเรียกว่า ออกกา

๑๔. ชักปาก คือดึงปากส่วนล่าง ให้ยื่นขึ้นลงได้ มีคันเบ็ดทำด้วยไม้ไผ่ หรือเขาควยผูกติดกับไม้ดับตรงส่วนหัวของรูป ปลายสุดคันเบ็ด ผูกเชือกมาร้อยกับริมฝีปากล่างของรูป ดึงเชือกลงปากจะยื่นออก ปล่อยเชือกริมฝีปากล่างก็จะสนิทอยู่กับริมฝีปากบนพอดี รูปบางตัว มีริมฝีปากยาว เช่น นายดึก ชักให้เคลื่อนไหวได้ทั้งริมฝีปากบนและล่าง

๑๕. รูปนุค คือรูปมนุษย์ผู้ชาย ที่คู่กับรูปนางที่เป็นมนุษย์ผู้หญิง ที่นำมาเชิดเป็นตัวละครเอก พระรอง นางเอก นางรอง

๑๖. กิณรูป คือนายหนังพากย์และเชิดรูปนั้น เข้ากับนิสัยของตัวละครได้ดี ทั้งสำเนียง และท่าทางทำให้การเชิดมีชีวิตชีวาเหมือนคนจริง ๆ

๑๗. เบิกปากรูป คือการออกรูปบนจอ เอาปากรูปมาทาบกับนายหนัง ว่าคาถา “ออ อา ออ แอ” เป็นเสียงร้องของทารก ทำให้คนดูเกิดความสงสาร ส่วนรูปตลกให้คาถาที่เกี่ยวกับอวัยวะเพศชายหญิง เพื่อให้เกิดความขบขัน

๑๘. ลงจอ ใช้แป้งที่ปลุกเสกแล้ว เขียนด้วยนิ้วที่จ่อ คาถาหรืออักขระที่นิยมคือ ฤ ฤา มะ อะ อุ ฤ ฤา ทำให้ชื่อเสียงของนายหนังเป็นที่เลื่องลือโด่งดัง

๑๙. ผูกดวงใจ ใช้มีดกรูแทงหยวกเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ลึกประมาณนิ้วครึ่ง ผึงหมาก ๑ กำ ปิดหยวกตามรูปเดิม ปลายนิ้วมีดอกดงตรงรอยหยวก บริกรรมคาถาผูกดวงใจคนดู ๓ จบ “อิตถิโย ปุรุสโส ตะรุโณ โรตันตัง จาระตัง เร เรรััง เอหิ อะคัตถาย อคัตถาหิ”

๒๐. กันตัว คือการบริกรรมคาถาในขณะที่ลูกคู่ลงโรง นั่งยกเข้าทั้งสองขึ้น ปลายคางวางบนเข้ามือขวาบนกระหม่อม มือซ้ายจับที่ประคุดมของเท้า คาถาว่าไม่เหมือนกัน ที่นิยมกันทั่วไปว่า “นะกันซ้าย โมกันขวา พุทกันหน้า ทากันหลัง ยะกันกระหม่อม นะปกป้อง นะล้อมนะกัน นะกันตัวกู โอม นะโม พุทธายะ” บางคนเสกด้วยอักขระ ๑๖ ลูกขึ้น เรียกว่าพาขึ้นเพื่อให้มีความมั่นใจ มีความคึกคะนอง อยากรู้อยากเห็น

๒๑. ผูกขี้ผูกเชียว คือป้องกันมิให้ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะในขณะที่แสดง คาถาว่า “โอมปิดทวารทั้งเก้า น้ำไม่ให้เข้าลมไม่ให้ออก”

๒๒. ตัดเหมรย คือการแก้บน เหมรยเป็นข้อตกลงที่ให้ไว้กับสิ่งเร้นลับ เมื่อบรรลุเป้าประสงค์ก็จะนำหนังตะลุงมาแสดงเพื่อตัดเหมรย ห่อเหมรยที่บรรจุหมากพลู มอบให้แก่ นายหนัง การตัดเหมรยต้องแสดงเรื่องราวเกียรติ ปัจจุบันยกเอาตอนใดตอนหนึ่งมาแสดงพอเป็นพิธี เช่น ตอนพระรามแผลงศรไปสังหารทศกัณฐ์ คนตรีทำเพลงเชิด มีพระอินทร์มาเป็นสักขีพยานด้วย ถ้ายับห่อเหมรยขึ้น นายหนังถือเทียน ตัดห่อเหมรยด้วยมีดครู บริกรรมคาถาตัดเหมรยว่า “พุทธัง ปัจจกขามิ เคนิพะวัง อิมังเรละ ตัสสะ ฐัมมัง ปัจจกขามิ เคนิพะวัง อิมังเรละ ตัสสะ สังฆัง ปัจจกขามิ เคนิภังค์ อิมังเรละ ตัสสะ” เจ้าภาพจุดเทียนหน้าโรงหนัง ประกาศแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนมีข้อตกลงไว้โดยสมบูรณ์ถูกต้องแล้ว

๒๓. หลบรูป คือการนำรูปออกจากจอ เมื่อจบตอนนั้น หรือหลบรูปเพื่อเปลี่ยนท่าเชิดใหม่

๒๔. เสียงเข้าโหม่ง คือ เสียงกลมกลืนกับเสียงโหม่ง เวลาเลียบท หรือเวลาเอื้อนเสียง หนังเสียงเข้าโหม่ง เป็นที่นิยมของมหาชนตลอดมา

๒๕. ขึ้นเครื่อง คือ ลูกคู่บรรเลงดนตรีรับเมื่อนายหนังขึ้นบท

๒๖. ลงเครื่อง คือ การหยุดเครื่องประโคมดนตรี เมื่อนายหนังรับบทจบลง หรือในขณะเจรจา

๒๗. ขับบท คือการร้องบทกลอนเป็นทำนอง เช่น ทำนองสงขลา ทำนองสงขลาคล้าย ทำนองพัทลุง – ตรัง ทำนองคอน (นครศรีธรรมราช)

๒๘. เจรจา คือการใช้ภาษาพูดระหว่างตัวละคร เจ้าเมือง นางเมือง ตัวพระ ตัวนาง เจรจาด้วยภาษากลาง ตัวกาใช้ภาษาถิ่น

๒๙. ขึ้นบท เมื่อขับบทวรรคแรก เอื้อนเสียงซ้ำ ๓ พยางค์ท้ายวรรค ดังตัวอย่าง “ขอขออนกล่าวเทพารักษ์ผู้ศักดิ์สิทธิ์ (เอื้อนเสียง) ผู้ศักดิ์สิทธิ์ ลูกคู่ขึ้นเครื่องรับแล้วลง นายหนังขับบทเจรจาต่อจากวรรคแรก ให้เฉพาะโหม่งกับถึงประกอบจังหวะ

๓๐. ถอนบท คือการเอื้อนเสียงเมื่อขับบทไปได้ ๔ – ๕ คำกลอน เพื่อช่วยให้การขับบทไม่จืดชืดดังตัวอย่าง

“ เจ้าฟ้าชายพลากรตอนประภาส เยี่ยมเยือนราษฎรในชนบทกำหนดหมาย
 ปลอมพระองค์ทรงจำแลงตบแต่งกาย ดูละม้ายคล้ายบุคลลธรรมดา
 แคนกันดารที่ไหนดไปทีนั้น ไม่ประหวั่นพรั่นพรึงจึงอาสา
 น้ำพระทัยไหลหลั่งเมตตา แก้ปัญหาช่วยเหลือจนเจือจาน

“ได้ประสบพบจน” (เอื้อนเสียงร้องซ้ำ ๓ พยางค์หลัง) “ยังจน” ถูกคู่ขึ้นเครื่องเมื่อบรรเลงจบหรือลงเครื่อง นายหนังจะขับบทต่อไป คงใช้แต่โหม่งกับจึงประกอบจังหวะ

๓๑. เลียบบท คือ การเอื้อนเสียง หรือกระแทกเสียงบทกลอนวรรคสุดท้าย เมื่อขับบทจบตอนนั้น ๆ เลียบบทจำแนกได้ ๔ ลักษณะคือ

๓๑.๑ เลียบบทเพื่อออกเดินทาง ดังตัวอย่าง

“ หนูนุ้ย เท่ง วรินยา โสภจาบัลย์ เทียงตะวันต่างกราบลาสองตายาย”
 (เอื้อนเสียงร้องซ้ำ) เทียงตะวันกราบลาสองตายาย คนตรีทำนองเดิน แล้วหลบรูปเข้าฉาก

๓๑.๒ เลียบบทเพื่อดำเนินเรื่องต่อไป ลีลาขับบทเหมือนเลียบบทตอนเดินทาง ดังตัวอย่าง

“ ยิ่งคิดยิ่งอนาถขาดมารดร ขอตัดตอนจำแนกแตกนิยาย”
 (เอื้อนเสียงร้องซ้ำวรรคหลัง) ขอตัดตอนจำแนกแตกนิยาย คนตรีขึ้นเครื่อง หลบรูปเข้าฉาก คนตรีเปลี่ยนเป็นบรรเลงเพลงใหม่

๓๑.๓ เลียบบทเศร้า เช่น สลบ ร้องไห้ ลีลาขับร้องบทวรรคสุดท้ายอ้อยอิ่งคร่ำครวญ ดังตัวอย่าง

“แต่พอได้เห็นหน้าสองตายาย กอดลูกชายแน่นิ่งทอดทิ้งตัว”
 (เอื้อนเสียงตั้งแต่คำว่า “แน่นิ่ง” ลากเสียงให้ยาว “ทอดทิ้งตัว” คนตรีขึ้นเพลงโอด

๓๑.๔ เลียบบทเชิด เช่น บทเหาะ บทรบ บทแปลงกาย สัป บทเพลงสร ชุบคนตายให้ฟื้น ร่ายเวทมนต์ ต้องกระแทกเสียงสามพยางค์สุดท้ายของบทร้อง เพื่อให้ดูขึงขังจริงจัง ดังตัวอย่าง

“ ท่องนะมะอะอุจบครบสามครา สาศุสดีเป็นนางบัววิ้งฝาดง”
 กระแทกเสียง “วิ้งฝาดง” คนตรีทำเพลงเชิด

๓๒. ตลกรูปใหญ่ คือรูปเจ้าเมือง นางเมือง ฤาษี เทวดา สามารถพูดให้คนดูเกิดความขบขันได้เหมือนรูปกาก

๓๓. ลาลาบ คือหนังแสดงเรื่องซ้ำ นำเรื่องไม่เป็นสาระมาพูด จับกลอนยาวเกินไป เล่นคนตริยานเกินไป

๓๔. เสียงเข้าโหม่ง คือเสียงนายหนังขับบทกลมกลืนกับเสียงโหม่ง ฟังแล้วแยกไม่ออกว่าเป็นเสียงนายหนังหรือเสียงโหม่ง เวลาเอื้อนเสียงหรือเลียบท ฟังไพเราะ รื่นหู เป็นที่นิยมของคนดูทั่วไป

๓๕. โลงหนัง คือการทำลายสมาธิของนายหนัง เกิดความไม่พอใจ หรือต้องการลองใจ เกิดความทักคั่นของวัยรุ่น ด้วยการส่งเสียงเฮฮา การตบตกลอน ขว้างด้วยไข่เน่า นายหนังต้องหยุดแสดง ที่อดโทษไม่ได้ลงมาสู้รบกับคนดูหน้าโรงก็เคยมีบ่อย ๆ

๓๖. ดับแฉง คือการจัดรูปเข้าแฉง หลังจากเลิกการแสดงแล้ว เป็นหน้าที่ของนายแฉง หรือคนถือแฉง จากดับแฉงรูปหนังกลายเป็นสำนวนชาวบ้าน มีความหมายว่า อยู่ต่อไม่ได้แล้ว อาจเกิดอันตราย ให้รีบเก็บข้าวของออกเดินทาง °

° พ่วง บุษรรัตน์, หนึ่งตะลุง, มุสนิธิธนาการกรุงเทพ, พ.ศ. ๒๕๔๒.

บทร้อปรายหน้าบทของหนังสือ

สำรวมใจสำรวมกายไหว้ต้นโพธิ์
 หนึ่งพระธรรมคำสอนประเสริฐสุด
 ฝ่าป้อมปัดบัญญัติกายข้างฝ่ายใน
 ไหว้พระสงฆ์ท่านผู้ทรงบทบัญญัติ
 ปฏิบัติพระพุทธรูปประคองกัน
 สามพระองค์ทรงเรียกว่ารัตนตรัย
 เป็นเวลานานครันสองพันปี
 ขอรลิกนี้ถึงทุกคำเข้า
 อานุภาพพุทธองค์ตั้งสมมา
 อานุภาพพระธรรมอานุภาพพระสงฆ์
 บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับใจ
 ไหว้บิดามารดาผู้ก่อเกิด
 ได้อาบน้ำป้อนข้าวทุกเช้าวัน
 ไหว้คุณครูผู้สอนหนังสือให้
 ผู้บุกเบิกเลิกสร้างทางปัญญา
 พอเขียนตีคุณค่าแล้วสุด
 ผมไม่ลืมนุญพระคุณใน
 ถัดจากนั้นไหว้อุปัชฌาย์อาจารย์บวช
 ได้บังคับเป็นผู้ที่รับพา
 ให้ได้มีเหตุผลเป็นกุลบุตร
 นำเข้าสู่ห้วงแห่งพระธรรมวินัย
 ถัดจากนั้นไหว้เทพเจ้ามวลเทวฤทธิ์
 พระอินทร์พรหมยมนาอาทิตย์จันทร์
 แล้วไหว้ศักดิ์สิทธิ์กายสิทธิ์
 ไหว้เทวดาตาเฒ่าเข้าด้วยไว
 ไหว้ครูอุปัชฌาย์อาจารย์สอน
 ไหว้นักปราชญ์ราชบัณฑิตคิดค้นมา
 ผู้ส่งฤกษ์เบิกทางอย่างทวี

ดังนั้นโมทนีกถึงองค์ผู้ทรงวินัย
 ให้ลุล่วงจากร้ายยิ่งใหญ่
 บำรุงใจและกันไปทุกวัน
 ผู้ปฏิบัติให้สุดแสนประเสริฐสรรพ
 ตัวผมมันนั่งกราบไหว้ได้ฝ่าธุลี
 บำรุงใจของชาวชาติไว้ถ้วนถี่
 ถ้าไม่ตีเรลั้มหายไม่ได้มา
 มาปกเกล้าปกกระหม่อมอยู่รักษา
 ช่วยรักษาคุ้มครองป้องกันภัย
 มาเวียนวงเอาไว้ไม่ไปไหน
 ไม่มีอะไรเปรียบปานมาทานแทน
 ให้กำเนิดดวงจิตชีวิตฉัน
 ฝ่าป้อมกันเลี้ยงกล่อมถนอมมา
 แนะนำข้าให้รู้ทั้งอักษรและสระ
 ชื่ออักษรสอนให้หนังสือไทย
 หวังให้จุดแจ่มแจ้งด้วยแสงใส
 ผู้เอาใจชี้ทางสร้างเรามา
 กับกัมมาจารย์คู่สวดที่เข้าสู่ศาสนา
 ให้รู้วาทะท่านสร้างพระธรรมวินัย
 เข้าสู่แคว้นแดนพุทธอันสูงใหญ่
 ขำตั้งใจเคารพอธิวันทน
 ที่สถิตในห้วงช่องสวรรค์
 ไหว้ท้าวเวสสุวรรณมาคุ้มกันภัย
 เสือเมืองเรืองฤทธิ์องค์น้อยใหญ่
 เชิญตั้งใจแบ่งองค์ส่งญาณมา
 ทุกตอนสอนให้มากมาหนักหนา
 ตั้งแต่แรกประจักษ์รักษาทั่วไป
 ได้แนะนำทุกวันปัจจุบันสมัย

พระนารายณ์มหาราชสร้างชาติไทย
ได้ปรับปรุงผดุงแสดงตงแต่งกลอน
เราเคารพความเป็นปราชญ์ราชกวี

ชำนาญในภาษาศาสตร์เป็นราชกวี
ท่านสั่งสอนจนมาถึงสมัยนี้
ขอชูลีน้องคัลชอวันทา

และอีกบทว่า

นิ่งน้อมนบสงบใจไหว้ไตรรัตน์
 ไม่เอนเอียงเที่ยงธรรมด้วยปัญญา
 อุปัญในโลกผู้บังเกิด
 รู้สว่างทางสวรรค์ทางกัณดาร
 ไหว้พระธรรมคือคำสอนตอนที่สอง
 เป็นแบบบทสพระธรรมได้นำมา
 เป็นแนวทางที่นิยมสิ่งคมขำ
 ฝากแต่คำธรรมาแจกจ่าย
 ไหว้พระสงฆ์สมมติวิสุตแสน
 ท่านผู้รับฝากธรรมคำวินัย
 เพื่อแสวงแสงสว่างทางสวรรค์
 ไหว้คุณสองที่กำเนิดผู้เกิดกาย
 จะปานเปรียบเมรุไกรที่ใหญ่หลวง
 เอาคุณไครมาเปรียบไม่เท่าทัน
 เป็นครูเดิมเริ่มสอนในตอนแรก
 เคารพครูโรงเรียนสอนเขียนอ่าน
 สอนให้รู้ถูกผิดหรือนิสัย
 ขอเคารพอาจารย์ท่านอุปฌาย์
 แล้วไหว้คุณครูกลอนผู้สอนหนังสือ
 กาศศกคิสิทธีทุกหนชั้นบนได้
 แล้วเคารพบุญญาพระมหากษัตริย์
 ผู้ปรีชาสามารถนำชาติไทย
 ในตอนจบขอเคารพบรมธาตุ

เหมือนร่มฉัตรสูงสุดในวงศ์พุทธศาสนา
 เป็นองค์พระสันห้วงดัดบ่วงมาร
 วิสัยเลิศหมดหลงแห่งสงสาร
 โปรดประทานคติธรรมองค์สัมมา
 ได้ชี้ช่องมุ่งหมายฝ่ายศาสนา
 เพื่อศึกษาพยายามข้ามอบาย
 ตามแบบบทสพระธรรมจงจำหมาย
 ใครถือได้เป็นสุขพ้นทุกข์ภัย
 สืบสอนแทนพุทธองค์หมดหลงไหล
 สั่งสอนในพุทธศาสนไม่คลายคลาย
 ผู้สำคัญมาชี้แนะมาแพร่หลาย
 ตัวลูกชายปลอดภัยแรกในครรภ
 ไม่หนักหน่วงเหมือนมารดารักษานัน
 จนเดิวัน ไต่ด้วยพันภัยพาล
 สุดจะแยกคุณค้ำมหาศาล
 ลบคุณหารครูอุทิศทางวิชา
 เคารพไทยในด้านการศึกษา
 ตลอดมาพระคู่สวดวันบวชกาย
 ได้สอนสั่งศึกษาขอบุชาถวาย
 เป็นตาข่ายให้ตลอดถูกปลอดภัย
 ประจุฉัตรร่มโพธิ์อันโคใหญ่
 มีโชคชัยสมคะเนสิทธิเสรี
 แสนโอภาสแห่งนุสรณ์นครศรี

แล้วเคารพแม่พ่อขอโชคดี

ตามหน้าที่คิดปิ่นเสนอนจินตนิยาย^๒

บทตั้งเมืองของหนังตะลุง

จะเริ่มเรื่องเบื้องต้นแยกประวัติ
 สัชนาลัยธานีที่โอฬาร
 เจ้าธนาโพธิสารผ่านสมบัติ
 ดุจดั่งเทพแห่งสวรรค์อันเรืองรอง
 มีเอกองค์นั่งถวัลย์มเหสี
 ศรีวรราชเทวีที่งามล้ำ
 ท้าวครองคูอยู่ใกล้ทั้งซ้ายขวา
 เมื่อกาญจนาเทวีจิวิธรรม
 ในธานีมีอาเพศเกิดเหตุร้าย
 เกิดฝนแล้งแห้งขาดอนาใจ
 ปวงพสกตกระกำธรรมชาติ
 ทุกหย่อมหญ้าต้องอาวรณ์ร้อนระรัว
 ได้ส่งสัจจกรรมหรือธรรมชาติ
 ลูกในท้องของพระนางกาญจนา
 พระจอมคนทนรอขอเห็นลูก
 รักส่วนรวมควรสละส่วนพระองค์
 เป็นลูกหญิงหรือลูกชายไม่ควรเลี้ยง
 แต่ส่วนลึกกราซันต์ตันอุรา
 ลูกเกิดมาหน้าตาถืออัปลักษณ์
 รูปไร้ไพร่ดำคิดแล้วเข้าใจ

เป็นสมบัติถิ่นไทยแผ่ไพศาล
 ทรัพย์สังการรุ่งเรืองเป็นเมืองทอง
 โสมนัสชาวบุรีไม่มีหมอง
 หลักปกครองปรกฏด้วยทศธรรม
 กาญจนาเทวีที่งามล้ำ
 ความงามเหลือจะนำมารำพัน
 เสน่หามีเคยหน่ายให้ผิดผัน
 ได้ตั้งครรภ์เกิดบันดาลกาลเป็นไป
 ทั้งหญิงชายเสียขวัญอย่างห้วนไหว
 บังเกิดภัยธรรมชาติน่าหวาดกลัว
 สงสารราษฎรร้อนใจไปโดยทั่ว
 ทุกครอบครัววิบากกรรมนองน้ำตา
 สั่งโหราศตูลลถวายว่าร้ายเสียหนักหนา
 จะเกิดมาเพื่อทำลายให้สูญวงศ์
 คิดไม่ถูกตรองไม่ตกเพียงอกผง
 ควรตกลงตามทมิติประชา
 ส่งตามเสียงประชาชาติปรารธนา
 สุดสรรค์หาวิธีถ่ายได้อย่างใด
 ต้องเสียศักดิ์สกุลวงศ์น่าสงสัย
 รับสั่งให้ส่งออกนำไปนอกพระธานี

^๒ ขวาน เพชรแก้ว, วรรณกรรมหนังตะลุง, หน้า ๑๓๕-๑๔๓.

และอีกบทที่ว่า

นำนินายขับถวายน่านผู้ฟัง
 ความเจริญรุ่งเรืองเหมือนเมืองสวรรค์
 ราชวังแวววาวแก้วจรัสแสง
 ยอดปราสาทผดผ่องส่องสีแสง
 ปากทวารบานประดุจในบุรินทร์
 รอบเวียงวังกำแพงรายไว้ล้อมรอบ
 ลาดตระเวนเฝ้าวังทั้งสี่ด้าน
 มีมากมายหลายแผนกแยกเป็นกอง
 แบบประชาธิปไตยไทยนิยม
 ด้านอาวุธการยุทธ์ทันสมัย
 นักวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าเห็นว่าเป็น
 เทียวสำรวจตรวจดาวเข้าถ่ายภาพ
 อพอลโลยิงส่งวงโคจร
 สำเร็จด้วยสมองของมนุษย์
 เก็บเศษหินหลายชิ้นบนดวงจันทร์
 แผนกทหารลาดตระเวนฝึกเจนจบ
 เรือใต้น้ำหลายลำประจำท่า
 บนอากาศผาดโผนกระโจนผิน
 ภาควิชาทหารเชี่ยวชาญชัย
 อีกรถเกราะเหมาะสมไม่เกรงศึก
 สุดที่นายหนังจะบรรยายสารพัน

ปฐมฤกษ์เบิกฉากเริ่มพากย์หนัง
 กล่าววนครั้งหนึ่งใหญ่เมืองไพบูลย์
 เลื่องลือลั่นหลายสมัยมไหสุริย์
 เลิศไพบูลย์พร้อมเสร็จด้วยเพชรนิล
 เหลืองเจียวแดงหยาดฟ้าผาโผผิน
 งามสบสิ้นสลับทับทวาร
 กันคนลอบเข้าวังสังหาร
 กิจการตั้งกระทรวงทบวงกรม
 เกิดขัดข้องนัดประชุมกลุ่มผสม
 ทั่ววันคมจกจำเป็นธรรมเนียม
 ไม่มีใครกล้ารบมาลบบเหลี่ยม
 สร้างความเทียมปล่อยส่งวงโคจร
 จนได้ทราบทั่วสิ้นเมื่อขบวนพอน
 ลอยร้อนจอลดตรงดวงจันทร์
 เกียรติสูงสุดโลกกระบือลือสนั่น
 ความสำคัญของชนคนปัญญา
 ชำนาญรบเลิคนมนุษย์สุดจะหา
 ไม่มีใครกล้าละเมิดจะเกิดภัย
 ฝูงเรือบินขับไล่บินร้ายไฟ
 ตั้งปืนใหญ่เรียงรายไว้หลายพัน
 อีกทั้งก็เรียงรายไว้หลายหลั่น
 เมื่อญาติฉันจะชมหนังให้นั่งลง ฯ^๓

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๒-๑๕๔.

บทพากย์ฤาษี

โอมชัยมหาชัย
กันจัญไรได้ร้อยโยชน์
หนีไกลไปพ้น โกลี
สรรพผีโศดบ่ทานทน
เบิกพระเนตรแลบาดาล
ทำสะพานพุนถนน
พระครูภูหนึ่งคน
ชื่อพระอุณรุทธไชยเถร
พระฤาษีทั้งเจ็ดองค์
มาข้ามฉลบทกัจจวันเจ็ดคืน
จึงหยิบเอาขวดแก้วน้ำมนตร์นั้น
ไปรดต้นโพธิ์ต้นไทร
รดทั้งสรรพเดียจัญไร
ที่มีผีลี้ไถ
นะโม พุทธัสถ์มากำจัดออกไป
สรรพเดียจัญไร
อย่าเข้ามาใกล้กู
ณ พัทธสีมามลทล (เชิด)

บทพากย์พระอิสวร

โอม นะข้าจะไหว้
บาทพระเจ้าทั้งสามพระองค์
พระอิสวรผู้ทรง
พระยาโคตศุภราช (เชิด)
เบื้องขวาข้าจะไหว้
พระนารายณ์ทั้งสี่พระกร
ทรงพระยาครุฑจะเห็นจร
พระชินรินทร์ (เชิด)
เบื้องซ้ายข้าจะไหว้

พระจตุรพักตรผู้ทรงพรหม
ทรงมหาสุวรรณเหมหังส์
ทรงอิทธิฤทธิ์ (เชิด)
ข้าจะไหว้พระฤาษี
บรมราชอาจารย์
สั่งสอนสรรพการ
เรื่องละเล่นในโลกโลกา
กลางวันมีโขนหนังละคร
ราเอ๋ยราตรีอัคคีแจ่มแสงไส
เอาหนังโคมาส่องกับแสงไฟ
ดูลดลอยตระการตา
พรั่งเอยพรั่งพร้อม
ด้วยพละโห่ ชัณ โททั้งสอง
โหม่ง จิ้ง ทับ กลอง
เรื่องจะเล่นให้สนุกสำราญ
ข้าจะไหว้พระฤาษีเจ้าเอยผู้ทรงญาณ
ยิ่งยอดชำนาญ
ในพระเวทและมนตรา
ข้าจะไหว้คุณพระพุทธและคุณ
พระธรรมพระย่อมรักษา
ทั้งคุณพระบิดา
ทั้งคุณพระมารดา
มาห่อหุ้มคุ้มภัย
คุ้มสรรพเดียดจัญไร
สรรพการนานา (เชิด)

ภาคผนวก ง. ประวัติรูปหนังตะลุงตัวที่เด่น ๆ

รูปนั่งตะลุงที่ทุกคณะต้องมี

พระอิศวร

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฤาษี

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าเมือง นางเมือง

ตั้งนามเมือง เป็นการเปิดเรื่องหรือจับเรื่องที่จะนำเสนอในคตินั้น กล่าวคือการออกรูปเจ้าเมืองและนางเมือง

ตัวพระ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตัวนาง

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตัวปรายหน้าบท

รูปปรายหน้าบท หรือ รูปกาส หรือ รูปหน้าบท เสมือนเป็นตัวแทนนางหนังตะลุง เป็นรูปชายหนุ่ม แต่งกายโอรสเจ้าเมือง มีหน้าเคลื่อนไหวได้ มือทำเป็นพิเศษให้นิ้วมือทั้ง 4 อ้าออกจาก นิ้วหัวแม่มือได้ อีกมือหนึ่งงอเกือบตั้งฉาก ติดกับลำตัวถือดอกบัว หรือช่อดอกไม้ หรือธง

ตัวยักษ์

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังมีรูปตัวตลก ซึ่งทุกคณะต้องมี และรูปตัวตลกแต่ละตัว เชื่อกันว่ามีประวัติและตัดทำขึ้นโดยเลียนมาจากคนจริง ซึ่งอาศัยอยู่ในระแวกบ้านที่นายหนั่งตะลุงคณะแรกตัดเลียนขึ้น แต่ประวัติตัวตลกบางตัวสืบได้หลักฐานชัดเจน ซึ่งอาจจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงก็ได้

นายสีแก้ว

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเดิมเป็นคนจริง อยู่บ้านรัตปุร ตำบลเชิงแส อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า ลุงสีแก้ว เป็นคนมีตบะ โกรธใครก็ใช้มือตบ ไม่มีใครกล้าสู้เป็นคนพูดจริงทำจริง มีคนนับถือมาก ทางราชการเคยแต่งตั้งให้เป็นนายด่านตรวจคนผ่านไปมาระหว่างระโนดกับบ่อยาง (สงขลา) มีความรอบรู้ทางไสยศาสตร์ มีเวทมนตร์คาถา และคงกระพันชาตรี

รูปร่างลักษณะ อ้วนเตี้ย เป็นมะขามข้อเดียว ผิวดำคล้ำ หัวล้านและมีโหนกคอ ลงพุง การแต่งกาย นุ่งผ้าโจงกระเบน เป็นผ้าลายตาหมากรุกสีดำขาว (เรียกว่า ผ้าลายลูกหมู) ไม่สวมเสื้อ มีผ้าขาวม้าคาดบ่า ไม่ถืออาวุธ

นิสัย เป็นคนถือสัตย์สุจริต มีธัมมะธัมโม พูดน้อย พูดจริง ทำจริง มีความกล้าหาญ เมื่อโกรธค่อนข้างบ้าบิ่น สู้ไม่ถอย เมื่อต่อสู้มักใช้หัวชนคู่ต่อสู้ พูดจาคมคายมีเหตุผล ชอบอบบรมสั่งสอนตัวตลกตัวอื่น ๆ ที่ประพฤติดิฉิ ลีลาการพูด พูดซ้ำ ๆ หนักแน่น ชัดถ้อยชัดคำ

นายยอดทอง

ประวัติความเป็นมา มีประวัติขัดแย้งกัน บางคนว่าเดิมเป็นชาวนครศรีธรรมราช บางคนว่าเป็นชาวศรีวิชัย บางคนว่าเป็นชาวบ้านธรรมเจดีย์ ตำบลคลองรี อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา แต่บางคนว่า เป็นชาวจังหวัดพัทลุง ลงความว่า ต่างก็ดิ่งกันไปต่างก็ดิ่งกันมาตามแบบชาตินิยม รูปร่างลักษณะ อ้วน ผิวดำ ลำสัน ก้นงอน ลงพุงจนพุงโร ผมหยิกเป็นลอน จมูกงอน หน้าคล้ายจระเข้

การแต่งกาย นุ่งผ้าโจงกระเบน ใช้ผ้าลายตาหมากรุก ไม่สวมเสื้อ เหน็บกริชเป็นอาวุธประจำกาย นิสสัย เป็นคนชอบโอ้อวด คุยโว แต่ใจจริงขี้เขลาต พุดจาหละหละ เจ้าชู้ชอบอยู่ใกล้ผู้หญิงสวย ๆ ชอบไปไหนมาไหนกับสี่แก้ว เพราะสี่แก้วมักช่วยแนะนำดักเตือนและช่วยขอขมาแทนให้เสมอ ๆ ชอบขอมตนเอง และบ้ายอ ใครขอยกยอมาสาจนตัวตาย

ลีลาการพุด พุดเสียงดัง โอหัง กระโชกโฮกฮาก บ้าน้ำลาย ผ่อนตามได้ง่ายถ้าถูกขยอ พุดขัดคอคนเก่ง ชอบพุดสอดและเสือก พุดเอออไปกับเจ้านายเสมอ จนเกิดเป็นสำนวนว่า “อ้ายยอดทองบ้านาย” เพราะชอบพุดแบบเหื่อนาย

นายเท่ง

ประวัติความเป็นมา เป็นชาวบ้านคูขุด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีอาชีพทำน้ำตาลโตนด และทำหาวก (กระแซ่) และรูดกึ่งฝอยให้เมียขาย

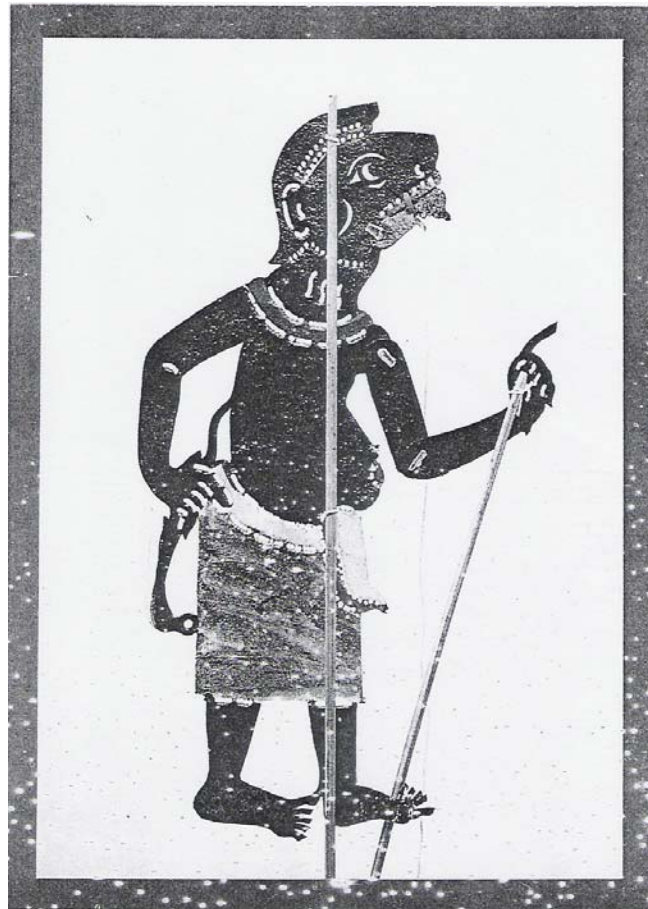
รูปร่างลักษณะ ผอมบาง สูงโย่ง ท่อนบนยาวกว่าท่อนล่าง ผิวดำ ปากกว้าง ตาขาว หัวเถิก ผมงอหยิก หน้าตาพิกล น้าหัวเราะ หน้าคล้ายนกกระฮัง นิ้วมือเป็นคุดทะราด มือข้างขวามีนิ้วเดียว นิ้วหัวชี้ได้ มือซ้ายนิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มืองอหงิกเป็นวงเข้าหากัน

การแต่งกาย นุ่งผ้าโสร่งตาหมากรุก เคียนพุงด้วยผ้าขาวม้า ไม่สวมเสื้อ ไม่มีอาวูประจําตัว

นิสัย เป็นคนตลก กระตือรือร้น ขบขันง่าย มุทะลุไม่กลัวคน ชอบสนุก ชอบล้อเลียนเพื่อน ชอบเจ้านายมีสั้ยเยือกเย็น มีความฉลาดแหลมในบางโอกาส แต่บางครั้งก็พูดพล่อย ๆ ทำดีทีเหลวเสียมากกว่า ชอบขู่สาท้บเพื่อน แต่นิสัยไม่สู้คน ใครด่าว่าก็ไม่โกรธ และตัวเองก็ชอบด่าว่าเขาง่าย เป็นคู่หูกับนายหนูนุ้ย

ลีลาการพูด พูดช้า ๆ แต่ไม่ชัดคำ เกือบติดอ่าง มีอารมณ์ขันอยู่ในที มักมีเสียงหัวเราะแทรก พูดจาแบบขวานผ่าซาก ไม่เกลงใจใคร จะด่าใครก็ไม่ยั้งคิด

นายหนูน้ย

ประวัติความเป็นมา ว่าเดิมเป็นคนวิกจริต เดินแต่อยู่ที่คลองขวาง ในตลาดเมืองสงขลา นายหน้ หนูน้ยเห็นรูปลักษณะก็เกิดอารมณ์ขึ้น นำลักษณะของชายคนนั้นมาตัดเป็นรูปหนังตะลุง จึงเรียก ตัวตลกนั้นว่า นายหนูน้ย ตามชื่อนายหน้ผู้ริเริ่มตัดรูปเลียนขึ้น

รูปร่างลักษณะ ผิวดำ ลำเตี้ย ก้นเขียดอน พุงยานไ้ คอตาย เดินคอแข็ง และคอดก ทรงผม เหมือนกับเส้นยาวปลกไปข้างหน้า หน้าตาดำยั่ว (มักจะถูก นายเท่งล้อว่า อ้ายลูกวัว) เดิน น้ำลายย่อยเหมือนวัว ปล่อยเครายาว

การแต่งกาย นุ่งผ้าโสร่งแบบคนโบราณ เป็นผ้าดำท่อนเดียว เกียนพุงด้วยเข็มขัดที่ทำด้วยหนังวัว ไม่สวมเสื้อ มือถือมีดกรรไกร เป็นอาวุธประจำตัว

นิสัย เป็นคนไม่เต็มเต็ง ไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง ขอมลงคนง่าย ๆ มักแสดงความเบาปัญญาให้ ปรากฏ อยู่ข้างจะบ้องตื้น ฝิเข้าฝิออก บางครั้งก็บ้าบิ่น เป็นคู่หูของนายเท่ง

ลีลาการพูด พูดไม่ค่อยเป็น และพูดไม่ชัด พูดเสียงเบา ลงลูกคอ ชอบพูดล้อตามเพื่อน ถ้อยคำสื่อถึงความเบาปัญญา

นายขวัญเมือง

ประวัติความเป็นมา ไม่ทราบประวัติความเป็นมา แต่มักออกคู่กับสะหม้อ นายขวัญเมืองนับถือศาสนาพุทธ ส่วนนายสะหม้อนับถือศาสนาอิสลาม ทำหน้าที่เป็นตัวบอกเรื่องก่อนเริ่มแสดงเรื่องอีกด้วย

รูปร่างลักษณะ มีหน้าตาคล้ายแพะ ผอมบางค่อนข้างเตี้ย ผิวดำ หัวเถิก จมูกโด่งโตยาว ปากกว้าง ตาขาว พุงยานไ้ ก้นเซิดงอน ปลายนิ้วชี้ทุ่ เพราะเป็นคุณพระราด

การแต่งกาย นุ่งผ้าพื้นดำท่อนเดียว มีเข็มขัดหนังหยาบ ๆ คาด ไม่สวมเสื้อ

นิสัย เป็นคนซื่อ ตกใจง่าย บางครั้งเจ้าชู้เจ้าอย่าง ชอบออกอ้อนให้คนอื่นสังสาร ชอบทำตนเป็นเด็กในบางโอกาส

ลีลาการพูด อ่อนออก และตื้นง่าย มักพูดจาอย่างวิคกักวอด

นายสะหม้อ

ประวัติความเป็นมา เดิมเป็นชาวไทยอิสลาม บ้านสะกอบ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นลูกของโต๊ะยี่โซ๊ะ และว่าผู้นำรูปลักษณะมาตัดเป็นรูปตลกก็คือหนังก้น บ้านน้ำกระเจา อำเภอมืองสงขลา โดยที่หนังก้นเองก็ไม่เคยเห็นตัวจริง แต่ทำรูปขึ้นตามจินตนาการจากเสียงเล่าลือว่าเป็นคนมีนิสัยรักตลก ไปกษา และเป็นคนดู เป็นนักแสดงเต็มตัว ต่อมาหนังคณะอื่น ๆ ก็นิยมตัดรูปสะหม้อไปแสดงกันแพร่หลาย

รูปร่างลักษณะ หลังโก่ง มีโหนกคอ คางย้อย ๆ แบบคนชรา และแบบชาวไทยอิสลาม ลงพุง รูปร่างขม่อม

การแต่งกาย นุ่งผ้าโสร่ง พับชายบนปล่อยกลับลงไปแบบที่ชาวไทยอิสลามนิยมแต่ง ชักชายผ้าให้ข้างหน้าตื้น แล้วปล่อยข้างหลังลึก ๆ ไม่สวมเสื้อ สวมหมวกแขก

นิสัย ชอบตลกคะนอง หยอกล้อเพื่อนเก่ง ดุคั้นไม่ยอมคน ชอบตำหนิผู้อื่น และมักติเตียนคนอื่นอย่างเจ็บแสบรุนแรง นับถือศาสนาอิสลามแต่ไม่เข้าถึงศาสนา ชอบขัดคอกับนายขวัญเมือง แต่รักใคร่ชอบพอกัน

ลีลาการพูด ตามสำเนียงชาวไทยอิสลาม พูดทำเชิง พูดแบบคนหัวโบราณ คือชื่อ ๆ หนักแน่น และแฝงอารมณ์ขัน

รูปตัวละครที่มีเฉพาะบางคณะ

อ้ายโถ

ประวัติความเป็นมา ว่ากันว่าเป็นคนบ้านพังบัว อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
รูปร่างลักษณะ เป็นคนจีน รูปร่างสูงใหญ่ ไร้เปีย พุงโต หัวเล็ก
การแต่งกาย นุ่งกางเกงขาวไม่สวมเสื้อ บางทีสวมหมวก มีจุดแดง
นิตย เป็นคนเห็นแก่กิน จี๋ลาดตาขาว ไม่สนใจเรื่องอื่น ๆ นอกจากการกิน

อ้ายพุน

เป็นตัวเสนาซึ่งมักประจำเมืองยักษ์ เป็นตัวตกฝ่ายยักษ์ มักทำหน้าที่เฝ้าประตูเมือง

รูปร่างลักษณะ อ้วนใหญ่ ผิวดำ พุงยาน ก้นเชิดงอน หัวล้าน แต่มีสายหูครอบอยู่กลางศรีษะ จมูกทู่ยาวและงุ้ม

การแต่งกาย นุ่งกางเกงขาสั้น หรือบางทีเป็นนุ่งผ้าดำครึ่งท่อน ไม่สวมเสื้อ มักถือขวานเป็นอาวุธ

นิสัย มีนิสัยคล้ายๆ นายยอดทอง เป็นคนพาลและดุ ชอบขบ ทำบ้าๆ บอๆ เอาเป็นจริงเป็นจังไม่ค่อยจะได้

อ้ายกริ่ง

รูปร่างลักษณะ เป็นคนขี้โรค มีโรคประจำตัว เป็นจี้กลาไ้ร้มผ้า รูปร่างผอมบาง ปล่อยผมยาว รุงรักและผมปรกหน้า ฟันล่างครอบฟันบน มีเล็บยาวสำหรับเกาเก้น

การแต่งกาย นุ่งผ้าพื้นปล่อยชาย ช่อชายพก ไม่สวมเสื้อ

นิสัย พุดตลกคะนอง ชอบเอามือเกาเก้นตลอดเวลาไม่ว่าจะพุดจากับใคร ยิ่งถ้าพุดกับผู้หญิงก็ยิ่งเกาหนักจนปวดแสบไปทั้งตัว พุดจาไม่ค่อยเป็น เพราะไม่รู้ศัพท์มากนัก ใครใช้ศัพท์แปลก ๆ นายกริ่งอาจเข้าใจเป็นอย่างอื่น และแปลความหมายไปคนละทาง จึงทำให้ได้ตลกได้อีกแง่หนึ่ง

อ้ายปราบ

ส่วนมากเป็นทหารของฝ่ายยักษ์

รูปร่างลักษณะ เป็นคนที่จมูกเป็นริดสีดวงจนจมูกบี้ จิ้งพุดแบบคนจมูกบี้ เพื่อน ๆ มักล้อเลียนโดยการแกล้งเลียนเสียงพุด

การแต่งกาย นุ่งกางเกงขาสั้น ไม่สวมเสื้อ ตัดผมสั้น หวีแฉกกลาง มือถือหวีและกระจก

นิสัย เป็นคนเจ้าสำราญชอบแต่งกาย จิ้งถือหวีและกระจกอยู่ตลอดเวลา มักหยุดพุดหยุดทำงานเพื่อแอบหวีผมแต่งหน้าตาเสมอ แม้ออนรบกัันบางครั้งก็ต้องขอหยุดหวีผม แต่ไม่เป็นคนเจ้าชู้

อ้ายดิก

อ้ายดิก

เป็นทหารเฝ้าเมืองชัย หรือเมืองฝรั่ง

รูปร่างลักษณะ ร่างสั้ดทัด ปากยาวคล้ายปากเปิด หน้าผากยื่น หน้าหัก ก้นขวิด พุงยาน

การแต่งกาย นุ่งกางเกงไม้สวมเสื้อ

นิสัย พูดเสียงอู้อี้ไม่ชัดถ้อยชัดคำ

อ้ายคงรอด

รูปร่างลักษณะ หน้าตาคล้ายๆ นายยอดทอง หน้าหัก หน้าผากยื่นและกว้าง จมูกขวิด ผมชี้ได้
จมูกแหลม หลักค่อม

การแต่งกาย นุ่งผ้าลายตาหมากรุก มีผ้าขาวม้าคาดบ่า ไม่สวมเสื้อ

นิสัย ชอบคุยโวเป็นที่สุด ตามสำนวนภาษาใต้ที่ว่า “โอ้รัส”

อ้ายจิ้นจ้อง

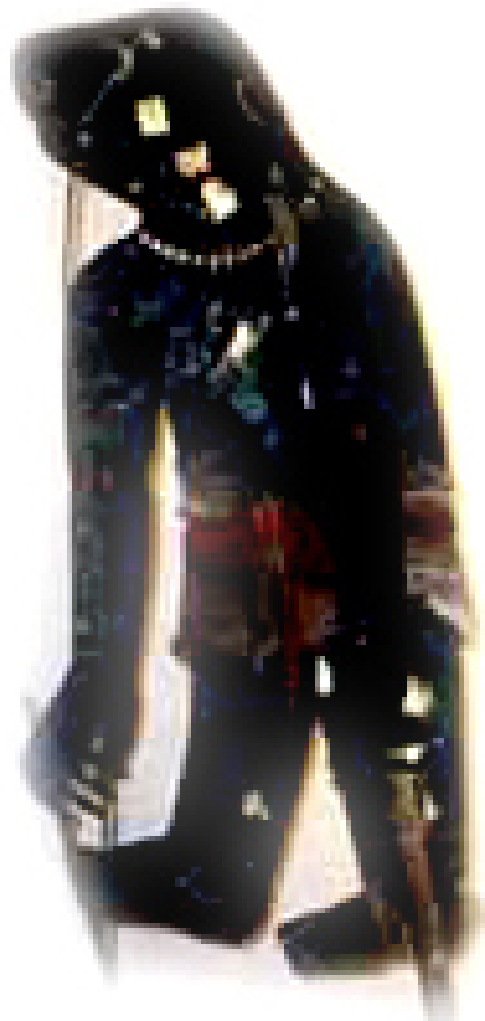
ประวัติความเป็นมา ว่าเดิมชื่อเจ็กโกก เป็นคนมีอาชีพขายน้ำชา อยู่บริเวณสี่แยกโรงเรียนอนุบาล
จังหวัดสงขลา เป็นชาวจีนที่มาจากเมืองจีน พูดภาษาไทยไม่ชัด

รูปร่างลักษณะ เป็นคนจีน ผอมสูง จี๋โรค หลังโก่งนิด ๆ

การแต่งกาย นุ่งกางเกงขาก๊วย ขาหนึ่งปล่อย ขาหนึ่งพับขึ้นมา ไม่สวมเสื้อ หวังมีหางเปีย มือถือ
กล้องยาสูบ

นิสัย ชื่อดังค์ โกรธง่ายหายเร็ว ขยันขันแข็ง จี๋บ่น และพูดตรงไปตรงมา ไม่เกรงใจใคร ไม่สนใจ
ในเรื่องการเมือง สนใจแต่เรื่องทำมาหากิน บางครั้งก็พาซื้อ จนถูกหลอกหลวงจากตัวตลกตัวอื่น ๆ
ง่าย ๆ

อ้ายแก้วกบ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อ้ายลูกหมึกก็เรียก เป็นตัวตลกเอกของหนังจังหวัดนครศรีธรรมราช รูปร่างอ้วน ปากกว้างคล้ายกบ ชอบสนุกสนาน พุดจากไม้ซัด หัวเราะเก่ง ชอบพุดคำศัพท์ที่ผิดๆ เช่น อาเจียนมะขาม (รากมะขาม) ข้าวหนาว (ข้าวเย็น) ชอบร้องบทกลอน แต่ขาดสัมผัส เพื่อกู๋หูก็นายยอดทอง

อ้ายดูเหว่า

เสียงดังแหลม ใบน้ำแหลมคล้ายหัวปลาสด ไ่ว้มเปี้ย รูปร่างผอมเล็ก ไม่สวมเสื้อ นุ่งกางเกง
 ขาว กระดิกขาหน้าได้ ถือขวานเป็นอาวุธ พุดกะล่อน ฉลาดแกมโกง เป็นเพื่อนคู่หูกับอ้ายวรนุช
 เป็นตัวตลกเอกของหนังจูเลี่ยม กิ่งทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปินแห่งชาติ

หนูนา

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ฉายา - นามสกุล

พระมหาอนุรักษ์ อภิรักโข (เจ้ายทอง)

วัน - เดือน - ปีเกิด

๕ เมษายน ๒๕๑๕

ภูมิลำเนา

๓๓/๑ หมู่ ๑ ต.เขาวาว อ.ทุ่งสง จ. นครศรีธรรมราช

บรรพชา

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ณ วัดชัยชุมพล ต.ปากแพรก

อ. ทุ่งสง จ. นครศรีธรรมราช

อุปสมบท

๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ณ. วัดพระงาม

ต. พระปฐมเจดีย์ อ. เมือง จ. นครปฐม ๗๓๐๐๐

พระอุปัชฌาย์

พระราชคุณากรณ์ (พระธรรมเสนานี)

การศึกษา

แผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๓๔ นักธรรมเอก

แผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๔๔เปรียญธรรม ๕ ประโยค

วัดพระงาม จ. นครปฐม

แผนกสามัญ พ.ศ. ๒๕๔๘ มัธยมศึกษา ปีที่ ๖

โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา วัดสระเกษ

พ.ศ. ๒๕๕๑ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมนิเทศ)

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ

หน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ปัจจุบัน ครูสอนปริยัติธรรมแผนกธรรม

วัดพระงาม จ. นครปฐม

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ปัจจุบัน วิทยากรอบรมบาลีก่อนสอบ

ประโยค ป.ธ.๓ ณ วัดไร่จิงและวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. ๒๕๔๔- ปัจจุบัน ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ประจำ โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์

คณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. ๒๕๔๓- ปัจจุบัน อนุจรรนำข้อสอบบาลีสนามหลวง

ของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และ ภาค ๑๔

เข้าศึกษา

๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๖

ที่อยู่ปัจจุบัน

วัดพระงาม ต. พระปฐมเจดีย์ อ. เมือง จ. นครปฐม

๗๓๐๐๐